

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Interdiszciplináris Doktori Iskola
Politikatudományi Program

Miskolc fejlődéstörténeti vizsgálata Városigazgatás három korszakban

Doktorjelölt:
Mihály Renáta

Témavezető:
Dr. habil. Schmidt Andrea, Gál Zoltánné PhD.

Pécs, 2023.

A fedőlapon található illusztrációk jegyzéke:

1. Civitatis Miskolcz Sigillum középkori pecsétlenyomat dombormű
Helye: Miskolc Sötétkapu fölött
2. Miskolcz önálló törvényhatósági jogú város címere
Dobrossy István: Miskolc az önálló törvényhatósági joggal felruházott város 1909-
2009
Eredetiben: M.N.L. B.A.Z. Megyei Levéltár
3. Miskolc város címere dombormű
Alkotó: Józsay Zsolt
Helye: Miskolci Galéria (Rákóczi-ház) homlokzatán

TARTALOM

1. BEVEZETÉS	4
1.1. A témaválasztás indoklása.....	4
1.2. A kutatás célkitűzései és hipotézisei.....	5
1.3. A disszertáció szerkezete.....	6
2. ELMÉLETI KERETEK	9
2.1. Várostörténet hazai és nemzetközi kitekintésben.....	9
2.1.1. A városok közigazgatási-jogi típusai.....	13
2.2. Városigazgatás-történet hazai és nemzetközi kitekintésben.....	23
2.2.1 Városigazgatás-kutatás elméletben és gyakorlatban.....	31
3. MÓDSZERTAN	34
3.1. Szakirodalmi adatgyűjtés és feldolgozás.....	34
3.2. Levéltári források adatgyűjtése és feldolgozása.....	35
3.3. Sajtóforrások adatgyűjtése és feldolgozása.....	40
3.4. Konceptualizálás.....	40
4. EREDMÉNYEK	42
4.1. Városi privilégiumok szerzése és a mezővárosi rang (1365-1755).....	42
4.1.1. Városi privilégiumok.....	42
4.1.1.1. Gazdasági jellegű kiváltságok.....	44
4.1.1.2. Igazgatási és igazságszolgáltatási típusú kiváltságok.....	57
4.1.1.3. Egyházi kiváltságok.....	59
4.1.2. A város igazgatása és szervezete.....	61
4.1.3. A közigazgatás és a városigazgatás változása.....	70
4.2. Az önálló törvényhatósági jog megszerzése (1755-1909).....	74
4.2.1. Szabad királyi városi rang helyett önálló törvényhatósági jog.....	74
4.2.1.1. A szabad királyi városi rangért folyó küzdelem.....	75
4.2.1.2. Az önálló törvényhatósági jog elérésének útja.....	81
4.2.1.3. Miskolci önálló törvényhatósági jogú várossá nyilvánítása.....	90
4.2.2. A város igazgatása és szervezete.....	93
4.2.3. A közigazgatás és a városigazgatás változása.....	105
4.3. A „Nagy-Miskolc” koncepció megvalósulása (1909-1981).....	109
4.3.1. „Magy-Miskolc” eszme és valóság.....	109
4.3.1.1. Miskolchoz csatolás 1935-ben.....	117
4.3.1.2. Miskolchoz csatolás 1945-ben.....	118
4.3.1.3. Miskolchoz csatolás 1950-ben.....	132
4.3.1.4. Miskolchoz csatolás 1981-ben.....	138
4.3.2. A város igazgatása és szervezete.....	142
4.3.3. A közigazgatás és a városigazgatás változása.....	154
5. ÖSSZEZGÉS	157
6. SUMMARY	162
7. BIBLIOGRÁFIA	168
8. MELLÉKLET	184

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm a Pécsi Tudományegyetem BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola vezetőinek, Dr. Pálné Kovács Iлона DSc. habilitált egyetemi tanárnak és Dr. Kákai László PhD. habilitált egyetemi tanárnak, valamint a Doktori Iskola valamennyi tanárának, hogy segítették kutatási feladatom és módszerem elméleti és gyakorlati elsajátítását, köszönöm támogatásukat.

Köszönöm az iránymutatásokat, az előrevivő javaslatokat konzulensemnek, Dr. Schmidt Andrea, Gál Zoltánné PhD. habilitált egyetemi tanárnak.

Köszönöm Prof. Dr. Horváth Zitának, a Miskolci Egyetem rektorának, hogy támogató, segítő opponensi véleményével, új ötleteivel segítette, hogy a dolgozat elnyerje végső formáját.

Köszönöm Dr. Tóth Péter történész-levéltáros egyetemi tanárnak a Miskolci Egyetem címzetes tanárának a tartalmas, segítő beszélgetéseket, amelyek segítették munkámat.

Köszönöm Bodnár Tamásnak a B.-A.-Z. Megyei Levéltár igazgatóhelyettesének a kutatómunkámban nyújtott segítségét.

Köszönöm Dr. Kupa László CSc. habilitált egyetemi tanárak észrevételeit, javaslatait.

Köszönöm a publikálási lehetőségeket.

Köszönöm mindenkinek, aki segítette munkámat valamilyen formában.

Miskolc, 2023. 08. 31.

Forrás: <http://szantograf.hu>, letöltés: 2019.
Eredeti kép forrása: wikipedia.org, Miskolc 1905.

1. BEVEZETÉS

1.1 A témaválasztás indoklása

Azért választottam kutatási témámnak Miskolc településfejlődésének tanulmányozását, mert Miskolccal kapcsolatban számos pejoratív vélemény él az emberek fejében. Sokan nem ismerik a város történelmét, belső kormányzását, a helyiek erőfeszítéseit, eredményeit, illetve, hogy Miskolc milyen sikerek és kudarcok árán érte el méretét és sokszínűségét. Akadnak, akik csak a szocialista időszak iparvárosaként ismerik ezt a szép történelmi múlttal rendelkező települést, amely a kezdetekben a diósgyőri koronauradalom részeként vált ismertté országszerte, később pedig nemzetközi útvonalainak köszönhetően Európa-szerte is.

A városkutatás során az Iskola interdiszciplináris jellegét hangsúlyozva a politikatudomány mellett a történettudományra támaszkodtunk. A tudományterületek érintik az olyan társadalomtudományi diszciplínákat is, mint a szociológia vagy a néprajz, így összességében a városkutatás jelenlegi irányához igazodunk, amely „kiszabadította a diszciplínák szorításából és interdiszciplinárisabbá tette a városkutatást.”¹

Az interdiszciplináris vonalat – mint a tudományterületek közötti átjárást – időben történő átjárással ötvöztük. Mindez első olvasatra rendhagyónak tűnhet, de a disszertáció egészét tekintve a több tudományterület érintése így tud érvényesülni, amelyet transzdiszciplinaritásként is felfoghatunk.

A kutatás során hosszú folyamatokon keresztül ismerhetjük meg a város legjellemzőbb erőfeszítéseinek eredményeit, amelyeket politikai, társadalmi változások előztek meg.

A városfejlődés egyik legfontosabb fokmérőjének tartják, hogy egy adott település az igazgatási és igazságszolgáltatási függetlenségét milyen mértékben tudta birtokolni.² Ezért a dolgozat kitér a vizsgált korszakok helyi belső igazgatásának működésére, szervezetére, valamint a tisztviselői munkakörök bemutatására, néhány esetben felsorolására, továbbá a korszakok fontosabb eseményeire és jogszabályváltozásaira. A város fejlődése során - a disszertációt érintő korszakokban - számos alkalommal változott az igazgatási rendszere, ezen belül szervezete, a vezetőségi tagok, tisztviselők alkalmazásának lehetőségei, szabályai, a fontosabb ügyeket érintő szakterületek és a belügyek milyensége, amelyek mindegyikére nem tudunk kitérni jelen dolgozat keretében, csupán a jelentősebbekre.

---

¹ Jelinek-Bodnár - Czirfusz-Gyimesi, 2013. 12. p.

² Tóth, 2013.

A dolgozatban a település fejlődését a következő faktorokkal kívánjuk alátámasztani:

- a lakosság lélekszámának növekedéséből
- a település kül- és belterületének gyarapodásból
- a helyi gazdaság erősödéséből
- a helyi közigazgatás autonómia igényéből és törekvéseinek összességéből.

A vizsgálódás során szeretnék eltekinteni az egyes korszakok, valamint azok vezetőinek politikai értékrendjétől, orientációjától, dolgozatom nem erre irányul, csupán arra mutat rá, hogy elszántsággal, jó „politikával” és helyes közgondolkodással egy település miként terelhető megfelelő fejlődési irányba. Így a kutatáshoz kapcsolódó, a település gyarapodására ható városfejlesztési tervek, kísérletek, megvalósult események, folyamatok az országos és/vagy helyi vezetés politikai irányultságától függetlenül jelennek meg a dolgozatban.

1.2 A kutatás célkitűzései és hipotézisei

A kutatás célja, történeti-politikai városkutatás szempontjából megvizsgálni, hogy a disszertáció szempontjából releváns korszakok legjelentősebb folyamatait milyen lényeges társadalmi változások előzték meg, milyen társadalmi hatásai voltak, továbbá láthatjuk, hogy az egyes történések – mint lépcsőfokok – mennyiben hatottak a következő korszakok eseményeire. A kutatás további, mélyebb célja, hogy képet kapjunk a vizsgált korszakokban, a helyi és a központi szintek közötti kapcsolatrendszer jellegéről és a helyi autonómia működéséről.

Az önállósodás kérdése azért volt fontos Miskolcnak a vizsgált évszázadokban, mert a közösségnek azt a lehetőségét és jogát jelentette, hogy belső ügyeit önállóan intézhette saját választott képviselői útján, saját rendtartása szerint.

A dolgozat az autonómiának azt az olvasatát mutatja be, hogy az egyes korszakokban hogyan változott az autonómia lehetősége Miskolcon, kik voltak a szereplői és hogyan működött mindez a gyakorlatban. Az autonómia törekvéseken keresztül ismerhetjük meg az intézményesült formákat, amelyek középpontba helyezésével vizsgáljuk a települést.

A település fejlődési pályát tekintve későbbi korszakaiban elért meghatározó pozícióit korábbi törekvéseinek eredményei nagyban meghatározták.

A dolgozat Miskolc példáján keresztül mutatja be továbbá a vizsgált korszakokban a helyi-területi szervek hatásköreit.

A kutatás további célja, hogy bemutassa a helyi kormányzás döntéshozóit, apparátusát – és azokat az intézkedéseket, döntéseket, amelyek a település életképességét, fejlődését hosszú

időszakokra meghatározták – bepillantást nyerve a helyi kormányzás és a központi kormányzás kapcsolatába.

Hasonlóan Enyedi György megállapításához – mely szerint hosszú távú folyamatokkal jellemzi a városi világot, mivelhogy „a városok hosszú idő alatt formálódnak, nemcsak építményeik, de társadalmi szerkezetük, légkörük, gazdasági szerepkörük is”³ – szintén hosszú távú folyamatok segítségével vizsgáljuk Miskolc fejlődését.

Miskolc városkutatása során azt az összefüggést véltem felfedezni, hogy a város egyes korszakaiban bekövetkezett meghatározó folyamatok, mint:

H1: a városi privilégiumok megszerzése és megtartása

H2: az önálló törvényhatósági jogért folytatott küzdelem és annak elérése

H3: a Nagy-Miskolc koncepció kigondolása és megvalósulása

olyan helyi és központi kormányzat közötti interakciók eredményei, amelyeket nagy társadalmi változások előztek meg, majd követtek.

Az említett folyamatok előzményei – mint látni fogjuk – jelentős politikai, társadalmi változások lehettek, mintegy előkészítve a vizsgált események bekövetkezését.

A dolgozat hosszú időszakot felölelő folyamatainak vizsgálatát az indokolta, hogy azok egymást követve, egymásra épülve szintetizálták a város fejlődését, amelyek hosszú időre meghatározták a város társadalmi-gazdasági fejlődését, kereskedelmi, majd ipari jellegét, végül pedig régióközponti szerepét. Így egészében válnak láthatóvá a település törekvései és eredményei.

1.3 A disszertáció szerkezete

A Bevezetés első részében a témaválasztás indoklása, a kutatás célkitűzése, valamint a hipotézisek bemutatása olvasható, amelyet a disszertáció szerkezeti összefoglalója követ. A fejezetet az Elméleti keretek címet viselő rész követi, amely hazai és nemzetközi általános várostörténeti áttekintés után szintén hazai és nemzetközi városigazgatás-történet ismertetésével folytatódik, beleértve az autonómia fogalomkörét is. Ebben a részben az elmélet mellett helyet kapott a gyakorlati megközelítés is. A disszertáció módszertani része a Szakirodalmi adatgyűjtés és feldolgozás, a Levéltári források adatgyűjtése és feldolgozása, a Sajtóforrások adatgyűjtése és feldolgozása, majd a Konceptualizálás részekre tagolódik a Módszertan című fejezetben.

---

³ Enyedi, 2012. 9. p.

Az Eredmények című fejezetben a kutatási kérdésekhez kapcsolódó rész található, amelyek egy-egy alfejezetet ölelnek fel. Az alfejezetek további részekre tagolódnak.

Az első alfejezet a középkori Miskolc eseményeit tárja elénk a privilégiumok jelentőségének szemszögéből.

A középkori kiváltságok, mint a piac- és vásártartás, a vámmentesség, a céhek szabad működése, a kisebb királyi haszonvételek megszerzése, birtoklása azért volt fontos a településeknek, így Miskolcnak is, mert leképezték a várossá emelt települések társadalmi-gazdasági funkcióit, valamint támogatták azok kialakulását. A városi kiváltságok többnyire megfeleltek a középkori, feudális kori városok funkcióinak. A városok kézműipari, kereskedelmi központokká váltak piacközponttal, mellettük pedig kolostorok, iskolák, egyházi intézmények jöttek létre kultúraközvetítő szereppel. A szabadságjog, mint városi kiváltság - a feudális kötöttségektől való szabadulásként - a városi önkormányzatok, a céhek és a polgárok szabadságaként volt értelmezhető.⁴

A második alfejezetben az újkori Miskolcnak a szabad királyi városi rangért folyó küzdelmét követhetjük nyomon. Miskolc szeretett volna függetlenedni az uradalomtól és a Kamarával sikerült is megegyeznie a földesúri terhek megváltása miatt. Később a város szervezetét is átalakították a szabad királyi városok mintájára, elősegítve így az átalakulást.

A szabad királyi közjogi állapotot nem a formális jelentősége miatt kívánták birtokolni a helyi erők, sokkal inkább a város fejlettségét, regionális szerepkörét, valamint társadalmi, gazdasági és közigazgatási, kulturális elismertségét hangsúlyozó országos hierarchiába való betagozódása miatt.⁵ A város a megyei joghatóságtól való függetlenedését végül önálló törvényhatósági jogú városként érte el.

A harmadik alfejezet „Nagy-Miskolc” létrehozását járja körül. Miskolc szellemi központtá nőtte ki magát, ahol a kereskedelem és a banki szektor is koncentrálódott. Miskolc lakosság száma is erőteljesen növekedett és a település határai már annyira kitolódtak, hogy idővel csak a szomszédos településekkel egybeolvasztásával lehetett a területét növelni. A szomszédos települések megfelelő ipari, mezőgazdasági és turisztikai erőkkel is rendelkeztek, amelyekből további előnyökre tudott a város szert tenni.

Az Eredmények fejezet mindhárom alfejezete azonos szerkezetet kapott. Az alfejezetek első részei bemutatják, elemzik az egyes folyamatokat és az elért eredményeket. Az alfejezetek második részei kitérnek Miskolc városigazgatására, szervezetrendszerére annak módosulásaira és a jelentősebb tisztviselői szerepek ismertetésére. Majd az alfejezetek

---

⁴ Beluszky-Győri, 2005.

⁵ Dobrossy, 2009.

harmadik részeiben a közigazgatás (országos) és a városigazgatás (helyi) változásait kísérhetjük figyelemmel, hiszen Miskolc vizsgált korszakait a helyi politika és az országos politika egyaránt formálta.

A disszertáció középpontjában lévő középkori, újkori és jelenkori Miskolc városigazgatását bemutató dolgozat a szélesebb közönségnek is készülhet, például a helyi lakosságnak, vagy a Miskolchoz kötődőknek.

Mivel Miskolcon születtem és jelenleg is itt élek, számos információ birtokában vagyok a településről, de még ennél is több új ismerettel gazdagodtam a városkutatás során. Mindezt az ismeretanyagot szeretném megosztani másokkal is, akiket szintén érdekel a város jelentősebb korszakainak fejlődésére ható top-down (fentről lefelé történő) és bottom-up (alulról építkező) városformáló erők és azok eredményei.

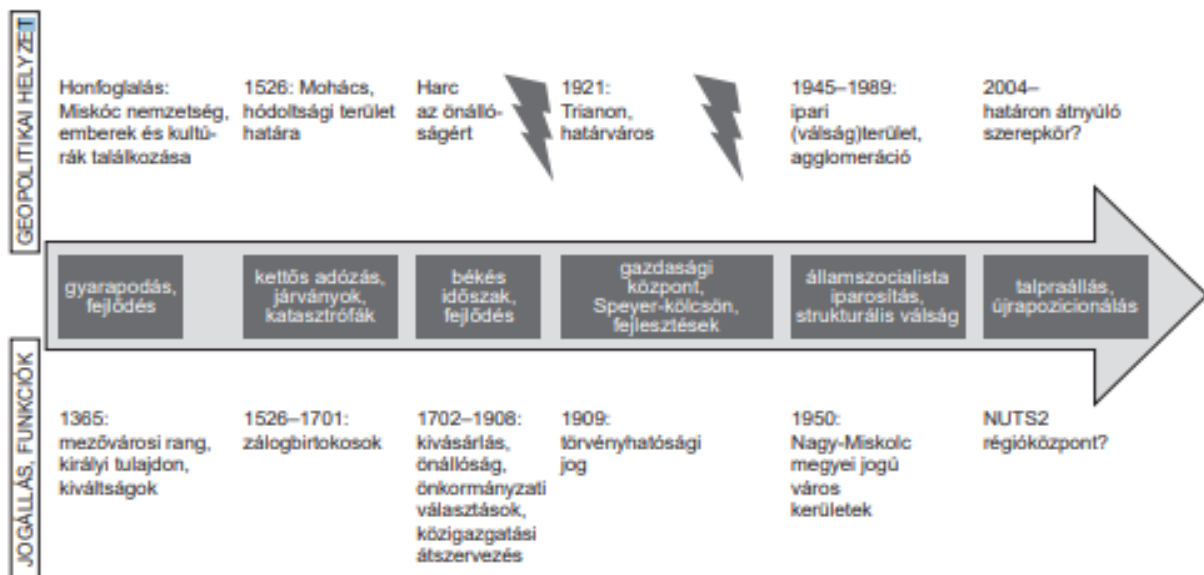
2. ELÉMLETI KERETEK

Az elméleti rész, tekintettel a dolgozat komplexitására általános várostörténeti áttekintéssel kezdődik, amely - a téma szűkítése miatt – városigazgatás-történet ismertetésével folytatódik, érintve az autonómia fogalmát is.

A 2021-ben kiadott Nagyvárosok Magyarországon (szerk.: Rechnitzer – Berkes) című kötetben a Miskolcra szóló részben Józsa Viktória Miskolc fejlődési pályájának főbb szakaszait az alábbiak szerint osztotta fel:

1. számú ábra

Miskolc fejlődési pályájának fő szakaszai a geopolitikai helyzet és funkciók alapján

Forrás: Józsa, 2021. 172. p.

Az ábra „jogállás, funkciók” részénél párhuzam található jelen dolgozattal, hiszen hasonló elv alapján jelöltük meg a város fejlődési szakaszait egy-egy alfejezetre épülve, mint mezőváros, törvényhatósági jogú város és megyei jogú város. Természetesen Miskolc egyéb települési jogállásait is érinti a disszertáció, amelyek kapcsolódnak a kutatási kérdésekhez.

2.1 Várostörténet hazai és nemzetközi kitekintésben

Dobos József véleménye szerint: „A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy bár a különböző országokban más-más szempontok alapján lehet egy település város, mégis azok sok vonatkozásban hasonlítanak egymáshoz. Vannak országok (pl. USA, Argentína, Franciaország), ahol a lakosságszámhoz kötik a városi rangot. Görögországban azokat a

településeket tekintik városnak, amelyekben több mint ötezren laknak, Izlandon azokat, amelyekben legalább kétszázan. Ezzel szemben például Japánban csak azokat, ahol minimum harmincezer ember él. Más országokban minden olyan települést városnak tartanak, amelyik egy terület adminisztratív központja.”⁶ A város fogalmát több tudományterület oldaláról is megközelíthetjük, de egy aspektust alapul véve is számos különbség adódhat az egyes országok között is. Eszerint az egyes diszciplínák is eltérő jelentéstartalommal ruházzák fel a város fogalmát. A magyar településállomány kb. 7-8%-át teszik ki a városok, mégis itt él az ország lakosságának majd kétharmada. A városiasodás jelenlegi szintje leginkább az 1945 utáni várossá nyilvánítások eredménye.⁷

Gerhald Dilcher szavaival élve minden várost saját jellegzetes történelme határoz meg a csak rá jellemző városképpel, amelyet magába foglal a település lakossága, gazdasága, vagy politikai funkciói. A várostörténetírás szakmai szempontok szerint differenciálódhat társadalomtörténetre, gazdaságtörténetre, jogtörténetre. Emellett a városok összehasonlítása történhet nemzetközi, európai, hazai, vagy a szomszédos települések viszonylatában, de összehasonlíthatunk város típusokat is, mint kereskedővárosokat, kikötővárosokat, fővárosokat, püspöki városokat, bányavárosokat vagy ipari városokat stb.⁸

A dolgozat szempontjából az utóbbi kategorizálással kívánunk foglalkozni ebben a fejezet részben, de előtte érdemes a szakirodalom jelesebb városdefinícióit áttekinteni.

Walter Christaller elmélete szerint a város központi hely, azaz olyan település, amely speciális szolgáltatásaival és igazgatásával egyfajta központként járul hozzá a helyi társadalom életéhez, de ugyanígy a környező települések életére is hatással van.⁹ Bácskai Vera írja, hogy: „A funkcionális városszemlélet a Hans Böbék és Walter Christaller által kifejlesztett központi hely elméletéből alakult ki, elsősorban a modern város gazdasági, közigazgatási, kulturális, egészségügyi stb. központi funkcióit véve alapul. A korábbi korszakok városainak központi szerepköre természetesen nem volt olyan sokrétű és olyan széles kisugárzású, mint a modern városoké, és minőségileg is mást jelentett.”¹⁰

Erdei Ferenc szintén a központi funkciónak tulajdonít nagyobb jelentőséget. Értelmezése szerint: >> a város olyan település, amely önmagában is, és vidékével együtt is szervezett és autonóm vezetésű társadalmi egységet alkot, és egyfelől nagyobb számú népességnek a lakóhelye, másfelől vidékére kiható központi funkcióknak a telephelye, s e szerepeknek

---

⁶ Dobos, 2002. <https://jesz.ajk.elte.hu/dobos12.html>

⁷ Dobos, 2002.

⁸ Dilcher, 2006.

⁹ Christaller, 1933.

¹⁰ Bácskai, 2002, 16. p.

megfelelő technikai berendezésekkel rendelkeznek.<< Erdei a központi hely funkciót azonban egész másképp értelmezi, mint Christaller. Az ő megközelítésében a város egyenrangú a vidékével.”¹¹

Beluszky Pál és Győri Róbert közös munkájukban fogalmazzák meg, hogy: „A falvak s városok elkülönülését, a városoknak a településhálózatban – mint hálózatban! – elfoglalt helyét első renden a településhierarchiában elfoglalt pozíció határozza meg. Ezt a pozíciót viszont – a városfogalomból kiindulva – a szűkebb értelemben vett városi funkciók összetétele, egyes szerepkörök ill. e szerepköröket ellátó intézmények jelenléte vagy hiánya, a városi funkciók – mégpedig a hierarchikusan differenciált funkciók-intézmények – választéka határozza meg.”¹²

Enyedi György a városra kettős értelemben vett rendkívül fontos gazdasági szervezetre tekint. Véleménye szerint egyrészt „teret ad, működési keretet nyújt a szó soros értelmében vett anyagi termelésnek s az ehhez kapcsolódó kutatási, kereskedelmi, piacszervezési, pénzügyi, biztosítási szervezeteknek; másrészt magának a városnak a működtetése a közművekkel, közlekedéssel, a városépítéssel fontos szektor.”¹³ A szerző tovább taglalja a város fogalmát, miszerint: „A városok működését a közjog biztosítja, mely a város igazgatási rendjét, városépítési, várospolitikai rendjét szabályozza. A városműködés jogi szabályozása hosszú múltra tekint vissza. A város határainak kijelölése, a városlakók közösségének sajátos (a falusi lakosokétól eltérő) jogai, a város kormányzásának módja már a klasszikus (görög-római) urbanizáció idején megfogalmazódtak. Még az újkeletűnek vélt közszolgáltatások – közművek működtetése, területhasználati és építési szabályozások – kezdetei is visszanyúlnak az ókorba.”¹⁴ Tehát nem csak a város, a városi élet, de maguk a városi közszolgáltatások is igen hosszú múltra nyúlnak vissza.

De ismeretesek olyan megközelítési módok is, mint hogy a város a területi munkamegosztás központi tevékenységét feltételezi vagy más esetben az iparűzés jelenti a város leglényegesebb különbségét a faluval szemben.¹⁵

A városfogalmaknak további számos meghatározása, kategorizálása ismeretes, amelyeket az egyes diszciplínák szempontjából vizsgálhatunk, pl. területi igazgatási egységek (megye – megyei jogú város), népességszám szerint (kisváros – nagyváros), történelmi típusok szerint (feudális város – modern város), lakónépesség szerint (nagyváros – középváros),

---

¹¹ <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok/varos/varos-fogalmak.html>

¹² Beluszky – Győri, 2018, 167. p.

¹³ Enyedi, 2012, 27. p.

¹⁴ Enyedi, 2012, 34. p.

¹⁵ Botos 2018.

munkamegosztásban betöltött funkció szerint (kereskedelmi szerepkör – védelmi szerepkör), vagy funkció szerint (kereskedőváros – bányaváros) stb. Jelen munka nem lép fel azzal az igénnyel, hogy ezek egészét definiálja. A középpontba azok a meghatározások kerültek, amelyek a kutatási kérdések oldaláról érintik a vizsgálódás tárgyát.

A városfogalmak tisztázása során azok a városi jogállással kapcsolatos definíciók kerülnek további ismertetésre, amelyekre a disszertáció alfejezetei épülnek. Eszerint a 4.1 alfejezetben Miskolcot, mint mezővárost ismerhetjük meg, a 4.2 alfejezetben a település nemesi mezőváros, majd rendezett tanácsú város, amely önálló törvényhatósági jogot szerez, a 4.3 alfejezetben Miskolc megyei jogú város, később pedig megyei városi pozícióba kerül.

Általánosságban elmondható, hogy a városok kialakulását, fejlődését leginkább gazdasági okokkal magyarázhatjuk. A kereskedelmi és ipari élet fejlődését, gyarapodását első sorban a vásártartási privilégium megszerzéséhez köthetjük. A vásártartás és a kereskedelem fejlődése további kiváltságtípusok bővülését eredményezte, mint a bírói hatáskör kiterjesztése, az autonómia, vagy a vámmenteség, amelyek később a városi lét kritériumaivá váltak.¹⁶

Tóth Péter szerint a középkori városfejlődés egyik legjelentősebb fokmérője az igazgatási és igazságszolgáltatási függetlenség megszerzése volt. Eszerint a városnak a lakosságot képviselő saját, választott bíróból és esküdtekből álló előljárósága volt, amely egyúttal bírói testületként is működött, így saját városjog alapján hozta meg ítéleteit. A büntetőbíráskodási jogot alapvető városi jognak kell tekinteni.¹⁷

Szendrei János írja, hogy városaink fejlődésére óriási befolyással van földrajzi helyzetük. Így, ha az előnyösebb helyzetű településeknek sikerül elérni a megfelelő városfejlődési fokot, szabaddá kell tenni azokat minden korlátozás alól mentesítve, amely gátolná a törvényhatóság megszerzésében.¹⁸

Magyary Zoltán 1942-ben megjelent munkájában írja a városokról, hogy a városfejlődés mozgó erőként kiemelkednek a többi község közül fejlettségükkel és jelentőségükkel. A városok társadalmára jellemző a gazdasági munka, jogi szervezetükre az önálló jogi személyiség, az önkormányzat és a helyhatósági jogkör. A városokat számos városalakító erő formálja, ilyen például az embertől független természeti és az emberi törekvésektől függő erő, amelyek együttesen hozzák létre a várost. A közlekedés jelentősége szintén városalakító tényezővel bír. A közlekedés fejlődésével idővel megszűnt a települések összezsúfolása és a települések kitágulhattak. A városfejlődés egy bizonyos fokán a régi városok már nem tudták

---

¹⁶ Hóman, 1908.

¹⁷ Tóth, 1996a.

¹⁸ Szendrei, 1911.

kielégíteni az új szükségleteket, ezért városrendezésre, városfejlesztésre, új városrészekre volt szükség tudatos, tervszerű eljárásokkal.¹⁹

Bár a városfejlesztési tervek csak részben adtak megoldást a települések terjeszkedési problémáira, a szomszédos települések összekapcsolása jelentette több esetben is a megoldást az összes pozitív és negatív hatásával együtt.

2.1.1 A városok közigazgatási-jogi típusai

A középkori városok

Max Weber szerint a középkori európai városok jellemzői közé tarozott, hogy (városi) községi erődítményük volt, piaccal rendelkeztek, ügyeikben - részben saját jogrendszerük alapján - saját bíróságuk járt el, lakói között szövetség jellegű kapcsolat volt és legalább részleges autonómiával rendelkeztek.²⁰

Beluszky Pál és Győri Róbert írja, hogy: „maga a városi rangú települések köre sem egyértelmű. Leegyszerűsítve a jogi megítélést, ekkor szabad királyi városok (*civitasok*) és mezővárosok (*oppidumok*) alkották a városállományt; ám a helyzet ennél bonyolultabb volt. A szabad királyi városok kiváltságait az uralkodó adományozta, de azt az újkorban már a magyar országgyűlésnek is el kellett fogadnia – „becikkelyeznie” –, ám voltak olyan városok, melyek esetében az uralkodói döntést nem követte az országgyűlés jóváhagyása. Az ily helyzetbe került városok ugyan szabad királyi városnak vélték-vallották magukat, de ennek jogosságáról megoszlottak a vélemények. Bizonytalan volt a földesuraiktól magukat megváltó városok egykori mezővárosok helyzete. Már nem voltak földesúri mezővárosok, de szabad királyi városok sem; lényegében a szabad királyi városokhoz hasonló jogi keretek között élhettek, de nem rendelkeztek országgyűlési képvisellel, s a másodfokú joghatóságuk továbbra is a vármegyei úriszék maradt.”²¹

Gerhard Dilcher írja nemzetközi összehasonlító munkájában, hogy: „Az európai nyelvek már azokkal a szavakkal is egy darab történelmet rejtenek magukban, amelyekkel a várost, városokat megnevezik. A mediterrán városkultúrában gyökerező eredet, a római örökség a *civis* és *civitas* központi fogalmaival megmutatkozik az olasz *citíá*, az angol *city*, a francia *citoyen*, valamint az angol *citizen* szavakban. A védművek jelentőségét is tükrözik a német *Burg/Bürger*, és a magyar város szavak. Az, hogy a középkori városszervezet kezdetei az

---

¹⁹ Magyary, 1942.

²⁰ Kubinyi, 2006.

²¹ Beluszky – Győri, 2018, 168. p.

Alpoktól északra kisebb települési egységekre nyúlnak vissza jelentkezik a francia *ville* szóban, amely a latin *villa*-ból ered, az angol *town*-ban, amely a német *Zaun* szóval áll kapcsolatban, az angol *borough*-ban és a szláv városmegnevezésekben. Még gazdagabb a középkori latin terminológia - az *urbs*-tól és *civitas*-tól az *oppidum*, *burgus*, *vicus*, *mer catum*, *forum* stb. kifejezéseikig; maga a *civis* a korai középkorban leginkább a szomszédságban élő parasztokat jelölte, nem a városlakókat.”²²

A szabad királyi város fogalma már a 14. században kialakult és a fallal kerített, kiváltságokkal ellátott királyi tulajdonú városokra használták. A középkor folyamán nem volt meghatározva a kifejezés pontos tartalma, illetve az is változó volt, hogy mely városok tartoztak ebbe a kategóriába, de a királyi városok kiváltságaiknak köszönhetően prioritást élveztek más településekkel szemben.

A kiváltságok biztosították a szabad királyi városok polgárai számára a szabad bíró-, esküdt-, valamint plébánosválasztást, a vásártartási jogot, a vámmentességet, a céhek szabad működését, a kisebb királyi haszonvételek privilégiumát, mint a malom-, kocsma-, mészárszéktartás jövedelmét, valamint a szabad költözést.

A középkori jogi források az erődített, falakkal körülvett városokat tartják valóban (kulcsos és kerített) városoknak. Kubinyi András írja, hogy: „Magyarországon az egy Szegedet leszámítva egyetlenegy olyan középkori királyi városnak számító település nem volt, amelyet nem övezetett volna fal. Persze kivételek vannak: ez a kivétel volt éppen Szeged. Ha viszont ez így van, akkor ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy az *oppidumot* is városnak tekintették. Ez azonban ellentétben áll azzal a közkeletű felfogással, ami elsősorban Werbőczyre megy vissza, aki egyáltalán nem ismeri az *oppidum* fogalmát, hanem kizárólag csak a városokról, a *civitasokról* beszél: ezeknek a lakói - amennyiben a *civitas* királyi - egyedül *cives*, azaz polgárok, minden többi lakosa az országnak, amennyiben nem a városokhoz tartozik, nem nemes vagy nem pap, esetleg nem rendelkezik egyéb különleges kiváltságokkal, az jobbágy. (...) Egyébként voltak olyan, többnyire *civitasnak* nevezett települések is, amelyek fallal voltak övezve, ennek ellenére lakói jobbágyok voltak, amennyiben e települések nem tartoztak a szabad királyi városok, vagy az azokkal azonos jogállású egyéb városi települések közé. Ilyenek voltak például a püspöki városok - legalábbis közülük azok, amelyeket falak öveztek, köztük Pécs, amely az ország egyik legnagyobb városa volt (ennek ellenére a lakói jobbágyok voltak).”²³ Mindebből arra következtethetünk, hogy bár Miskolc lakossága jobbágyokból állt, a települést mégis a városok közé sorolták. Miskolc eleinte gyakrabban

---

²² Dilcher, 2006, 38-39. p.

²³ Kubinyi, 1996, 415-416. p.

fordult elő az oklevelekben *civitas*ként, azaz városként, később azonban az *oppidum*, a mezőváros szóhasználat vált gyakoribbá.

A későbbi időszokról olvasható a Beluszky Pál és Győri Róbert kötetében, hogy: „A 18-19. századi szabad királyi városok között az is különbséget tett, hogy becikkelyezte őket az országgyűlés vagy sem. A mezővárosok még tarkább képet mutattak tulajdonosuktól, ill. privilégiumaik jellegétől függően. A 18-19. században a mezővárosok tulajdonosai között megtaláljuk a királyi családot, a >>magyar koronát<<, a kincstárt (kamarát), az egyházat s a magánföldesurakat, privilégiumaik jellege szerint pedig megkülönböztethetők a kiváltságos, *curialista* (*cenзуalista*), a taksás és az úrbéres mezővárosok.”²⁴

A kulcsos, vagy kerített városok ellentétpárját jelölik, azaz a nem erődített városok a mezővárosok. A mezővárosok (*oppidum*) fogalma egy várostípust jelölt, amely meghatározott jogi helyzettel rendelkezett. Mivel az *oppidum* szó gyakran szerepelt Diósgyőr neve mellett, feltehetőleg a városi autonómia valamely szintjét jelenthette, amely gazdasági és egyéb kiváltságokra terjedt ki.²⁵

Kubinyi András írja, hogy: „A fallal nem övezett és a középkor végén az oklevelekben már mezővárosnak (latin oklevélben: *oppidum*, németben: *Markt*) nevezett települések autonómiája nem egyszer azonos a >>*civitas*<<-nak nevezett földesúri városokéval, sőt, egy tekintélyes részüket a 14. században még >>*civitas*<<-nak nevezték, ami még olykor később is feltűnik.”²⁶

Bácskai Vera megfigyelése szerint 1390 előtt cca. félszáz mezőváros szerepelt felváltva „*civitas*”, illetve „*oppidum*” néven. Miskolc királyi mezővárost például a 14. század végén, 15. század elején szintén többféleképpen szólították, mint: „*civitas*”, „*oppidum*”, „*villa*”, vagy „*possessio*.”²⁷

Nagy Lajos király idején, mikor Miskolc büntetőbíráskodási jogot kapott az uralkodótól a település megnevezése *terra* helyett *possessio*-ra, azaz templommal rendelkező, faluszerű lakott helyre, birtokra változott. Dobrossy István írja, hogy az Anjou-kor elejéről származó oklevelek Miskolcot *villa maior*-nak nevezik, amely egy nagyobb településkategóriát jelentett. Miután Miskolcot a diósgyőri várhoz csatolták, *civitas*-ként, azaz városként tűnik fel a korabeli dokumentumokban. A várostípus *civitas* elnevezésből fokozatosan vált *oppidummá*.²⁸

---

²⁴ Beluszky-Győri, 2005, 10. p.

²⁵ Draskóczy, 1996.

²⁶ Kubinyi, 1999, 500. p.

²⁷ Bácskai, 1965.

²⁸ Dobrossy, 2009.

Kubinyi más megközelítést is alkalmazott a városkategóriák meghatározására. Véleménye szerint vannak olyan mezővárosok, mint Miskolc, amelyeket olykor *civitasnak*, olykor *oppidumnak* neveztek, ezek a települések voltak a *civitas-oppidumok*. Ezen kívül ismerjük a csak oppidumnak nevezett településeket, illetve a harmadik csoportba soroljuk azokat a falvakat, amelyeket felváltva oppidumnak és *possessióknak* (birtoknak) neveztek, ezek a települések voltak az *oppidum-possessiók*.²⁹

Beluszky Pál és Györi Róbert véleménye szerint igen heterogén csoportot képviseltek a mezővárosok. „Ezek kiváltságai a földesurakkal folytatott alkudozás során alakultak ki, s a mezővárosokká váló települések súlyától, érdekérvényesítő képességétől függően igen tág határok között mozogtak jogaik (jogilag a mezővárosi polgárok jobbágysorban éltek). Soraikban számos olyan település volt található, melyeknek városi szerepköre, gazdasági súlya, vonzáskörzetének nagysága stb. messze meghaladta jónéhány szabad királyi városét, s joggal tarthattak volna igényt előkelőbb igazgatási rangra (Miskolc, Szombathely, Kecskemét, Pápa, Nagykanizsa, Baja, Losonc, Hódmezővásárhely stb.)³⁰

Miskolc, mint a politikai, gazdasági és kereskedelmi centrummá lett mezőváros a középkor végén, de az újkorban sem veszítette el integritását, politikai kiváltságait, centrum jellegét, városi funkcióit, köszönhetően a város gazdálkodóinak és a város folyamatos mezőgazdasági termelésének.³¹

Miskolc igazi jobbágytelepüléssé vált a nagyszámú és társadalmilag erős zsellérségének köszönhetően, amely a helyi szőlőtermelésre vezethető vissza. Bár a nemesi birtoklás jelen volt a városban, nemesek nem lakták a várost. Megjelenésük a 16. század első felére tehető, amely a diósgyőri uradalmi központnak volt köszönhető. A kívülről érkezett nemesek mellett megjelent a nemesség egy másik csoportja is, amely tagjai a kereskedelem révén vagyonosodott meg és tett szert nemesi címre, valamint az értelmiségi foglalkozást űzők csoportja, amely tagjai személyre szóló nemességet szereztek. A város társadalmi képét a 17. század elején a *libertinusok* (hajdúk, katonák) megjelenése is színesítette. A 17. század végére Miskolc olyan mezővárossá vált, amely sok tekintetben hasonlított a szabad királyi városokhoz. A település olyan magas számú nemesi származású lakossal rendelkezett, hogy emiatt az egyedi jellemző miatt joggal nevezhetjük „nemesi mezővárosnak.”³²

---

²⁹ Kubinyi, 1996.

³⁰ Beluszky - Györi, 2018, 169. p.

³¹ Gyulai, 1998.

³² Tóth, 1998.

Az újkori városok

Magyary Zoltán írja, hogy: „A városok olyan községek, amelyek a többi község közül fejlettségük és jelentőségük által kiválnak. Tehát maguk is községek, azaz emberek sűrű és állandó letelepedése és gazdasági munkája céljára szolgáló házak tömegei, amelyeknek jogi szervezetére jellemző az önálló jogi személyiség, önkormányzat és a helyhatósági jogkör, tehát az, hogy az emberek egy részének a közvetlen hatóságai, akikkel ezért a közigazgatás csak rajtuk keresztül tud érintkezni. De ezeken a vonásokon felül, amelyek minden községben megtalálhatók, vannak egyéb vonások, amelyek a városokat a falvaktól megkülönböztetik és magasabbrendű községekké teszik. Ezek a vonások nem állandóak és nem mindenütt egységesek. Változnak időben és térben. Mások ma, mint voltak a közép-, vagy ókorban, ezért a mi országunk területén is mások voltak Szent István, mint Mátyás idejében és mások voltak 100 év előtt, mint ma.”³³

A városok központi szerepkörének megléte, annak mennyisége és minősége emel egy-egy települést várossá. Ezen a helyi szerepkörök (szolgáltatások) mellett egy magasabb szinten működő, kevésbé mindennapi igényeket kielégítő intézményrendszert és azok tevékenységeit értjük. Ezek a szolgáltatások és kapcsolódó intézményeik, mint a bíróságok, közép- és felsőfokú oktatású intézmények, kórházak, klinikák, majd a luxus termékek megjelenése stb., nem csak a várost, hanem a környező települések lakóit is ellátták.³⁴

Az 1870. évi XLII. tc és az 1871. évi XVIII. tc-kek hatályba lépésével születtek meg a rendezett tanácsú városok a mezővárosokból és a kisebb szabad királyi városokból. Az utóbbi törvénycikk a rendezett tanácsú városokat a községek közé sorolta. Az új jogállású települések „belső ügyeik intézésben önállóan, de igazgatási és gazdálkodási jogkörüket tekintve első fokot képviselve, a megye kebelébe, fennhatósága alá tartoztak.”³⁵

Az 1871-es törvénycikk szerint a község önkormányzati jogát képviselő testülete által gyakorolta. A testület felerészben a megválasztott tagokból, felerészben virilisekből, azaz a legtöbb egyenes államadót fizetőkből állt.³⁶

A rendezett tanácsú város a magyar közigazgatásban 1870 és 1929 között fennálló városi jogi kategória volt. Ezek a városok a vármegye hatósága alá voltak rendelve.

A megye igazgatási hatáskörének alárendelt település első tisztviselője a polgármester volt. A város, a megye jóváhagyásával önkormányzati hatáskörében szabályrendeleteket alkothatt, határozatokat hozhatott, a közigazgatás költségeiről a város maga gondoskodott. Miskolc

---

³³ Magyary, 1942. 327. p.

³⁴ Beluszky-Győri, 2005.

³⁵ Kobold, 1997. 121. p.

³⁶ 1871. évi XVIII. tc.

hatásköre kiterjedt a közös vagyon feletti rendelkezésre, az utak, hidak, közlekedési eszközök, iskolák és egyéb intézmények ellenőrzésére. A település hatásköre a lakosságra és a városban tartózkodóra egyaránt kiterjedt.³⁷

Miskolc mezőváros 1871-ben rendezett tanácsú város lett. A város a korábban is említett községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. tc. szerint működött, így Miskolc képviselő-testülete a következő évben a város szervezeti szabályzatának 1.§-a szerint fele részben 100 fő választott képviselőből és 100 fő virilisből állt.³⁸

Miskolc a millicentenárium évében című kötetben - amely a magyar honfoglalás 1100 éves évfordulójára készült - írta Kobold Tamás, az akkori elnöklő polgármester, hogy a rendezett tanácsú város megszületésével Miskolc első lépését megtéve született meg az új jogállású település, amely belső ügyeit önállóan, de a megye fennhatósága alatt intézhette.³⁹

Az 1908-as év az átalakulásról szólt. A törvényhatósági jogú város önkormányzatát képviselő törvényhatósági bizottsági testület létszáma ekkor 164 bizottsági tagból állt, amelyből 82 főt a lakosság választott, 82 fő pedig a legtöbb adófizetőből került ki.⁴⁰ A választott képviselők és virilisek száma többször változott az időszakban.

Az előzőekben definiált szabadkirályú városokat a kiegyezés utáni közigazgatás átszervezése szüntette meg. Ezáltal 25 törvényhatósági jogú város született, melyek közül csupán 10 előzte meg Miskolcot lakosságszám tekintetében. A törvényhatósági bizottság a legfőbb testületi szervként a városi önkormányzatot képviselő testület volt, és amely nem csak a közigazgatást, a gazdaságirányítást jelentette, de meghatározta a város politikáját, politikai arculatát is.⁴¹

A rendezett tanácsú városok és a törvényhatóságok jogkörei között meghatározó különbség volt, hogy a törvényhatóságok országos ügyekben állást foglalhattak és a kormánnyal, a képviselőházzal közvetlenül érintkezettek. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a törvényhatósági közgyűlést az országos politizálás rangjára lehessen emelni.⁴²

Mivel Miskolcot visszavetette a fejlődésben az 1775-ben megkötött Grassalkovich-szerződés, a városi politikai elit úgy határozott, hogy elindítja a szabad királyi várossá nyilvánítás folyamatát, ami aztán tárgyalások sorozatát eredményezte. A szabad királyi városi státus tekintetében a legjelentősebb momentum az országgyűlési jelenlét volt. A település végül a szabad királyi városság helyett az önálló törvényhatóságot tudta megszerezni az országos törvényi változásoknak köszönhetően.

---

³⁷ Stipta, 2003.

³⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.1920.

³⁹ Kobold, 1997.

⁴⁰ Dobrossy, 2009.

⁴¹ Dobrossy, 2009.

⁴² Tóvári, 1997.

A város törvényhatósági bizottsága az önkormányzatot képviselő testület a közigazgatást, a gazdaságirányítást és a város politikai arculatát is képviselte. A bizottság fele részét a lakosság, másik fele részét a legtöbbet adózók tették ki.

A korabeli Miskolc városszabályozási terveiről úgy vélekedett Olajos Csaba, hogy a település üdvös geográfiai helyzetének kihangsúlyozására, illetve a város további fejlesztési céljai miatt születtek meg, hogy Miskolc a modern ipar, kereskedelem és kultúra gócpontja lehessen. Mindez elősegítette, hogy a város vonzerőt gyakorolhasson a megyére és a városban megtelepedni szándékozókra.⁴³

Miskolc régóta sok mindenben megfelelt az önálló törvényhatóságú város feltételeinek, mégis számtalan kisebb-nagyobb akadályba ütközött céljai elérése közben. A város mindenáron szeretett volna a megyei fennhatóság alól kikerülni, vele azonos jogi státuszt birtokolni. Végül Ferenc József osztrák császár és magyar király 1909. május 11. nappal Miskolcot önálló törvényhatósággá emelte.⁴⁴

A jelenkori városok

„Szelényi nem tipizálta a településeket, hanem osztályokba sorolta azokat a többlettermék-elvonás és a nemzetijövedelem-újraelosztás rendszerében elfoglalt pozíció vagy státus alapján. Az osztályok meghatározásánál igen fontosnak tekintette a település jogállását, azzal a megkötéssel, hogy a jogi helyzet nem meghatározó minden vonatkozásban. Öt faluosztályt (sorvadó tanya és falu, hanyatló falu, stagnáló falu, fejlődő falu, gyorsan fejlődő falu) és két várososztályt állított fel, az utóbbi kettőnek azonban furcsa mód semmilyen nevet nem adott: város I. és város II. Az I. osztályba azokat a városokat sorolta, amelyek szerény mértékben élvezik a redisztribúció előnyeit: nem megyeszékhelyek, gazdasági bázisuk nem kiemelkedően erős, helyi vezetésük nem túlságosan dinamikus, és nem új városok. Az előzőekből következik, hogy II. osztályba az elosztási rendszer kedvezményezettjei kerültek: a megyeszékhelyek és az új városok.”⁴⁵ - írja Germuska Pál a korszakot alkotó település típusokról Szelényi István szavait felelevenítve.

A trianoni eseményeket követően hazánk 10 regionális központjából 3 maradt meg, Szeged, Debrecen és Pécs. A két világháború közötti időszakban további regionális központokat neveztek meg a megmaradt országrész területén, Miskolc, Győr és Székesfehérvár településekkel. Az főváros ellensúlyozására az említett városok kevésbé voltak alkalmasak,

---

⁴³ Olajos, 2005.

⁴⁴ Dobrossy, 2009.

⁴⁵ Germuska, 2003. 240. p.

hiszen a főváros lakosság száma így is tízszerese volt a második legnagyobb városának, Szegednek. „Az urbanizálódás ebben az időszakban lényegében Budapestre és környékére korlátozódott, a városhálózat többi eleménél nem történt látványos változás: a városi népesség aránya 1920–1941 között alig nőtt (31,8%-ról mindössze 34,6%-ra módosult). A fejlődés ekkor általában a gyáriparhoz kötődött, néhány ipari központ városi méreteket ért el (városi szerepkörhöz jutott pl. Tatabánya, Salgótarján, Ózd), bár ez nem mindig jelentette egyúttal a városi cím megszerzését is. Bizonyos agglomerálódás megfigyelhető volt néhány vidéki város (pl. Miskolc, Szombathely, Pécs) körül is.”⁴⁶

A korszakra jellemző, hogy az ország korábbi gazdasági fejlődését az I. világháború megtörte és a háborús veszteségek tovább növelték a legfejlettebb országoktól a lemaradást. Botos Balázs a két világháború között az ország ipari fejlődését 1 %-os emelkedésként említi. A 2. világháborút követő újjáépítés megteremtette a gyorsított iparosítás alapjait. Az iparosítás sztálini modellje a nehézipar és a hadiipar fejlesztését erőltette, a mezőgazdaságot kollektivizálta és a szolgáltatóipart háttérbe szorította.⁴⁷

Magyary Zoltán írta az aktuális hazai állapotról, hogy: „Mai tételes jogunk kétféle várost ismer: megyei várost és törvényhatósági jogú várost. Az utóbbiak közt megkülönböztetett jogállása van Budapest székesfővárosnak. Mindkét fajta város jogállása a nagyközségénél magasabb, és közigazgatásunk szervezetében való helyük legegyszerűbben úgy jellemezhető, hogy a megyei város egyetlen községből álló járás, a törvényhatósági jogú város pedig egyetlen községből álló vármegye. Ez a jellemzés azért találó, mert rámutat a városok jogállásának kettős összetételére: arra, hogy bár a járásnak, illetve a vármegyének megfelelő magasabb hatáskörük, mégpedig I., illetve II. fokú általános közigazgatási hatósági jogkörük is van, a városok mindig egyúttal községek is és helyhatósági jogkört is gyakorolnak (...) A megyei város igazgatási jogköre a községétől lényegesen azáltal különbözik, hogy mivel a megyei város nem tartozik járási kötelékbe, rá a főszolgabíró hatásköre nem terjed ki, hanem a megyei város polgármestere, mint a főszolgabíróval egyenrangú szerv, gyakorolja együtt a község és a járás igazgatási hatásköré”⁴⁸

Rechnitzer János úgy fogalmaz, hogy a városok meghatározása két egymásra épülő tényezőre vezethető vissza, ezek a népesség száma és városi szerepkörök, valamint azok intézményei. Minél nagyobb lakosságszámmal bír egy település, annál sokoldalúbb piaci terekkel rendelkezik, amelyek számos funkcióval bírnak. „A népesség nagysága tehát meghatározza a

---

⁴⁶ Dányi, 1996-2000. <http://mek.oszk.hu>

⁴⁷ Botos, 2010.

⁴⁸ Magyary, 1942. 336-337. p.

szerepköröket és azok intézményeit, de fordítva is igaz mindez, a városban felhalmozott funkciók és azok szervezeti szívják a népeséget, növelik a lakosság koncentrációját. Népeség és szerepkörök egységes rendszert alkotnak, ám mindezek valamilyen fejlődési folyamat eredményei, annak a processzusnak a következményei, amely az adott városban zajlott le évtizedek alatt, s folyamatos, napjainkban történik a városi világban.”⁴⁹

Mindez jól látszik majd a következő fejezetekben is Miskolc példáján is, hiszen a növekvő lakosságszámú település egyre szélesedő városi szerepköröket és azokhoz kapcsolódó szervezeteket, intézményeket tudhatott magáénak a vizsgált időszakban.

Az ország településállományáról írja Beluszky Pál és Győri Róbert, hogy: „merőben új viszonyok közé került; ezek közül a településállomány és -hálózat alakulására leginkább a központosított irányítás, az autonómia hiánya, az erőltetett gazdaságfejlesztés, a polgári >>megnyilvánulások<< üldözése stb. hatott. Mindez azonban a településállomány közigazgatási jogállásában nem hozott változást. Megmaradt a városi jogállás kettőssége, sőt megalkották az ún. megyei jogú városok kategóriáját (4 város >>kapta meg<< e rangot: Miskolc, Debrecen, Szeged, Pécs); a nagyobb lélekszámú, fontosabb városok megyei, a kisebbek járási igazgatás alá kerültek. Ezzel egyidejűleg felszámolták a városi önkormányzatiságot, a városok centralizált állami igazgatás alá kerültek.”⁵⁰

Az időszakra általánosságban jellemző volt, hogy a város térszervezeti funkcionális egységei túllépték a városhatárt. A városok bekebelezték a városkörnyéki községeket, amelyek eleinte nem kerültek igazgatási hatáskörükbe, csak később. A közigazgatási egyesítéssel a nagyvárosok belső szerkezete megváltozott hiszen több településtípust foglaltak magukba.⁵¹ Mindez Miskolc vonatkozásában Diósgyőr, Hejőcsaba, Tapolca, Görömböly, Szirma, Hámor és Bükk-szentlászló települések csatlakoztatását jelentette.

Miskolc a 20. század első évtizedeiben a nagyvárossá fejlődés programját akarta megvalósítani, de a fentebb vázolt háborús okok, a trianoni döntésekkel előállt új helyzet, más helyzetet teremtett a város számára. A város más módon fejlődött, mint ahogy azt az előző korszakok városvezetői tervezték.⁵²

A korszakot uraló Nagy-Miskolc koncepció szerint elméletileg minden csatolt településnek önálló funkciót szántak, de a 20. század második felének történései más elv alapján osztotta kerületekre a várost. Ezeknek a problémáknak a feloldására városrészi önkormányzatokat

---

⁴⁹ Rechnitzer, 2021. 34. p.

⁵⁰ Beluszky – Győr, 2018, 173. p.

⁵¹ Enyedi, 2012.

⁵² Dobrossy, 2009.

hoztak létre – írta a Miskolc önálló törvényhatósági joggal felruházott Miskolc 100 éves jubileumára írt könyv előszavában az éppen akkor elnöklő polgármester, Káli Sándor.⁵³

Magyarországon 1954 és 1971 között a négy legnagyobb vidéki város jogállása megyei jogú város volt. Mindez a második tanácstörvény időszakára esett. A járások hatásköréből kiemelt városok járási jogú vagy megyei jogú városi kategóriát kaptak. A négy legnagyobb vidéki város Miskolc, Debrecen, Pécs és Szeged kiváltak a megyék területéből és megyei jogú városi státust kaptak. Ezek a városok így a megyékkel egyenragúakká váltak.

Az időszakban a városok tekintetében az Országgyűlés és a Népköztársaság Elnöki Tanácsa általános irányító és legfelsőbb felügyeleti szervként gyakorolta jogkörét az alábbiak szerint.

A tanácstörvények nem rendelkeztek a városok definiálását illetően, de az I. tanácstörvény 6. §-a kimondta, hogy: „A minisztertanács kivételesen egyes nagyobb városokat kivehet a megyei vagy a járási tanács működési köre alól. Ezeknek a tanácsai a megyei, illetve járási tanácsokkal esnek egy tekintet alá.”⁵⁴

A második tanácstörvény 4. §. (2) g. pontja szerint: „Az Országgyűlés, illetőleg a Népköztársaság Elnöki Tanácsa „dönt a főváros, a megye, a megyei jogú város, a járás, a járási jogú város és a városi (fővárosi) kerület határának megváltoztatásáról; a község határának megváltoztatásáról abban az esetben dönt, ha ez új tanács alakításával, vagy működő tanács megszüntetésével jár; megállapítja a megyei és a járási tanácsok székhelyét.”⁵⁵

A harmadik tanácstörvény során a megyei jogú városi jogállás megszűnt és megyei várossá változott, amelyet továbbra is a legnagyobb vidéki városokra alkalmaztak. A megyei városi jogállás 1971 és 1990 közötti időszakban állt fenn Miskolc, Debrecen, Pécs, Szeged és Győr esetében. Az említett települések népesége elérte a százezer főt és társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális szerepük meghatározó volt. Emellett Budapesttel együtt régióközponti szerepet is betöltöttek.

A harmadik tanácstörvény 71. §. (2). kimondta, hogy: A Népköztársaság Elnöki Tanácsa dönt községnek várossá vagy városnak megyei várossá nyilvánításáról; fővárosi kerület szervezéséről; községalakításról, egyesítésről és községi közös tanács szervezéséről; kijelöli azokat a tanácsokat, amelyeknek szervei közreműködnek a megyei irányításban, és meghatározza a hozzájuk tartozó községeket (városkörnyék) (...) 72. §. (2). A Minisztertanács dönt községnek, városnak, városkörnyéknek megyék közötti, községnek városkörnyékek közötti átcsatolásáról; megyehatárt is módosító területrészt átcsatolásáról;

---

⁵³ Káli, 2009.

⁵⁴ 1950. évi I. tv. A helyi tanácsokról, <https://jogkodex.hu>

⁵⁵ 1954. X. tv. A helyi tanácsokról, <https://jogkodex.hu>

államigazgatási helynevekről.”⁵⁶ Az 1971-ben megjelent jogszabályhoz képest Miskolc 10 év múlva, 1981-ben érte el végleges formáját.

A világháborús következményeket, mint a trianoni döntéseket, az országhatárok megváltozását, Kassa szerepének átvételét, vagy a nagyszámú betelepülő magyar lakossággal kapcsolatos történéseket hely hiányában nem tudjuk érinteni a dolgozatban.

Miskolc az 1950-es megyerendezés előtt Borsod-Gömör megye székhelye volt, önálló törvényhatósági jogú városként. Ezt követően, mikor országos szinten megszűntek a törvényhatóságok, a hatalmasra duzzasztott Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelye lett.

A 2. világháború után egyes városok, kiemelt szerepű településekként a politika és a gazdaságpolitika kedvezményezettjei voltak. Feladatuk az volt, hogy meghatározott területeken politikai és gazdasági irányító szerepet vállaljanak. Ebből következett, hogy a szocializmus és a városok iparosítása összefüggött egymással. A vizsgált korszakban a szocialista városok között Miskolc a régi iparváros kategóriába tartozott, hiszen a helyi ipar (18. sz.) a diósgyőri koronauradalom idejéig nyúlik vissza.⁵⁷

2.2 Városigazgatás-történet hazai és nemzetközi kitekintésben

A nemzetközi közigazgatási rendszer kapcsán Bayer József írja, hogy: „Európa történetére az egymást átható szellemi-kulturális és civilizációs folyamatok hasonlósága ellenére mindig a politikai megosztottság volt a jellemző. Léteztek korábban is elképzelések egy egységes Európáról, amelyek általában egy-egy szellemi elv – a kereszténység, a humanizmus stb. – alapján gondolták el a nagy civilizációs és politikai közösség létrehozását. Európa egyébiránt mindig inkább csak külső fenyegetettséggel vagy kihívással szemben szerveződött egységbe: a görögök és rómaiak idején a kívülről támadó barbárok ellen, a középkori kereszténységben az iszlám hódítással szemben; a felfedezések kora óta pedig Európa mint a világ centruma a rajta kívüli világ egészét civilizációs küldetéstudattal vonta be gyarmatbirodalmai kiépítésébe. Belül azonban ellentétektől szabdalt térség maradt.”⁵⁸

A polgári forradalmak időszakát követően létrejövő nemzetállami kormányok - autonómia fejében - fontos szövetségesekre találtak a helyi önkormányzatokban, bár a nemzetállamoknak nem mindig sikerült tiszteletben tartani a helyiek autonómiáját. A központi kormányzatokról elmondható, hogy koronként és országoként is tudtak terjeszkedni az önkormányzatok

---

⁵⁶ 1971. évi I. tv. A helyi tanácsokról, <https://jogkodex.hu>

⁵⁷ Germuska, 2004.

⁵⁸ Bayer, 2000. 346-347. p.

rovására. Az autonómia visszaszorítása főleg a dekoncentrációban és az önkormányzatok feletti gyámkodásban nyilvánult meg.⁵⁹

A közigazgatás történeti áttekintése során a disszertációban szereplő egyes események kapcsán is láthatjuk, hogy a középkor óta Kelet-Európa vagy Európa legstabilabb adminisztrációs egysége a község volt, amely a katolikus egyház adminisztratív struktúrájából, valamint a feudális rendszerhez köthető birtokigazgatásból eredeztethető. Az egyház és az állam összetartozása formális volt. A középkori adminisztráció első sorban az élet eseményeihez volt köthető, mint a születési, házassági, vagy az elhalálozás bejegyzések. A 16. századi változások pedig a reformációnak és a katolikus reformnak voltak köszönhetőek. Az ausburgi vallásbéke (1555) és a vesztfáliai béke (1648) szabályozásainak következményeként a területi közigazgatás szerkezetét birtokosa határozta meg. Innentől fogva Észak- és Dél-Európa közigazgatása elvilágiasodott. Kákai László, Benett munkája alapján Európa fejlődését tekintve háromféle egyházhoz köthető fejlődési szakaszt különít el. A protestáns Észak- és Nyugat-Európa olyan közigazgatási államok megjelenését eredményezte, amelyek nem függték az egyháztól. A katolikus Kelet- és Közép Európa területén a Habsburg örökség az 1. világháborúig maradt fenn. Míg a katolikus Dél-Európában a Habsburg-uralom mellett erős volt az egyház hatalma.⁶⁰

A hazai közigazgatási rendszer történeti fejlődését Pálné Kovács Ilona foglalta össze munkájában a következők szerint. A magyar államrendszer több mint ezeréves tradíciókkal rendelkezik, amelynek alapjait Szent István király fektette le. Az államigazgatás rendszere és tevékenysége folyamatosan és fokozatosan fejlődött az eltelt időszakban. Az államalapítás korai időszakában a központi igazgatás leginkább csak a védelmi funkciók megszervezésére korlátozódott. A központi hatalom kialakításával jött létre a területi rendszer is, a királyi vármegyék kiépítésével az ország területén. A vármegye, mint legkorábbi közigazgatási és önkormányzati szervünk, igazgatási, igazságszolgáltatási, politikai és alkotmányos funkciókat is ellátott. Feladatai katonai, védelmi és adószedő tevékenységekből állt. A magyar területi közigazgatás duális jellege már a középkori államrendszerben megjelent, mint a nemesség önkormányzata és az államigazgatás végrehajtószerve. A vármegye élén a király által kinevezett ispán állt. Majd a 15. századtól ez a funkció kettévált, utalva a területi közigazgatás kettős természetére. A közigazgatás helyi szervei szintén differenciált fejlődésen estek át. A rendi fejlődés lehetőséget teremtett arra, hogy a városok önkormányzati privilégiumokat nyerjenek az uralkodótól. A városok élén a bíró, majd a polgármester állt, helyi szerve a

---

⁵⁹ Pálné, 2008.

⁶⁰ Kákai, 2004.

tanács volt. A helyi-területi önkormányzás hasonlóan az országos trendhez, a társadalmi státusztól függött. A szabadkirályi városok önállóságától eltérő helyzetűek voltak a mezővárosok, amelyek földesuruktól függtek. Az oppidumok általában földesúri birtokok gazdasági központjai voltak.⁶¹

Papp Attila jegyezte le, hogy a középkortól a városok egyre növekvő autonómiáját számos jelkép szimbolizálta, mint a városfal, a magas tornyú városháza, a főtéren felállított páncélos lovagszobor, de a szégyenoszlop vagy a pellengér is. Emellett leginkább a büntető joghatóságot szimbolizáló pallosjog fejezte ki egy-egy város önállóságát, hatalmát.⁶²

A Habsburg időszakban a területi közigazgatás ellentmondásos volt. Új területi egységekre bontották az országot, élükön királyi biztosokkal. Az 1848-as forradalom után újra kerületekre osztották az ország területét a megyei autonómia megszüntetésével. A kiegyezés lehetővé tette a polgári típusú területi közigazgatás kiépülését jelentős változásokkal az önkormányzatiság értelmezésében. A megyék esetében elsődlegesség vált az állam funkcióinak a közvetítése a területi érdekek képviselője helyett. Egységessé vált a területi közigazgatás, javult a működés szakszerűsége, növekedett a feladatok száma és az apparátus létszáma, valamint megjelentek olyan fontos tényezők, mint a hatékonyság, a törvényesség és a demokrácia polgári értékei. A területi igazgatási rendszer több újjátáson esett át az önkormányzatok visszaszorításának céljából, de a második világháborút követő kommunista rendszerrel bekövetkezett változások - amely a modellt tartalmában változtatta meg - a korábbi időszakoknál is centralizáltabb területi kormányzási rendszert hozott létre.⁶³

A rendszerváltás előtti szocialista rendszer nem ismerte a helyi hatalom fogalmát, hiszen a helyi tanácsok a hatalom szervei voltak és nem a hatalom helyi szervei. A kor szellemének köszönhetően a központi akarat és a helyi akarat együttes érvényesítése lehetetlennek bizonyult.⁶⁴

A történeti áttekintés után az egyes irányzatokhoz kapcsolódó definíciókat tekintjük át, mint a szociológiai irányzatokhoz kapcsolódó közösségi értelmezéseket és a politikai irányzatokat érintő autonómia definíciókat, amely fogalmakat akár egy mondatba is rendezhetjük, miként az autonómia valamely közösségek sajátja.

Bayer József úgy fogalmazott, hogy: „A települési önkormányzatok alkotják a közigazgatás alsó szintjét és egyben a helyi politika alapvető egységeit. Történetileg a faluközösségi és

---

⁶¹ Pálné, 2008.

⁶² Papp, 2019.

⁶³ Pálné, 2019.

⁶⁴ Pálné, 1997.

városi önkormányzatok voltak az elsők, és számos nyelvben – mint a magyarban is – a község elnevezése még tükrözi az eredeti községi viszonyokat.”⁶⁵

A nagy klasszikusok a közösségről, mint mindenek az alapjáról a következők szerint gondolkodtak. Tocqueville szerint: „a közösség az egyetlen egyesülés, amely olyannyira benne rejlik a természetben, hogy ahol emberek gyűlnek össze, önmagától kialakul a község. A községi társadalom tehát minden nép körében fennáll, bármilyenek is a szokásai és a törvényei; a királyságot és a köztársaságot az ember hozza létre és alkotja meg; a község viszont, úgy tűnik közvetlenül Isten keze nyomán kel életre.”⁶⁶

Ferdinand Tönnies szociológiai témájú munkájában a hagyományon, szokásokon alapuló közösséget hasonlítja össze a konvención, szerződésen és jogon alapuló, leginkább célracionálisként jellemezhető társadalommal. A társadalom vérségi, területi, majd szomszédsági alapon szerveződött tagjai politikai közösséggé, azaz várossá, városállammá váltak, amelyek végül beépültek az államba.⁶⁷

Max Weber szintén szociológiai témában közelíti meg a városok témakörét. Véleménye szerint nem rendelkezett minden város politikai-adminisztratív funkciókkal. A várost inkább ipari-kereskedelmi funkciókkal ruházta fel, amelyek a következő ismertetőjegyekkel bírtak: erődítmény, piac, saját bíróság és/vagy saját jog, szervezeti jelleg és minimum részleges autonómia birtokosa legyen.⁶⁸

Ha már az autonómiánál járunk és Magyary Zoltán gondolatait vesszük alapul, akkor találunk a görög terminus jelentése és a magyar megfelelője között valamilyen kapcsolatot. „Az autonómia szó két görög szóból származik: az auto (jelentése ’ön’) és a nomos (jelentése ’törvény, szabály’) szavakból, tehát eredeti jelentése arra a jogra vonatkozott, amelynél fogva valaki megalkothatja a saját törvényeit. (...) A legtöbb nyelvben – az európai nyelvekben feltétlenül – elterjedt és régóta használatos az autonómia kifejezés, de ezzel párhuzamosan más terminusok is kialakultak, amelyek nagyjából ugyanerre a jelenségre utalnak. Ilyen terminus például az „önigazgatás” (self-administration/auto-administration), az „önszabályozás” (self-rule vagy home-rule), vagy még az „önirányítás” is (self-management/autogestion), de az „önrendelkezés” (self-determination, autodétermination) is gyakran előfordul a szakirodalomban.”⁶⁹

---

⁶⁵ Bayer, 2000. 169. p.

⁶⁶ Tocqueville, 1993. 95. p.

⁶⁷ Tönnies, 2000.

⁶⁸ Weber, 1999.

⁶⁹ Ortutay, 2021. 21. p.

Rudolf Bernhardt kétféle definíciót különböztet meg egymástól, egy tágabb és egy szűkebb autonómia meghatározást. Véleménye szerint a tágabb értelemben az autonómia egy egyén vagy egy entitás autonóm önmeghatározása, illetve a képessége, hogy saját ügyeit külső behatás nélkül kezelje, amely egyházi, városi vagy egyetemi autonómia is lehet. A szűkebb meghatározás a kisebbségvédelemre korlátozódik.⁷⁰

Gergely Jenő írja munkájában, hogy: „Az autonómia a polgárok kisebb vagy nagyobb létszámú, valamilyen közös adottság – nemzetiség, közös cél vagy érdek, ideológia vagy vallás – mentén önszerveződéssel létrejött közösségeinek sajátja. Mibenlétét és működését a hatályos állami törvények és az ezek keretei között megalkotott saját szabályaik határozzák meg, s ehhez függetlenségüket nem, vagy csak részben korlátozó anyagi eszközökkel rendelkeznek. Az autonómiák valamely közösség önrendelkezési jogát fejezik ki, ezért törekednek a politikai és gazdasági hatalomtól való minél teljesebb függetlenségre. Az egyes ember szabadságjogait és önmegvalósítását tiszteletben tartó perszonális demokráciában minden közösségnek joga és lehetősége van arra, hogy sajátos céljait önállóan valósítsa meg. Ennek a jognak az állam vonatkozásában a szubszidiaritás elvének érvényesülése felel meg.”⁷¹

Az autonómia „sui iuris” megilleti az egyes közösségeket az originárius elmélet szerint. A derivatív elmélet szerint egy magasabb hatalom, vagy külső tényező eredménye.⁷² A dolgozat szempontjából a mi esetünkben a magasabb hatalom az uralkodó, vagy az állam. Így az autonómia elérése a vizsgált korszakokban a hatalomtól függött, azaz, mennyit engedett át saját hatásköréből Miskolcnak.

Az autonómiát tekintve Pálné Kovács Ilona írja, hogy: „A helyi-területi önkormányzatok önállóságának, autonómiájának történeti gyökerei vannak, azzal magyarázhatóak, hogy az önkormányzatok ún. >>kettős legitimitással<< rendelkeznek, működésüket a helyi társadalom és a központi állam egyaránt legitimálja.”⁷³

Az önkormányzatok autonómiáját tekintve három modellt szokás megkülönböztetni. Az első az angolszász modell, ahol nagyfokú autonómiával bírtak az önkormányzatok. A második a porosz típusú, amely települési önkormányzatai a politikai életben nagy szerepet játszottak, de a virilizmus elvén működtek. Esetünkben a porosz típusú modell volt érvényben hazánkban,

---

⁷⁰ Bernhardt 1981.

⁷¹ Gergely, 2010. 4. p.

⁷² Kocsis, 2008.

⁷³ Pálné, 2008.

így a dolgozatban külön kitérünk majd a miskolci virilizmusra is. A harmadik a francia típusú modell, ahol alacsony szintű autonómiával rendelkeztek az önkormányzatok.⁷⁴

Magyary Zoltán az önkormányzatot és az autonómiát azonos fogalmakként jelölte meg a következők szerint: „Az önkormányzat (autonómia) szó szerint az ellentétét jelenti annak, hogy valakit más kormányoz. Ha tehát egy szervről azt mondjuk, hogy önkormányzati joga van, akkor feltételezzük, hogy ez másként is lehetne, mert van felette egy erősebb hatalom, amely őt kormányozhatná.”⁷⁵

Nagy J. Endre írja Bibóráról szóló munkájában Hegelre visszautalva, hogy: „...az etikai idealizmus szükségképpen tagadja a politika autonómiáját, mert ez az autonómia valami pusztán létezőnek (állam, nemzet) önértékűségét jelentené, amit az etika nem ismerhet el. (És csakugyan azt látjuk, hogy minden elmélet, mely a politikai autonómiáját hirdeti, végül az érvényességi etika feladására kényszerül, amelyben az állam vagy nemzet, mint végső létező, mint legigazibb valóság szerepel, pl. Hegel.)”⁷⁶

Zakar Miklósné értelmezése szerint: „Autonómiának tekinthető egy adott közösségnek valamilyen érdekképviselői vagy akár bizonyos igazgatási jogosítványokkal bíró intézményrendszerrel való felruházása, mely jogosítványok kötődhetnek a közösség által lakott terület egészéhez, esetleg egy részéhez, de átfogja a közösséghez tartozó vagy oda tartozni akaró (identitást felvállaló) összes individuumot.”⁷⁷

Az autonómiához kapcsolódó helyi kormányzás fejlődéstörténetének kutatása – amely nem nyúlik vissza hosszú időszakra – leginkább három jelentős irányzattal jellemezhető, amelyek a bekövetkezett tartalmi változásokat is megfelelően tükrözik – foglalta össze Pálné Kovács Ilona Helyi kormányzás Magyarországon című munkájában. Ehhez a vonalhoz igazodva elsőként az ún. klasszikus vizsgálatokat bemutató államtudományi kutatásokat emeljük ki, amelyek az önkormányzati rendszereket leginkább normatív, alkotmányjogi szempontból vizsgálták, elemezték gyakran összehasonlító igénnyel.⁷⁸

Samuel Humes tanulmányának segítségével betekintést nyerhetünk és összehasonlíthatjuk a világ országaiban található helyi kormányzatok szerkezetét a bemutatott önkormányzati szerveken és kapcsolatokon keresztül. Humes munkája többek között rávilágít arra az önkormányzatok összehasonlító vizsgálatán keresztül, hogy hol lehet már jól működő

---

⁷⁴ Bóhm, 1998.

⁷⁵ Magyary, 1942. 112-113. p.

⁷⁶ Nagy J. 2011. 28. p.

⁷⁷ Miklósné Zakar 2010. 76. p.

⁷⁸ Pálné, 2008.

modelleket találni. A vizsgálódás kitér az önkormányzati intézmények folyamatos változásaira is,⁷⁹ amelyet jelen dolgozatban is ismertetünk miskolci példákon keresztül.

Pálné Kovács Ilona írja, hogy: „Nem véletlen, hogy az úgynevezett *local community* kutatások az Egyesült Államokban indultak, és mintául szolgáltak évtizedekkel később az európai irányzatoknak. Az Egyesült Államok államfejlődésének sajátosságai folytán ugyanis a *bottom up* megközelítésnek mindig erősebbek voltak a gyökerei.”⁸⁰

Az önkormányzatok tényleges működése és a helyi politika környezetének vizsgálata kevesebb figyelmet kapott. Viszont születtek olyan írások, mint Dahl: *Who Governs? Ki kormányoz?* című munkája, amely a hatalom dinamikáját vizsgálta. A hatalom birtokosainak vizsgálata során arra jutott a szerző, hogy az USA-ban a politikai hatalom pluralista.⁸¹

Kákai László foglalta össze, hogy Európában a helyi politika szerepe és jelentősége csupán az elmúlt néhány évtizedben vált önálló vizsgálat tárgyává.⁸²

Az Európában található megközelítések azonban eltérőek, amelyek az angolszász és az európai kontinentális állam tradícióinak különbözőségéből ered. Az angolszász értelmezés szerint az állam egy, de nem az egyetlen szereplő az igazgatás terén.⁸³ Nagy-Britanniában a várospolitikai változása nemzeti léptékű volt. Dunleavy tudományos munkája a helyi politikai intézmények elemzésére helyezte a hangsúlyt.⁸⁴

Robert J. Benett esettanulmányokon keresztül mutatja be az európai települések önkormányzatainak működését. A szerző kitér a Kelet-Európában végbement szerkezetátalakításokra és azok pénzügyi kérdéseit boncolgatja.⁸⁵

A második irányzat a menedzseri irányzat, amely az 1960-70-es években értékelődött fel. „Ez az irányzat már nem elégedett meg az állam eredményességével, azzal, hogy a közjó érdekében megtehet mindent, bármi áron, hanem elvárja az államtól is a hatékonyságot, egyrészt a költségvetési finanszírozási krízishelyzetek megjelenése, másrészt a közszektorban az üzleti módszerek elterjedése nyomán”⁸⁶ – olvasható Pálné Kovács Ilona kutatásában.

Horváth M. Tamás munkájában a közfeladatok ellátása során az üzleti megoldások alkalmazására helyezte a hangsúlyt. Ennek kapcsán a hagyományos kormányzati feladatok

---

⁷⁹ Humes, 1959.

⁸⁰ Pálné, 1997.

⁸¹ Dahl, 1961.

⁸² Kákai, 2004.

⁸³ Pálné, 2008.

⁸⁴ Dunleavy, 1980.

⁸⁵ Benett, 1993.

⁸⁶ Pálné, 2008. 20. p.

egy részét a magán- és a közhasznú szerveződések tevékenységei veszik át, ezzel együtt pedig a közfeladatok átrendeződtek.⁸⁷

A harmadik irányzat a '90-es évek szakirodalmában bekövetkezett változásokra épül, amely az önkormányzati kapcsolatrendszereket vizsgálja, valamint a helyi-regionális hatalmi viszonyok változatosságát és nemzetközi dimenzióját. A vizsgálatok eltolódnak a helyi szintű kutatások felől a középszint felé. A modell részének azok a vizsgálatok tekinthetőek, amelyek az egyes irányítási szinteket vizsgálják.⁸⁸ Ehhez kapcsolódóan Jon Pierre azt vizsgálja a helyi gazdaságfejlesztés szemszögéből, hogy miként lehet gondolkodni a köz- és magán viszonyokról.⁸⁹

A fejlett polgári demokrácia képviselői leginkább három nagy csoportra oszthatók a központi- és helyi viszonyrendszer, valamint a helyi-területi irányítás alkotmányos helyzete, szerepe alapján:⁹⁰

1. A francia napóleoni modellt követő országok önkormányzatai erős alkotmányjogi státusszal bírnak, az önkormányzás közösségi gyökerei erősek. (Franciaország, Belgium, Spanyolország, Portugália és Olaszország).
2. Az angolszász modellt követő országok önkormányzatai nem élveznek alkotmányos státuszt. Az előző csoporthoz képest, gyengébb állami gyámkodás és kevésbé hierarchikus szintek közötti kapcsolat jellemzi. (Egyesült Királyság, Írország, Kanada, Ausztrália, részben USA és Új-Zéland).
3. A vegyes, kontinentális modellt követő országok önkormányzatai alkotmányos státusszal bírnak és a szintek közötti kapcsolatok erősen szabályozottak. (Észak- és Közép-Európa országai).

A kelet- és közép-európai demokratikus átalakulások eltértek a dél-európai, vagy latin-amerikai eseményektől. A régióban a mélyebbre ható változásokat például nem kísérte erőszak vagy széles tömegmozgalom, kisebb kivételektől eltekintve, mint például Romániában vagy Lengyelországban.⁹¹

A történelmi események számottevő módon befolyásolják a következő korszakok történéseit. Láthatjuk, hogy nemzetközi vagy európai viszonylatban milyen a központi és helyi kormányzás szintjei közötti viszonyrendszer és hogy a tradíciók mennyire befolyásolják az egyes nemzetek irányultságát. A térségekben, mint például a közép-európai országok esetében

---

⁸⁷ Horváth M., 2010.

⁸⁸ Pálné, 2008.

⁸⁹ Pierre, 1998.

⁹⁰ Hesse, 1991. Pálné, 2008.

⁹¹ Bayer, 2000.

az azonos történelmi múlt meghatározta az országok politikai-, alkotmányos helyzetét, valamint a központi és helyi kormányzásuk viszonyrendszerét.

2.2.1 Városigazgatás-kutatás elméletben és gyakorlatban

Jelinek Csaba szerint a klasszikus szociológia alapító atyái a város jelenségét a kapitalizmus, a modernitás és az industrializáció szempontjából vizsgálták. A városkutatás első pragmatikus műhelyének a szociológia a Chicagói Iskola irányzatát tekinti, amely Chicago példáján írta le a sajátos funkciókkal bíró városi tereket.

Eszerint a Chicagói Iskola egyik tagjának, Ernest Burgessnek tulajdonítható a koncentrikus zóna modell, mely szerint a város koncentrikus zónákkal írható le, de itt érdemes megemlíteni Homer Hoyt szállítási útvonalakra épülő szektor modelljét, vagy Harris és Ullman több központú város modelljét.

Visszatérve Jelinek Csaba írására, a Városműhely egyik legjellemzőbb tapasztalatának tekinti azt a felismerést, hogy a különböző szakterületek, mint a szociológia, földrajz, építészet képviselőinek együtt gondolkodása nagyszerű felismerésekhez vezetett a témában. Ennek kapcsán további célként fogalmazódhat meg az interdiszciplinaritás megszilárdítása, az elmélet és a gyakorlat közötti kapcsolat újragondolásával.

Hasonló elveken alapuló programsorozaton vettem részt 2016. július 1. és 8. között, amely a 49. Savaria Urbanisztikai Nyári Egyetem Tervező Tábor és Tanulmányút nevet viselte, azzal a céllal, hogy az elméleti tudás mellé gyakorlat is társuljon.

A program Sárváron kezdődött, ahol egy háromnapos (július 1-3.) Tervező Tábor keretében építészeti, város- és tájépítészeti, valamint település-tervezői komplex feladatot kellett csoportonként megoldanunk, amelyek a következők voltak:

1. Sárváron a Malom utca nevét adó, ma igencsak elhanyagolt malomépület újratervezése.
2. Az Alkotmány utcai lakótelep (és a mögötte lévő tó) városi problémáinak (parkolás, zöldterület, közlekedés, kapcsolódás a városhoz) megoldásai.
3. A Vasútállomás és a Fürdő (aztán tovább a Rába-partig) közötti útvonal – és kapcsolatainak – felmérése és kerékpáros fejlesztési javaslatainak megfogalmazása.

Az első feladat építészeti, a második város- és tájépítészeti, a harmadik településtervezői, közlekedésmérnöki feladat volt.

Ezt követően a Nyári Egyetem (július 4-7.) Szombathelyen került megrendezésre, ahol helyi és vidéki egyetemi oktatók, városépítészeti és hasonló szakterületek képviselői tartottak

nagyszerű előadásokat a tárgykörben. A Nyári Egyetem utolsó napján pedig csoportmunkában bemutattuk a Tervező Tábor keretében megoldott feladatunkat. Mindenki a saját tanulmányai alapján, szakterülete szerint vette ki részét csoportján belül a feladatból, de az együttgondolkodás során bele tudtunk látni más szakterületek munkájába, gondolkodásmódjába is. Az utolsó napon (július 8-án) Győrbe látogattunk Tanulmányút keretében. Megnéztük a neves épületeket, tereket és szakmai szempontok szerint kielemeztük a Nyári Egyetem előadóival.

Valamint ehhez a ponthoz kapcsolódóan talán ki lehet térni a 2022. május 6-án Miskolcon megrendezett „Miskolci Ötletmaraton – Fesztivál és verseny 48 órában” nevű rendezvényre, amelyen „Zöld tetők” ötlettel vettem részt egyéni indulóként. A Miskolci Ötletmaraton a Dialóg a Közösségekért Közhasznú Egyesület szakmai koordinálásában, a miskolci önkormányzat együttműködésében, illetve az Esély és Részvétel Közhasznú Egyesület, valamint az Északi Horizont Alapítvány szakmai közreműködése mellett valósult meg. A verseny kapcsán kitértem arra, hogy a politikatudományi képzés részét képező városszociológia nevű kurzus során számos nyugati jó példát ismertünk meg, amelyhez kapcsolódóan a zöld tetők elterjesztésének ötletét mutattam be a jövőbeni Miskolc tekintetében. A szervezők olyan ötleteket vártak, amelyek összességében élhetőbb helyé teszik a várost. A nagyon jó kezdeményezés egyetlen negatívuma az volt, hogy a versenyre érdemes volt csapattal érkezni, akik így előnnyel indulhattak az egyéni versenyzőkkel szemben, hiszen csak csapatok juthattak tovább a következő fordulóra, ahol a teamek kidolgozhatták az ötleteiket.

De hasonló elvek mentén vettem részt meghívottként Miskolcon a városházán megtartott programokon is. Ilyen volt a 2022. június 2-án megrendezett „Hallasd a hangod a városért! Ötleteljünk és döntsünk együtt! Add a véleményed, milyen irányba fejlődjön Miskolc!” és az egy évvel később, 2023. június 9-ére szervezett Városstratégiai fórum, amelynek az volt a célja, hogy a hivatal és a helyi közösségek között jó partnerség alakuljon ki a jövőbeni közös munkához.

Mivel saját magam is megtapasztaltam, fentiekre tekintettel egyetértek az előzőekben Jelinek Csaba által megfogalmazott gondolatokkal, azaz, hogy erősíteni kell az interdiszciplinaritást az elmélet és a gyakorlat közötti kapcsolatrendszer támogatásával is. A több tudományterületet átfogó munkák, amelyeknek részese lehettem, szellemiségével nagyban hozzájárultak a több diszciplínára épülő dolgozat megszületésében.

A disszertációban Miskolc példáján keresztül mutatjuk be a vizsgált korszakokban, a hazai helyi és központi szintek közötti kapcsolatrendszer jellegét és a helyi politika működését, autonómiájának mértékét, valamint az egyes korszakok helyi-területi szerveinek hatáskörét, a

város szervezeti felépítését és alárendelődésének mértékét Miskolc különböző jogi státuszaiban.

A dolgozatban helyet kap a Miskolc helyzetére, fejlődésére ható tényezőknek a többoldalú vizsgálata, elemzése, különös tekintettel a város jogállásának változásaira a város adottságainak számbavételével. Bepillantást nyerhetünk abba, hogy a helyi szintnek milyen eszközei vannak az érdekérvényesítés területén, melyeket miskolci eseményeken keresztül vizsgálunk meg. Kitérünk a település szervezetrendszerére, szabályrendeleteire, maga intézett önkormányzati jogára. Miskolc hosszú idő alatt formálódott, társadalmi, gazdasági, politikai, demográfiai és kulturális erők együttesen alakították. A kutatás szempontjából jelentős helyi érdekérvényesítését azonban minden esetben országos szintű események is megelőzték, mint az államberendezkedés-, vagy törvényi változások.

A korabeli város pozícióit a szakirodalmi adatgyűjtés mellett levéltári forrásokra alapozva tudtuk felépíteni, hiteles forrásokra támaszkodva városkönyvek, jegyzőkönyvek, térképek stb. segítségével.

A dolgozatban nem térünk ki a város esetében a jelen kor eseményeinek vizsgálatára, mivel az általunk vizsgált korszakok iratanyagai - többnyire - a helyi és országos levéltárakban hozzáférhetőek, dokumentum- és tartalomelemzéssel vizsgálhatóak, viszont a jelen kor eseményeit, ettől eltérő módszertannal lehetett volna csak vizsgálni. A B.-A.-Z. Megyei Levéltár központi vagy fióklevéltáraiban elméletileg az 1569-1950/1990 közötti időszak iratait őrzi, bár az 1950-es évektől irattározott dokumentumok különböző helyi városi, illetve megyei lerakatokban vannak elhelyezve, amelyekhez a kutatás ideje alatt a hozzáférés korlátozott volt. Fentiek miatt a kutatás során az 1950-es évekig irattározott dokumentumokhoz volt tényleges hozzáférésünk.

3. MÓDSZERTAN

3.1 Szakirodalmi adatgyűjtés és feldolgozás

Az első lépés a dolgozat szempontjából releváns hazai és nemzetközi szakirodalom áttekintése és feldolgozása volt. A szakirodalom elsődleges forrásai a Miskolc történetét leíró könyvek, könyvfejezetek, tanulmányok és konferencia előadásanyagok voltak. Mivel egy hazai település fejlődési lépcsőfokainak vizsgálatával foglalkozunk, a szakirodalomban leginkább a hazai irodalmak kaptak helyett, azon belül is a Miskolccal kapcsolatos szakirodalom.

A szakirodalmi adatgyűjtés során kiemelt figyelmet kaptak a helyi kezdeményezésekkel kapcsolatos események, továbbá a városigazgatás szervezete és annak változása, fejlődése.

Az adatgyűjtés első részében Szendrei János alapvető forrásmunkáit tekintettük át a *Miskolcz város története és egyetemes helyirata I-V.* című 5 kötetes művével.

Szendrei János (1857-1927) Mindszenten született, amely települést – mint látni fogjuk a későbbiekben - 1880-tól Miskolchoz csatolták. Szendrei magyar művészeti író, régész, történész, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Legjelentősebb munkái közé tartozik a Miskolc történetét feldolgozó ötkötetes *Miskolcz város története és egyetemes helyirata I-V.* monográfia. Emellett a kutatáshoz kapcsolódó diósgyőri vár és a tapolcai apátság történetét is feldolgozta.

A szakirodalmi adatgyűjtés következő nagyvolumenű elemeként a Dobrossy István által szerkesztett *Miskolc története I-V.* szintén ötkötetes monográfiát tekintettük át, amelyben az említett Szendrei kötetben szereplő néhány gondolat a mai kor tudományos vizsgálatai szerint elvételre került. A kötetben számos friss kutatás található, amelyek közül párat felhasználtunk a disszertáció vonatkozó részeibe.

Dobrossy István (1946-2015) Miskolcon született magyar történész, levéltáros, a B.-A.-Z. Megyei Levéltár igazgatója. A város történetét feldolgozó monográfia mellett jelentős még a kutatás szempontjából, a *Miskolc írásban és képekben* című tízkötetes könyvsorozat, valamint a Levéltári Évkönyvben megjelent Miskolc történetéről szóló számos publikáció.

A fő szakirodalmak mellett többek között más neves történészek munkáit is áttekintettük, mint Bácskai Vera, Fügedi Erik, Kubinyi András, vagy kifejezetten Miskolc tekintetében Gyulai Éva, Halmay Béla, Leszih Andor, Seres Péterné, Somorjai Lehel, Stipta István, Tóth Péter, Tóvári Judit, Veres László, Viga Gyula, Zsedényi Béla.

Fentiek mellett a B.-A.-Z. Megyei Levéltár és a Herman Ottó Múzeum évkönyveire, valamint közleményeire támaszkodtunk.

A várostörténet mellett a közigazgatás történetéről szóló ide vonatkozó jelentősebb kutatásokat is áttekintettük, leginkább Pálné Kovács Ilona és Kákai László tanulmányait, valamint a Beluszky Pál – Győri Róbert szerzőpáros köteteit.

A városról szóló írások mellett további figyelmet szenteltünk a település életében kiemelt szerepet játszó személyiségeknek is.

A forrásokat a Doktori Iskola politikatudományi képzés követelményeinek megfelelően tüntettük fel.

3.2 Levéltári források adatgyűjtése és feldolgozása

A város különböző korszakokra tehető pozicionálását leginkább levéltári forrásokra alapozva vizsgáltuk és dolgoztuk fel, hiszen a legtöbb hiteles iratot, oklevelet, térképet a levéltárak őrzik. Az egyes korok dokumentumainak egymással történő összevetéséből következtethetünk a település, vagy a helyi kormányzás szervének változására, fejlődésére.

Városkönyvek

A dolgozat szempontjából a legfontosabb levéltári forrásokat a Városkönyvek szolgáltatták.

Kenyeres István szerint a Városkönyveket a „szakirodalom öt nagyobb kategóriába sorolta:

„1) azon könyvek, amelyek a város által elnyert jogokat, a városi tisztségekre és a város közösségére vonatkozó iratok másolatait tartalmazzák, ide sorolandók a jogkönyvek is,

2) a város igazgatási, hivatali könyvei (pl. tanácsülési jegyzőkönyvek)

3) jogszolgáltatási, bírósági jegyzőkönyvek,

4) a városi lakosság magánjogügyleteit tartalmazó könyvek (pl. telekkönyvek, zálog-, tiltás stb. könyvek),

5) a városgazdálkodásra vonatkozó számadáskönyvek.

Az újabb szakirodalom már csak három kategóriát használ:

1) a városi tanács könyvei (tanácsülési jegyzőkönyvek, zálog-, telek- és végrendeleti stb. könyvek

2) a városi bírósági könyvek

3) a városgazdálkodási könyvek.”⁹²

Miskolc igazgatásáról a B.-A.-Z. Megyei levéltárban található Miskolc város középkori Városkönyvei mesélnek a legtöbbet, de a Városkönyvek facsimile, azaz másolati példányai is megtalálhatók a levéltárban.

---

⁹² Kenyeres, 2013. 373. p.

Jegyzőkönyvek

A disszertáció szempontjából a következő leghasznosabb források a városi jegyzőkönyvek voltak. A jegyzőkönyvek a tanácskozások, hatósági eljárások során elhangzottak írásbeli rögzítésére szolgálnak, amelyek egykorú kötésben rendezetten, időrendben tartalmazzák az ülések anyagait.

A B.-A.-Z. Megyei levéltárban megtalálhatóak a város 1569-es évtől kezdődő jegyzőkönyvei, valamint Borsod vármegye miskolci vonatkozású, vagy Miskolcot is érintő közgyűlési jegyzőkönyvei, közgyűlési és bírósági iratai.

Oklevelek

Tóth Péter írja az oklevelek rendszerezéséről, hogy: „A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár különböző fondjaiban rejtőző középkori oklevelek kigyűjtésére a központi rendelkezéseknek megfelelően az 1960-as években került sor. A kiemelt oklevelekből jött létre a XV. 1. (Mohács előtti oklevelek gyűjteménye) számú és elnevezésű fond, amelyről egységes szempontok szerint felvett törzskönyv - tulajdonképpen darabjegyzék - készült. Ezzel egyidőben az egyes okleveleket lefényképezték, a fotómásolatokat pedig elhelyezték a Magyar Országos Levéltár OF. (Diplomatikai Fényképgyűjtemény) osztályán.”⁹³

A korabeli terminusok és kifejezések a korabeli latin nyelvről lefordításra kerültek, de zárójelben az eredeti alakok megmaradtak - olvasható a segítségként használt Tóth Péter által írt munkában, *A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei levéltár Miskolcon őrzött középkori oklevelei* című kiadványban.

Az oklevelek csoportosításáról Borsa Iván írja, hogy: „Az okleveleket megpecsételésük módjának alapján három nagy kategóriába lehet osztani, 1./ A függő pecséttel ellátott oklevél: *privilegium, litterae privilegiales*. Ezek az oklevelek legtöbbször diszes kiállításúak. Minden esetben hártýára írva, - 2./ Nyitott oklevél, *litterae patentes*, későbbi közkeletű szóval: pátens. Ezeket az okleveleket eleinte a hátlapon, később /XIV.sz. végétől/ az oklevél első lapján a szöveg alatt látták el pecséttel. /A hiteleshelyi kiadványok esetében a pecsét még századokig a hátlapon maradt/ A minden szempontból jogérvényes privilegiumokkal szemben a pátens oklevelet másodrendűnek tekintették. Ha egy adományt csak pátens oklevélbe foglaltak, rendszerint utolsó mondatként azt is belefoglalják, hogy későbbi időpontban az ügyben privilegiumot fognak kiállítani. Sok pátens oklevél nem került később privilegiális

---

⁹³ Tóth, 1990. 5. p.

megerősítésre. A XIV. századtól kezdve egyre gyakoribbak, s Mátyás idejében már jogbiztosító erő tekintetében elérik a privilégiumok szintjét. (...) - 3./ Zárt oklevelek, *litterae clausae*. Az oklevelet a pecséttel lezárták, tehát a pecsét feltörése nélkül az oklevelet nem lehetett elolvasni. Az ilyen oklevélnek tulajdonképpen csak addig volt bizonyító ereje, míg a címzett a pecsétet fel nem bontotta.”⁹⁴

A digitalizált oklevelek forrása: <https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/leveltar/>

Térképek

A korabeli térképek digitalizált változatai szolgálnak információval az egyes településekről, településrészekről. A kataszteri térképgyűjtemény a megyei levéltárakban őrzött eredeti, színezett dokumentumokból áll, amelyek a Magyar Országos Levéltár őrzetében találhatóak.

Az egyes dokumentumokban talált adatokat akár ki is egészíthetjük más jellegű iratokban található adatokkal. Hiszen például a határjáró oklevélből megismerhetjük egy adott település területét körülvevő természetes vagy mesterséges határokat. A határjeleket királyi küldött állapította meg az érintettek jelenlétében, majd hiteleshelyek adták ki az oklevelet.⁹⁵

Levéltári kutatást a Magyar Nemzeti Levéltár korabeli térképeinek tanulmányozásával egészítettük ki. A térképtár dokumentumait felhasználtuk a korabeli településrészekről szóló alfejezetek illusztrálására. (A város jelenkori városrészeit viszont a Mellékletben található internetről letöltött fotósorozattal kívánjuk bemutatni.)

A digitalizált térképek forrása: <https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/terkepgyujtemeny/>

Jogforrások

A helytörténetírás szempontjából fontos szerepet töltenek be a különböző korok jogforrásai is. Minden közösség alkothat statútumokat, amelyik saját joghatósággal rendelkezik és statútumai nem ellenkeznek a magasabb rendű jogszabályokkal, az országgyűlés és a király által hozott törvényekkel. A statútumok csakis a közösségre és területére érvényesek. Ebbe a kategóriába sorolhatóak a vármegyék, a városok és a céhek – írja Werbőczy 1514-ben keletkezett Hármaskönyvében.⁹⁶ Tóth Péter: Miskolci Statutumok 1573-1755 című kiadványa tartalmazza az ide vonatkozó helyi jogszabályokat.

Mivel Miskolc a középkor folyamán birtokába jutott azoknak a kiváltságoknak, amelyek viszonylag magas szintű önkormányzatot biztosítottak a városnak, így a 16. század második

---

⁹⁴ Borsa, 1959. 14-15. p.

⁹⁵ Tóth, 2004.

⁹⁶ Tóth, 1981.

felétől a városi tanács - amelynek az élén a főbíró állt - a közösség tagjaira nézve és területére kiterjedő törvényeket hozott, amelyeket statútumoknak nevezünk.

A tanács a statútumokkal első sorban saját munkáját igyekezett megszervezni. Ide sorolhatók a bíróválasztás rendelkezései, a polgári és büntetőperes eljárások rendjének szabályozása, valamint a tanácstagok védelme. Továbbá a statútumok határozták meg a tanács tagjait érintő jogokat és kedvezményeket. Statútumok biztosították a céhek és az iparosok fölötti joghatóság gyakorlását is, valamint az egyházzal való gondoskodást.⁹⁷

Továbbá ide sorolhatóak még a következő korszakok esetében az önkormányzati testület szabályzatai, rendeletei, amelyekből megismerhetjük a helyi szervek felépítését, tagságát, szabályait, ügyrendjét stb.

Valamint itt említhetjük meg a várost érintő törvénycikkeket is, még akkor is, ha országos szintű rendelkezések, viszont jelen esetben helyi érdekeket képviselnek.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban a következő dokumentumok találhatóak meg fizikailag a kutatáshoz kapcsolódóan:

- Miskolc Város Tanácsának iratai (1569-1911), mint a Tanácsülések jegyzőkönyvei, Miskolc Város Tanácsának iratai, Miskolc város számadási iratai, Örökvallási jegyzőkönyvek, Tanácstörvényszéki iratok, Vegyes tanácsi iratok, a városi tisztviselők és alkalmazottak eskükönyve, királyi adomány-, kiváltság- és oltalomlevelek és egyéb tárgyú iratok.

- Külön korszak (neoabszolutizmus, provizórium és a kiegyezés korszaka) szerint rendezve találhatóak Miskolc Város Képviselő Közgyűlésének iratai (1860-1871), mint az időszak jegyzőkönyvei és közgyűlési anyagai.

- Miskolc Város Tanácsának (1849-1874) a kutatás szempontjából fontosnak ítélt iratai a következő bontásban találhatóak: Tanácsülési jegyzőkönyvek, Tanácsülési iratok, elnöki iratok, Tanácsi iratok, Funduális ügyosztály iratai, illetőségi ügyek, valamint a piaci élelmiszerárak limitációjának iratai.

- Megtalálhatóak továbbá Miskolc város szolgabírói címmel felruházott főbírájának iratai (1867-1871), valamint a város adóhivatalának iratai (1845-1873), mint az adószedői iratok és számadások.

- Miskolc Város Törvényszékének iratai (1850-1871) Törvényszéki jegyzőkönyvek és Törvényszéki iratok formájában találhatóak meg a levéltárban.

- Miskolc város főispánjának iratai (1910-1948) Elnöki iratok, Általános iratok, Kormánybiztosi iratok és Közellátási kormánybiztosi iratokra oszlik.

---

⁹⁷ Tóth, 1998.

- Miskolc város Képviselőtestületének (Képviselőközgyűlésének) iratai (1872-1907) Közgyűlési jegyzőkönyvek, Elnöki iratok és Közgyűlési iratok.
- Miskolc Város Törvényhatósági Bizottságának iratai (1909-1950), mint Közgyűlési jegyzőkönyvei.
- Miskolc Város Tanácsának iratai (1871-1922) Tanácsülési jegyzőkönyvek, Tanácsülési iratok, Tanácsai iratok, Elnöki iratok, Illetőségi ügyek.
- Miskolc Város Polgármesteri Hivatalának iratai (1909-1950) Tanácsülési jegyzőkönyvek, Közigazgatási iratok, A gazdasági ügyosztály iratai, A városbírószábi ügyosztály iratai. A közjogi ügyosztály iratai stb.
- Miskolc város tiszti főügyészének iratai (1929-1950) időszakra vonatkozóan.
- Miskolc Város Közigazgatási Bizottságának iratai (1913-1950): Általános iratok, Gazdasági Albizottság iratai
- Miskolc város szabályrendeleteinek gyűjteménye (1868-1948)
- Miskolc város törvényhatósági joggal felruházott várossá alakulásának iratai (1909)
- Miskolc Megyei Városi Tanács Levéltáraként őrző Miskolc Mj. Város Tanácsának iratait (1950-1987), mint Tanácsülési jegyzőkönyveket és Elnöki iratokat.
- Miskolc Mj. Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának iratai (1950-1989): VB ülési jegyzőkönyvek, Visszaminósított TÜK iratok.
- Miskolc Mj. Város Tanácsa VB Titkárságának iratai (1950-1990): Általános iratok, Jogi csoport iratai,
- Miskolc Mj. Város Tanácsa VB Igazgatási Osztályának iratai (1950-1990), valamint az időszakra vonatkozó Osztályok iratai.

Valamint ide sorolhatók a következő források is, amelyekre konkrét hivatkozás nem történik, de érintőlegesen találkoztunk velük a B.-A.-Z. Megyei Levéltár iratanyagai között, valamint a fentebb említett forrásmunkák is utaltak rájuk.

Számadáskönyvek: a városgazda hivatalának működését olvashatjuk ki belőle. A város gazdálkodásáról, a bevételek és kiadások nagyságáról, az esetleges hiányokról és azok pótlásáról készített a város számadásokat. A gazdálkodásért a tanács, a főbíró vagy a tanácsülés küldötte, a gazdasági bizottság volt a felelős. Az 1670-es évektől maradtak fenn számadáskönyvek.⁹⁸

Kötelkönyv: Miskolc Kötelkönyve két részből áll. Az első részében Miskolc 1702-ben történt megváltásával kapcsolatos adatok, határozatok, követjárások és jelentések találhatóak. A

---

⁹⁸ Tóth, 1998.

második részben összeírásokat találunk, amelyek alapján a megváltás összegét a város a birtokosokra kivetette: telkek és tartozékaik, szőlők, pincék és tulajdonosaik, de a kölcsönvett összegek és a kamatok is kiolvashatók belőle.⁹⁹

A középkori összeírás-jellegű források, mint a portális összeírások vagy a dézsmajegyzékek: segítenek feltárni a lakosság számát. Ezek a forrástípusok a 16. század közepén jelennek meg, így ettől az időszaktól a társadalom több szempontú vizsgálata válik lehetségessé. A dézsmajegyzékek a középkori népesedési és gazdasági viszonyokba engednek bepillantást.

A vámnaplók: a miskolci kereskedők városon kívüli kereskedői útvonalát más települések vámnaplóiból követhetjük nyomon.

A közigazgatást érintő további jogforrások elektronikusan: Netjogtár <https://net.jogtar.hu> és LexPraxis <http://jogiportal.hu>

3.3 Sajtóforrások adatgyűjtése és feldolgozása

Első sorban a helyi sajtó, de mint látni fogjuk, voltak esetek, amikor az országos sajtó is foglalkozott a miskolci eseményekkel. A korabeli eseményeket legfőképpen a *Borsod. Miskolczi értesítőből* tudtuk rekonstruálni. Emellett a *Diósgyőr és Vasgyári Hírlap*, valamint a *Magyar Demokrata* hetilap is tájékoztatta olvasóit a helyi eseményekről. Természetesen támaszkodtunk a jelenkori sajtóban megjelenő írásokra is, amelyek korábbi írásokat dolgoztak fel, mint a *Miskolci Napló* vagy a *Szemelvények Miskolc város történelméből* című internetes blog.

3.4 Konceptualizálás

A disszertáció szempontjából a középkori város vizsgálata során az alábbi definíciókat értjük és használjuk:

Szabad királyi város: A szabad királyi város fogalma már a 14. században kialakult, fallal kerített és kiváltságokkal bíró királyi tulajdonú városokra használták. A szabad királyi város önkormányzati, területi és gazdasági autonómiával, önálló igazgatással rendelkezett. Legjelentősebb körülménye az országgyűlési jelenlét volt.

---

⁹⁹ Vetéssy, 1702., Tóth, 1986.

Mezőváros: A magyar mezővárosok a fallal kerített városok ellentétpárjai, a nem erődített városok voltak, amelyek kiváltságaikkal az autonómia valamely szintjét birtokolhatták, de nem rendelkeztek országgyűlési jelenléttel.

A disszertáció szempontjából az újkori város vizsgálata során az alábbi definíciókat értjük és használjuk:

Rendezett tanácsú város: Az 1870. évi XLII. tc és az 1871. évi XVIII. tc-ek hatályba lépésével születtek meg a mezővárosokból és a kisebb szabad királyi városokból. Az új jogállású települések belső ügyeiket tekintve önállóak voltak, de igazgatási és gazdálkodási jogkörüket tekintve a megye fennhatósága alá tartoztak.

Önálló törvényhatósági jogú város: országos ügyekben állást foglalhatott és a kormánnyal, a képviselőházzal közvetlenül érintkezhetett. A jogi kategória 1950-ben szűnt meg az I. Tanács törvény hatályba lépésével.

A disszertáció szempontjából a jelenkori város vizsgálata során az alábbi definíciókat értjük és használjuk:

Megyei jogú város: Magyarországon a második tanács törvény időszakában 1954 és 1971 között a négy legnagyobb vidéki város jogállása megyei jogú város volt. A járások hatásköréből kiemelt városok járási jogú vagy megyei jogú városi kategóriát kaptak. Ezek a városok így a megyékkel egyenrangúak voltak.

Megyei város: A harmadik tanács törvény után 1971 és 1990 közötti időszakban megyei városra változott a megyei jogú városi jogállás. A nagyvárosok lakossága elérte a százezer főt és társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális szerepük meghatározó volt, valamint régióközponti szerepet is betöltöttek.

3.5 Indikátorok

A vizsgálódás szempontjából az indikátorok a hivatalos iratok, mint a privilegiális levelek, indítványok, folyamodványok, határozatok, jegyzőkönyvek és előterjesztések. Az iratok szövegezését, tartalmi részét vizsgáltuk, értelmeztük.

4. EREDMÉNYEK

4.1 Városi privilégiumok és a mezővárosi rang (1365-1755)

„A vezér még ott Böngérnek, Bors apjának nagy földet adott a Tapolca vizétől a Sajó folyóig, amelyet most Miskolcnak hívnak, azonkívül odaadta neki azt a várat, amelyet Győrnek mondanak.”¹⁰⁰ (Anonymus, 1200 k.)

4.1.1 Városi privilégiumok

Városi kiváltságlevelek Magyarországon a 13. század elejétől kezdve maradtak fenn. Ezek a kiváltságok széleskörűek voltak, de nem egységesek, mint az egyéni szabadsághoz, önkormányzathoz, vagy a saját választott bíró és esküdtek általi ítélkezéshez való jog. Ahogy Kubinyi András fogalmaz: „A több és teljesebb kiváltságot kapók szabadságát tekinthetjük városi jellegűnek. A városias szabadságot nyert vendégek egy része a 13. század első felében ún. *latinus* volt, akiknek a zöme vallon lehetett. (...) A kiváltságlevelek szövegéből is kiderül, hogy a városok támogatását a tatárjárás előtt más indokolta, mint utána. Először a külső hatóságoktól való védelem érdekében kapták a szabadságot, utána pedig a telepítési szükségszerűséget emelték ki.”¹⁰¹

A szabad királyi város legfontosabb kiváltságai közé tartozott, hogy csak a királynak volt alárendelve, a város ügyeiről csak az uralkodónak tartozott beszámolni és felé adózott. A városok szabadságjogaikat próbálták az uralkodóval folyamatosan megerősíteni. A városi polgárok szabad emberekként élve vámmentességben részesültek, szabadon kereskedhettek és törvénytétel esetén a város bírója ítélkezett ügyükben.

Az *oppidumok* a maguk kisebb körében forgalmas heti piacokat, „piaci körzeteket” építettek ki, ellátva a szomszédos falvakat is termékeikkel, de elnyomva ezáltal iparukat. A 15. század második felétől a városiasodás helyett a mezővárosiasodásé volt a főszerep.¹⁰²

Ahogy a városok sem rendelkeztek teljesen azonos kiváltságrendszerrel, úgy a mezővárosok is eltérő privilégiumokat birtokoltak. A mezővárosok jogai sem voltak tehát egyformák a belső kormányzási, igazgatási és igazságszolgáltatási autonómia, valamint a gazdasági és

---

¹⁰⁰ Pais-Györffy, 1977. 105-106. p.

¹⁰¹ Kubinyi, 2006. 154-156. p.

¹⁰² Szűcs, 1955.

egyházi kiváltságok terén. Így ezek a kiváltságok jelentősen, de eltérő mértékben hatottak az egyes települések fejlődésére.¹⁰³

Az alfejezet kutatási kérdése, hogy a Miskolc által megszerzett privilégiumok a várossá válás első lépcsőfokainak számítottak, első sorban királyi szándék által valósulhattak meg Zsigmond (1368-1437), esetleg I. Lajos (1326-1382) ösztönzésére, hiszen Miskolc szabad királyi városként az uralkodót erősítené az oligarchákkal szemben, de emellett a megszerzett kiváltságok a lakosság autonómia törekvését is szolgálták.

Draskóczy István írja, hogy a térség megváltozott erőviszonyai miatt több váruradalom is a magánföldesurak kezére került, így a központi hatalom az egyetlen diósgyőri uradalomra számíthatott csupán.¹⁰⁴ A fentiek miatt is valószínűsíthető, hogy az uralkodó az uradalom egyre jobban fejlődő mezővárosát, Miskolcot szabad királyi rangra szeretne volna emelni.

Ahhoz, hogy a település szabad királyi várossá válhasson, szükség volt a lakosságszám növelésére, amelyet eleinte betelepítéssel lehet megvalósítani. Mindezt azért feltételezzük, mert Miskolc területének és lakosságszámának növekedését számos tényező bizonyítja.

A miskolci lakosság lélekszámának növekedését igazolják a városkönyvben, valamint a privilégiumokban szereplő Ó-Miskolc és Új-Miskolc kifejezések, amelyek egy kettős település kialakulását mutatják.

Mindezt Kubinyi András Miskolc 14. századi birtokosváltásához köti, valószínűleg az ekkor átalakított település szerkezetében létrejött Óváros és Újváros létrejöttével. Gyulai Éva írásában utal arra az oklevélre is, amelyik nem említi ugyan a városrészeket, csak a két városi plébániát. Ugyanitt olvasható, hogy „a plébánia 15. századi létrejötte az Újváros megerősödését, lakosságának növekedését jelzi, egyben azt is, hogy Miskolc népessége bizonyosan erre terjeszkedett, hiszen csak itt létesülhettek újabb beltelkek”.¹⁰⁵

A település plébániatemplomának bővítése, átépítése, szintén a megnövekedett népességszámra utal.¹⁰⁶ Kutatásunk is alátámasztja Kubinyi András állításait, hiszen Miskolc korabeli városkönyvének bejegyzéseiben, valamint egyes privilégiumokban fellelhetők az Ó-Miskolc és Új-Miskolc kifejezések, amelyek a lakosság lélekszámának növekedésére is utalnak.

A lakosságszám növekedésének megtartása érdekében privilégiumok formájában kedvezményeket és további jogokat kellett biztosítani a lakosság számára. Jelen tanulmány rávilágít arra, hogy ezek a kiváltságok - mint a vásárszabadalmak, az adómentesség, a

---

¹⁰³ Kubinyi, 1996.

¹⁰⁴ Draskóczy, 1996.

¹⁰⁵ Gyulai, 2011. 23. p.

¹⁰⁶ Kubinyi, 2000.

lakhatás, a víz-, vagy az erdőhasználat stb. - több területen biztosították a helyieknek az egyre kedvezőbb életfeltételeket, ami a lakosságszám növekedését segíthette elő. Mindemellett a településnek rendelkeznie kellett megfelelő összegű saját vagyonnal, hogy biztosítani tudja kiváltságok formájában a lakosság számára a kedvezőbb viszonyokat.

A mezővárosok - ellentétben a legtöbb szabad királyi városokkal - nem egyszerre tettek szert városi jogokra, hanem részletekben, így apránként érték el a valódi város jogi állapotát. Miskolc számos privilégiummal bírt a fennmaradt források szerint. Fügedi Erik¹⁰⁷ és Tóth Péter¹⁰⁸ csoportosítását alkalmazva különböztetjük meg mi is a gazdasági jellegű kiváltságokat, az igazgatási és igazságszolgáltatási típusú kiváltságokat, valamint az egyházi kiváltságokat, amelyeket néhány korabeli példával illusztrálunk.

Miskolc korai történelmének egyik legfontosabb dátuma az 1365-ös esztendő, amely a királyi birtoklás kezdetét jelentette. Korábbi kutatások szerint a település I. Lajos királytól nyerte azokat a privilégiumokat amelyek - a városi jelleg első autonómia követelményei voltak, mint a bíróválasztási- és vásártartási jogok és - elindították a települést a fejlődés útján.¹⁰⁹

Az alfejezetben a mezővárosi település városi privilegiális leveleit (parancslevelek, tilalmak) vizsgáljuk.

4.1.1.1 Gazdasági jellegű kiváltságok

A mezővárosi kiváltságok nagyobb része gazdasági jellegű, ami azzal magyarázható, hogy a városok szűkebb és tágabb környezetükben gazdaságszervező funkciókat láttak el. Ilyen kiváltságok voltak a vásártartással, a vámmentességgel, a regálé-jövedelmekkel, az úrbéri viszonyal összefüggő előjogok, a különféle adókat érintő kisebb mentességek és a céhkiváltságok.

A magyar városok egyik legfontosabb tevékenységei között említhetjük az árucseré lebonyolításokat, amelyek színhelyei a vásárok mint a hetivásárok, valamint az országos vásárok voltak. A heti rendszerességgel megrendezett vásárok hozták létre azt a gazdasági körzetet, amelynek központja egy piaccal rendelkező város volt. Majd, amikor a város túllépett a gazdasági körzeten, létrejöttek az országos vásárok, amelyek az országos kereskedelemben történő bekapcsolódást biztosították.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Fügedi, 1961.

¹⁰⁸ Tóth, 1996a.

¹⁰⁹ Tóth, 1996a.

¹¹⁰ Tóth, 1996a.

Weisz Boglárka írása szerint: „A vásártartás gyakoriságát tekintve három vásártípust különböztethetünk meg a középkorban: a naponta, a hetente és az évente megtartott vásárt. A naponta megtartott kereskedelmi árucserét >>piac<<-nak szokás nevezni, azonban azokon a településeken, ahol megjelenik a naponta megtartott vagy tartható árusítás, több esetben nem a mindennapi szükségletek igényeit kielégítő piacokról, hanem sokkal jelentősebb kereskedelmi forgalomról árulkodnak forrásaink.”¹¹¹

A tekintélyesebb településeken, településközpontokban, mint Miskolc főutcáján napi rendszerességgel tartottak élelmiszerpiacot. Azokon a településeken, ahol meghatározó volt a kézművesség, az ipari termelés és a termékeket a környék lakossága fel tudta vásárolni, a piac heti vásárrá nőtte ki magát. Miskolcon a tárgyalt időszaknál évszázadokkal korábban megtörtént a vásári termékek szakosodása is, például állatvásár vagy iparcikkvásár formájában.¹¹²

A napi vásárok az élethez nélkülözhetetlen élelmiszerek áruba bocsátásának színterei voltak, míg a heti és országos vásárokból a tágabb piackörzet áruinak cseréjét bonyolították.¹¹³

A vásárok egy jogszabálynak, a vásárszabadalomnak vagy vásárprivilegiumnak köszönhetőek létjogosultságukat, de a települések vásárhelyé válását többnyire földrajzi, gazdasági, társadalmi és kulturális tényezők segítették elő. A középkori vásárról készült illusztráció az 2. számú ábrán látható. A vásárszabadalmak tulajdonképpen már korábban is működő vásárokat legalizálták. Ezek kialakulását elsősorban a hely földrajzi adottságai segítették elő. Vásárok a Kárpátok láncolata és a hozzá tartozó belső hegységek déli (Miskolc), nyugati láncolatainál, valamint az Alpok keleti lábainál és a síkság találkozásánál alakultak ki. Továbbá ismertek a folyami átkelőhelyeknél, folyók partjainál kialakult vásárok, vagy a fontos szárazföldi utak találkozásánál. De vásárok létrejöttek várak aljánál, vagy egyházi központok, püspökségek, kolostorok környékén is. A korai középkorból önálló vásárszabadalmat nem ismerünk, mert a városszabadalmak magukban foglalták a település vásárprivilegiumát is.¹¹⁴

Vásártartással kapcsolatos kiváltságok

Ahogy Dobrossy István írja: „A vásártartás jogát (mint az urbanizációt elősegítő fontos privilegiumot, a térség többi településétől megkülönböztető kiváltságot) kezdetben a királyi szabadalmas- és a mezővárosok, valamint a földesúri birtokok megkülönböztetett települései kapták. A vásártartás joga nemcsak >>tömegvonzó<< volt, hanem a szedett vámmal,

---

¹¹¹ Weisz 2012. 16. p.

¹¹² Dobrossy, 2002.

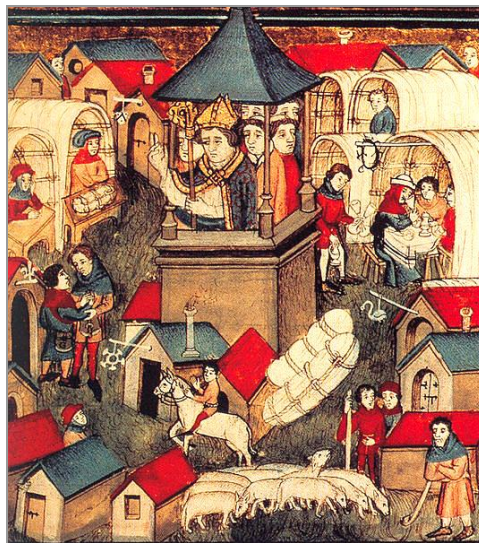
¹¹³ Weisz 2012. 7. p.

¹¹⁴ Hóman, 1908.

helypénzzel és különböző szolgáltatások díjaival (mérlegpénz, őrzési díjak, áruekobzás utáni árusítás értéke, büntetéspénzek) komoly jövedelemhez is juttatta az adott települést, vagy a jog bérlőjét.”¹¹⁵

Gazdasági értelemben a heti két alkalommal megtartott miskolci piac és a heti egyszeri diósgyőri vásár egyetlen rendszer részeként egészítette ki egymást. Diósgyőr az országos kereskedelemben Miskolc szűkebb gazdasági környezeteként tudott bekapcsolódni. Draskóczy István szerint Diósgyőrt tekintve: „az uradalmi centrumról gondoskodó királyi gazdaságpolitika jelének tekinthetjük annak engedélyezését, hogy szombatonként heti piacot lehetett tartani a faluban (első említése: 1421-ből való). Ebben az időben már Miskolcon hétfőn és szerdán, Sajószentpéteren kedden, Muhiban csütörtökön, Mezőkövesen hétfőn, Ábrányban szerdán, Egerben kedden, Dédesen szerdán, Putnokon csütörtökön tartották a vásárokat.”¹¹⁶

2. számú ábra Középkori vásár

Forrás: wga.hu letöltés: 2023.07.29.

Miskolcnak a középkorból nem maradt fenn az utókor számára országos vásártartásra vonatkozó kiváltsága. Mindemelllett kétségtelen, hogy Miskolc vásárprivilegiumának elnyerése (1580) előtt már folytatott határon túli kereskedelmi tevékenységet. Kiváltságlevél hetivásárról, piacról sem maradt fenn, ennek ellenére teljes bizonyossággal állítható, hogy a 14. század közepe táján, de legkésőbb a 15. század elején rendelkezett a város vele. A

¹¹⁵ Dobrossy, 2002. 15. p.

¹¹⁶ Draskóczy, 1996. 161. p.

magyarázatot az adja a fennmaradt oklevelek szerint, hogy a közigazgatás és a törvénykezés is használta a piacot kikiáltás¹¹⁷ formájában. Újabb kutatások pedig arról számoltak be, hogy Miskolcon két alkalommal is tartottak heti piacot, amely feltételezések szerint a középkori országos vásárt pótolhatta.¹¹⁸

Ahogy korábban írtuk a vásárszabadalmak a már korábban jól működő vásárokat igyekeztek legalizálni. Így bizonyosnak tekinthető, hogy Miskolc a fennmaradt privilégiumot megelőzően is kiterjedt kereskedelmi tevékenységet folytatott. Mindezt tekinthetjük egyfajta korai autonómia törekvésnek is, amivel a helyiek egyre nagyobb függetlenségre tudtak elérni.

- A források szerint 1580-ban Miskolc, Mohi és Keresztes települések királyi oklevélben¹¹⁹ kaptak jogot évi két sokadalom megtartására, de Miskolc városkönyve szerint a település az említett dátum előtt is tartott sokadalmakat. A privilégium adventben, karácsony előtti szerdára, nagypéntekre, húsvét előtti szerdára ad vásártartási jogot Miskolcnak. Később a vásárok napjai megváltoztak. A városkönyv¹²⁰ 1669-ben Lukács napi és pütkösdí áldozócsütörtöki vásárokat említ, de a Lukács napi vásárt egy korábbi, 1652-ből származó levéltári forrás¹²¹ is bizonyítja. További adatok alátámasztják, hogy a település vásárain és piacain nem csak a miskolci agrárium és kézműipar áruinak biztosított helyet. Állatvásárok formájában a kereskedők állatai és külföldről származó textil termékek egyaránt helyet kaptak.

- A 17. század végén I. Lipót újabb vásárnapok bevezetését engedélyezte. 1696. november 19-én kelt levelében¹²² például országos vásárok megtartását engedélyezte Miskolcnak. Az áldozócsütörtöki és az október 18-ai Lukács napi vásárok mellé engedélyezte a február 16-ai Szent Julianna napra és az augusztus 21-ei Sámuel napra eső vásárok megtartását is.¹²³

Vámmentességre vonatkozó kiváltságok

A gazdasági jellegű kiváltságok másik nagy csoportja a vámmentességekből tevődik össze. A piac telítődése idővel arra ösztönözte a termelőket, hogy távolabbi piacokon is értékesítsék termékeiket. Ekkor jelentek meg a kereskedők, akik átvállalták a termelőktől az értékesítés

---

¹¹⁷ Kihirdetés, közzététel. A város kikiáltást alkalmazott, hogy a törvényszék elé idézhesse bizonyos polgárait.

¹¹⁸ Tóth, 1996a.

¹¹⁹ Szendrei, 1890. 251. p.

¹²⁰ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 351. p.

¹²¹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 501/a. 7. köt. 77. p.

¹²² Szendrei. 1890. 382-383. p.

¹²³ Gyulai. 1998.

terheit, amelyek közül a vám bizonyult a legnagyobbnak. Mivel a vám megnövelte a termékek értékét, a vámmentességgel az áru versenyképességét tudták biztosítani.

3. számú ábra

Vámszedés

Forrás: <https://ado.hu/> letöltés: 2023. 07. 29.

Ahogy Tóth Péter írja: „A vámkiváltságoknak két fajtája ismeretes: az egyik az általános kiváltság, amely az ország összes vámszedő helyén mentességet biztosított a kiváltságolt város kereskedői számára; a másik pedig a részleges kiváltság, amely csak egy jól körülhatárolható területen, illetve konkrét vámszedő helyeken biztosította a vámmentességet.”¹²⁴

A vámszedés joga az Árpád-kor kezdeti időszakában kizárólagosan az uralkodó kezében volt. A tevékenységet ábrázoló illusztráció a 3. számú ábrán látható. A vámot megfizető kereskedők, utazók a király védelmét élvezték. A védelem a közlekedési- és a vásárvámok megfizetőire is érvényes volt. Később a királyi vámszedés kizárólagossága megszűnt, ami átértelmezte a vámszedés jogalapját, azaz jogosnak azt a vámot tekintették, amelynek megfizetése fejében előnyöket élvezhetett a vámfizető. A vám megfizetése alól királyi kiváltságlevél adhatott felmentést, ami az általános, vagy alkalmi vámmentesség mellett lehetett személyre szóló, bizonyos javak körére, vagy területre vonatkozó.¹²⁵

Weisz Boglárka tovább részletezi a középkori vámrendszert, miszerint a vámokon az uralkodó a felügyelő ispánnal kétharmad-egyharmad arányban osztozott. A vámadományozásakor a király az általa birtokolt kétharmad felett rendelkezett. A

¹²⁴ Tóth, 1996. 343. p.

¹²⁵ Kovács, 2006.

vámadóományozások 11. századtól indultak meg, de az uralkodó előjoga annyiban megmaradt, hogy az ő engedélyével lehetett csak új vámhelyet felállítani.¹²⁶

A kutatás ezen alfejezetében rámutat arra a jelenségre, hogy uralkodóink vámmentességet biztosító kedvezményei tovább növelték a település lakóinak jólétét. A kedvezőbb életfeltételek pedig magasabb életszínvonalat biztosítottak, így hozzájárultak a lakosság növekedéséhez.

- Miskolc esetében két általános vámmentesség maradt fenn, amelyek közül az első kiváltságot¹²⁷ 1467. május 20-án Hunyadi Mátyás (1458-1490) adományozta az oppidum összes polgára, lakosa és vendége számára. A privilégium adományozásával – a vám és illetékfizetés alóli felmentéssel – is a lakosság jólétének biztosítása volt a cél.

- A másik vámmentességet 1516. május 18-án adományozta II. Lajos király Budán kelt felmentő levelében¹²⁸ a miskolci és diósgyőri polgárok számára, mely szerint árucikkeik után adó- és vámmentességet élveznek.

A kiváltságcsoport privilégiumai arra engednek következtetni, hogy a város lakossága kiterjedt kereskedelmi tevékenységet folytatott.¹²⁹

Regálé-jövedelemmel összefüggő kiváltságok

A regálé-jövedelemmel összefüggő kiváltságok külön halmazt alkotnak. A királyi felségjogon élvezett jövedelmek közül a jelentősebbek a királyi bevételei maradtak, míg a kisebb regálék földesúri és városi jogok lettek.

Mezey Barna írja, hogy: „A kisebb haszonvételi jogosítványok (*regalia minora*) a tulajdon birtokának, illetve hasznainak átengedése révén a földesúri birtokjog tartozékai voltak, mégpedig vagy eleve, vagy külön donációs juttatás alapján. Ezekkel szemben az ún. *regalia maiora*, a nagyobb haszonvételi jogok jogrend szerint elváltak a nemesi birtoktól és királyi jogosítványok maradtak, ezekről a korona vagy külön rendelkezett donációban, vagy maga hasznosította azokat privilégium vagy egyszerű bérlet formájában. Így például hazai szokás szerint többnyire a kocsmáltatás és italmérés, a mézszárszék és malomtartás, a vadászat és halászat földesúri jog, de a pákászat, csikászat lehetett jobbágyfalu joga is. A legeltetés

---

¹²⁶ Weisz, 2013. 7. p.

¹²⁷ MNL B.-A.-Z. M. Lt. XV.76.114. sz., U 468/Miskolc 25. Szendrei, 1890. 103. p.

¹²⁸ Szendrei, 1890. 156-157. p.

¹²⁹ Tóth, 1996a.

alkalmanként nemesi és paraszti közös jog is, a pálinkafőzés többnyire külön bérlet. A vámszedés (út, híd, komp), a piac- és vásártartás külön donáció.”¹³⁰

A földesúr külön kiváltsággént rév- és vámjogot (*jus teloniii, jus telonum*), valamint piac- és vásártartási jogot (*jus nundinarum*) is élvezhetett birtokain. A vásártartás joga azonban csak a királyi privilégiumban meghatározottak szerint történhetett a meghatározott időpontokban.¹³¹

A kiváltságok közé tehát azok a privilégiumok tartoztak, amelyek a királyi kisebb haszonvételi jogokkal függtek össze. A vám-, rév- és vásárjövödelmek a 15. század elejére a földesurak birtokába kerültek, míg a többi, mint az erdőhasználat, a hús- és borárultatási jog stb. csak a 15. században alakult ki. A jogok birtoklása elsőrendű városi érdekek számított, mert jövedelemmel járt együtt. Miskolcra vonatkozóan nincsenek ismereteink vámmal vagy révvel kapcsolatos kiváltságokról, vásárvámra is csupán egy 1521-es céhkiváltságból következtethetünk.¹³²

A következő privilégiumok szintén a kedvezőbb életfeltételek biztosítását tették lehetővé:

- Vízhasználati jogról, mint kiváltságról¹³³ Zsigmond király 1399-ből fennmaradt oklevéléből van tudomásunk, amely a miskolciak régi jogát erősítette meg, miszerint a Sajó folyó fele részét szabadon használhatták Miskolc és Zsolca között.
- Erdőhasználati jogról szintén Zsigmond 1399. április 18-án kelt parancslevele¹³⁴ tanúskodik. A levél a város polgárainak és vendégeinek saját használatra engedélyezte az uradalom erdeiben található fák kivágását, amely jog már I. Lajos király idejében is hatályban volt.¹³⁵

Több esettel is találkoztunk, ahol a diósgyőri vártisztviselők megsértették a miskolciak jogait tiltással vagy jogtalan követeléssel. A korabeli helyi érdekérvényesítés úgy működött, hogy ha a lakosságot sérelem érte Miskolc városa felségfolyamodványban panaszkolta el jogsérelmét az uralkodó felé, aki azt kivizsgálta és téves döntés során érvénytelenítette azt. A lentebb olvasható intézkedések szintén a helyiek autonómia törekvéseire világítanak rá, amelyek mint látni fogjuk sikeresen működtek is.

---

¹³⁰ Mezey, 2004. 54. p.

¹³¹ Béli, 2014.

¹³² Tóth, 1996a.

¹³³ Gyulai, 1996. 175-254. p.

¹³⁴ MNL B.-A.-Z. M. Lt. XV.76.91, U 468/Miskolc 2. Szendrei, 1890. 72-73. p.

¹³⁵ Tóth, 1996a.

- A város a középkor óta használja az uradalom erdeit, ehhez való joga viszont gyakran sérült a diósgyőri vártisztviselők, zálogbirtokosok önkénye miatt. Levéltári források szerint pl. 1550-ben miskolci lakosok fordultak I. Ferdinánd királyhoz védelemért. Az uralkodó 1550. március 10-én Bécsben kelt parancslevelében¹³⁶ hagyta meg a diósgyőri várnagynak, Balassa Zsigmondnak, hogy védje meg a miskolciak jogát az erődhasználatra vonatkozóan.

Az uradalmi lakosság tűzifa szabad használati jogát 1756 után vonták meg, amikor megkezdődött az üveggyártás és ahhoz kellett a Bükk-hegység fája.¹³⁷

A kutatásom rávilágít arra, hogy a lakosság ingyenes fahasználata, vagy a mészégetés szintén a lakhatást segítette, ami a fentebb említett lakosság szám növekedését segítette elő.

- Haszonélvezetre vonatkozóan további ismert kiváltságot Hunyadi Mátyás király 1472. augusztus 1-jén kelt parancsleveléből¹³⁸ ismerünk. Az előzmények szerint Hunyadi Mátyás privilegiális levelében¹³⁹ megengedte a diósgyőri pálosoknak, hogy házukban minden évben 10 akó bort eladhatnak, ami miatt a miskolci lakosság az uralkodóhoz fordult, mert ez sértette a király által korábban megerősített borszabadságot.

- Ahogy Szendrei János írja: „Mátyás igazságosságának egyik fényes példája, hogy már augusztus 1-én kiadta budai várában kelt újabb parancslevelét és utasítását Zbugyai István diósgyőri várnagy részére, amelyben elmondja, hogy mivel ő nem tudta a miskolciak azon régi szabadságát, mely szerint oda bort senki nem vihet be és nem árulhat, ennél fogva tehát többé ne engedje meg azt ott a paulinusoknak sem, dacára, hogy ő azt privilégiumában megengedte volt nekik.”¹⁴⁰

- Később, 1492. december 23-án, Esztergomban kelt parancslevelében¹⁴¹ Mátyás özvegye, Beatrix – királynéi birtokai felett rendelkezve – utasította kecskeméti Patócsi Bertalan várispánt, hogy a miskolciakat védje meg szabadságukban, mert a várnagy tisztársaival megsértette a város szabadságát főként a borkilenced szedésével.¹⁴²

---

¹³⁶ Szendrei, 1890. 215-216. p.

¹³⁷ Balázs, 2002.

¹³⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. U 468/100. Szendrei, 1890. 110. p.

¹³⁹ Szendrei, 1890. 108-109. p.

¹⁴⁰ Szendrei, 1927. 32. p.

¹⁴¹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. XV. I. 95. sz., U 468/Miskolc 6., Szendrei, 1890. 125-126. p.

¹⁴² Szendrei, 1927.

Mivel a vizsgált időszakban igen magas volt a borfogyasztás, valamint ebből adódóan a borkimérések száma,¹⁴³ ezért a szőlő- és borkultúra igen fontos részét képezte a korabeli lakosság életmódjának.¹⁴⁴

Társadalmi hovatartozástól függetlenül bárkinek lehetett az időszakban szőlője akár nemes, jobbágy vagy zsellér volt. A szőlőbirtok szabadon adható, vehető, elzálogosítható és örökölhető¹⁴⁵ volt eltérően a jobbágytelektől (szántók, rétek), amelyek a földesúr tulajdonát képezték. Láthatjuk, hogy a szőlőhöz és a borhoz kapcsolódó privilégiumok miatt kaptak központi szerepet a miskolci lakosság esetében, valamint tovább értelmezve mindezt felismerhető, hogy egy új gazdasági erő kezdett kibontakozni, a zselléréké, akik a szőlőtermeléssel privilégiumokat tudtak szerezni.

A malom-, mészárszéktartási- és a kocsmáltatási jog bevételét – ha megszorításokkal is de – Miskolc is élvezte. A korszak gazdaságában a malom a felhasználó ipart képviselte, amely a helyi mezőgazdasági termékek feldolgozását tette lehetővé.

- A húsvágatás kiváltsága és az abból származó jövedelem szintén a királyi haszonélvezetek közé tartozott. A városkönyv 1732-ből származó bejegyzése¹⁴⁶ szerint az egyedárusítási jog gyakorlására a városban bérbe adott mészárszékek működtek.
- Az egyházi és uradalmi kiváltságnak számító városi kocsmá egész éves üzemeltetését és építését 1718-ban határozta el Miskolc városa, amely mellett több kocsmá és pince is működött a városban, meghatározott időszakban.¹⁴⁷
- Ismerünk továbbá a városba érkező idegenek megvámolásáról fennmaradt, 1685-ből származó tanácsi rendeletet,¹⁴⁸ amely szekerenként határozta meg a kereskedők városba érkezésekor és távozásakor fizetendő adó mértékét.

Úrbéri viszonyokkal összefüggő kiváltságok

A gazdasági jellegű kiváltságok közé tartoztak még az úrbéri viszonyokkal összefüggő kiváltságok. Ahogy Béli Gábor írja: „Az úrbériség valamely földesúr (*dominus terrestris*): nemes személy vagy szabad birtokos és a földesúr saját kezelésű földjétől elkülönített telket vagy házhelyet sajátjaként használó, valamint a telken élő kiváltsággal (nemesi, városi polgári vagy más különös állásút illető jogokkal) nem rendelkező között létesült lekötelezési viszony,

---

¹⁴³ Gyulai, 1998. 319. p.

¹⁴⁴ Gyulai, 1995.

¹⁴⁵ Paládi-Kovács, 1988-2002.

¹⁴⁶ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 2. köt. 334-335. p.

¹⁴⁷ Szegőfi, 2000.

¹⁴⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a.1. köt. 411. p.

mely alapján a használó a telekre, házhelyre megszabott mértékű, illetve pusztán a lakásért elvárt vagyoni szolgáltatással tartozott a tulajdonosnak vagy a tulajdonos helyett más úri hatalmat gyakorlónak: a kincstárnak, a bérlőnek, a haszonkölcsönbe vevőnek, a zálogbirtokosnak. (...) Mindemellett a jobbágy öröklött és szerzett ingó vagyonáról élők között, illetve, ha voltak törvényes örökösei, halál esetére szabadon rendelkezett, beleértve az általa épített házat is, ugyanis az jogi sorsát tekintve ingónak minősült.”¹⁴⁹

Miskolc polgárai jobbágyi függőségi viszonyban álltak földesurukkal. Így a jobbágy lakosság telke után adókkal és szolgáltatásokkal tartozott urának, amelyet először természetben törlesztett. A források szerint a miskolci lakosságnak a korszakban a kilencedet természetben kellett szolgáltatnia. A lakosság a kilenceden kívül a földesúri járandóságért készpénzben megváltást fizetett.

A földesúri tulajdonjog nem változott. A tulajdonjog a jobbágytelkek esetében a szabad forgalmazás korlátozását jelentette, azaz amikor a jobbágy örökös és végrendelet nélkül hunyt el, a földesúr igényt tartott a telekre és tartozékaira. Az ilyen esetekben szintén az uralkodóhoz lehetett fordulni a sérelem megszüntetéséért. A városhasonló esetek miatt fordulhatott kérelemmel 1503-ban Anna királynéhoz, ugyanis a lakosság a királyi vagy királynéi szabad mezővárosok régi szokásjoga szerint birtokolta azt a szabadságot, hogy ingó és ingatlan jószágairól végrendelkezhetett. Mivel a tisztartók akadályozták a lakosságot szabadságjoguk gyakorlásában, (kiváltságlevéllel pedig nem rendelkeztek róla), ezért kérték az uralkodót, hogy foglaltassa írásba és adja ki a privilégiumot részükre.¹⁵⁰

- A fentiek miatt született meg Anna királyné 1503. február 11-én, Budán kelt oklevele,¹⁵¹ amelyben megerősítette azt a kiváltságot, hogy a miskolciak szabadon végrendelkezhetnek javaikról.

A privilégiumot szintén egyfajta autonómia törekvés eredményének tekinthetjük, hiszen a végrendelkezésben fennálló szokásjognak a megszilárdítása a jobbágyok szabadságát növelte.

A különféle adókat érintő kisebb mentességek

Gazdasági jellegű kiváltságok közé soroljuk még a különféle adókat érintő kisebb mentességeket. A városhoz kapcsolódó fennmaradt privilégiumok nagy része ebbe a

---

¹⁴⁹ Béli, 2014. 76. p.

¹⁵⁰ Tóth, 1996a.

¹⁵¹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.1.98. Szendrei, 1890. 134-135. p.

csoportba tartozik. A kiváltságok egy folyamat részeiként értelmezhetőek, amelynek célja a földesúri hatalomtól való függetlenedés volt.¹⁵²

A középkori Miskolcnak - a fentebb említett okok miatt - a szőlőművelésből adódó bortermelés volt az egyik legfőbb jövedelemforrása. Így a lakosság gyakorta fordult borügyekben a királyhoz, aki igyekezett a kéréseknek eleget tenni.

A borkereskedelem nagymértékben hozzájárult a térség és a város fejlődéséhez, hiszen korabeli források szerint feltételezhetjük, hogy Lengyelországba is eljutott kereskedők vagy közvetítők által a helyi bor. Feltevésünk Tóth Péter Sajószentpéterről szóló kutatásából ered, miszerint a közeli Sajószentpéteren is megfordultak - a Lengyel Királyság határához közel fekvő - Bártfa közvetítő kereskedői.¹⁵³

- Több másik kiváltsággal együtt ilyen volt a Diósgyőrben, 1471. január 26-án kelt parancslevel, ¹⁵⁴ amelyben Hunyadi Mátyás elrendelte, hogy Miskolc város lakosait a bortizedre vonatkozó szabadságaikban ne korlátozzák.¹⁵⁵

- Az uralkodó 1478. december 6-án kiadott diósgyőri (*DyosGewr*) adománylevele¹⁵⁶ tájékoztat arról, hogy a diósgyőri pálosok Miskolcon és Csabán fekvő malomtelkeit minden adó alól felmentette.¹⁵⁷

- Mátyás egy 1469. február 27-én Bécsben kiadott oklevelében¹⁵⁸ minden adó fizetése alól mentesítette az uradalomhoz tartozó települések, így Miskolc lakóit is, akik a következő négy évben házat építettek.¹⁵⁹

Az adómentességhez egyértelmű indoklás is társul: akik letelepedtek és házat építettek, kedvezményeket kaptak. Az oklevélben megfogalmazott gondolat ösztönzőleg hatott a lakosságra. Minél többen tudtak házat építeni a térségben ebben az időszakban, annál jobban tudott növekedni a lakosságszám, de egyúttal a lakosság további függetlenségi törekvései is fellelhetőek a kiváltságcsoportban.

- Hasonló volt Mátyás 1471. január 28-i kiváltsága,¹⁶⁰ amely az összes miskolci „inquilinusokat”¹⁶¹ felmentette az adófizetés alól.

---

¹⁵² Tóth, 1996a.

¹⁵³ Tóth, 2007.

¹⁵⁴ Szendrei, 1890. 105-106. p.

¹⁵⁵ Szendrei, 1904.

¹⁵⁶ MNL B.-A.-Z. M. Lt. Q 312/LÁD 8 2., Szendrei, 1890. 115-116. p.

¹⁵⁷ Szendrei, 1927.

¹⁵⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. Q 311/23 61., Szendrei, 1890.104-105. p.

¹⁵⁹ Szendrei, 1927.

¹⁶⁰ MNL B.-A.-Z. M. Lt. Q311/723 78, Szendrei, 1890. 105-106. p.

- Mátyás király 1461. augusztus 9-i tilalma¹⁶² megtiltotta a diósgyőri várnagyoknak és helyetteseinek, hogy a lakosságot bizonyos munkákra kényszerítsék, vagy annak megtagadása esetén megbüntessék őket.
- Továbbá II. Ulászló király 1492. január 26-án adott ki parancslevelet,¹⁶³ amelyben megtiltotta, hogy magyar, cseh és más nemzetiségbeli tisztek katonáiknak szálláshelyet adjanak Miskolcon és Diósgyőrben a királyné pártfogására hivatkozva.
- 1503. február 12-én Anna királyné régi privilégiumot¹⁶⁴ erősített meg, amelyben megtiltotta a diósgyőri várnagyoknak, hogy „usuális dénárokat”¹⁶⁵ szedjenek a lakosságtól.
- I. Ferdinánd 1550. január 4-én kelt privilegiális levélben¹⁶⁶ erősítette meg Mária királyné - valamint az előző királyok - a miskolciakat minden adófizetés alól felmentő szabadságlevelét, valamint ugyanazon a napon egy másik oklevélben Lajos, Anna, Ulászló és I. Mátyás király mindennemű adó mentességre vonatkozó privilégiumait.¹⁶⁷

Céhkiváltságok

A gazdasági jellegű kiváltságok utolsó csoportját a céhkiváltságok alkotják. A céh bizonyos iparágak kézműveseinek kiváltságokkal védett érdekvédelmi szervezete volt, amelynek célja egy többnyire zárt piaci körzet monopolizálása, városi privilégiumokkal való védelme az idegen árukkal, konkurenciával szemben. A céhek önmaguk számára is előírtak bizonyos követelményeket, mint a szakszerű munkát, amelyet intézményesen szervezetükkel tudtak biztosítani.¹⁶⁸

A 13. században már léteztek olyan korai kézműves szervezetek, amelyek a hatóság nevében minőségellenőrzést folytattak. A nyugati típusú céhek a 14. századtól kezdtek létrejönni. Az egyik legfontosabb feladatuk volt, hogy kiváltságaik révén védjék az egyes városokat az idegen konkurenciától. A céhek kiváltságát királyi városok esetében a városi hatóság vagy a király adta ki, mezővárosok esetében főként a földesúr. Feladataik közé tartozott, hogy a tanács megbízásából ellássanak hatósági feladatokat, de részt vettek a város védelmében is. Érdekvédelmi szerepük a céhen kívüli, idegen, vagy más iparághoz tartozó mesterekkel szemben nyilvánult meg. A városi politikai harcokban is komoly szerepet játszottak.

---

¹⁶¹ Zsellér, latin

¹⁶² MNL B.-A.-Z. M. Lt. XV.76.93, U 468/Miskolc 4, Szendrei, 1890. 98-99. p.

¹⁶³ MNL B.-A.-Z. M. Lt. XV.76.97, U 468/Miskolc 8, Szendrei, 1890. 124-125. p.

¹⁶⁴ MNL B.-A.-Z. M. Lt. XV.76.101, U 468/Miskolc 12, Szendrei, 1890. 138-139. p.

¹⁶⁵ Usualis dénár: minden köből kilencedbor, vagy must után szedett 1 dénár

¹⁶⁶ Szendrei, 1890. 209-210. p.

¹⁶⁷ Szendrei, 1904.

¹⁶⁸ Szűcs, 1955.

Miskolcon a 16. század elején jöttek létre az első céhszerveződések azzal a szándékkal, hogy a jelentősebb foglalkozási csoportok szervezett formában jussanak kiváltságokhoz. A céhek tevékenységéről készült illusztráció a 4. számú ábrán látható.

- Miskolcra vonatkozóan csak kevés céhalapításra vonatkozó dokumentumot ismerünk, mert a 18. század előtti iratanyag nagy része megsemmisült. Ismerjük viszont az első privilégiumot, amelyet 1508. július 23-án a mészárosok szereztek meg. A II. Ulászló királytól nyert céhalapítási privilégium szabályzatban írta elő a mészárosoknak mesterségük gyakorlásának követelményeit. A szabályzat az általános elvárások mellett előírta a mesterség űzésének szakmai feltételeit is.
- A második mesterség, amely céhet alapíthatott, a vargáké volt. II. Lajos 1521. április 14-én adott ki céhlevelet a vargák kérésére, akik a pesti vargák céhszabályzatában foglaltak megerősítését és tartalmának átírását kérték.

A céhszabályzat többek között meghatározta a céhtagság feltételeit, az alapanyag és a termékek minőségének védelmét. A privilégium megtiltotta idegen mestereknek, hogy heti vásárokon árulják áruikat, ami alól csak a kassai mesterek képeztek kivételt.

4. számú ábra

Kovácsok a középkorban

Forrás: <http://korokcsodai.blogspot.com> letöltés: 2023.07.29.

Spóner Péter doktori disszertációjában további ruhaipari kiváltságok megszerzését is megemlíti, mint a szabók, szűcsök vagy csizmadiák céhalapítását.¹⁶⁹

A piacokon Miskolc céheinek a kora újkortól saját állandó helyük volt. Az iparosok saját műhellyel, lakóházzal rendelkeztek, ugyanis az iparosok többsége saját termékét árulta, de megrendelésre is dolgoztak.¹⁷⁰

4.1.1.2 Igazgatási és igazságszolgáltatási típusú kiváltságok

A városfejlődés egyik legfontosabb fokmérője az igazgatási és igazságszolgáltatási függetlenség elérése volt. A függetlenség azt jelentette, hogy a városnak saját, választott bíróból és esküdtekből álló előjárósága volt, amely képviselte a lakosságot és egyúttal bírói testületként is működött, azaz saját városjog alapján hozta ítéleteit. A büntetőbíráskodási jogot alapvető városi jognak kell tekinteni. A mezővárosok esetében ennél a privilégiumnál sem egy nagy privilégiumról, hanem több részleges kiváltság együtteséről van szó.¹⁷¹

Hóman Bálint írja, hogy a jogi kiváltságok közül a bíró és az esküdtválasztás jogának volt elsődleges szerepe. A megválasztott bíró ugyanis a király nevében hozta meg ítéleteit. „A privilégiumoknak jogilag s a város belső kormányzatára nézve legfontosabb része az, mely a polgárságnak a városi hatóság választási jogát biztosítja, e hatóságnak hatásköréről intézkedik és ezek által a város vezetését – ha közvetve is – magának a polgári közösségnek kezébe teszi le. A szerv, mely által a polgárság kormányzati jogát gyakorolja, a városi hatóság, a tanács.”¹⁷²

Kubinyi András szerint „A kiváltságlevelek a városi bíróság ítélete előli fellebbezést nem szabályozták egyöntetűen: többnyire vagy a királyi tárnokmestert, vagy a királyi jelenléte neveztek meg, ami alatt az országbíró értették. A magántulajdonban levő városoknál a földesúrhoz, vagy annak valamely tisztségviselőjéhez kellett fordulni.”¹⁷³

- Igazságszolgáltatás területén az első ismert kiváltságlevél Zsigmond király 1395. október 2-án kelt levele,¹⁷⁴ amelyben Miskolc városának független bírói hatalmat adományozott. A pallosjogot eleinte csak a vármegyék, később viszont kiváltsággként

---

¹⁶⁹ Spóner, 2011.

¹⁷⁰ Gyulai, 1998.

¹⁷¹ Tóth, 1996a.

¹⁷² Hóman, 1908.

¹⁷³ Kubinyi, 2006. 159. p.

¹⁷⁴ Szendrei, 1890. 71. p.

földesurak, majd a szabad királyi városok is birtokolhatták. Miskolc fejező pallosa a 5. számú ábrán látható.

Zsigmond bizonyára szerette volna, hogy Miskolc minél hamarabb szabad királyi város legyen, hiszen igen korán független bírói hatalmat adományozott a településnek. De bárhogy is volt, a helyieknek adományozott intézkedéssel a település magasabb szintre lépett a saját ügyek önálló kezelésének jogával.

5. számú ábra

Miskolc város fejező pallosa a Janus arcú markolatgombbal

Forrás: hermuz.hu letöltés: 2023. 07. 29.

- Egy évszázaddal később, 1503. február 12-én Anna királyné adott ki oklevelet,¹⁷⁵ amelyben a város főbíráinak és esküdtjeinek engedélyezte a „gonosztevők” elfogását.
- A szabad büntetőbíráskodás jogáról, azaz a pallosjognak a megerősítéséről, majd végleges megszerzéséről a következőképpen ír Szendrei János: II. Lajos „1516 május 18-án és augusztus 5-én, Budán kelt parancsleveleivel¹⁷⁶ meghagyja diósgyőri várnagyának, Colowrathi Kosaczky Jánosnak, hogy a miskolciak bíráskodási ügyeibe ne avatkozzék, miután ebben a tekintetben azok régibb királyi privilégiumok alapján

¹⁷⁵ MNL B.-A.-Z. M. Lt. XV. 1.102. sz., U 468/Miskolc 13. Szendrei, 1890. 136. p.

¹⁷⁶ MNL B.-A.-Z. M.Lt. XV.1.109. sz., U 468/Miskolc 20. Szendrei, 1890. 157-158. p.

függetlenek. 1519 június 16-án, Budán kelt privilegiális levelével pedig Miskolc városának pallosjogot adományoz.”¹⁷⁷

Az utókor számára nem maradt fenn olyan kiváltság, amely a várost kifelé képviselő és befelé irányító vezetőség tagjainak megválasztásáról, működéséről, feladatairól közvetlen módon információt nyújtana. Így közvetett módon, más típusú dokumentumokból lehet rekonstruálni az eseményeket, mint a választások során készült oklevelekből, vagy egyéb oklevelekből például határmegállapító oklevelekből vagy városi jegyzőkönyvekből.

A korabeli mezővárosok önálló joghatósága kiterjedt a városi polgárok mellett a céhes mesterek, inasok büntető ügyeinek, magánjogi ügyeinek elbírálására is. Mindez a későbbi időszakban már csak korlátozott jogi autonómiát jelentett a város számára.

4.1.1.3 Egyházi kiváltságok

A kiváltságok harmadik nagy csoportját az egyházi jogok teszik ki. Alapvető városi kiváltság volt a plébánosválasztás, a kegyúri jogok gyakorlása, de a főesperesi hatáskör alóli felmentés is előfordult a polgárság törekvései között. Az egyházi kiváltságok másik csoportja a tizedkötelezettséghez kapcsolódik. A középkorvégi hazai városok azonos vonása volt, hogy a városban általában egyetlen plébániatemplom volt, amelynek papját a polgárság (azaz a városi hatóság, nem az egész polgárság) választotta, de a polgárság gyakorolta a kegyúri jogokat és viselte a templom építésével, fenntartásával kapcsolatos anyagi terheket is.¹⁷⁸

A legfontosabb egyházi kiváltság a plébános választásának joga volt, amelyet a püspök erősített meg. Ebben a kiváltságban a legtöbb város részesült.¹⁷⁹

- A plébános lakosság általi szabad megválasztásának privilégiumára Miskolc, Zsigmond király idejében tett szert, pontosan 1411. március 3-án.¹⁸⁰ A privilegiális levél Ó-Miskolcnak és Új-Miskolcnak adott jogot, hogy a Szent Istvánról elnevezett egyház plébánosát a város maga választhassa meg. Az említett forrás már a megkettőződött várost, Ó-Miskolcot és Új-Miskolcot is megemlíti, tehát a város megkettőződése, lakosságszámának növekedése Zsigmond idején szinte biztosra vehető. Az oklevelet Anna királyné íratta át 1503-ban, majd Mária királyné 1523-ban.

---

¹⁷⁷ Szendrei, 1927. 42. p.

¹⁷⁸ Fügedi, 1961.

¹⁷⁹ Kubinyi, 2006.

¹⁸⁰ MNL B.-A.-Z. M. Lt. XV.76.120, U 468/Miskolc 10., Szendrei, 1890. 493-494. p.

- 1563. november 20-án Pozsonyban kelt privilegiális levél erősíti meg – többek között - Zsigmond és Anna királyné által adományozott szabad plébánosválasztási jogát.¹⁸¹

A vizsgált korszakban az egyházi autonómia szintén fontos területét képezte a lakosság érdekérvényesítésének. Mégis érdekességként említjük meg a kiváltsághoz kapcsolódóan Tóth Péter kutatását, amely többek között rávilágít arra a tényre, hogy milyen nagy szükség volt ezekre a privilégiumokra is, hogy a túlkapásoktól valamelyest meg tudják óvni magukat a lakosok bár előfordult, hogy még így sem tudták jogaikat gyakorolni. „Az így megszerzett kegyúri jog szabad gyakorlását két oldalról érthette – és ahogyan az adatok bizonyítják, érte is – támadás. Amint láttuk, Anna királyné megerősítette ugyan Zsigmond kiváltságát, mégis ő volt az, aki közbenjáró titkára, szalaházi Szalay Tamás érdekében, hogy a király semmibe véve a miskolci polgárok jogait, a nevezett Szalay Tamásnak adományozza a város plébánosságának a tisztét. Mindez egyértelműen kiderül abból az oklevélből, amely 1511. december 21-én kelt. (...) Ulászló király azonban nemcsak azzal sértette meg a város közönségének a kegyúri jogát, hogy valamikor 1507 előtt kinevezte plébánosnak Szalay Tamást, hanem azzal is, hogy 1507. október 9-én kelt oklevelével engedélyezte: a mondott Szalay Tamás, illetve plébánosi tisztében valamennyi utóda maga választhasson ki alkalmas személyeket a városon kívül lévő Mindenszentek kápolna, a szőlőhegyen lévő Szent György kápolna, valamint a Szent Mihály arkangyal kápolna és a plébániatemplomban lévő összes más kápolna és oltár igazgatására.”¹⁸²

Miskolchoz hasonlóan, a középkori és koraujkori mezővárosok privilégiumainak birtoklását egyetlen cél vezérelte, hogy a mezőváros polgárai minél nagyobb szuverenitással rendelkezzenek városuk felett. A többi mezővároshoz hasonlóan ez a tény vezérelte Miskolcot is minél több kiváltság megszerzésében és megőrzésében. A valóságban láthattuk, hogy elég jelentős autonómiával rendelkezett a város és bár a földesurak sok mindenbe beleszólhattak, a város lakói polgároknak tekintették magukat és tudtak élni korábban megszerzett szabadságjogaikkal. A középkorban megszerzett kiváltságok így magas szintű önkormányzatot tudtak biztosítani a város számára.

Nagy Lajos király 1365-ben csatolta Miskolcot - még faluként - a diósgyőri vár birtokhoz, amikor első privilégiumait kaphatta, így méltán tekinthetjük ezt az évet a várossá fejlődés első lépcsőfokának. A számos megszerzett privilégium birtoklása bár sodorta a várost a szabad

---

¹⁸¹ Szendrei, 1904.

¹⁸² Tóth, 2013. 224. p.

királyi városság felé, a korszakban nem sikerült a szabad királyi rangot elérni. Ettől függetlenül a kutatási adatok igazolhatják, hogy Zsigmond, esetleg Lajos szabad királyi városra kívánta emelni Miskolcot a felsorolt autonómiák biztosításával.

4.1.2 A város igazgatása és szervezete

Szendrei János, Miskolcra szóló több kötetes könyvében olvashatjuk – tévesen az alábbiak szerint – hogy Zsigmond király, hogy végleg megszabadítsa a várost a jobbágyi függéstől, valószínűleg 1405-ben szabad királyi városi rangra emelte Miskolcot: „A szabad királyi városságot adományozó privilégium mai napság ugyan már nincsen meg, de még 1842-ben meg volt a város levéltárában a fentebb említett 1405-iki országgyűlés decretumainak eredeti példánya, melyet a város követei hoztak onnan magukkal, akkorra pedig meg sem hivattak volna, ha nem lett volna Miskolcz már akkor szabad királyi város.”¹⁸³ Ehhez kapcsolódóan szintén tévesen említi a szerző Ulászló 1512. november 3-ai keltezésű oklevelét, amely esetben zöld színű viaszot használtak függő pecséttel, mint a szabad királyi városok, vagy Miskolc 1433-ból származó Zsigmond király arcképével ellátott pecsétjét, amelyen a „*Sigillum Civitatis Miskolcz*” körfelirat olvasható. A „*civitas*” szót a korszakban elsősorban a szabad királyi városok használhatták.¹⁸⁴ A feltételezés tehát, hogy Zsigmond arcképével ellátott pecsétet használt a város, megdőlt. Későbbi kutatások rámutattak, hogy a pecséten Szent István látható, mint a város templomának védőszentje.

Tóth Péter, a Miskolc monográfia kutatója úgy vélekedik, hogy a városi pecséten, vagy okleveleken szereplő „*civitas*” meghatározás, amely terminus használatával a szabad királyi városokat illették, nem jelentette ténylegesen azt, hogy Miskolc szabad királyi város lett volna, inkább csak az oklevelet kiállító előljáróság óhaját fejezte ki.¹⁸⁵

A királyi szándék mellett igen fontos szerepet kapott minden korszakban a város igazgatása. A diósgyőri koronauradalom több mint - majdnem egybefüggő - másfél évszázadon át (1536-1703) „magánosok”, azaz zálogbirtokos családok kezében volt a korábbi zálogosítások eredményeképpen. Ebben az időszakban a török adóztatás, a császári katonaság és a zálogbirtokosok egyaránt sanyargatták az uradalom, valamint Miskolc lakosságát. Mikor az uradalom legfőbb zálogbirtokosa Haller Sámuel nem tudta igazolni diósgyőri uradalmi birtoklási jogcímét, a kincstár lefoglalta az uradalom ráeső tartozékait.

---

¹⁸³ Szendrei, 1904. 63. p.

¹⁸⁴ Szendrei, 1904.

¹⁸⁵ Tóth, 1996a.

A 18. század eleje, pontosabban az 1702-es év viszont igen jelentős fordulat volt Miskolc történetében, ugyanis akkor szűnt meg diósgyőri uradalmi tartozék lenni, így a város önálló fejlődési pályára állhatott.¹⁸⁶ Az esemény részleteit a következő fejezetben ismertetjük részletesebben.

Az előzőekben már ismertetett tény, hogy Miskolc a középkorban két részből állt, az Óvárosból és az Újvárosból, további újabb adatokkal kívánjuk kiegészíteni. Hogy mindkét városrész érdekeit egyformán tudják képviselni, Ó- és Újmiskolc élére külön bírót és esküdteket választottak. A 16. században újra egybeolvadt a két városrész, a város élén a főbíróval és a tanáccsal. A város előjáróságát 1574-ben nevezték először tanácsnak. Miskolc hatósági szervezete az évek alatt többször módosult. Míg 1585-ben 10 esküdt, 4 adószedő esküdtbíró működött, addig a 17. században 6 és 18 fő között váltakozott az esküdt polgárok, tanácstagok száma.¹⁸⁷

Lakatos Bálint írja, hogy a mezővárosi jogoknak és kiváltságoknak, valamint a kapcsolódó kötelezettségeknek nem mindenki volt egyformán részese csak, aki polgárjoggal rendelkezett. A polgárjognak ugyanis személyi és vagyoni feltételei voltak. Személyi, mint a törvényes származás, a törvényes házassági állapot, valamint vagyoni feltételnek számított a helyi ingatlan tulajdon és a taksa¹⁸⁸ fizetése. Mivel az említett kritériumokkal nem mindenki rendelkezett, ez a közügyek gyakorlásának korlátozását jelentette.¹⁸⁹

Ettől eltekintve Miskolc mezőváros nagyfokú autonómiával bírt. A helyi kormányzást számos hivatal segítette, amelynek bemutatásán keresztül ismerhetjük meg a város igazgatását. Helyhiányában azonban csak a legjelentősebb városi hivatalok, tisztségek bemutatására van lehetőségünk kitérni.

Városi tanács (*Magistratus*)

Hazánk szabad királyi városainak és mezővárosainak választott (fő)bíróból és tanácsosokból álló szervezete volt a várost igazgató városi tanács. A tanács szervezeti rendszere a 16. században kezdett kialakulni, rendeltetése a település városigazgatási és igazságszolgáltatási feladatainak ellátására terjedt ki.

Ó-Miskolc és Új-Miskolc városrészek kapcsán Anna királyné kiváltságleveléből¹⁹⁰ tudjuk, hogy Miskolc esetében Ó-Miskolc mezővárosnak (*vetus oppidum Myskolc*) és Új-Miskolc

---

¹⁸⁶ Rémiás, 1999.

¹⁸⁷ Halmay-Leszih, 1929.

¹⁸⁸ Középkori adófajták gyűjtőneve.

¹⁸⁹ Lakatos, 2014.

¹⁹⁰ MNL B.-A.-Z. M. Lt. XV.I.101., U 468/Miskolc 12.

mezővárosnak (*novum oppidum Myskolc*) is volt egy-egy, a kiváltságlevélben név szerint is megemlített főbírája.

Az 1550-es évek környékén történhetett meg Miskolc város igazgatási szempontból történő egyesülése. Tóth Péter írja, hogy: „A különállásnak talán utolsó emléke a tisztségviselőknek az a névsora, amelyet az 1569. évhez kapcsolva vezettek be a városkönyv első oldalára valamikor a XVIII. század elején, valószínűleg egy korabeli dokumentum alapján. E névsorban a főbíró és a négy esküdt polgár mellett 24 szenátor is szerepel.”¹⁹¹ Mivel a későbbiekben a tanács 12 tagból állt, Tóth Péter arra a következtetésre jutott, hogy a listán szereplő 24 fő összesen a két tanács tagjai lehettek, ami a régi és az új Miskolc korábban két különálló előljáráására utal. A tanács illetékessége azonban korlátozva volt, például a nemesség vagy a zsellérek esetében. Egy 1595-ös adat szerint a zselléreknek saját, évente választott felesküdt zsellérbírájuk volt.¹⁹²

A városigazgatás szervezetét, így a tanácsülések jegyzőkönyveit tehát 1569-től tudjuk nyomon követni. A főbíró legfontosabb feladata - a kornak megfelelően - az egyházzal való gondoskodás, a város jövedelmeivel való gazdálkodás és az igazságszolgáltatás volt, beleértve a közigazgatást is. Miskolc tanácsának hatásköre megegyezett a hasonló településekével. A város akadályoztatás nélkül alkotott statútumokat, szabályrendeleteket és szabhatott ki egészen súlyos büntetéseket is.¹⁹³

A városi hatóság hatásköre a város összes ügyére kiterjedt. A törvényhatóságnak joga volt a város számára, mindenkire érvényes statútumokat (törvényeket, szabályokat) alkotni. Hóman Bálint szerint: „E törvényalkotási jognak eredményei a városjogok, jogkönyvek, melyeket a királyi privilégiumok alapján a városi tanács állított össze, s melyek főképp a belső igazgatásra, ítélkezési szabályokra terjeszkednek ki, míg a város külső viszonyait a királyi kiváltságlevelek szabályozzák, habár ezeknek rendelkezései is bennfoglaltaknak, vagy legalább érintenek a jogkönyvekben.”¹⁹⁴ A városi tanácsnak közigazgatási hatóságként kötelessége volt a helyi középítkezési, rendőri, pénzügyi s általában mindenféle belső ügyeiben felügyeletet gyakorolni, valamint a várost képviselni a külvilág felé. Pénzügyi hatóságként a bíró foglalkozott a város adójának behajtásával, beszolgáltatásával és pénzváltással új pénz idején. A tanács előtt zajlottak a lakosság adásvételei, zálogba adások és

---

¹⁹¹ Tóth, 1998. 377. p.

¹⁹² Tóth, 1998.

¹⁹³ Dobrossy, 2009.

¹⁹⁴ Hóman, 1908.

a szerződéskötések.¹⁹⁵ A kutatás során fellelt iratok is megerősítik ezeket a sorokat, hiszen a település városkönyvében az említett ügyekre számos példát találtunk.

A városi tanács vagy annak egyes tagjai előtt zajlottak továbbá a birtokcserék, kötelezettségvállalások, egyezségek és egyéb, a polgárok között zajló ügyletek „vallásai,” amelyeket a középkorból megmaradt szokás szerint az előjáróság igazolt a városi pecséttel ellátott bizonyáglevéllel.¹⁹⁶ A levelet az ügyben érintett felek kapták. Az ügyleteket a 16. századtól jegyzőkönyvezték. Továbbá szintén jegyzőkönyvbe kerültek, valamint hiteles bizonyáglevelek kerültek kiállításra a magisztrátustól a tiltásokról, ellenzésekről, intésekről, adósságvégletekről stb. A tanács, esetleg egyes tagjai előtt zajlott továbbá az „áldomás”, amely a már korábban említett adásvétel véglegesítésére szolgált és amelyet minden esetben a vásárló fizetett meg. Az ünnepélyes eseményen részt vett a főbíró vagy helyettese és a tanács néhány tagja tanúkkal. A szertartásszerű áldomásívást szóveges felolvasással szentesítették.

Külön említést érdemel a városnak a szomszédos mezővárosok testületeivel való együttműködése, amelyre a korabeli forrásokban több példa is akadt. Bizonyos esetekben a szomszédos mezővárosok esküdtjei is jelen voltak Miskolc város ülésin. Ezeknek az eseteknek egy része valószínűleg egy középkorból ismert szokásjognak a maradványa, amely szerint az uradalomhoz tartozó mezővárosok tanácsai egyfajta fellebbviteli fórumot jelentettek Miskolc számára, más esetekben pedig az egyes ügyekben hozott ítélezések komolyságát fejezhette ki.¹⁹⁷

Főbíró (*Judex primarius*)

A szabad bíróválasztás privilégiuma városi kiváltságnak számított. A főbíró vagy városbíró a városi bíraskodás, a településigazgatás és a jogszolgáltatás tisztviselője volt, akit általában évente választottak Szent György napján.

A szabad és önálló törvénykezés a városi autonómia garanciája volt. A városok ezáltal ki voltak vonva a megyésispánok és a vármegyék joghatósága alól. A jogvitákat a választott bíró és az esküdtek döntötték el, fellebbezni az anyavároshoz vagy a király által állított bírósághoz lehetett. A városi bíraskodás a városbíró feladata volt. A bíróválasztás követelményei közé tartozott a polgári jog birtoklása, a város területén található ingatlan tulajdonlása és a több éves tanácsai tagság. A tanács tagjainak feladata az ítékezés mellett kiterjedt a település teljes közigazgatására. A bíró és szenátorainak hatásköre így az igazságszolgáltatás teljes területét

---

¹⁹⁵ Hóman, 1908.

¹⁹⁶ Olyan írás, amely valaminek a valódiságát bizonyítja.

¹⁹⁷ Tóth, 1998.

lefedte, kivéve a szentszék ügyeit, joghatósága pedig a város összes polgárára kiterjedt. A városi nemeseket ki kellett szolgáltatni az illetékes törvényszéküknek, valamint városi polgárt csak akkor idézhettek külső bíróság elé, ha sértett nemes volt. A városi bíraskodás az idő múlásával differenciálódott, így alakult ki az adóssági ügyekben eljáró pénzbíró (*judex pecunarium, Geltrichter*), a városi zsidó lakosság bírója, a zsidóbíró (*judex Judeorum*), valamint a rendészeti ügyekben eljáró vásárbíró (*judex fori*).

A bírónak, hogy feudális perben bíróként funkcionálhasson több feltételnek kellett megfelelnie, mint ahogy Mezey Barna írja: az illetékesség és hatáskör, a meghiteltség, az érdektelenség, valamint bizonyos személyes tulajdonságok bírása, például igazságosság.¹⁹⁸

A bíró a település első embereként irányította és felügyelte a mezőváros életét, másodsorban a városi tanács élén intézte a város politikai, közigazgatási és peres ügyeit. A bíró a városi lakosság képviselője és egyben az átruházott földesúri hatalom letéteményese volt.¹⁹⁹

A város vezető testületének élén álló főbíró megválasztásának módjáról, jogköréről, feladatairól nem maradt fenn kiváltságlevél, így csak egyes korabeli ügyiratok anyagaira tudunk támaszkodni. Főbírónak elméletileg a város bármelyik lakosa megválasztható volt, azonban a választásnak a legalkalmasabb polgárra kellett esnie. Mégis a 16-17. század elején Miskolcon nem találtunk olyan bírót, aki nemesi származású lett volna. A lakosság hiába szeretett volna tekintélyes polgárt választani bírónak, a hivatal valamilyen okból összeférhetetlennek bizonyult státuszukkal, vagy nem vállalták a hivatalt. Számos jegyzőkönyvezett eset rávilágít arra a tényre, hogy többen pénzbüntetés ellenében sem voltak hajlandóak vállalni a hivatalt. A birtokos nemesek hivatalviselése a főbírói székben az 1630-as évektől vált újra rendszeressé. Mivel a későbbiekben ismét népszerűtlenné vált a bíró szék, a tanács által 1679-ben elrendelt²⁰⁰ pénzbüntetés (200 Ft) megfizetését úgy módosította egy 1686-ban hozott statútum,²⁰¹ hogy a hivatalt pénzbüntetéssel megváltani nem lehet, annak visszautasítása az illető összes jószágának elvesztésével jár.²⁰²

Mindezt a városkönyvek átvizsgálásával végzett kutatómunka is megerősíti. A nem kívánatos főbíró hivatal leginkább veszélyes hivatali tisztséget jelentett ebben az időben. A korabeli városkönyvben számos példát találunk a főbíró hivatali ideje alatt fenyegető veszélyekről, amelyek a következők lehettek: utcai támadások, atrocitások, vagy a törökök általi elhurcolások és bebörtönzések.

---

¹⁹⁸ Mezey, 2003.

¹⁹⁹ Lakatos, 2014.

²⁰⁰ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 423. p. Szendrei, 1890. 532-533. p. Az 1686-os statútum utal vissza az 1679-es évben hozott statútumra.

²⁰¹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 423. p. Szendrei, 1890. 542. p.

²⁰² Tóth, 1998.

A főbíró feladatkörére leginkább a városkönyv egy 1565-ből fennmaradt esküszövegéből²⁰³ következtethetünk, amelyet a megválasztás alkalmával a helyi lelkész előtt kellett elmondani. Eszerint a legfontosabb feladat az egyházzal való gondoskodás, a város jövedelmeivel való ésszerű gazdálkodás és a részrehajlásmentes igazságszolgáltatás volt, de a főbíró személyes felelősséggel is tartozott a város ügyeiért. Külön érdekesség, hogy a főbíró fizetést nem kapott szolgálataért, de a település más egyéb megtiszteltetések formájában honorálta munkáját, például templomi ülőhelyek biztosításával. Miskolcon a bíróválasztás helyszíne az avasi templom volt és időpontja szinte minden esetben április 24-e, Szent György napja volt. Egy 1692-ben született határozat²⁰⁴ értelmében a választást a későbbiekben az Újév napján tartották a városi jövedelmek elszámolásának megkönnyítése miatt. A választásokon való részvétel olyannyira minden lakos kötelessége volt, hogy már 1679-ben statútum²⁰⁵ határozta meg, hogy a választástól távolmaradókat 40 Ft bírságra büntetik, amelyet a város javára fordítottak.²⁰⁶

Kutatásunk szerint viszont a későbbiekben találtunk olyan 1740-ből²⁰⁷ és 1744-ből²⁰⁸ származó rendeleteket is, amelyek már meghatározták a bíró jövedelmét. Az előbbi statútum 100 rajnai forintot, az utóbbi 120 rajnai forintot határozott meg.

Tanácsstagok (*Senatores*)

A főbíró személye és a tanács elválaszthatatlan volt egymástól. A tanács tagjait a fellelhető forrásokban szenátoroknak (*senatores*), konzuloknak (*consules*), vagy esküdt ülnököknek (*jurati assessores*) nevezték. Megválasztásuk elméletileg a főbíró választásához hasonlított, de feltételezések szerint inkább a főbíró kérte fel az általa megfelelőnek tartott személyeket a tisztség elfogadására. A 17. század második felében Miskolcon nem csak a korábban említett főbírói tisztség, hanem a tanácsi tagság is népszerűtlen hivatalnak számított. Tóth Péter feltételezése abból ered, hogy amíg a tisztséget el nem fogadókat 1659-ben 6 Ft-ra büntették, addig egy másik, 1686-ban hozott statútum²⁰⁹ szerint már 100 Ft volt a büntetés összege. A jegyzőkönyvekben vezetett tisztségviselők névsorában nagy állandóság mutatkozik, de a tendencia elmondható arra az időszakra is, amikor még jobbágyok vezették a várost. Az időszak dézsmajegyzékei is alátámasztják az állítást, ugyanis a főbírók, tanácsosok és

²⁰³ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 306. p.

²⁰⁴ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 471. p. Szendrei, 1890. 545. p.

²⁰⁵ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 423. p. Tóth, 1981. 8-9. p., Az 1686-ból származó statútum hivatkozik vissza a korábbi 1679-ben hozott statútumra.

²⁰⁶ Tóth, 1998.

²⁰⁷ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 2. köt. 862. p, Tóth, 1981. 45. p

²⁰⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 3. köt. 166. p. Tóth, 1981. 51. p

²⁰⁹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 424. p. Tóth, 1981. 10. p

esküdtek a magas tizedet fizetők között szerepeltek, ami a jómódú polgárookra volt jellemző.²¹⁰

Miskolc tanácsstagjainak feladatait szintén esküszövegükből ismerjük, amelyek a főbíró melletti törvényszolgáltatás végzéséből, a közjó érdekében végzett főbíró munka segítségével és a város javának szolgálatából állt. A vezető testület tehát a főbíró és a tanács együtteséből tevődött össze. A tanács tagjainak névsorát az 1600-as évek elejétől rendszeresen jegyzőkönyvezték. A tanács nagy hatalommal bírt, jogában állt a közösség tagjaira és a város területére kiterjedő törvényeket hozni. A tanács saját tagjai számára is hozott statútumokat, valamint kedvezményeket²¹¹ állapíthatott meg, esetleg korábbi kedvezményeket törölhetett el. A tanács üléseinek rendszerességét nehéz rekonstruálni. A tanács hivatalból részt vett a választásokon és az azt megelőző napi ún. pecsételőszeiken.²¹² A tisztségviselők megválasztását egy eset kivételével az avasi templomban tartották, a pecsételőszeik és egyéb ülések helyszíne pedig eleinte a bíró háza, majd az 1646-os évtől²¹³ a városháza volt. Másik jelentős intézmény a „város megállatása”²¹⁴ volt, amely a várost érintő fontos dolgokban kérte ki a lakosság véleményét.²¹⁵ Ez utóbbi intézkedés is jól mutatja, hogy a város mennyire számított a lakosság véleményére.

Jegyző (*Notarius*)

A jegyző az írásbeliség megjelenésével jutott szerephez a bírósági eljárásokban. A kezdetekben leginkább ítéletlevelek írásba foglalásában, okiratok felolvasásában volt szerepük, majd a késő feudális korban kezdtek perjegyzőkönyveket vezetni.²¹⁶

Béli Gábor szerint: „A XV. században a vármegyékben és a városokban is alkalmaztak már törvényszéki jegyzőket. A késő rendi korszakban a főjegyző a rendes (al)jegyzők és díjnokjegyzők, levéltárnokok, pertárnokok irányításának és felügyeletének ellátása mellett gyakorta bíróhelyettesként is működött.”²¹⁷

---

²¹⁰ Tóth, 1998.

²¹¹ Tóth, 1981. 1. p.

²¹² A hivatalos iratok megpecsételésének és kiadásának napja.

²¹³ MNL B.-A.-Z. M. Lt. LV. 1501/a. 1. köt. 273. p.

²¹⁴ Ezekben az esetekben nem kellett külön hivatalos eljárást kezdeményezni, elég volt az istentisztelet alkalmával a templom előtt megállítani az embereket, vagy harangszóval összehívni a város lakosságának nagy részét. 1694-ben adókivetéssel vagy általános ügyekkel kapcsolatban találkozhatunk a forrásokban a város közvéleményének ilyen irányú kikérésével.

²¹⁵ Tóth, 1998.

²¹⁶ Mezey, 2004.

²¹⁷ Béli, 2009, 163. p.

A tanács mellett 1609-ben szerepelt először jegyző. 1649-ben a *notariust* már hites jegyzőként említették.²¹⁸

A jegyző feladatkörét szintén esküszövegéből²¹⁹ ismerjük. Eszerint a jegyző a város összes polgárának igaz törvényt szolgáltatott, emellett a peres iratokat előkészítette, az ügyeket a városkönyvbe jegyzőkönyvezte és a város beérkező jövedelmeit, kimenő költségeit hibátlanul vezette. A 17. század közepétől a jegyzői feladatok növekedésével megjelentek a „kis jegyzők”, azaz az aljegyzők. A jegyzői hivatás nagy szakértelmet követelt meg a hivatal viselőjétől, ezért előfordult, hogy ha helyben nem találtak megfelelő szakértelemmel bíró lakost, a környék másik településéről hívtak megfelelő szakembert a tisztség betöltésére. Egy 1690-es statútum²²⁰ szerint a jegyzőnek volt egyedül megszabott járandósága, míg a főbíró és a tanácstagok leginkább költségeik megtérítésére, vagy egy-egy megtisztelő jutalomra számíthattak munkájukért.²²¹

Küldöttség

A pénzügyi elszámolások ellenőrzésére számvevő küldöttségek, (*deputatiok*) voltak hivatottak. A küldöttségek feladata volt, hogy megvizsgálják a számadásokat, a bevételeket és a kiadásokat, amelyekről jelentéseket is készítettek a tanácsnak. A tanács ezt követően ülésén jóváhagyta a megfelelő számadásokat. Emellett a vezető gazdasági tisztviselőknek éves számadást is kellett készíteniük minden év október 1-jéig. A számadásra kötelezettek anyagi felelősséggel tartoztak a rájuk bízott vagyonért, sőt büntetésre is számíthattak, akik rosszul kezelték a városi vagyont, függetlenül nemesi származásukra - tudhatjuk meg egy 1731-ből származó határozatból²²², amelyet megerősített és kiegészített egy következő évi statútum is.²²³

Egyéb városi tisztségek

A különböző feladatok ellátására a tanácstagok vagy a lakosság közül választottak és bíztak meg tisztességes polgárokat. A számos feladatkör (vásárfelügyelet, szőlőfelügyelet, tűzvédelem, kocsmáltatás, malomfelügyelet, mészárszékek ellenőrzése stb.) képviselői mind a tanácsnak tartoztak felelősséggel.²²⁴

---

²¹⁸ Halmay-Leszih, 1929.

²¹⁹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 306-307. p.

²²⁰ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 460. p. Tóth, 1981. 11. p.

²²¹ Tóth, 1998.

²²² MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 2. köt. 326-327. p.

²²³ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 2. köt. 339. p. Szegőfi, 2000.

²²⁴ Lakatos, 2014.

A városi tisztviselőkhöz hasonlóan az alkalmazottak esküszövegét is rögzítették. Egy 1656-ból származó határozatból ismerhetjük meg a főbíró,²²⁵ a jegyző,²²⁶ a tanácstagok²²⁷, a kincstartó,²²⁸ a kapitány,²²⁹ a borbíró,²³⁰ a kocsmáros,²³¹ a vásárbíró,²³² az egyházfi,²³³ a harangozó,²³⁴ a tolmács,²³⁵ a kerülő,²³⁶ az inspektor,²³⁷ a vincellér²³⁸ és a ménespásztor²³⁹ esküszövegét is.

A város vezetősége a 17. századtól kibővült a városi gazdálkodással foglalkozók munkájával, akiknek feladata a gazdálkodás felügyelete, szervezése és intézése volt. 1616-tól találkozhatunk a kincstartó tisztséggel (*thessaurarius*), a város jövedelmeinek beszedőjével, későbbi nevén a városgazdával (*hospes oppidi*). A városgazda feladatkörét is esküszövegéből ismerjük, ő gondozta a termény formájában beérkezett jövedelmeket, amelyeket a város javára kellett fordítania. A városgazda teljes anyagi felelősséggel tartozott a rábízott városi bevételek és kiadások elszámolásáért.²⁴⁰

A városgazda számadási kötelezettségéről tanúskodik egy 1731-ben kelt tanácsi határozat,²⁴¹ melynek értelmében a jegyző felé hetente, legkésőbb kéthetente számadást kellett készíteni, amelyet bármikor ellenőrizhettek. Ezenfelül a kezdetekben a városgazda feladata volt az adószedők ellenőrzése is, valamint heti rendszerességgel a beszedett adók számadásának előkészítése.²⁴²

A borbírói feladatkörrel 1650-től találkozhatunk, amely Miskolcon a bor- és egyéb alkohol tartalmú italok jövedelmeinek kezelésére és a kocsmák felügyeletére terjedt ki, biztosítva a hiteles mérőeszközöket, hordókat stb.

Ugyanebben az időben jelent meg a vásárbíró tisztség is, amely a vásárokat érintő gazdasági tevékenységeket és az igazságszolgáltatást ölelte fel.²⁴³

---

²²⁵ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 305. p.

²²⁶ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 306. p.

²²⁷ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 307. p.

²²⁸ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 308. p.

²²⁹ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 309. p.

²³⁰ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 310. p.

²³¹ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 311. p.

²³² B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 312. p.

²³³ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 313. p.

²³⁴ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 313. p.

²³⁵ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 314. p.

²³⁶ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 314. p.

²³⁷ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 315. p.

²³⁸ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 316. p.

²³⁹ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 316. p.

²⁴⁰ Tóth, 1998.

²⁴¹ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 2. köt. 326-327. p. Tóth, 1981. 32. p.

²⁴² Szegőfi, 2000.

²⁴³ Szegőfi, 2000.

Lakatos Bálint írja, hogy kutatása során azt tapasztalta, hogy hazánkban szórványosan fordult elő a vásárbírói, vagy más néven vásárfelügyelő tisztség. A vásárbíró feladata a vásárhoz kapcsolódó feladatok ellátása és felügyelete volt, amelybe többek között beletartozott a minőség és helyes mértékek ellenőrzése, az áruvási szabályok felügyelete, a vám- és helypénzbeszedés, valamint jogviták esetén a bíraskodás.²⁴⁴

A B.-A.-Z. Megyei Levéltárban fellelhető egy 1740-es évből származó statútum,²⁴⁵ benne a vásárbíró jövedelmének meghatározásával, mely szerint a vásárbírót a piaci jövedelem nyolcada illette meg. A vásárbírót feladatai teljesítése közben a piacról nem szólíthatta el a bíró egyéb feladatok miatt szerdai és szombati napokon.

Szintén egy 1740-ből származó statútumból²⁴⁶ tudjuk, hogy a vincellér alkalmazását az indokolta, hogy a város szőlői az év során kibővültek és művelésükre további szőlő felügyelőket kellett alkalmazni.

Egy 1704-ben kelt statútum²⁴⁷ pedig a borbírók és kocsmárosok sör után járó jövedelmét határozta meg dénárban.

A számadó (*inspector*) a majorsági gazdálkodás bevezetésével lépett a tisztviselők sorába. A számadót több jelölt közül választották ki. Feladata volt, hogy minden évben elkészítse a pénzbeli és természetbeni számadásokat. A gazdálkodási feladatokban a városi szolgaszemélyzet is részt vett.

Egy 1732-ből származó statútum²⁴⁸ úgy szabályozta a számadásra kötelezetteket, hogy minden héten, akadályoztatás esetén minden második héten be kell mutatniuk a számadást a jegyzőnek. Amennyiben a beidézett számadó nem jelent meg a tanács előtt elszámolásra, jószágai elkobzására számíthatott (származásától függetlenül).

4.1.3 A közigazgatás és a városigazgatás változása

A közép-kelet-európai országok modernizációs törekvéseinek egyik legfontosabb kísérleti terepe a közigazgatás volt. A Habsburg Monarchia törekedett egy centralizált közigazgatási rendszer kiépítésére, amelyben háttérbe szorultak a rendi intézmények, a partikuláris jellegű önkormányzatok és az országos szint mellett középszintű és helyi végrehajtási szervek jöttek létre. III. Károly (1711-1740) uralkodása idején Helytartótanácsot állított fel. Az 1723-tól

---

²⁴⁴ Lakatos, 2014.

²⁴⁵ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 2. köt. 869. p. Tóth, 1981. 46. p.

²⁴⁶ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 2. köt. 868. p. Tóth, 1981. 46. p.

²⁴⁷ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 569. p. Tóth, 1981. 15. p.

²⁴⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 2. köt. 326-327. p. Tóth, 1981. 32. p.

működő Helytartótanács meghatározó szerepet töltött be a városigazgatás területén. Vármegyei felügyeleti szervként kísérelte meg először a középszintű közigazgatás uniformizálását és az egységes ügyvitel bevezetését. Gyakoribbá váltak az írásos szerződések, amelyek az országos és helyi szokásokat figyelembe véve rögzítették a városi községek autonómiáját. Miskolc város életének egyik legfontosabb momentuma a Grassalkovich szerződés volt, amely 1755-ben jött létre a város és Grassalkovich Antal kamarai elnök között. Stipa István véleménye szerint a szerződés hozta el a korábban kiharcolt városi szabadsághoz képest a város első jellegváltását, amely társadalmi, gazdasági téren egyaránt jelentős folyamatokat indított be, de legjelentősebb eredményét a helyi igazgatásra gyakorolta.²⁴⁹

Tóvári Judit a Grassalkovich szerződés városra gyakorolt hatását a következőképpen látja: Miskolc fejlődéséhez nagyban hozzájárult, hogy évszázadokon keresztül a diósgyőri koronauradalom mezővárosa volt. Bár a városnak sikerült negyven évre megváltania a földesúri szolgáltatásokat, az 1755-ben Gr. Grassalkovich Antallal megkötött egyezség visszavetette a fejlődésben.²⁵⁰

A Grassalkovich szerződés²⁵¹ következő pontjai így hosszú időre meghatározták a város gazdasági és igazgatási irányait, de a település korábban elért autonómiáját mindenképpen csorbította.

1. Az év első napján megtartandó bíróválasztáskor a jelölés joga a földesurat illeti (magának rezerválja).
2. A nemesség nem tartozik a város közösségéhez, így tagjai főbíróknak nem jelölhetők.
3. A tanácsstagok száma 12 fő, törvényszéket a bíró 6 fő tanácsossal is tarthat.
4. A tanács a városiak között és a vidékieknek a városiak ellen benyújtott pereiben ítélezhet. A büntetés maximális összege 20 Ft, de a börtönbüntetés és a testi fenyítés alkalmazandó elsősorban.
5. A büntetésekből befolyt összeg harmada a bírót, kétharmada a tanácsot illeti meg. A jegyző egy tanácsosnak járó összeg kétszeresét kapja.
6. A jegyző egy személyben vezeti a város jegyzőkönyvét, adókönyvét és a törvényszéki ügyek jegyzőkönyvét.

---

²⁴⁹ Stipta, 2000.

²⁵⁰ Tóvári, 1997.

²⁵¹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 3. köt. 888-894. p. Tóth, 1981. 61-62. p.

7. A lakosság az adókat nem házhely (*fundus*), hanem személyek után fizeti.
8. Az adókat az adószedő (*perceptor*) szedi be.
9. A *perceptor* évente számadást készít, amely ellenőrzésének joga a földesurat illeti.
10. A város maga nevében és a földesúr tudta nélkül nem vehet fel kölcsönt.
11. A város birtokában marad két szőlő és két pince, amelyekért kilencedet kell fizetni.
12. A nemesektől visszaváltott földeket, réteket ingyen szét kell osztani a jobbágyok között.
14. A ládházi és csabai birtokokat átengedik a lakosságnak a megtermelt javak után nyolcados dézsma fizetésért cserébe.
15. A földesúr a városnak adományoz 300 rhen. forintot²⁵², valamint átenged egy kocsmát, amelyben a város szőlőiből származó bort árulják.
16. A város korábbi malmait továbbra is birtokolja.
17. A tisztviselők bére rajnai forintban a következők szerint alakul: főbíró 120 Ft, helyettese 60 Ft, tanácsstag 24 Ft, jegyző 100 Ft, *perceptor* 100 Ft, három kocsis 100 Ft, városgazda 60 Ft. A jövőben ügyész, aljegyző, borbíró és vásárbíró tisztségekre nem lesz szükség.
18. A robot, az uraság számra történő szántás, vetés, aratás, fuvarozás megváltása 1500 rajnai Ft. Első részét Szent István napján, második részét karácsonykor kell a városnak fizetni.
19. A földesúr garantálja, hogy tíz évig nem emeli a szerződésben megszabott adókat.
20. A birtokosok a miskolci és csabai határban lévő földek (gabona- és bortermés) után kilencedet kötelesek fizetni, valamint a város szekereivel kötelező segítséget nyújtani, ha a földesúr építkezni akar.

A fenti pontokat olvasva érezhető, hogy a Grassalkovich-szerződés visszavetette Miskolcot a fejlődésében, hiszen ismét jobbágyi sorba süllyesztette a nem nemesi származású polgárságot és a földesúri terhek alóli megváltás további esélyei is lecsökkentek, valamint gátolta a várost a szabad királyi városi jogállás elnyerésében, amely így a 19. század első felében is *oppidum privilegiatum coronale*, azaz kiváltságos koronauradalmi mezőváros maradt.²⁵³

Az új korszak azonban városainkba is elhozta a közigazgatás korszerűbb adminisztrációs rendszerének követelményeit. A színvonal emelkedését a rendi struktúrától való

²⁵² Rhen. forint: rénus, rajnai forint. Magyarországon 16-19. században használták.

²⁵³ Kőmíves, 2006.

eltávolodásától, elszakadástól várták. A végrehajtó hatalom még a korábbi rendi keretek szerint működött, de működési rendje regionális, megyei és helyi igények szerint történt. A városigazgatás terén mindez évszázados hagyományok átírását jelentette. A modernizációs törekvések által végül a korábbi elavult elvek kezdtek megkopni, mint a születési előjog, vagy a rendek hivatalviselési dominanciája. A hivatalnokok megválasztásánál a szakképzettség került előtérbe.²⁵⁴

A közigazgatás változása, fejlődése a városigazgatásban is megjelent. A települések így saját ügyeikben zökkenőmentesebben tudtak intézkedni. Bár nem minden esetben volt ez a könnyebbség törvényszerű. Ahogy a továbbiakban látni fogjuk, Miskolcot is számos tényező gátolta a magasabb városi jogállás, ezzel együtt a nagyobb autonómia elérésében.

---

²⁵⁴ Stipta, 2000.

4.2 Az önálló törvényhatósági jog megszerzése (1755-1909)

„Van jó levegője: Vize, melyen vannak sok Malmok.
Úgy rendeltettek strázsául körülte a szép Halmok,
Hogy Kaput is formáljanak lakossai számára,
Kenyeret is teremjenek, s légyenek Borok tára.”²⁵⁵
(Szrógh,Sámuel: Miskolcznak a' javai, 1800)

4.2.1 Szabad királyi városi rang helyett önálló törvényhatósági jog

Miskolc városa 125 évig viaskodott, hogy elnyerhesse az önálló törvényhatósági jogot, amely megszerzésétől számos hasznot remélt – írta Szendrei János, Miskolcra szóló többkötetes könyvében. Miskolc esetében a legnagyobb akadályt az jelentette, hogy a település nem tudta magát a földesúri terhektől megváltani, és földbirtok hiányában nem volt olyan gazdasági helyzetben, hogy az önálló törvényhatóság közigazgatási költségeit fedezni tudta volna.²⁵⁶

A település életének egyik legnagyobb változása 1702-ben történt, amikor megváltotta magát a földesúri terhek alól, megszerezve a földesúri jogok egy részét. Ennek köszönhetően a statútumok száma is megnövekedett a következő időszakban. A folyamat 1755-ig tartott az ún. Grassalkovich-szerződés megkötéséig, amikor újra földesúri függőség alá került a város, amely függőség erősen korlátozta a város joghatóságát, autonómiáját.²⁵⁷

Miskolcnak a 18. század elején negyven évre sikerült megváltania magát a földesúri szolgáltatásoktól, de az 1775-ben megkötött Grassalkovich-szerződés jelentősen visszavetette a fejlődésben. Mindezek miatt ebben az időben született meg az a döntés, hogy a várost – önállósága elérése céljából - szabad királyi rangra kell emelni.²⁵⁸ Ezért a város számos alkalommal tanácskozott, hogy a szabad királyi közigazgatási-jogi státuszt elérje.

A település életében a következő jelentős időszak 1789-ben kezdődött, amikor az országos politikától függetlenül a helyi önkormányzatban változások történtek és megkezdődött Miskolc szervezetének átalakítása a szabad királyi városok mintájára.²⁵⁹ Ez egy nagyon fontos intézkedés volt, a város autonómia törekvései között.

Az alfejezet kutatási kérdése, miszerint a város fejlődése nagymértékben függött az országos politika helyzetétől és a várossal kapcsolatos viszonyától, valamint a helyi politikai elit

---

²⁵⁵ Veres, 1999. 11. p.

²⁵⁶ Szendrei, 1911.

²⁵⁷ Tóth, 1981.

²⁵⁸ Tóvári, 1997.

²⁵⁹ Stipta, 2000.

ambícióitól, jól látható Miskolc polgármestereinek, többek között a 7. számú ábrán látható Soltész Nagy Kálmán és a 8. számú ábrán látható Szentpáli István elért eredményeiből. Fontos volt a város számára, hogy a megye fennhatósága alól kikerüljön, területén maga tudjon gondoskodni önkormányzatáról, közigazgatásáról, hasonlóképpen a kormánnyal való közvetlen érintkezés és a minél nagyobb autonómia elérése.

A mezővárosi és rendezett tanácsú város közgyűlési indítványait (javaslatait), folyamodványait (kérelmeit) és az azokhoz kapcsolódó határozatokat vizsgáljuk ebben a fejezet részben.

4.2.1.1 A szabad királyi városi rangért folyó küzdelem

A szabad királyi várossá válás ügyében a 18. század utolsó negyedében, 1783-ban történt az első kormányhoz indított folyamodás egy 1782. december 31-i városi közgyűlési határozatra²⁶⁰ hivatkozva a következők szerinti: „Ezen nemes Miskolcz városa a népnek szaporodására és innend következhető boldogságára való nézve, hogy szabad királyi várossá kívánná magát tétetni, ezen közönséges restauratoria gyűlésnek alkalmatosságával közönségessé tétetett, mivel azonkívül is dicsőségesen országlott régi királyainknak és fejedelmeinknek különös és számos privilégiumokkal s királyi adományokkal fel volna ékesítve.”²⁶¹ Szendrei János sorai az előző alfejezetben már bemutatott privilégiumokra hivatkoznak. A privilégiumok megszerzésére egyértelműen a fejlődés, az autonómia törekvések kezdeti lépéseként tekinthetünk, amelyek tovább változásokat eredményeztek.

A szabad királyi városok nem csak kiváltságaikkal emelkedtek ki a többi település közül, hanem nagyságukkal, településszerkezetükkel, lélekszámukkal és gazdasági erejükkel. A településfejlődés ezen szakaszában azok a királyi városok bírtak megkülönböztetett jelleggel, amelyek királyi székhelyként igazgatási funkcióval rendelkeztek. Ahogy Gönczi Katalin írja: „A városfejlődés virágzó szakaszában újabb privilegizált városok jelentek meg az ország településszerkezetében. Jogi helyzetüket gazdasági erejük alapozta meg. Az igazgatási funkció helyett tehát az interregionális kereskedelemben játszott szerep lett döntő. Ezek a főbb kereskedelmi útvonalak mentén fekvő városok a királyi kincstár számára különösen fontos bevételi forrást jelentettek, s ezért a királyi hatalom támogatását élvezték. Ebben a korban tehát az ország településeinek a státusza immár az önkormányzati szabadság alapján differenciálódott, kiemelt jogállásuk gazdasági erőviszonyokon alapult. A szabad királyi

---

²⁶⁰ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 9. köt. 13. p.

²⁶¹ Szendrei, 1911, 167. p.

városok a 15. század közepén már korporatív egységet alkottak, önálló fellebbezési fórummal, a rendi gyűlésben testületi szavazati joggal rendelkeztek.”²⁶²

A 18. századra a városban a kereskedelmi foglalkozásúak mellett más ágazatok képviselőinek aránya is hangsúlyos volt, mint az őstermelőké és a céhes iparúzóké. A kereskedelemből ekkor már a görög, majd zsidó kereskedők profitáltak leginkább.

A szabad királyi városi státus tekintetében a legjelentősebb körülményt az országgyűlési jelenlét jelentette, amelyet a mohácsi ütközetet (1526) követően mondhatunk bizonyosnak a királyi városok esetében. A nemesség jogai közé tartozott, hogy a törvényhozásban személyesen vagy követeik által részt vehettek. Az országgyűlésben megjelent rendek így jelezték - a város követeinek elfogadásával - hogy a település a rendi társadalom részét képezi.²⁶³

Szendrei János szerint valószínűsíthető, hogy a fenti 1782. évi határozat és az azt követő folyamodvány miatt tett a királyi kamara 1789-ben előkészületeket Miskolc szervezetének átalakítására a szabad királyi városok mintájára.²⁶⁴

Miskolc Város Tanácsának iratai szerint az 1789. április 30-i közgyűlés²⁶⁵ alkalmával a diósgyőri kamarai prefectus és a megyei főszolgabíró a város vezetését egy polgármesterrel és 24 választott képviselővel az alábbi pontok szerint átszervezte:

- „1. A Biró, mind a belső, mind a külső Magistrátusnak, ugy a községnek is feje lészen.
2. A Biró hirdetteti öszve az Magistrátust, a külső tanácsot pedig a formander²⁶⁶ kivánságára hivattya.
3. A Formandert a biró minden tanács gyűlésre hivatni tartozik a Biró.
4. Hogyha a Formander valami okbul meg nem jelenhetne a Biró a Formander jelentésére substituállyon.
5. A Formander a Sessióban arra vigyázzon, ha valamit a Biró, vagy Magistratus nem tészon e olly végezést, a melly az egész községet illetné, akkor pedig akkor pedig a Formander kérni fogja az Magistratust, hogy az alatta valókat be gyűjtethesse s azok is meg halgattassanak.

---

²⁶² Gönczi, 2006. 64-65. p.

²⁶³ H. Németh, 2006.

²⁶⁴ Szendrei, 1911.

²⁶⁵ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 15. köt. 92-93. p.

²⁶⁶ Formander jelentése: fürminder: polgármester

6. Ha valami panasza volna a Községnek, akár az Magistratualisok ellen, akár más sérelem miatt; az iránt orvosolás a Formander által fellyebb való helyeken promoteálhattya maga panaszát.
7. Az választott községet akkor kelletik kivált öszve hivatni; midőn közönsége dolog foly, nevezetesen Portió's Census felvetés (...) és számadások reviziója vagyon.
8. Ha az Magistratus az Exmissiókat végezni rá nem érne, akkor a külső Tanácsbúl applicáltassanak individuomot.”²⁶⁷

Az 1789. május 1-jei tisztújítás²⁶⁸ alkalmával először választottak polgármestert Miskolcon. A polgármesteri tisztséget Téthy Lajos, a főbíróit Barkassy Pál, a viczebíróit Mezey József töltötte be. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a város egy lépéssel közelebb kerüljön az óhajtott királyi városi ranghoz, a magasabb autonómia eléréséhez.

1792-ben Török József elnökletével, majd később 1817-1818-ban a város és nemessége közösen próbált lépéseket tenni a cél érdekében. Az intézkedések mellett a városvezetők különböző szervezeteket hoztak létre, hogy autonómia törekvéseiknek további hangot adjanak. Egy bő évtized elteltével 1829-ben a városi közgyűlés állandó bizottságot alakított a királyi városi rangért.²⁶⁹

Rémiás Tibor is, írja, hogy 1818-ban, a szabad királyi városság elnyerésére indult mozgalom úgy tudott nagyobb méreteket ölteni, hogy a városi nemesség is csatlakozott hozzá. „Oka az volt, hogy miután a kamarával kötött szerződést 1796-ban 20 ezer Ft-tal meghosszabbította, 1814-ben 50 ezer Ft-tal, mint örökváltsággal végleg pontot akart tenni az ügyre. Kedvező válasz helyett a királyi fiscus pert indított, amelynek célja a nemesség úri terhek alá vetése volt. A nemesség végül hajlott az egyezésre, mivel lemondott az uradalommal közös birtoklásáról és köszönettel fogadta a kamara azon igyekezetét, hogy Miskolc királyi várossá emeltessék.”²⁷⁰ Ugyanis mezőváros csak úgy juthatott szabad királyi városi ranghoz, ha megváltotta magát az úrbéri viszonyoktól, a király és a haza iránti érdemeit igazolni tudta, valamint a város közterheinek viselésére képes volt. Bár az előterjesztés 1818-ban megszületett, csak 1841-ben állapították meg Miskolc megváltásának összegét (451.637 rénes Ft). 1848-ban a helytartótanács az uralkodóhoz intézett jelentésében Miskolcot már az önállóságra teljesen megérett oppidumot ajánlotta. A forradalom és szabadságharc történései miatt azonban több mint húsz év telt el, hogy Losonczy Farkas Károly (1820-1901)

---

²⁶⁷ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 15. köt. 92-93. p.

²⁶⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 15. köt. 93-99. p.

²⁶⁹ Szendrei, 1911.

²⁷⁰ Rémiás, 1999.

polgármester ismét felvethesse a kérdést azzal a céllal, hogy a szabad királyi városi rang megszerzésével a város közterheit az egész lakosság viselje, ne csak az adózó réteg.²⁷¹

Levéltári kutatásunk során az 1839-1848 között keletkezett Királyi Városi iratok között olyan levelezésre bukkantam, amely a város és a királyi udvar között zajlott „Miskólcz városa fölszabadítása dolgában.”²⁷² Az autonómia törekvés, mint Miskolc királyi várossá tétele dolgában történt levelezés kiterjed olyan hivatali pozíciók betöltésére is, mint Lónyay János 1839-es, vagy Szilágyi József 1841-es királyi biztosi kinevezéséről szóló tájékoztató levelek.²⁷³

A változásokat tekintve a modernizációs szándékú reformkor idején (1825-1848) először az 1836. évi törvények alapján határozhatták meg Miskolc közbizottságát rendezett tanácsú községként, bár a törvény nem határozta meg pontosan a rendezett tanács fogalmát, csupán a „szokásjog alapján tárgyalta.”²⁷⁴

Az 1836. évi törvények alapján tehát a szabadalmas kincstári mezőváros Miskolc, rendezett tanácsú községként működött tovább, saját első folyamodású törvénykezéssel, közvetlenül Borsod vármegye fennhatósága alatt állva. A községi választásokról rendelkező 1848. évi XXIV. tc.²⁷⁵ lehetővé tette, hogy az első bírósági hatósággal ellátott rendezett tanácsú községek a szabad királyi városokról szóló törvénycikk szerint rendezzék tisztújításukat. Mindez a következő időszakban is fennmaradt és a törvény alapján választott képviselő-testület 1867 és 1871 között is e korai polgári városjog szerint működött.²⁷⁶

A törvényhatóság felé

Miskolc önálló törvényhatósági jogállásért folytatott küzdelme egybeesett a kiegyezés után kapitalizálódó ország közigazgatásának stabilizálásával. A város önálló próbálkozásai mellett a törvénykezés szempontjából az első lépés a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. tc. volt, amely a törvényhatóság fogalmát definiálta. Egy évvel később született meg az 1871. évi XVIII. tc. a községek rendezéséről, amely több fejlődő város között Miskolc problémáját sem oldotta meg. Az 1876. évi XX. tc. némely városi törvényhatóságok megszüntetéséről, a törvényhatósági joggal felruházott városok és a szabad királyi városok számát redukálta.²⁷⁷

---

²⁷¹ Rémiás, 1999.

²⁷² MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.1502/b. 4. dob. 1829-1848

²⁷³ MNL B.-A.-Z. M. Lt. V. 1502/b. 4. dob. 1839. 11. és 1841. 9.

²⁷⁴ Kőmíves, 2006, 39. p.

²⁷⁵ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

²⁷⁶ Tóvári, 1997.

²⁷⁷ Seres, 1977.

A kiegyezés után született törvénycikkek a városok jogállását igyekeztek rendezni. Az 1870-ben megszületett XLII. tc.²⁷⁸ feladata nem a megyei intézmény eltörlése volt, hanem a célszerű rendezés általi gyors, pontos közigazgatás közegévé tenni a törvényhatóságokat.

Az autonómia törekvéseket megcélzó törvénycikkben meghatározott helyek és városok önkormányzatot alapíthattak és az állami közigazgatás közvetítését gyakorolhatták, valamint közérdekű országos ügyekkel foglalkozhattak. Önkormányzati joguknál fogva a törvényhatóságok saját belügyeikben önállóan intézkedhettek, határozatot hozhattak és szabályrendeletet alkothattak. Mindemellett a törvényhatóságok tisztviselőiket maguk választhatták, költségvetésüket maguk állapíthatták meg, valamint a kormánnyal közvetlenül érintkezhetek. A törvénycikk további részében kitér a vonatkozó hatáskörökre is.²⁷⁹

Egy évvel később született meg az 1871. év XVIII. tc. a községek rendezéséről, amely három csoportba sorolta a községeket. Meghatározásra kerültek a „városok”, amelyek rendezett tanáccsal bírtak, a „nagy községek”, mint a mezővárosok és a falvak, amelyek nem rendelkeztek rendezett tanáccsal, de a törvény által rájuk ruházott teendőket saját erejükből tudták teljesíteni, valamint a „kis községek”, amelyek a törvény által rájuk ruházott teendőket korlátozott anyagi helyzetük miatt saját erőből nem tudták teljesíteni. A törvénycikk meghatározta továbbá, hogy a községek a törvény korlátai között intézzék saját belügyeiket, valamint végrehajthatták a törvénynek és a törvényhatóságnak az állami és törvényhatósági közigazgatásra vonatkozó rendeleteit. A törvénycikk továbbá részletezte a községek hatósági jogkörét és illetékességét, a községek jogait és teendőit, valamint a községek képviselőit.²⁸⁰

A rendezett tanácsú városok közvetlenül a megye igazgatási hatáskörének voltak alárendelve, ezért az autonómia erősen csorbult. A települések első tisztviselője a polgármester volt. A város igazgatásának hatásköre és gyakorlásának módja a törvényhatóságokéval volt azonos önkormányzati és átruházott feladatokkal. A város önkormányzati hatáskörében szabályrendeleteket alkothatott, határozatokat hozhatott, de csak a megye jóváhagyásával. A közigazgatás költségeiről a város gondoskodott. A városi hatáskör kiterjedt a közös vagyon feletti rendelkezésre, mint az utak, hidak, közlekedési eszközök, iskolák és egyéb intézmények ellenőrzésére. A település hatásköre minden lakójára és a városban tartózkodóra kiterjedt, mint ahogy a város területén levő összes vagyont. A törvény az önkormányzati jogok gyakorlását városi illetőséghez kötötte.²⁸¹

---

²⁷⁸ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

²⁷⁹ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

²⁸⁰ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

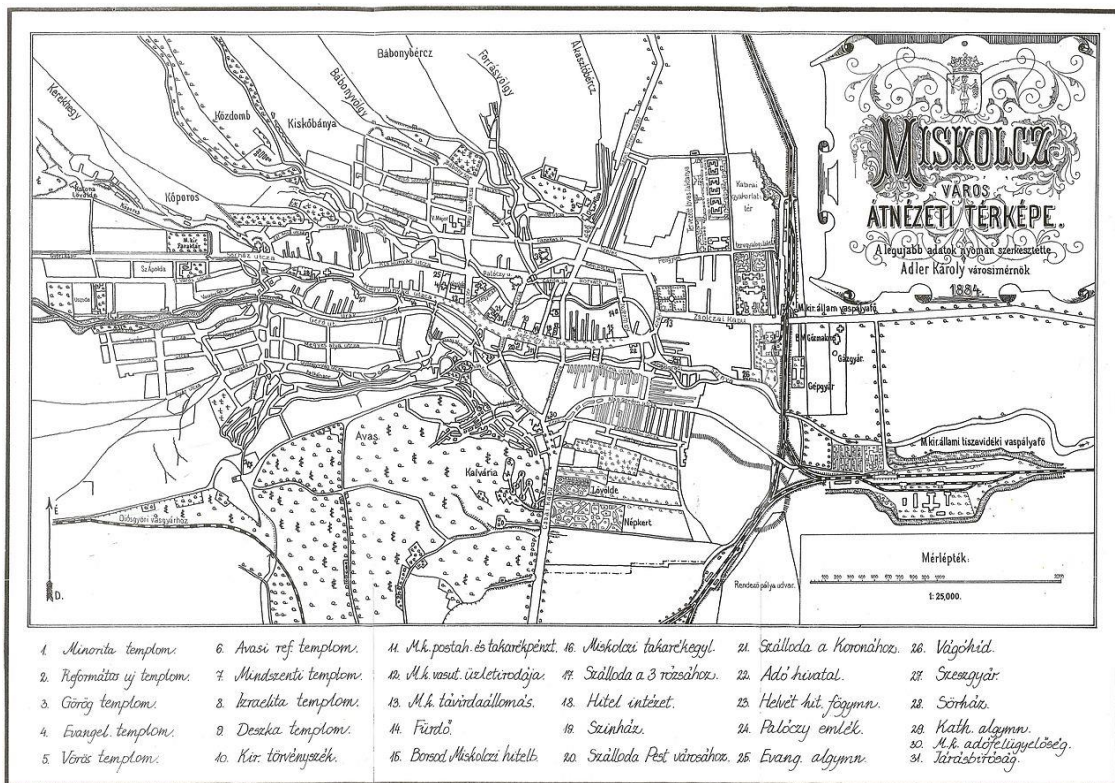
²⁸¹ Stipta, 2003.

Miskolc modernkori fejlődésében az 1870. évi XLII. tc. és az 1871. évi XVIII. tc. életbe lépése volt a kezdeti lépés, hogy a korábbi mezővárosból rendezett tanácsú város születhessen. Ahogy Kobold Tamás egykori polgármester (1994-2002) írja: „A korábbi mezővárosból ekkor születik meg a rendezett tanácsú város. A várostörténészek már megfogalmazták, hogy ez az átalakulás, illetve az azt megelőző döntés az egyes települések lélekszámát, az otllakók egyéni és közösségi gazdasági erejét vette alapul. Így a mezővárosokból és a kisebb szabad királyi városok köréből megszülettek az új jogállású települések, amelyek belső ügyeik intézésben önállóan, de igazgatási és gazdálkodási jogkörüket tekintve első fokot képviselve, a megye kebelébe, fennhatósága alá tartoztak.”²⁸²

6. számú ábra

Miskolc térképe 1884-ből (szerk. Adler Károly városi mérnök)

Forrás: wikipedia.org letöltés: 2023. 07. 29.

Míg Seres Péterné szerint az 1871-es törvénycikk nem oldotta meg Miskolc problémáját, Kobold Tamás az 1870-/es és 1871-es törvénycikkek életbe lépésére, mint kezdeti lépésekre tekint, ahol a települések önállóan, de a megye jóváhagyásával intézhették ügyeiket. Az

²⁸² Kobold, 1997, 121. p.

autonómia szempontjából valóban nem jelentett megoldást Miskolcnak a rendezett tanácsú városi jogállás.

Az 1871. XVIII. tc. értelmében tehát sikerült rendezni Miskolc jogállását. A rendezett tanáccsal ellátott városnak 200 tagú képviselő-testülete volt, egyik fele a legtöbb állami egyenes adót fizetőkből, másik fele pedig a választott tagokból tevődött ki. A vagyonnal már ekkor alig rendelkező város a maradék földesúri tehertől csak 1877-ben tudott megszabadulni.²⁸³

Kutatásunk további részében látni fogjuk, hogy Miskolc továbbra is abban volt érdekelt, hogy a megye fennhatósága alól kikerülhessen. A szabad királyi városi rangot szerette volna elérni, amelyet többször is indítványozott a település, de az országos törvényi változások az önálló törvényhatósági jog felé terelték a várost.

4.2.1.2 Az önálló törvényhatósági jog elérésének útja

Miután a miskolci tisztviselők összegyűjtötték azokat az indokokat, mint autonómia törekvéseket, amelyekkel – a jogszabályváltozások miatt a szabad királyi városi rang helyett már - a törvényhatósági jog megszerzésének előmozdítását alá tudták támasztani, a város önálló törvényhatósági jogának indítványozását az 1873. január 13-án megtartott közgyűlésen,²⁸⁴ a zárszámadás tárgyalását követően Losonczy Farkas Károly elnöklő polgármester vetette fel. A kérdés megtárgyalását a képviselők határozata alapján a februári időszaki közgyűlésre tűzték ki.²⁸⁵

Az indítvány - amely kiemelte a település kedvező adottságait, mint a város előnyös geográfiai helyzetét, értelmiségiekben gazdag és növekvő lakosságát, valamint emelkedő tendenciát mutató iparát és kereskedelmét - a helyi lapokban nagy vitát váltott ki az önálló törvényhatóság támogatói és ellenzői között. Az eszmecsereben részt vett Répászky Alajos az ügyvédi kamara elnöke, Lévay József vármegyei főjegyző, Beller József elnök, Lichtenstein József politikus és Rác Ádám.²⁸⁶

Lévay József ellenérveit a következők szerint foglalta össze: Az 1848 előtti Miskolc „megfeszített erővel” küzdött a szabad királyi városi rang elnyerése érdekében. A szabad királyi városok „ugyanis az ország rendjei között a negyedik helyet foglalták el; földesúri hatóságtól mentesen, egyedül a király hatalma alatt állottak, területükön önálló

---

²⁸³ Tóvári, 1997.

²⁸⁴ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1902/a. 2. köt. 1-3. p.

²⁸⁵ Stipta, 2003.

²⁸⁶ Borsod. Miskolci értesítő c. lap, 1873.01.23–1873.02.06.

törvényhatóságot gyakoroltak úgy közigazgatás, mint törvénykezés tekintetében; az országgyűlésre külön-külön követeket küldöttek, testületileg nemesi szabadsággal bírtak; egyházi patronátust gyakoroltak, a hidi adón és katonatartás terhén kívül más országos terhet nem viseltek; helyhatósági szabályokat alkothattak.”²⁸⁷

Ezeket a kiváltságokat korábban úgy lehetett elnyernie egy városnak, ha sikerült magát az úrbéri viszonyokból és úri hatóság alól kiváltania, ha a király és a haza iránti érdemeit fel tudta mutatni, valamint, ha be tudta bizonyítani, hogy képes a közterhek viselésére. A vármegyei főjegyző ellenérveiben arra hivatkozott, hogy a teljes önkormányzat a városra nézve nagyobb kiadást jelentett volna az akkorinál, hiszen többletköltséget lett volna a város számára.²⁸⁸

Fenti érvek és ellenérvek alapján Miskolc város úgy határozott, hogy megindítja és felterjeszti a törvényhatósági jog megszerzésére vonatkozó kérelmét Borsod vármegyéhez és Magyarország kormányához. A megyétől való elszakadás megteremtheti, hogy Miskolc a megyével egyenrangú önálló törvényhatósággá alakulhasson át területén maga gondoskodva önkormányzatáról és közigazgatásáról.²⁸⁹ A mindenkori városvezetők a felsoroltak megszerzésén azért munkálkodtak hosszú ideje, hogy a település függetlenséget nyerjen, a város ügyei intézése során a mindenkori kormánnyal közvetlenül érintkezessen.

Miskolcnak Borsod vármegyétől történő elszakadása olyan ellentétes vélemények kialakulásához vezetett, amelyek feloldását a február 10-én tartott közgyűlésen²⁹⁰ egy 51 tagú „küldöttség” felállításával próbálták orvosolni. A döntést az 1873. november 20-án megtartott egy napirendi pontból álló rendkívüli közgyűlés hozta meg, a szavazást a jegyzőkönyv²⁹¹ szerint - „városunk jövőjét” tekintve - a 110 képviselőből 90:20 arányban az önállósodás hívei nyertek meg. Így a város közgyűlése Borsod vármegye törvényhatósági bizottságának megküldte kérvényét véleményezésre.²⁹²

Borsod vármegye az 1874. február 10-i rendes közgyűlésén tárgyalta Miskolc kérvényét, amelyre elutasító határozattal²⁹³ válaszolt. A jegyzőkönyv szerint „Borsodvármegye közönsége mindig szívesen igyekezett támogatni székvárosát minden oly törekvésében, melyről annak jólléte, vagy előhaladása függött. Miskolcz gyarapodásában saját gyarapodását látta a megye s annak erősbödését saját erősbödésének tartotta. Jelenleg fenforgó nagy

---

²⁸⁷ Szendrei, 1911, 177. p.

²⁸⁸ Borsod. Miskolci értesítő c. lap, 1873. 01.23., 4. sz. 1. p.

²⁸⁹ Szendrei, 1911.

²⁹⁰ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/a. 2. köt. 9-14. p.

²⁹¹ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/a. 2. köt. 172-179. p.

²⁹² Seres, 1977.

²⁹³ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 803/a. 3. köt. 26. 12-14. p.

horderejű kérelmét azonban az állandó választmány véleményének is meghallgatása után nem pártolhatja.”²⁹⁴

Szendrei János szerint Miskolc önálló köztörvényhatósági rangra emelését a vármegye azért nem támogatta, mert előnytelennek ítélte meg a megyére és a városra nézve egyaránt. A vármegye véleménye szerint Miskolcnak adott volt a lehetősége virágzó ipar, kereskedelem és szellemi tőke kibontakoztatására önálló törvényhatóság nélkül is, megyei köteléken belül. A megye így továbbra is megtarthatja a várossal járó szellemi potenciálját, valamint a cca. 30 ezer fős közteljesítő rétegét. Ezen kívül a megyék általános álláspontja az volt, hogy erősíteni kell őket, nem pedig gyengíteni a nagyobb városok kiszakításával. Ezzel Miskolc törvényhatósági jogáért vívott harca újra kudarcba fulladt.²⁹⁵ A vármegye álláspontja annyiban érthető, hogy a jelentős adófizető rétegtől nem akart lemondani.

A kormány tisztában volt azzal, hogy a vármegye nemeseivel való kiélezett viszony többet árthat az ország kormányzásának, mint amekkora nyereséget hozhat Miskolc patronálása. A kormány döntését befolyásolta a város gazdasági stabilitásáról alkotott kép is, amelyet a helyi polgárság tagjainak egy része is érzékelt.²⁹⁶

A városi mozgalom azonban nem ért véget a vármegye elutasító határozatával, sőt megkezdődött Miskolc tervszerű városfejlesztése. Első lépés az autonómia felé a koronauradalomtól való függés megszüntetése volt, amely Ghyczy Kálmán pénzügyminiszter javaslata szerint az állami javak és földesúri tartozékok eladására fókuszált. A városnak a következő vagyontárgyak segítségével sikerült megváltania magát: két malom 38.870 Ft, a Serház épülete és telke 16.629 Ft, a Zöldfa és a Korona vendéglők 48.583 Ft, a vásárjog bérlete 73.326 Ft és a korcsmáltatási jog 200.361 Ft értékben. A hosszú lejáratú törlesztés mellett az életképes település további bevételek növelésére is képes volt.²⁹⁷

Az 1877. április 09-i időszaki közgyűlés jegyzőkönyve²⁹⁸ szerint a szerződés értelmében 337 ezer forint megfizetése terhelte a várost 22 éven keresztül megváltás fejében évi 26.960 Ft-os törlesztő részletekben kamatostól.

Két évvel később az 1876. évi XX. tc. a törvényhatósági joggal felruházott városok és szabad királyi városok számát csökkentette, pontosan 47-et minősített vissza. A törvénycikk értelmében a városok visszafejlesztésével a kisebb városokat visszahelyezték a megyék

---

²⁹⁴ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 803/a. 3. köt. 12. p.

²⁹⁵ Szendrei, 1911.

²⁹⁶ Seres, 1977.

²⁹⁷ Stipta, 2003.

²⁹⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/a. 6. köt. 32-34. p.

felügyelete alá.²⁹⁹ Így ezekben az években Miskolcnak esélye sem maradt, hogy nagyobb önállóságot, törvényhatósági jogi státuszt szerezzen.

Az 1870-1871. évi törvények életbe lépése – ahogy erre már korábban is utaltunk - nem oldották meg az igazgatási problémák nagy részét, amelyben leginkább az önkormányzatok és az állami igazgatás viszonya volt ellentmondásos. A városok tiltakozásukat fejezték ki a megoldatlan helyzetek miatt, ami 1886-ra közigazgatási reformok sorát eredményezte. De az 1886-os rendezés továbbra is meghagyta a megyék kizárólagos hatalmát a városok fölött. Az első városi szervezkedést, a polgármesterek értekezletét, 1886. február 25-én tartották a megyék és az alispánok befolyásának csökkentése tárgyában.³⁰⁰

A mozgalom hatására 1890. december 18-án újabb kísérlet vette kezdetét Miskolc rendezett tanácsú város törvényhatósági jogának megszerzése érdekében. Ekkor 181 fő városi képviselő testületi tag nyújtotta be közös indítványát a közgyűléshez. A képviselők sérelmezték, hogy az országos közügyekben a városnak nincs véleménynyilvánítási joga, szemben a törvényhatóságú városokkal és hogy a városnak nincs befolyása, közvetlen érintkezése a kormánnyal, így számos szükséglet biztosítása csak a megye kedvező döntésén múlik. Szendrei János írja, hogy olyan általános érvényű megfogalmazások is elhangzottak ekkor, mint hogy: „szabaddá, öntudatosá kell a városokat tenni, fel kell szabadítani minden nyomástól, korlátozástól; nem kell a szükségesnél több és csak az alkotmányos kormány által gyakorolható ellenőrizettől függnie és hogy el kell hárítani minden akadályt, mely az arra minősített községeket gátolná a törvényhatósági átalakulásban.”³⁰¹

A közgyűlés Miskolc rendezett tanácsú város törvényhatósággá átalakítás tárgyában készült kérvényét 1890. december 29-én megtárgyalta és egyhangú igen szavazattal elfogadta, majd döntött az újabb kérvény benyújtásáról.³⁰² A magyar kormányhoz benyújtott kérvényt 118 képviselő írta alá.³⁰³

A város törvényhatósággá emelésének kérdését a Borsod. Miskolczi értesítő 1891. január 1-jei számában is közzétették. A lakosság a hírekből tudta meg, hogy a közgyűlés utolsó napirendi pontjában tárgyalta Miskolcz város önállósításának ügyét. Az értesítőben a következő gondolatok hangzottak el: „Most vagyoniilag megerősödünk, az ujjabb közigazgatási törvények a várost nagyon alárendelt helyzetbe sodorták, s a vármegye érdekei szabályozhatják sokszor Miskolcz város érdekét. Kijelentette végül, sőt hangsúlyozta Horváth

---

²⁹⁹ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³⁰⁰ Seres, 1977.

³⁰¹ Szendrei, 1911, 192. p.

³⁰² MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/a. 19. köt. 158/1890, 98. p.

³⁰³ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/a. 19. köt. 100. p.

Lajos, hogy azért ne higgye senki, hogy a törvényhatósági jelleg már biztosíték az előhaladásra.”³⁰⁴

Az előzőekhez hasonlóan, ebben az esetben is vitát váltott ki a város önállósodásának kérdése, amely a helyi sajtó mellett már a fővárosi lapokban is megjelent. De nem csak a sajtó, hanem a megyei közgyűlés is kifejtette álláspontját a témában.

Az 1891. február 9-ei vármegyei közgyűlés jegyzőkönyve³⁰⁵ szerint a megye továbbra sem támogatta Miskolcot és 167:72 arányban elutasította a város kérvényét.

Sajtókutatásunkból az is kiderül a Borsod. Miskolczi Értesítő lapban található cikk szerint, hogy a megye „két szempontból tárgyalta főként az ügyet. Megyei és országos szempontból. Megyei szempontból szellemi veszteséget nem lát – ugymond – a város elszakadásában és anyagit sem olyat, a melyért érdemes volna a vármegyének akadályokat gördíteni Miskolcz haladása elébe. Annál meggyőzőbb az országos szempont Miskolcz város önállósítása mellett, mert minden kultur-államnak és nemzetiségnek virágzó városaiban fekszik anyagi és szellemi ereje s ezen virágzás csak az önállósítás folytán érhető el.”³⁰⁶ Minden véleményem szerint nagy reményt adhatott a város képviselőinek.

A számarányokból az is nyilvánvalóvá vált, hogy a korábbiaktól eltérően az elutasítás már kevésbé volt egyértelmű, a közgyűlés tagjai között akadtak pártolók, ami annak volt köszönhető, hogy az autonómia elérése érdekében a miskolci virilisek már egységesen Miskolc mellett álltak. A város kérvényében felsorolták a település összes pozitívumát, fejlődési pályáját, valamint összehasonlították a többi, pontosan 25 törvényhatósági joggal rendelkező településsel és azok gazdasági helyzetével, amellyel megvilágították Miskolc előkelő helyzetét a többi település között.³⁰⁷

Ezt követően Melczer Gyula alispán a vármegye részéről felterjesztette ellenirányú kérelmét a kormány felé. Az alispán ismertette a vármegye döntését, valamint a kormány segítségét kérte, hogy akadályozzák meg a város törekvését. Indokaként a vármegyének ugyanis továbbra is nagy veszteséget jelentett volna a jelentős területtel és lakosságszámmal bíró Miskolc önállósodása.³⁰⁸

A 20. század utolsó harmadában megsokasodott szabályrendeletek arra engednek következtetni, hogy a városvezetők igyekeztek a település életét a legmegfelelőbb irányba terelni. Számos terv és szabályzat született városszépítés témában, a város külső megjelenését

---

³⁰⁴ Borsod. Miskolczi Értesítő, 1. szám, 1891.01.01. 5. p.

³⁰⁵ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 803/a. 20 köt. 1-11. p.

³⁰⁶ Borsod. Miskolczi Értesítő, 7. szám, 1891.02.12. 2. p.

³⁰⁷ Stipta, 2003.

³⁰⁸ Szendrei, 1911.

illetően. Az egyik ilyen terv volt az évtizedeken keresztül uralkodó Miskolc város általános rendezés terve. Az 6. számú ábrán látható tervet Adler Károly városi főmérnök és Lippay Béla államvasúti mérnök készítette 1894-ben. A tervben szóba kerültek a korai városok szabálytalanságai, valamint a jövőt érintő intézkedések.³⁰⁹

7. számú ábra

Soltész Nagy Kálmán polgármester

Forrás: wikipedia.org letöltés: 2023. 07. 29.

A városi feladatok sokasága továbbra sem tudta elvonni a figyelmet az önállósodás lehetőségéről. Ezért a város polgármestere Soltész Nagy Kálmán (1878-1901) 1897. november 5-én a vármegye helyett egyenesen a kormányhoz fordult támogatásért, meghozzá Bánffy Dezső miniszterelnökhöz folyamodott. A tárgyaláson Lánczy Leó országgyűlési képviselő, Lichtenstein József, dr. Szabó Gyula királyi tanácsos és Görgey László üzletvezető is megjelent. A miniszterelnök üdvözölte a város kérelmét, továbbá kifejtette, hogy a kormány nem csak hivatásának, de kötelességének is tartja a városok fejlődésének előmozdítását. A miniszterelnök tájékoztatta a miskolci küldöttséget egy jövőbeli kormányzati intézkedésről is, miszerint a kormány egy közigazgatási reform első szakaszában van, amely többek között azoknak a városoknak a közigazgatási berendezésére fókuszál, amelyek törvényhatósági joggal lesznek felruházva. A miniszterelnök véleménye szerint Miskolc érdemes a

---

³⁰⁹ Kobold, 1997.

törvényhatósági joggal bíró város címre, de érdemes kivárni az 1898-99-ben hatályba lépő közigazgatási reformot.

A Borsod. Miskolczi Értesítő a következő sorokkal mutatta be az akkori állapotokat: „városi köreikben közel levőnek hiszik ama dolgot, hogy Miskolcznak szab. kir. várossá, illetve önálló törvényhatósággá tétele nemsokára megvalósul. Következik ez egyfelől városunk országgy. képviselőjének multkor tartott beszédéből, de másfelől városunk előljáróságának Széll Kálmán miniszterelnök előtt leendő tisztelgésből, mely e napokban fog megtörténni s a melyre – úgy hiszik - nem vállalkoznának, ha biztatást nem kaptak volna arra nézve, hogy városunknak az önálló törvényhatósággá emelkedés dolgában körülbelül 15 évvel ezelőtt beadott kérvénye valahára elintézésre és pedig kedvező elintézésre kerül. Az említett küldöttséget Lánczy Leo országgyűlési képviselő fogja bemutatni a miniszterelnöknek és Soltész N. Kálmán kir. tan. polgármester fogja a küldöttségnek, illetve a városnak kérelmét előadni.”³¹⁰

Soltész Nagy Kálmán polgármester neve összeforrt a város nagy építkezéseivel, ugyanis ekkor épültek fel a város legjelentősebb közintézményei, középületei és jöttek létre fontos szervezetei.³¹¹

Miskolcon a következő jelentősebb létesítmények épültek ki, vagy alakultak meg ebben az időszakban Seres Péterné gyűjtése alapján³¹²:

- Kereskedelmi és Iparkamara megalakult 1879-ben
- a Magyar Államvasutak üzemzetőséget nyitott 1880-ban
- a gázgyárat üzembe helyezték 1882-ben
- az Osztrák-Magyar Bank fiókintézete megnyílt 1888-ban
- az Erzsébet-kertet (későbbi Népkert) átadták 1889-ben
- a rendező pályaudvar építése megkezdődött 1893-ban
- a Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület megalakult 1893-ban
- az Erzsébet gőzfürdő megnyitott 1894-ben
- a városi zeneiskola megkezdte működését 1901-ben
- a Miskolc-Diósgyőr közötti villamos közlekedés megindult 1906-ban

1901-ben a város polgármesterét országgyűlési képviselővé választották, ezért összeférhetetlenség miatt lemondott polgármesteri hivataláról. Ez az eseménysorozat a legjobb döntés volt a város előrehaladását nézve, hiszen így Soltész Nagy Kálmán országos

---

³¹⁰ Borsod. Miskolczi Értesítő. 1900.05.09. 2. p.

³¹¹ Dobrossy, 2008.

³¹² Seres, 1977.

szinten tudta érvényesíteni a település érdekeit. Ezzel egy időben a város polgármesterévé a hasonló elveket valló Dr. Szentpáli Istvánt (1902-1912 és 1917-1922) választották.

Szentpáli István 1902-től kezdődő első polgármesteri ciklusát Miskolc területi és anyagi gyarapodása jellemezte. 1917-től 6 évig terjedő ciklusában a város újra megválasztotta polgármesterének. Szentpáli István nyugat-európai látásmódja modern városfejlesztési programokban nyilvánult meg. Miskolc olyan területekkel gazdagodott ciklusai alatt, mint Tapolca, vagy a Martin-tagbirtokból álló Martintelep. A város területi gyarapodására a következő alfejezetben fogunk részletesen kitérni.

8. számú ábra

Szentpáli István polgármester

Forrás: wikipedia.org letöltés: 2023. 07. 29.

1904. július 6-án gróf Tisza István miniszterelnök fogadta Dr. Szentpáli István polgármestert küldöttségével, hogy – a város érdemeire hivatkozva – Miskolc évszázados törekvésének hangot adva kérjék a miniszterelnök támogatását a törvényhatósági jog elérésében. Ezek a kezdeményezések volt a korszak autonómia törekvései közül a legkiemelkedőbbek még akkor

is, ha céljukat akkor és ott nem úgy sikerült elérni, ahogy várták, de meg tudták alapozni annak elérését.

A polgármester Széll Kálmán miniszterelnök ígéretére hivatkozott, miszerint az 1903. évi költségvetés alkalmával a Miskolcot érintő törvényjavaslatot is benyújtotta volna, de az egyéb okok miatt meghiúsult. Emellett tájékoztatta a miniszterelnököt a város érdemeiről is, a 34 %-os városi lélekszám növekedéséről, a helyi gazdaság fejlődéséről és a kedvező kulturális és etnikai összetételéről. A közös álláspont szerint az ország fejlődése jelentős mértékben függ városainak fejlődésétől és ezért ipari gócpontokként kell rájuk tekinteni. A tárgyalás eredményeképpen a miniszterelnök még abban az évben utasította Borsod vármegye főispánját, hogy tárgyalásokat kezdeményezzen a város és a megye között, hogy Miskolc törekvései megvalósulhassanak.³¹³

1904. július 8-án a Miskolczi Naplóban jelent meg *Az önálló Miskolc* című cikk a következők szerint: „Tegnap Miskolcz város küldöttsége dr. Szentpáli István polgármester vezetése alatt gróf Tisza István miniszterelnöknél járt, ahol Miskolcz városnak önálló törvényhatósággá való emelését kérték és sürgették Miskolcz város polgárai nevében.”³¹⁴ A város megváltozott, fejlődése által egy új Miskolcként tört a törvényhatósági jog megszerzése felé a következő érdemekre hivatkozva: Miskolc kilencedik a magyar városok népességi sorrendjében, a város kereskedelmi mérete és forgalma, a lakosság intellektuális társadalmi összetétele. Mindezek a tényezők Miskolcot az első városok közé helyezik.³¹⁵

Az 1905-ös országgyűlési képviselő-választások alkalmával Gróf Tisza István kormányát Báró Fejérváry Géza kormánya váltotta, így a város törekvései ismét megdőltek. Az új kormány ugyanis parlamenti többség nélkül vette át az ország kormányzatát, így, ha történt is volna bármilyen előrelépés, a törvényhozás szüneteltetése miatt az országgyűlésben nem lett volna helybenhagyható.³¹⁶

A 20. század elején a városok, hogy érdekeiket érvényesíteni tudják, szövetség létrehozásában gondolkodtak. A nagyobb települések, amelyek megerősödött gazdasági bázissal bírtak, mint Miskolc, egyre erőteljesebben tudtak kiállni jogállásuk rendezése mellett. A bank és a kereskedelmi tőke ezekben a városokban koncentrált, erősödött az ipar, üzemek jöttek létre és kiépült az infrastruktúra. 1904-ben a rendezett tanácsú városok képviselői értekezlet tartottak a témában. Az 1906-ban megrendezett második találkozó alapja a Nagy Ferenc Miskolc jegyzője (későbbi polgármestere) által alkotott törvénytervezet volt a városok megyei

---

³¹³ Szendrei, 1911.

³¹⁴ Miskolczi Napló, 1904.07.08., 1. p.

³¹⁵ Miskolczi Napló, 1904.07.08.

³¹⁶ Szendrei, 1911.

felügyelet alóli kivonásának témakörben.³¹⁷ Ezek az országos szintű szövetségek, kongresszusok, ahol a városok és képviselői gyűltek össze abból a célból, hogy a lehető legmegfelelőbb függetlenséget szerezzék meg településeiknek, újabb reményt kaptak.

4.2.1.3 Miskolci önálló törvényhatósági jogú várossá nyilvánítása

Az 1906-os képviseléválasztást követően elkezdődött a normális parlamenti kormányzás. A város társadalmi életében jelentős szerepet vállaló Bizony Ákos Miskolc országgyűlési képviselője felkereste gróf Andrássy Gyula belügyminisztert Miskolc törvényhatósági jogú várossá nyilvánítása ügyében. 1906. november 24-én küldöttség indult a belügyminiszterhez, amelynek élén Kubik Béla Borsod vármegye főispánja és Bizony Ákos országgyűlési képviselő állt. A belügyminiszterrel történt megbeszélésen már a vármegye is támogatta Miskolc törekvését.³¹⁸ Ezzel a korszakban a város autonómia törekvései elkezdtek beérni.

A benyújtott interpellációra Széll Kálmán jelezte, hogy miniszterelnöksége alatt is szóba került a város ügye, amelyet jogosnak tartott, de a politikai helyzet nem volt alkalmas az ügy továbbvitelére. Gróf Andrássy Gyula belügyminiszter kijelentette, hogy beterjeszti a törvényjavaslatot az országgyűlés elé. Mivel a vármegye sem akadályozta Miskolc önállósodását, 1907. november 15-én a belügyminiszter benyújtotta a képviselőházhoz Miskolc rendezett tanácsú városnak, önálló törvényhatósági jogú várossá nyilvánításról szóló törvényjavaslatát.³¹⁹

A törvényjavaslat indoklásában szerepelt, hogy a város 40 ezer fős lakosságával megelőzte a két legdinamikusabban fejlődő törvényhatósági jogú várost, Győrt és Kassát. (Miskolc lakossága 40.833 fő volt, Kassáé 35.586 fő, Győré pedig 27.7548 fő.) Emellett Miskolc az elsők között állt az értelmiségiek arányát tekintve az említett városok között és gazdaságilag is stabil képet mutatott a város vagyona.³²⁰

Az 1907. évi LI. tc.³²¹ a következőképpen indokolja a város törvényhatósági jogú várossá nyilvánítását: „Azon városok közt, melyek a rendezett tanácsú városok kereteiből kinőttek és érettek az önállósításra, kétségtelenül első helyen áll Miskolcz városa, mely már régóta kéri és sürgeti törvényhatósági joggal való felruházását. E kívánság teljes mértékben jogosult. Miskolcz, mint legfejlettebb rendezett tanácsú városunk, több mint 40,000 lakossal bír, tehát

---

³¹⁷ Stipta, 2003.

³¹⁸ Szendrei, 1911.

³¹⁹ Stipta, 2003.

³²⁰ Seres, 1977.

³²¹ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

lakosainak számával pl. a szintén virágzó Kassa és Győr törvényhatósági joggal felruházott városokat is felülmúlja. Általában törvényhatósági joggal felruházott 26 városunk közül a népesség számaránya szerint Miskolcz városát, Budapest székes-fővároson kívül, csupán 11 város előzi meg. Körülbelül hasonló helyet foglal el közművelődési és emberbaráti, úgyszintén közgazdasági és közlekedési intézményei tekintetében. A lakosság értelmiségi arányszámával pedig különösen kiemelkedik. Tehát nemcsak méltán sorakozhatik jelenlegi törvényhatósági joggal felruházott városainkhoz, de azok között az átlagot is erősen megüti. Pénzügyi szempontok sem szolgálhatnak a törvényhatósági joggal való felruházás akadályául. Miskolcz városának cselekvő vagyona 9.450,000 korona, tartozása pedig 2.667,000 korona.”³²²

A törvényjavaslatot 1907. december 14-én szentesítették és két napra rá hirdették ki. Dr. Szentpáli István polgármester az 1907. december 21-én megtartott közgyűlésen³²³ jelentette be Miskolc város képviselő-testülete előtt a város törvényhatósági joggal történő felruházását az alábbiak szerint:

1907. évi LI. Törvénycikk³²⁴ Miskolcz rendezett tanácsu városnak törvényhatósági joggal felruházásáról

„1. § Miskolcz rendezett tanácsu város 1909. évi január hó 1-ső napjától kezdődőleg törvényhatósági joggal ruháztatik fel.

2. § Az átalakulással kapcsolatos intézkedéseket Miskolcz r. t. város képviselőtestülete az 1908. év folyamán olyan időben köteles megtenni, hogy a város törvényhatósági bizottsága és tisztikara még az 1908. év vége előtt megalakítható legyen.

3. § Miskolcz r. t. városnak az átalakulással kapcsolatos határozatai és szabályrendeletei közvetlenül a belügyministerhez mutatandók be jóváhagyás végett.

4. § A törvényhatósági bizottság megalakulásáig a törvényhatósági igazoló választmány teendőit a városi tanács, a bíráló választmány teendőit pedig a képviselőtestület végzi, melynek határozata ellen a m. kir. közigazgatási bíróság előtti eljárásnak van helye.

---

³²² Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³²³ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/a. 36. köt. 203/17468/907. 176. p.

³²⁴ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

5. § Borsod vármegye és Miskolcz város között az átalakulás következtében támadó vitás kérdéseket, amennyiben e két törvényhatóság között egyetértő megállapodás nem jönne létre - végérvényesen a belügyminiszter dönti el.

6. § Borsod vármegye választott tisztviselőinek 1907. év végével lejáró hivatali megbízatása, ugyszintén Miskolcz r. t. város képviselőtestülete választás alá eső tagjai felerészének 1908. év folyamán lejáró tagsági joga és választott tisztviselőinek szintén 1908. év folyamán lejáró hivatali megbízatása 1908. év végéig meghosszabíttatik.

Borsod vármegye törvényhatósági bizottsága 1908. év folyamán újból alakíttatik. Ez az új törvényhatósági bizottság választja meg 1908. év végén a vármegyének választás alá eső tisztviselőit 5 évi megbízatással. Egyebekben 1908. év folyamán a régi törvényhatósági bizottság működik.

7. § E törvény a kihirdetés napján lép életbe. Végrehajtásával a belügyminister bizatik meg.”

A kormány a vármegye főispánját, Kubik Bélát választotta meg Miskolc első főispáni posztjára, az új törvényhatóság pedig Dr. Szentpáli Istvánt választotta első polgármesteréül.³²⁵

1908. február 26-án Andrássy Gyulától, a Magyar királyi belügyminisztertől érkezett meg a város vezetése részére, Miskolc város törvényhatósági joggal felruházásáról szóló 148798/1907 számú irata,³²⁶ amelyben közölte, hogy a várost a következő év január 1-jétől törvényhatósági joggal ruházza fel. A miniszter elrendelte továbbá a dokumentumban a törvényhatósági bizottsági tagok számának meghatározását, a választókerületek megalakítását, a tisztikar, a segéd és kezelőszemélyzet, a szolgák és más alkalmazottak létszámnak, hatáskörének, jövedelmének megállapítását, valamint a törvényhatósági szervezet keretének, szabályrendeletének megalkotását.³²⁷

Ehhez kapcsolódóan az 1908. június 11-12-én megtartott rendes közgyűlés keretében fogadta el a város vezetése Miskolcz törvényhatósági joggal felruházott város szervezeti szabályrendeletét.³²⁸

Miskolc rendezett tanácsú város képviselő-testülete 1908. december 11-én tartotta utolsó közgyűlését. A megyei törvényhatósági bizottság is ekkor tartotta ülését. A gyűlésen felolvasták azt a rendeletet, amely értelmében Miskolc első főispánjának Kubik Bélát, a vármegye főispánját nevezte ki a belügyminiszter. Ezzel az áthidaló megoldással akarta

---

³²⁵ Szendrei, 1911.

³²⁶ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1921. 1. dob. 2.

³²⁷ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1921. 1. dob. 2.

³²⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1921. 1. dob.

diplomatikusan megakadályozni a miniszter a két törvényhatóság között fennálló további rivalizálást, az együttműködés lehetőségének felajánlásával.³²⁹

4.2.2 A város igazgatása és szervezete

A városi adminisztráció hasonlóan működött egy mezővárosban vagy egy szabad királyi városban, azonban a gyakorlati megközelítést tekintve számos különbséggel, egyediséggel rendelkezett a két városi jogállás. Két mezőváros, vagy szabad királyi város tanácsának működésében is fellelhetőek eltérések, sajátos adminisztrációs gyakorlatok, két különböző jogállású település esetében azonban sokkal szembetűnőbbek a különbségek.³³⁰

Stipta István írja a városi kormányzásról, hogy: „A miskolci szokásjog (1656) szerint >>a bíró jó subjectum és qualificatus ember; Isten képét viseli, hogy értelmi és erkölcsi tekintetben példánykép legyen<<. A város kormányzatát egy 24 tagú választott testület látja el. Ezen túl rögzítették a városi főtisztviselők és testületek legfontosabb jogkörét, megalkották a városi alkotmányt. Ennek megfelelően a főbíró mind a belső, mind a külső magisztrátus elnöke, és ő irányítja a községet. A főbíró hívja össze a magisztrátust és a külső tanácsot. Ezen utóbbit a polgármester (forminder) kívánságára. A polgármestert a főbíró minden tanácsülésre köteles meghívni. Ha a közösség képviselője nem tud megjelenni, helyettesítéséről kell gondoskodni. A polgármester állandó feladata volt, hogy a >>sessioban arra vigyázzon, ha valamit a bíró, vagy magisztrátus nem tész-e olyan végzést, amely az egész községet illeti<<. Ebben az esetben a polgármester kérhette a magisztrátustól a külső tanács összehívását.”³³¹

Az eltelt két évszázad alatt történtek változások a szokásjogban, viszont egyes szokások megmaradtak később is.

Az 1836. évi törvénycikkek meghatározták az ítélkezés fórumait, a bíróválasztás rendjét és a bíróságok összetételét. A kibővült jogkörű városi tanács ülésein a kamarának is jelen kellett lennie, sőt az uradalmi kamarai előjáró elnöksége alatt kellett lefolytatni az üléseket. A kamara így felügyeleti jogot gyakorolt a város pénzügyi igazgatása fölött, felülvizsgálati joggal rendelkezett a város költségvetése és számadásai fölött. A kamara mellett a helytartótanács revíziói is gyakoriak voltak. Változás történt a jegyzők kinevezését illetően is. Országos szintre került a jegyzők kinevezése a korábbi helyi szint helyett.³³² Az ilyen szabályozások mindenképpen ellentétesek voltak a települések autonómia törekvéseivel.

---

³²⁹ Stipta, 2003.

³³⁰ Kőmíves, 2016.

³³¹ Stipta, 2000, 711-712. p.

³³² Kőmíves, 2016.

Miskolc jogéletében 1848-ban nem történt jelentős változás. Nem változott a város igazságszolgáltatását működtető szervezeti rend, megmaradtak az előző századból öröklött szervezetek és szokások, valamint azok a központi elvárások, amelyeket az 1832-36. évi országgyűlés törvényei rendeltek el. Még nem különült el egymástól a közigazgatás és az igazságszolgáltatás, a városi autonómia körébe tartozó ügyekben - a régi szokások szerint, a helyi értékrendet figyelembe véve - választott tisztviselők döntöttek. A rendezett tanácsú községek, így Miskolc is önálló igazgatási és bírósági szervezetet tartottak fenn. Miskolc kivételezett településként két képviselőt küldhetett az országgyűlésbe, ami közjogi és igazságszolgáltatási helyzetében jelentős változás nem hozott. Bár a településnek a vármegyei testületen belül megnövekedett a politikai befolyása, ezért érdekeit is jobban tudta érvényesíteni, de a vármegyétől továbbra is függött.

A helyi önkormányzatot ettől az időszaktól már nem a kamara és a vármegye kormányozta, hanem az állami intézményrendszer. Bár az 1836. évi törvények szerint a kamarai hatóság még felügyeleti jogot gyakorolt a pénzügyi igazgatás területén a jövedelmek felhasználását illetően, rendelkezett a belső terhek elosztásáról, valamint felülvizsgálhatták a városi számadásokat és a költségvetést.

Az új jogszolgáltatási rendszer törekedett a közigazgatás és a bíraskodás különválasztására, államosította a jogszolgáltatást és megszüntette a személyi és területi előjogoktól való függését. Az igazságszolgáltatásban és a közigazgatásban egyaránt fontos szerepe volt a főbírónak, valamint megnövekedett a megújult tisztviselői kar szerepe is. A tisztviselői kar tagjai egyben a tanács tagjai is voltak, mint a főbíró, albíró, rendőrkapitány, főjegyző, aljegyző, két tiszteletbeli aljegyző, főügyész, pénztárnok, pénztári ellenőr, négy tanácsnok, két rendőrhadnagy, birtoknyilvántartó és a levéltáros.³³³

A helyi hatalom szerkezete és jogosítványai nagymértékben függtek a nagypolitika intézményétől, amelyekre hatott a társadalmi munkamegosztás fejlődése is. A modernizáció előrehaladásával egyre több funkció teljesítése igényelt speciális szaktudást, így a politikai és szakmai elemek elkülönültek egymástól. „A porosz típusú fejlődésben végül a települési önkormányzatok ugyan nagy szerepet játszottak, de a virilizmus elvén nyugodtak (mint Magyarországon is): vagyis csak a gazdag, vagyonos, adófizető polgároknak volt beleszólási joguk a közös döntésekbe.”³³⁴

A következőkben a döntéshozásban és feladatellátásban szerepet vállaló hivatalokat, hivatásokat tekintjük át a teljesség igénye nélkül.

---

³³³ Szegőfi, 2003.

³³⁴ Bayer, 2000, 169. p.

Városi tanács (*Magistratus*, tanács)

Miskolc a korábban ismertetett előzmények miatt, amelyek az országos törvények és a kötelező erővel bíró szokásjog volt, csupán korlátozott jogi autonómiával rendelkezett, de ítélkezési hatásköre ennek ellenére jelentős voltak. A tanács hatáskörébe a jogszolgáltatás több területe is tartozott, mint a magánjogi egyezségek városkönyvbe történő rögzítése, hitelesítése, örökléssel összefüggő nyilatkozatok, örökvallások, ingó és ingatlan vagyonok értékbecslése stb.³³⁵

A magisztrátus általános gyűlései szinte mindig a „Tek. Cameralis Praefectus presidiuma” alatt zajlottak. A tanácsüléseken gyakran születtek a városi közélet alapkérdéseit szabályozó határozatok és a céhek ügyei is gyakran kerültek a városi tanács elé. A tanács hatásköre igen széles volt, döntött a városi alkalmazottak felvételéről, a városi tisztviselők fizetéséről, egyéb juttatásairól, foglalkozott a választott személyek fegyelmezésével és esetleges büntetésével. A magisztrátus heti két alkalommal tartotta közönséges gyűléseit, ahol a tanács tagjainak és a polgármesternek kötelező volt jelen lenni, valamint a tagoknak mulasztásukat indokolniuk kellett, különben pénzbüntetésre is számíthattak.³³⁶

A város minden áron szeretett volna a megyétől független lenni, amely törekvést különböző döntésekkel próbálta elősegíteni.

A városi tanács az 1790. január 9-ei tanácskozás alkalmával döntötte el, hogy a későbbiekben önállóan gazdálkodik, amelyről határozat³³⁷ is született.

A tanács szigorúan ellenőrizte a pénzügyi kiadásokat és pontosan meghatározta a hivatalos mellékjövedelmeket is. Egyes tanácsülések, mint az 1790. március 25-ei ülés³³⁸ kifejezetten a számadással tartozók pénzügyi elszámoltatására terjedt ki, mint a perceptor, vicenotárius, vachter, ménespásztor, vachterhadnagy és az inspector.³³⁹

Miskolc igazgatását az 1848. évi törvények lényegében nem változtatták meg. Lényeges azonban, hogy a település két képviselőt is küldhetett az országgyűlésbe, míg a korábbi rendi berendezkedésben csak a vármegye követei vehettek részt a törvényhozásban. Az intézkedés jelentős változás volt az autonómiát tekintve. Kibővült a város bírói hatásköre és a bírósági ügyekben is kimondták a jogegyenlőséget, bár gyakorlatban ez kevésbé valósult meg. A városi tanács fölött a vármegye továbbra is felügyeletet gyakorolt és a város tisztújításába is beleszólhatott. A város közjogi helyzete tehát függött a vármegyétől, amely részleges

---

³³⁵ Spóner, 2014.

³³⁶ Stipta, 2000.

³³⁷ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1501/a. 16. köt. 8. p.

³³⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1501/a. 16. köt. 65-67. p.

³³⁹ Stipta, 2000.

önkormányzati autonómiával bírt. Kőmíves Tibor írja a miskolci körülményekről, hogy: „Nem volt újkeletű törekvés a vármegyétől való elszakadás, 1861-ben ismét előkerült a (...) legfontosabb privilégiumok megszerzése. A követelésre válaszként a megye kinyilvánította, hogy hajlandó Miskolc területén megszüntetni a szolgabírói hivatalt, és a megyeháza telkének kivételével elismeri a város joghatóságát annak teljes területén és biztosítja az önadóztatáshoz szükséges jogokat is. Mindez azonban ekkor még nem valósult meg, majd csak 1867-ben léphetett életbe, és ekkor is csupán az 1871. évi községi törvény megalkotásáig. A megye jóváhagyását megelőlegezve, Miskolc mégis megalapozta 1861-ben az új igazgatás szervezetét: a polgármesteri székben, amelynek státusa 1861-ben főbíróira változott, nem történt változás, Jekelfalusy Lajos maradt a város élén, a tanács összetétele viszont teljesen megváltozott, azok a tanácsnokok, akik még szerepelnek a legutolsó, 1860. évi tanácsülési jegyzőkönyvben, 1861-ben, a tisztújítás utáni első tanácsülésen teljesen hiányoznak. A tisztújítás során többször is elhangzott, hogy a régi apparátus lemond tisztségéről. Igaz, a város első emberének személye nem változott, a tanács azonban teljesen, a tanácsost kiszolgáló hivatali személyzet pedig részben megváltozott.”³⁴⁰

A település önkormányzati jogát az 1871. XVIII. tc. értelmében a képviselő-testület által gyakorolta. A képviselő-testület tagjainak fele a választó közönség választottjaiból, másik fele a legtöbb egyenes államadót fizető helyi lakosból vagy birtokosból állt.³⁴¹ A virilizmus a törvény bevezetésétől majd egy évszázadig hódolt hazánkban.

Kutatásom alapján Miskolc rendezett tanácsú város szervezeti szabályzata³⁴² szerint az 1871. évi XVIII. törvény jogán gyakorolta jogait és kötelességeit a képviselő-testület, a tanács, az árvaszék, a polgármester, a rendőrkapitány és az önálló választmányok által. A szabályzat kimondta, hogy: „A tanács az állami és megyei közigazgatás és a városi önkormányzat körében végrehajtó közeg a törvény és szabályrendeletek által hozzá utasított ügyekben pedig önálló közigazgatási hatóság.”³⁴³

Mindez hat évvel később sem változott. A tanács végrehajtó közeg volt az állami és megyei közigazgatás, valamint a városi önkormányzat körében, illetve önálló közigazgatási hatóság a törvények és szabályrendeletek által hozzá utasított ügyekben.³⁴⁴

A település végrehajtó közegként végrehajtotta a megyének azokat a rendeleteit, amelyeket saját hatáskörben a polgármester nem intézhetett el, a képviselő-testület határozatait és

---

³⁴⁰ Kőmíves, 2016, 45. p.

³⁴¹ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³⁴² MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/c. 55/1872. 1.dob.

³⁴³ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/c. 55/1872.1. dob. 3. p.

³⁴⁴ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/c., 1878. 6.dob.

rendeleteit, intézkedett az egyházi és iskolai adók behajtásáról. Önálló közigazgatási hatóságként első fokon határozott iparügyekben, építkezésekre engedélyeket adott ki, hatósági bizonyítványokat állított ki, elkészítette és előterjesztette az évi költségvetés előirányzatát, utalványozott és felügyelte a költségvetés betartását stb.³⁴⁵

Az előzőekben ismertetett folyamat eredményeit, azaz Miskolc kiegyezést követő időszakának nagyarányú fejlődését, a kormány végül törvényhatósági joggal jutalmazta. 1908. december 15-16-án folytatólagos tisztújító közgyűlést tartott a város, hogy megalakulhasson Miskolc törvényhatósági jogú város első tisztkara. 1909-ben 168 tagú volt a város képviselő-testülete, 84 fő a legtöbb adót fizető virilisekből, 84 fő választások útján került a testületbe az 1886. évi XXI. tc. szerint.³⁴⁶

Küldöttség (Bizottság)

Miskolc vezetése küldöttségeket hozott létre annak érdekében, hogy a várost érintő fontosabb területeken eredményesebben tudjon működni. A szakmai feladatokat igénylő bizottságok (mint például a számvevő küldöttség) mellett olyan delegációk is létrejöttek - mint a kutatás szempontjából releváns – 1873-ban alakult Miskolc önálló köztörvényhatósággá átalakításán dolgozó küldöttség.³⁴⁷ A bizottság, hogy a város autonómia törekvései eredményesek legyenek, a városvezetők munkáját vélemények, érvek összegyűjtésével, valamint döntéshozatallal segítette. A küldöttségek elnöke a polgármester volt.

A továbbá levéltári kutatás során olyan 1829-ből származó „Királyi Városság dolgában tartatott plenipotentiárius vegyes öszve ülés”³⁴⁸ megnevezésű jegyzőkönyvek is fellelhetőek, amelyek a városnak szánt felajánlásokat tartalmazták összesítve, dátumokkal és a felajánlások összegével,³⁴⁹ hasonlóképpen az egy évtizeddel később született, 1839-ből származó Királyi Várossági Gyűlések³⁵⁰ iratai is.

Bírói hatalom (főbíró, albíró)

A községek belső igazgatásáról szóló 1836. évi IX. tc. rendelkezett a városok belső igazgatásáról és ítélkezési fórumairól. A községi bírakat a helyi lakosság választotta ki a földesúr által megnevezett három legalkalmasabb jelöltre. A kisbírakat és az esküdteket egy évre szabadon választották. A jogszabály rendelkezett a bírák és esküdtek

³⁴⁵ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/c. 55/1872. 1. dob.

³⁴⁶ Somorjai, 2003.

³⁴⁷ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1902/a. 2. köt. 172-179. p.

³⁴⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1502/b. 4. dob.

³⁴⁹ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1502/b. 4. dob.

³⁵⁰ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1502/b. 4. dob.

elmozdíthatatlanságáról, miszerint egy évig nem foszthatók meg szolgálataiktól, kivéve mulasztás, vagy egyéb körülmények miatt.³⁵¹

A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában született 1868. évi LIV. tc.³⁵² átalakította az addigi bírósági szervezetet. A szabad királyi városokban és a rendezett tanácsú mezővárosokban a polgári ügyek intézésében elsőfokú bírói jogkört a városi bíró, vagy helyettese kapott, valamint a városi törvényszék.

A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc.³⁵³ 1. §-a mondta ki az igazságszolgáltatás és a közigazgatás különválását. A közigazgatási és a bírói hatóságok nem avatkozhattak egymás hatáskörébe. A törvény kimondta továbbá, hogy az ítélezések a király nevében történnek és a bíró csak a törvénynek van alárendelve, így a törvényerejű szokások szerint járhatott el és ítélezhetett. Ekkor határozták meg a bírák alkalmazásának szakmai feltételeit és a hivatali összeférhetetlenség szabályait is a következők szerint: A bíró 26 évet betöltött fedhetetlen jellemű, magyar állampolgár lehetett, aki nem állt csődeljárás alatt, rendelkezett elméleti és gyakorlati tudással, képzettséggel. A törvény szerint a bíró nem lehetett országgyűlési képviselő, ügyvéd vagy ügynök, nem viselhetett más állami hivatalt, illetve számos más tilalom is korlátozta a bírói hivatalviselést. A bírónak továbbra is esküt kellett tennie hivatalba lépését követő három hónapon belül. A hivatalosan kinevezett bírót hivatalából elmozdítani csak a törvényben meghatározott esetekben lehetett.³⁵⁴

Az 1871. évi XXXI.³⁵⁵ és XXXII. tc.³⁵⁶ megszüntette a különleges hatáskörű elsőfokú bíróságokat, városi és megyei törvényszékeket, úrbéri ítélező fórumokat stb. amivel egy egységes rendszert hozott létre.

Szegőfi Anna írja a helyi viszonyokat illetően, hogy az „1868/54 tc. még három évig lehetővé tette az önkormányzati igazságszolgáltatást, ez egyben az önálló városi bíraskodás utolsó időszaka volt Miskolcon is. A magánjogi jellegű jogvitákat 1871 végéig még a városi bíró vagy helyettese, nagyobb jelentőségű ügyekben a városi törvényszék látta el. A törvényszék hetenként, meglehetősen szabályossággal legtöbbször Éles János albíró elnöklete alatt ülésezett. Az ülések egy részét Farkas Károly főbíró vezette. A bíróság kivétel nélkül testületi határozatot hozott, az ítélezésben törvényszéki tanácsnokok, közgyámok vettek részt. Az ülések jegyzőkönyveit³⁵⁷ Diószeghy György törvényszéki jegyző vezette, aki az ítéleteket is

---

³⁵¹ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³⁵² Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³⁵³ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³⁵⁴ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³⁵⁵ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³⁵⁶ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³⁵⁷ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1606/a. 8-9. köt.

fogalmazta (...) A városi törvényszék 1871. december 30-án tartotta utolsó ülését. Ekkor már nem tárgyaltak peres ügyeket, feladatuk a hátralék lajstromozása és a királyi járásbíróság részére történő átadása volt. 1872. január 1-jétől kezdve a Miskolcon keletkezett vitás ügyeket is az állami bíróságok döntötték el.”³⁵⁸ A helyi önkormányzati igazságszolgáltatás története Miskolcon a fentiek alapján zárult le.

Képviselő-testület

Az önkormányzati jogkört a város képviselő-testülete gyakorolta, amelynek végrehajtó szerve a városi tanács volt. A képviselő-testület szabályrendelete határozta meg a tanács összetételét és ügyrendjét, amely a tanácsnokok mellett, választott szaktisztviselőkből állt a polgármester elnöklétével.³⁵⁹

A városkönyvben található bejegyzés szerint 1789. május 1-jén tartották a „Város Építő Székét”³⁶⁰, azzal a céllal, hogy a város szervezetének átalakítása megkezdődhessen a szabad királyi városok mintájára. A tisztújítás során megválasztották a polgármestert és a 24 főből álló képviselő-testületet. Az előző részben részletezett eseménysorozat hatására Miskolc város életében elkezdődött a város elmozdulása az önállóság felé.

Miskolcon az Októberi Diplomát³⁶¹ követően elkezdődött a városi funkciók helyreállítása. A város helyhatósági jogköre szinte minden személyre és vagyponra kiterjedt. A tanács a főbíróval az 1848 előtti hatóságot gyakorolta. Miskolc a szabad királyi városokban használatos tisztikart választotta tanácsába.³⁶²

Kiegészítés idején a 102 főből álló képviselő-testület tagjait a város lakossága választotta. A képviselő-testület összetétele a „községi törvény” bevezetésével változott meg. A város szervezeti szabályzata a törvény szerint határozta meg a képviselők összetételét 100 fő választott és 100 fő legtöbb adót fizető képviselőben. A törvényhozók a legtöbb adót fizetők (*virilisek*) részvételével próbálták biztosítani a városokban a tőkések, a vármegyékben a földbirtokosok túlsúlyát.³⁶³

---

³⁵⁸ Szegőfi, 2003. 83-85. p.

³⁵⁹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921.

³⁶⁰ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 15. köt. 93-99. p.

³⁶¹ I. Ferenc József által 1860. október 20-án kiadott császári-királyi rendelet. A rendelet a Habsburg birodalom uralma alá tartozó országok életének alkotmányos alapokra helyezését célozta meg. Széleskörű autonómia bevezetését helyezte kilátásba, hazánkban visszaállította az alkotmányt, a Magyar Kancelláriát és a Helytartótanácsot.

³⁶² Stipta, 2003.

³⁶³ Stipta, 2003.

Miskolc a községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. tc. szerint folytatta működését. A városi jegyzőkönyv³⁶⁴ szerint Miskolc tisztújító képviselő-testülete 1872. július 4-én alakult meg. Az időszakra jellemző miskolci virilizmus esetében a képviselő-testület a város szervezeti szabályzatának 1. §-a³⁶⁵ szerint fele részben a már említett 100 fő választott képviselőből és 100 fő virilisből állt. A közgyűlés rendjéről szabályrendelet intézkedett, elnöke a polgármester volt. Miskolc város szabályzata szerint a képviselő-testület hatáskörébe tartozott a szabályrendeletek (*statútumok*) megalkotása, a költségvetési előirányzatra tett észrevételek megtárgyalása, a költségvetés megállapítása, a törzsvagyon szerzése és elidegenítése, intézkedés a város ingó és ingatlan vagyonáról, gondoskodás új jövedelemforrások megnyitásáról, a pénztár kezelésének és a számvitel módjának meghatározása, a zárszámadás megállapítása, valamint új tisztségek létrehozása, illetve megszüntetése stb.³⁶⁶

A levéltári kutatómunka kiterjed Miskolc város ügyrendjének vizsgálatára is, mely szintén meghatározta, hogy „Miskolc városában a képviselő testület áll 100 választott és legtöbb adót fizető összesen 200 városi képviselőből és az előjárásnak azon tagjaiból, - kik a községi törvény 60. §-a szerint a közgyűlésekben szavazattal bírnak.”³⁶⁷ Az Ügyrend rendes, rendkívüli és mindenki számára nyilvános közgyűléseket különböztetett meg. Az elnök a polgármester volt, akadályoztatása esetén az alpolgármester. Szavazati joggal bíró tagjai az igazolt képviselő testületi tagok voltak, valamint az 1871. XVIII. tc. értelmében az előjáróság tagjai, mint a polgármester, az alpolgármester, a jegyzők, a rendőrkapitány, a tanácsnokok, a pénztárnok, a számvevő, a közgyám, az orvos és a mérnök. A tisztviselőknek kötelező volt a jelenlét és a köteleesség alól csak az elnök menthette fel a tagokat.³⁶⁸

Az 1902. évi városi szervezeti szabályzat szerint a képviselő-testület feladatai olyan dolgokkal egészültek ki, mint az új jövedelmi források megnyitása, a terhes szerződések megkötése vagy felbontása, a közművek emelése, új hivatalok rendszeresítése vagy a fennállók megszüntetése.³⁶⁹

Tóvári Judit írja, hogy: „A kiegyezés utáni közigazgatási törvények kifejezésre juttatták, hogy a polgári lét mindenek fölött álló, legfontosabb jellemzője a vagyon, ami lehetőséget ad tulajdonosának a kormányzati befolyásra. Mellette az értelmiség kétszeres adóbeszámítása megvalósítani látszott az összhangot a törvényhozó testület vagyoni cenzusával. Az

---

³⁶⁴ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 1. köt. 113-123. p.

³⁶⁵ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. B. 1902/c. 55/1872.

³⁶⁶ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1902/c. 55/1872.

³⁶⁷ B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920.1. 1. p.

³⁶⁸ B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920.1.

³⁶⁹ B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920. 1902.

értelmiséget tényleges vagyoni jellemzőjének, fizetett állami egyenes adójának mesterségesen megduplázott figyelembevételével részesévé tette az önkormányzati döntéseknek, így mesterségesen juttatta politikai döntési helyzetbe azt a társadalmi réteget, amelyet iskolázottságánál fogva önálló gondolkodásúnak - így önálló döntésre képesnek - tekintett. Az értelmiség virilizmusában is kifejezésre jutott a magyar liberalizmus fő gondolata, az érdekegyeztetés, tükröképeként az országgyűlési választójognak, amelyben szintén keveredik a vagyoni és az értelmiségi cenzus.”³⁷⁰

Polgármester

A források szerint 1789-ben választottak először polgármestert Miskolcon. Az 1789. május 1-jei tisztújítás³⁷¹ alkalmával – amelyet az előzőekben már ismertettünk – polgármester-választás során főbíró és albíró is alkalmaztak a korábbi szokásoktól eltérően. A polgármester feladata a városi közélet ellenőrzése, valamint a főbíró és a magistratus munkájának segítése volt. A polgármester feladata volt továbbá a külső tanács vezetése, amely révén a város közéletére tudott befolyást gyakorolni. A főbíró a helyi igazgatás vezetője maradt, irányítva a tanácsot.³⁷²

Egy fellelt 1790. március 22-ei jegyzőkönyv³⁷³ szerint a polgármester a főbírónak alárendelve végezte feladatait. A polgármester kötelessége volt a városi gazdasági folyamatok vizsgálata és az eseteleges hiányosságok jelentése a főbírónak, miszerint: „Forminder uramnak kötelességében áll az, hogy az Gazdaságnak folyamattját vizsgállya és ha abban fogyatkozást látna Fő Bíró Uramnak jelentse.”³⁷⁴

Egy szűk évszázaddal később az 1886. évi XXI. tc.³⁷⁵ szerint a polgármester a rendezett tanácsú városok esetében az előljárárság és a tanács tagja és feje volt, valamint rendes elnöke a közgyűlésnek. A törvényhatósági jogú városokban - tehát Miskolc esetében 1909-től - a város első tisztviselőjeként elnöke a városi tanácsnak és a főispán akadályoztatása esetén a közgyűlésnek. A polgármester hatáskörét az említett törvénycikk részletesen szabályozta, intézkedett azokban az ügyekben, amelyek törvény vagy szabályrendelet szerint hatáskörébe tartoztak. Átvette a városhoz érkezett kormányrendeleteket, jelentéseket, folyamodványokat, pénz- és értékküldeményeket és végrehajtotta a kormány rendeleteit.³⁷⁶

---

³⁷⁰ Tóvári, 1997, 19-20. p.

³⁷¹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 15. köt. 93-99. p.

³⁷² Sipta, 2000.

³⁷³ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 16. köt.

³⁷⁴ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 16. köt. 58. p.

³⁷⁵ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

³⁷⁶ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

Az 1871. évi községi törvény után készült helyi szervezeti szabályzat³⁷⁷ szerint a polgármester végrehajtó közege volt a megyének, a városnak és annak területén, valamint első tisztviselője a városnak. Végrehajtó közegként elsősorban végrehajtotta a megye rendeleteit, amelyekért felelősséggel tartozott. A város első tisztviselőjeként elnöke volt a képviselő-testületnek, az árvaszéknek és a szakosztályoknak, illetve feje a tanácsnak. Hivatalból átvette a város hatóságához intézett rendeleteket, leveleket, jelentéseket, majd intézkedett további sorsukról, őrizte a város pecsétjét, de többek között ő hirdette ki a közgyűlés határidejét is.

Jegyzői kar (főjegyző, aljegyző)³⁷⁸

A községek belső igazgatásáról rendelkező 1836. évi IX. tc. meghatározta, hogy a város a földesúr jóváhagyásával köteles jegyzőt alkalmazni, akit már nem a helyi közösség választott évenként. A jegyzőválasztás tehát már nem a lakosság autonóm ügye volt, hanem törvényi előírás szabta meg a hivatalt elfoglaló személy kvalitásait, miszerint a jegyzőnek erkölcsös és szakmai tapasztalattal bíró egyénnek kellett lennie.³⁷⁹

A B.A.Z. Megyei Levéltárban található 1872-es miskolci szervezeti szabályzat a következők szerint határozta meg a jegyzői kar (főjegyző és aljegyzők) feladat- és hatáskörét: „A jegyző viszi a tollat, a képviselőtestület, a tanács, az árvaszék, a szakosztályok ülésén, továbbá a vásárbíróságnál, küldöttségeknél, a békebírósnál és az elnökségnél. Előadja a közgyűlésen a tanácsban a polgármestertől átvett tárgyakat. Fogalmaz. Felügyel a levéltárra, az irodárra, az iroda személyzet munkálkodására s az expeditiora. Kezeli a jegyzői hivatal pecsétjét, - aláírja a közgyűlés és tanács felterjesztéseit, kérvényeit, bizonyítványait, leveleit, együtt a polgármesterrel; aláírja a jegyző könyvi kivonatokat, hitelesíti a másolatokat, tagja a tanácsnak.”³⁸⁰

Egyéb városi tisztségek

A városi tisztségek folyamatosan változtak az egyes időszakok megnövekedett igényeinek megfelelően. A feladatok gyarapodása is nagyobb apparátust igényelt, bár a korábbi korszakhoz hasonlóan ebben az időszakban is voltak, akik nem kívántak hivatalt viselni.

---

³⁷⁷ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1902/c. 55/1872. 8-10. p.

³⁷⁸ Az 1891. évi Borsod. Miskolci Értesítő lapban pályázati hirdetményben kerestek a megyébe főszolgabíró jegyzőségre és másod jegyzői állásra pályázókat. A hirdetés értelmében „az első jegyző fizetése 500 frt. 200 frt lakpénz és 21 500/1600 k. hold szántó föld haszonélvezete; a másodjegyző fizetése 450 frt, 200 frt lakpénz és 21 500/1600 k. hold szántó föld haszonélvezete” volt. Borsod. Miskolci Értesítő, 1891.07. 02. 2. p.

³⁷⁹ Szegőfi, 2003.

³⁸⁰ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1902/c. 55/1872. 10. p.

A városi tanács testületének hatásköre rendkívül széles volt, többek között a tanács döntött a városi alkalmazottak felvételéről is. Kutatásunk során, egy 1790-es jegyzőkönyv³⁸¹ szerint az év első napjaiban választották a városgazdát, akinek „confirmáltatni” azaz esküt kellett tennie. Ezen a napon választottak továbbá vásárbíró, ökörcsordást, hajdút, vachtert, kerülőt, hadnagyot és káplárt, akiknek szintén fel kellett esküdniük, majd meghatározták járandóságukat.

Az 1790. március 25-i jegyzőkönyv³⁸² szerint a város fiscalist választott, akinek megszabott feladatai közé tartozott a számadások gyors elkészítése, a város javainak megtartása és visszaszerzése „az vérben álló dolgoknak végzésében.”³⁸³

A város egyik legfontosabb szerepe a városgazdára, vagyis a kincstartóra hárult, aki nyilvántartotta a kiadásokat és a bevételeket, amelyekről összesített forrásonként és többnyire elkülönítetten naponta részletezett kimutatásokat is készített. A város gazdálkodását a számadáskönyvekből ismerhetjük meg, mint a korcsmákból, a város szőlőiből, malmaiból, mészárszékeiből származó bevételeket, hasonlóképpen a vásárokból származó jövedelmeket és közönséges szükségleteire kivetett pénzbeli és természetbeni adókat.³⁸⁴

A Grassalkovich szerződés több korábbi tisztséget is megszüntetett, mint az ügyész, az aljegyző, a borbíró és a vásárbíró, viszont némely korábbi tisztséget visszaállított. Egy évszázaddal később, egy 1872-es közgyűlési jegyzőkönyvben³⁸⁵ olyan tisztségekkel találkozhatunk a polgármester és a főjegyző mellett, mint az alpolgármester, az aljegyző, a főkapitány, az alkapitány, a levéltárnok, a mérnök, a számvevő, a közgyám, az adóbehajtó és a birtoknyilvántartó.

A tisztviselők hatáskörének, a segéd- és szolgaszemélyzet szervezetének és fizetésének megállapítása, valamint a tisztviselők és a kezelőszemélyzet megválasztása mind a képviselő-testület feladata volt. 1872-ben 82 fő dolgozott a város szolgálatában, de a következő évtől a megnövekedett feladatok miatt olyan új állások is alakultak, mint a kéményseprő, a hajdúkáplár, a kapitánysági ordonánc, a díjnokok, de olyan foglalkozásokat is újra betöltöttek, mint a toronyórák igazgatója. A város szervezetének folyamatos kibővülése további új szakemberek felvételét vonta maga után a hivatalnoki karba. Míg 1890-ben 121 fő, 1909-ben már 200 fő dolgozott a polgármesteri hivatalban. A közgyűlésen szavazati joga volt a polgármesternek, az első tanácsnoknak, a főjegyzőnek, a rendőrkapitánynak, a

---

³⁸¹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 16. köt. 3-4. p.

³⁸² MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 16. köt. 67. p.

³⁸³ MNL B.-A.-Z. M. Lt. 1501/a. 16. köt. 1790, 67. p.

³⁸⁴ Nagy, 1997.

³⁸⁵ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 15. köt. 113-123. p.

főpénztárnoknak, a számvevőnek, az árvaszéki ülnöknek, a közgyámnak, a tiszti ügyésznek, az orvosoknak és a mérnöknek.³⁸⁶

A város a már korábban említett 1872-ben íródott szervezeti szabályzatában a képviselő-testület és a polgármester mellett meghatározta más munkakörök feladat- és hatáskörét is.

A szabályzat szerint a város első tanácsnoka az alpolgármester volt. Feladatai közé tartozott a polgármester helyettesítése, valamint ülnöke és helyettes elnöke volt az árvaszéknek. Elnöke volt továbbá a gazdasági választmánynak, a vásári bíróságnak és a város ingó és ingatlan vagyonának a felügyelője stb.

A szabályzat meghatározta a rendőrkapitány feladat- és hatáskörét is, aki a kapitányi hivatal feje és a városi rendőrség főnöke volt, valamint elsőfokú közigazgatási hatóságként működött a hozzá utasított ügyekben.

Megállapították továbbá az előljárásságok, mint a szakasz tanácsnok, a jegyzői kar, az ügyész, a pénztárnok, az ellenőr, a számvevő, az alkapitány, a levéltárnok, a mérnök és az orvosikar feladat- és hatáskörét, fizetését, illetve a segéd-, a kezelő-, és a szolgálatszemélyzethez tartozó hivatalokat is.

A segédszemélyzethez tartozott a pénztári tiszt, a kapitánysági tollnok, a közigazgatási kiadó-iktató, a birtoknyilvántartó, az adóbehajtó, a szállásmester, az útfelügyelő, a mezei rendőrhadnagy, a hegyi rendőrhadnagy és a szülésznő.

A kezelőszemélyzethez tartozott az írnok, a szakaszmester, a szakaszrendőrbiztos és az őrmester.

A szolgálatszemélyzet tagjai közé a szakaszvezető, a házfelügyelő, a közhajdú, az ordonanc, a közrendőr, a városházi szolga, a kocsis, a lovaspandúr, a hegyi rendőr és a toronyőr tartozott.³⁸⁷

A város 1884. évi szervezeti kialakítása során a városfejlesztési és tervezési feladatok határozottabban követelték meg mérnök tisztviselő alkalmazását is, aki szintén tagja volt a tanácsnak, tollvivője az építészeti szakbizottságnak, előadója a munkaköréhez tartozó ügyeknek, valamint vezetője és ellenőrzője az ügyeihez tartozó kivitelezéseknek.³⁸⁸

---

³⁸⁶ Stipta, 2003.

³⁸⁷ B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1902/c. 55/1872.

³⁸⁸ Dobrossy-Olajos, 2003.

4.2.3 A közigazgatás és a városigazgatás változása

Beluszky Pál és Győri Róbert gondolatai szerint: „a rendi korszak végén eltérő közigazgatási besorolás, valamint a polgári korszakban végbemenő gazdasági, térszerkezeti változások megkövetelték a jogi városállomány gyökeres revízióját. (...) Az átalakulásátalakítás drasztikus megnyilvánulása, hogy a feudális kor végén városi joggal rendelkező 800 település helyébe a dualizmus korának végére 138 városi jogú település lépett (a történeti Magyarország területén). A városi jogú települések számának drasztikus csökkenése (a feudális kori állomány kevesebb, mint ötödére) különösebb elemzés nélkül is előre jelzi, hogy teljes mértékben megfordult a viszony a >>rang<< és a >>funkció<< között.”³⁸⁹

Az 1848. évi áprilisi törvények felszámolták a feudális berendezkedés gazdasági és jogi kereteit, megszüntették a rendi előjogokat a rendi alapon szerveződött intézményekkel együtt. A társadalmi-politikai berendezkedés változása új feltételeket teremtett a településfejlődés számára is. A feudális jogállás megszűnése utat nyitott a települési autonómia kialakulása előtt. A polgári közigazgatás, valamint a települési jogállás definiálására viszont csak a kiegyezés után került sor.³⁹⁰

A törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. tc. iktatta törvénybe a megyéket és a törvényhatósági joggal felruházott városokat, mint törvényhatóságokat, amely törvénycikk ebben az időben sajnos még nem vonatkozott Miskolcra. A felsorolásban a 63 vármegye mellett 24 törvényhatósági joggal felruházott város (szabad királyi város és törvényhatósági jogú város), valamint a főváros, Budapest és Fiume szerepelt. A törvénycikk megerősítette a korábbi kiváltságokat, továbbá meghatározta a törvényhatóságok legfontosabb szervének, a törvényhatósági bizottságoknak az összetételét és szerepét, amely szerint „a törvényhatóság egyetemét a bizottság képviseli s a mennyiben a törvény kivételesen másként nem intézkedik, a hatósági jogokat a törvényhatóság nevében a bizottság gyakorolja. A bizottság áll felerészben a törvényhatóság területén legtöbb egyenes államadót fizető állampolgárokból, hason felerészben pedig a választó, közönség választottjaiból.”³⁹¹

A jogszabályi változások következtében a törvényhatóságok, mint önkormányzati joggal felruházott testületek az 1870-es törvények szerint gyakorolták az önkormányzatot, az állami közigazgatás közvetítését, valamint egyéb közérdekű ügyekkel is foglalkozhattak. A

---

³⁸⁹ Beluszky – Győri, 2018, 169. p.

³⁹⁰ Beluszky - Győri, 2005. 50. p.

³⁹¹ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

testületek önkormányzati joguknál fogva önállóan intézkedhettek, határozatokat hozhattak és szabályrendeleteket alkothattak.

Tóvári Judit írja, hogy: „A törvényhatóságokról - amelyek körébe a megyék, a szabad királyi városok, a szabad kerületek, az erdélyi megyék, a székely székek és az önálló törvényhatósággá nyilvánított városok tartoztak - az 1870: XLII. tc., a rendezett tanácsú városokról pedig az 1871: XVIII. tc. rendelkezett (...) E törvények lényegében az egész dualista időszak alatt érvényben maradtak azzal együtt, hogy a kormánybefolyás erősödése tendenciaként megfigyelhető. A törvényhatóságok és a rendezett tanácsú városok jogkörei között — nem az egyetlen, de — az egyik leglényegesebb különbség, hogy a törvényhatóságok országos ügyekben is állást foglalhattak, a kormánnyal és a képviselőházzal pedig közvetlenül érintkezettek, ezáltal a törvényhatósági közgyűlést az országos politizálás rangjára emelték.”³⁹²

Mivel Miskolc jogi helyzete rendezett tanácsú város volt ekkor, így a helyi államigazgatásban elsőfokú hatóságot gyakorolt.

A rendezett tanácsú városok saját belügyeit és a törvényhatóság autonóm igazgatási feladatait közvetlenül a megyei központi hatóságnak alárendelve intézhették csak. A rendezett tanácsú város első tisztviselője, a polgármester volt, aki a vármegyével szemben olyan közjogi helyet foglalt el, mint a járási főszolgabíró.³⁹³

Mivel Miskolc küzdelme már a törvényhatósági jog megszerzésére fókuszált, a várost erőteljesen foglalkoztatta a közigazgatási reform. A sajtó kutatás során a Borsod. Miskolczi Értesítőben található cikk következőképpen írt a városok 1900-ban megrendezett győri kongresszusáról: “Említettük már olvasóink előtt, hogy Győr városa kongresszusra hívta meg a magyarországi városokat, a melynek célja az, hogy a közigazgatási reform készülődésének ezen idejében tanáccsal, még pedig a tapasztalatból merített tanáccsal és szakszerű véleménynyel szolgáljon a törvényhozásnak arra nézve, hogy a városokat miként illeszse majd bele a közigazgatás szervezetébe és minő szerepet adjon majd neki.”³⁹⁴

Ezt követően a városi tanács elhatározta, hogy Miskolc törvényhatóságú jogú városként fogja képviselni a várost az 1909. május 21-22-i kongresszuson – olvasható Miskolc törvényhatósági bizottságának határozatában.³⁹⁵

A B.A.Z Megyei Levéltár iratanyagában található a város képviselő-közgyűlési anyaga, mely szerint a testület 1908. december 31-ig működött, majd az 1907. évi LI. tc. szerint a

---

³⁹² Tóvári, 1997. 18. p.

³⁹³ Szabó Pál, 2006.

³⁹⁴ Borsod. Miskolczi Értesítő, 1900.05.30. 1. p.

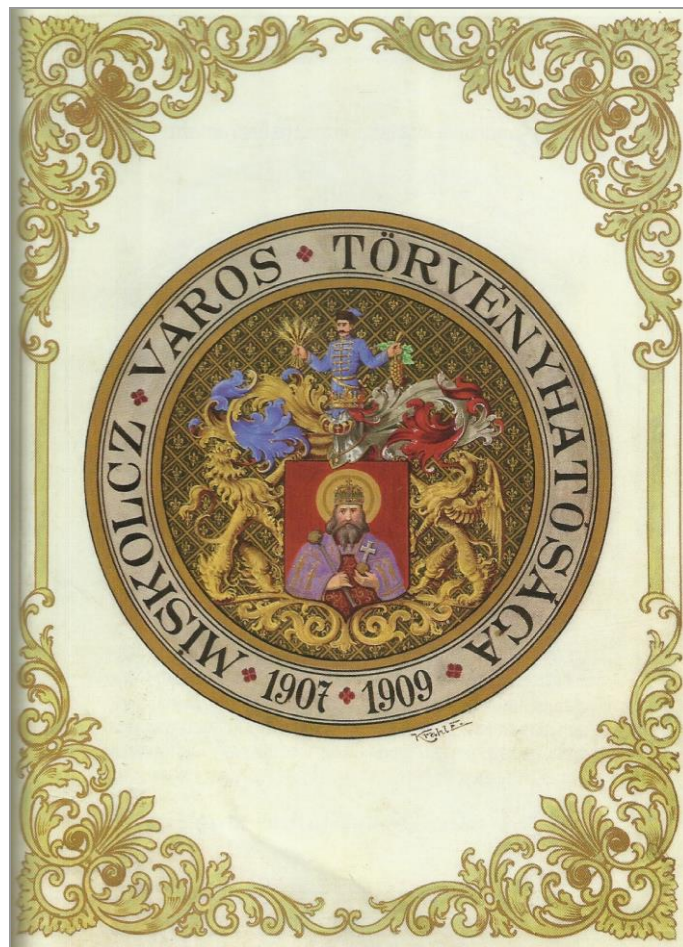
³⁹⁵ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1903/a. 1. köt. 78. kgy. 1909/5771/ki. 94-95. p.

Törvényhatósági Bizottság vette át működését. A törvénycikk Miskolc rendezett tanácsú várost törvényhatósági jogú várossá nyilvánította.³⁹⁶

A város törvényhatósági jogállását 1909. január 1-jével kapta meg, amelynek előfeltétele volt, hogy 1908-ban a rendezett tanácsú város tanácsa biztosítsa a zavartalan működés jogi és szervezeti feltételeit. Mindez a struktúra kialakítását, szabályrendeletek³⁹⁷ alkotását és a megyével fennálló vagyoni helyzet rendezését jelentette.

9. számú ábra

Miskolcz törvényhatóságú jogú város címere³⁹⁸

Forrás: Dobrossy István: Miskolc az önálló törvényhatósági joggal felruházott város 1909-2009

³⁹⁶ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 191.

³⁹⁷ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1903/a. 1. köt. 8/kgy. 1909 és 379/ki.1909 17-22. p.

³⁹⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921/2.

A kutatás rávilágít arra, hogy Miskolc önálló törvényhatósági jogának megszerzését milyen társadalmi változások előzték meg és láthatjuk azt is, hogy a város önállóságáért folyó küzdelemben elért eredmények leginkább a polgármesterek közbenjárásának volt köszönhető. Kutatásunkkal szeretnénk mi is alátámasztani Miskolc történetíróinak egyhangú véleményét, hogy a korszak egy lehetőség volt a város életében a szabad királyi városi rang megszerzésére, de ennek elérését számos körülmény akadályozta. Mindezt Ferenc József 1907. évi rendeletével sikerült feloldani, amikor a város megkapta az önálló törvényhatósági jogot. A törvényhatóság mellé kapott címer a 8. számú ábrán látható.

4.3 A „Nagy-Miskolc” koncepció megvalósulása (1909-1981)

„A város peremén, ahol élek,
beomló alkonyokon
mint pici denevérek, puha
szárnyakon száll a korom,
s lerakódik, mint a *guanó*,
keményen, vastagon.”³⁹⁹
(József Attila: A város peremén, 1933.)

4.3.1 „Magy-Miskolc” eszme és valóság

Miskolc középkori határaitól tudjuk, hogy a település „határa az Árpádok korabeli teleprendszerből a XIV. század folyamán bontakozott ki. Az egykori szállásföldi telepek ugyanis megállapítván határaikat, önálló helységekké váltak. A határmegállapítással létesült határvonalak, másrészt a szálláshely régi határai megszabták a középkori Miskolc város terjedelmét is. Északon Bábonyt, Kereszttest 1325-ben a szállásföldi határok választották el Miskolctól, Kelecsény, Besenyő (mai Szirmabesenyő) 1336-ban saját határaikkal bíró helységek. Miskolc és Zsolca között a Sajót, mint keleti határvonalat, 1399-ben ismét megjelölték. Délről Szirma és Jenke 1394-ben vettek fel önálló határokat. Csaba 1356-ban Miskolctól elválasztott falu. Tapolca már a Szécsyék alatt különálló birtok. Nyugaton Tapolcától Bábonnyig az 1325-ben megállapított, szállásföldi határok maradtak meg”⁴⁰⁰ – olvashatjuk Halmay Béla és Leszih Andor közösen szerkesztett magyar városokról szóló monográfiájában.

Miskolc lakott részének újkori határai a város kapuival szoros összefüggésben álltak. A középkori források még nem említették ezeket a kapukat, csupán a város szélét és végét. Miskolc Csaba felőli kapuja egy 1618-ból származó zálogos levélben tűnik fel, mint Mindszenti-kapu, amit 1686-ban jegyezték fel újra a hajdúk betörése kapcsán. Későbbi nevét, (Csabai kapu) egy 1685-ből származó záloglevél említi.⁴⁰¹

Az „utcaeresztes” formájú települést ívesen sáncok, árkok vették körül. Miskolc kapui az egymást keresztező utcák végében álltak. A rajtuk kivezető utak, mint keleten a Zsolcai, délen a Csabai, nyugaton a Győri, északon a Szentpéteri, ma is a kapuk neveit viselik. Itt kell megemlítenünk egy ötödik kaput is, a Fábíán kaput, amely északra vezetett, ez azonban nem vezetett utcaereszthez. A források 1562-ben említették először a kapukat, mint a Diósgyőri

---

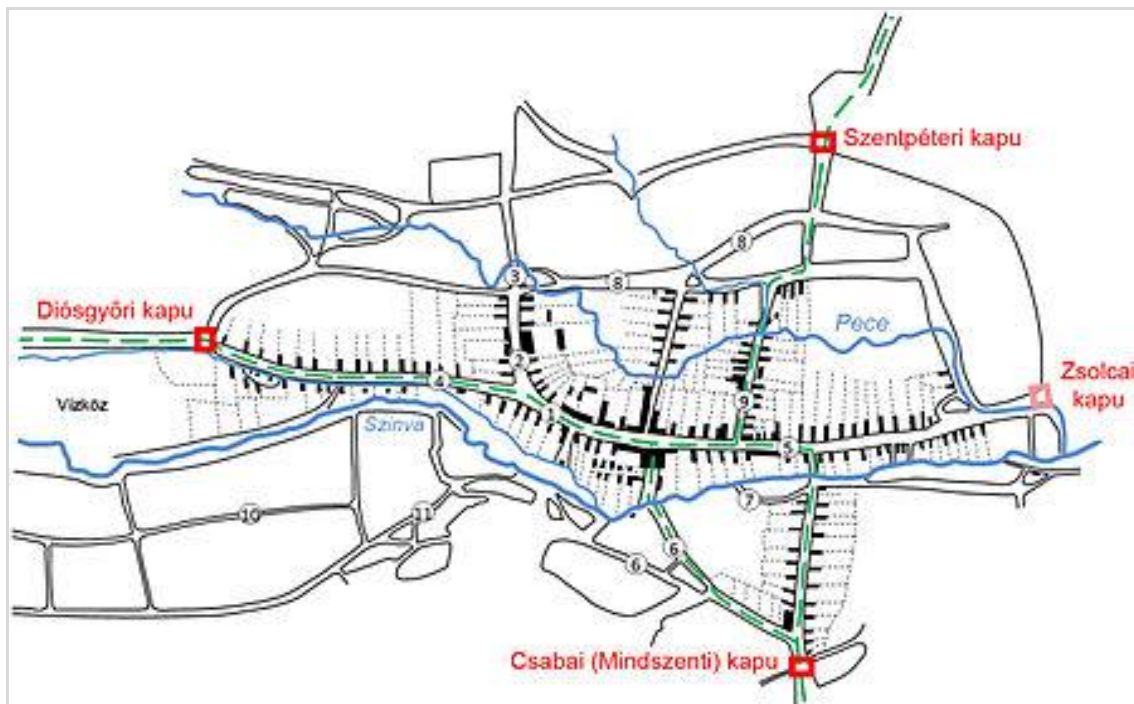
³⁹⁹ József, 1992. 365. p.

⁴⁰⁰ Halmay - Leszih, 1929. 21. p.

⁴⁰¹ Gyula, 1997.

kaput (ma Győri) és a Boldogasszony kaput (ma Szentpéteri). A Zsolcai kapuval ismereteink szerint először a 18. századi forrásokban lehet találkozni.⁴⁰² A kapuk elhelyezkedését a 10. számú ábra mutatja, bár a korábbi, fentebb leírt kutatások szerint időbeli pontatlanság miatt véleményem szerint csak tájékoztató jellegű térkép.

10. számú ábra
Miskolc kapui

A piros négyzetek a városkapukat, a zöld vonalak a városon átvezető országutakat jelölik.

Forrás: wikipedia.org letöltés: 2023. 07. 29.

Miskolc kedvező fekvésével, kiépült vasúthálózatával és előnyös vonzáskörzetével a környék vasérc- és kőszéntelepeivel egyre inkább Észak-Magyarország központjává vált. A korábbi régióközpont Kassa, a 20. századra sokat veszített jelentőségéből, fejlődésben elmaradt Miskolctól pénzügyi és lakosság szám tekintetében egyaránt. Az 1910-es népszámlálási adatok szerint Miskolc több mint 50 ezer lakosával Nagy-Magyarország 14. legnagyobb városa volt. Az 1869-es adatok szerint Miskolc lakossága még csupán 21 ezer fő volt ekkor. A gazdaság jól működött, de a nagyméretű - c.ca 40 év alatt több mint 100 %-os – lakosság szám növekedést azonban nem követte hasonló méretű gazdasági fejlődés.

⁴⁰² Kubinyi, 1985.

A város társadalmi összetételét tekintve „kisvárosi mezővárosi” maradt, amely többnyire kisiparosokból, kiskereskedőkből, mezőgazdasági foglalkozásúakból állt. Ez a társadalmi összetétel pedig nem nyújtott alapot egy nagyarányú ipari fejlődéshez.⁴⁰³

Az alfejezet kutatási kérdése az előző alfejezetek gondolatmenetéhez igazodva arra épül, hogy a Nagy-Miskolc gondolat megszületését és létrehozását nagymértékben meghatározta az országos és helyi politika viszonya.

A völgyben fekvő fejlődő város területének növelése megoldandó feladat volt Miskolc számára. Idővel a területi gyarapodást már csak a környező települések egybeolvasztásával lehet megoldani. Mivel nem csak Miskolc, hanem a szomszédos települések is önállóságra törekedtek, ennek a megvalósítása szintén nem volt könnyű feladat, viszont a településeknek megvolt a lehetősége a változások előkészítésére és megvalósítására.

A gondolat nem csak a területi növekedés miatt születhetett meg. Ha tovább gondoljuk az iparában fejlődő település lehetőségeit, láthatjuk, hogy a növekvő lakosságot élelemmel is el kellett látni, amihez a környező települések, mint például Görömböly igen megfelelőek voltak. Ezzel együtt kézműves a termékek iránt is egyre nagyobb igény mutatkozhatott a megnövekedett lakosságából következően. Továbbá a várost tápláló ipar, amely leginkább Diósgyórhöz volt köthető egyre fontosabb lett Miskolc számára, vagy akár a kisebb helyi ipar gyárai, mint pl. a hejőcsabai cementgyár. De az ipar mellett a turizmus is megfelelő bevételi forrás lehet egy környezeti adottságokban bővelkedő fejlődő település számára, ezért a helyi vezetés részéről nagy figyelem övezte a tapolcai forrásokat is.

11. számú ábra

Népességszaporulat alakulása Miskolcon és Borsod vármegyében 1869-1900

Időszak	Növekedés (Fő)		100 főre jutó növekedés (%)	
	Borsod vármegye	Miskolc város	Borsod Vármegye	Miskolc város
1869-1880	-2652	2784	98,45	112,46
1880-1890	16866	6089	109,95	125,00
1890-1900	27975	10425	115,00	134,28
1869-1900	42189	19298	124,50	189,61

Forrás: Seres Péterné: Miskolc törvényhatósági joggal felruházott várossá alakulása, 1907-1909

⁴⁰³ Somorjai, 2003.

A 11. számú ábra lakosságszám adataiból kitűnik Miskolc lakosainak nagyarányú növekedése a megyéhez viszonyítva is. Érthető, hogy a város gazdasági vagy területi növekedése sem maradhatott el a magas lakosságszám mögött.

A gazdaság serkentése céljából a település vezetése a helyzet megoldását különböző fejlesztési tervekben kereste. Fentiek miatt a modern gondolkodású Szentpáli István polgármester felismerve a város hátrányait, korszerű városfejlesztési tervek megvalósításában látta a település fejlődési irányát. A városvezető a több területet átfogó fejlesztési tervek első lépéseként a modern nagyvárosokra jellemző jól képzett ipari szaktudás meghonosítását célozta meg.⁴⁰⁴ A város külső határainak bővítése szintén jellemző volt Szentpáli István polgármesteri ciklusára.

A városrendezés kérdése csupán a 19. század végén, a nagy természeti katasztrófák után jelent meg. Egy-egy természeti katasztrófa, mint az 1843-as tűzvész vagy az 1878-as árvíz, nagyban hozzájárult a város építészetét meghatározó szabályok, rendelkezések megalkotásához.⁴⁰⁵

A város előzőekben már említett „történelmi” városkapui (Csabai, Győri, Szentpéteri, Zsolcai) a 19. században a város beépített és gyarapított külső határainak növekedésével egyre távolodtak a település központjától. A 20. század elejére bekövetkezett területi határok kitolódása a városban zajló strukturális változásokat jelezte egy fejlődő településen.

A város, határainak kibővítését a 19-20. század fordulóján a Martin-tagbirtok, a Máhr-, a Glósz-földek és a munkácsi püspökség tapolcai birtokai egy részének megvásárlásától, valamint a szomszédos települések összezatolásától remélte, amely nem csak lélekszámban és területben növeli Miskolcot, hanem beépíthető területeket is jelent, amelyeket ipari és mezőgazdasági célokra lehet fordítani.⁴⁰⁶

A 20. század első és második évtizedeiben - a különböző földvásárlásoknak köszönhetően - jelentősen gyarapodott Miskolc határa és vagyona. A tudatos gyarapítás a város határában lévő mezőgazdasági területek felvásárlásával Nagy-Miskolc létrehozását célozta meg, amelyekre már akkor a telepítendő gyárak, üzemek telephelyeként tekintettek. A Miskolc monográfia idevonatkozó könyvfejezetében olvasható Dobrossy István és Olajos Csaba írása a városról, miszerint: „1904-ben a Szentpéteri országút nyugati oldalán 170 kh, 1908-ban Tapolcán 48 kh, a Diósgyőr felé eső Felső Kallószerven 1910-ben 12 kh, ezeket megelőzően,

---

⁴⁰⁴ Somorjai, 2003.

⁴⁰⁵ Dobrossy, 2002.

⁴⁰⁶ Dobrossy, 2002.

ill. a város északkeleti részén a Sajó mentén a Zsarnai, a délkeleti határban a Martin-tagbirtokkal, a keleti határban a Nádpataky földekkel” gyarapodott.⁴⁰⁷

Az időszakban tevékenykedő városvezetők jelentősen hozzájárultak a város fejlődéséhez. Kubik Béla (1859-1914) főispánsága alatt a város területe úgy bővült, hogy a korábban Hejőcsabához tartozó területek Miskolchoz kerültek, de a főispán indította el a Martin-telep Miskolchoz csatolását is.⁴⁰⁸

A „nagy gyarapító” polgármester, Nagy Ferenc (1912-1917) számos valóra vált városfejlesztési elképzelése mellett ciklusának végére szintén növelni tudta Miskolc méretét. A város határa 19 ezer kh-ra, a beépített terület 1150 kh-ra nőtt, míg a városhatára 1867-ben csupán 13 ezer kh volt.⁴⁰⁹

A történetírás mégis Hodobay Sándor (1922-1935) polgármestert tartja „Nagy-Miskolc atyjának.” A polgármester hivatali ideje alatt több terület szakembereivel együtt (közgazdászok, jogászok, építészek, történészek, politikusok) fejtette ki elképzeléseit „Nagy-Miskolc” létrehozásáról. Ezért a városvezető munkáját tekinthetjük egy korai interdiszciplináris megközelítésnek is. Az önálló törvényhatósági jog megszerzését követően két évtizeddel a városvezetés következő nagy léptékű célja Nagy-Miskolc megvalósítása volt abban bízva, hogy a város Debrecenhez és Szegedhez hasonlóan elérheti a százezres lélekszámot.⁴¹⁰

1930-ban született egy írás a városról azzal a címmel, hogy: Önként hull ölébe Miskolcznak az országos súly és hatalom, amely a Felvidék fővárosát joggal megilleti.⁴¹¹ A Reggeli Hírlap nevű városi lap napi rendszerességgel foglalkozott a város sorsával.

Ebben az időszakban a helyi sajtó mellett az országos lapok is gyakran foglalkoztak Miskolccal. Móricz Zsigmond például a Nyugatban írta meg 1930-ban, hogy véleménye szerint „Miskolc a legnagyobb jövőjű magyar város.”⁴¹²

A Nagy-Miskolc projekt első építőeleme Martintelep 1935-ben történt megvásárlása volt, bár a 12. számú ábrán látható Mindszent⁴¹³ visszacsatolása 1880-ban, vagy Tapolca egy részének megvásárlása 1910-ben már előre vetítette Miskolc későbbi szándékait.⁴¹⁴

---

⁴⁰⁷ Dobrossy-Olajos, 2003. 197. p.

⁴⁰⁸ Dobrossy, 2008.

⁴⁰⁹ Dobrossy-Olajos, 2003.

⁴¹⁰ Dobrossy, 2002.

⁴¹¹ Reggeli Hírlap, 1930. <https://mediatar.rfmllib.hu>

⁴¹² Nyugat, 1930. <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00502/15629.htm>

⁴¹³ Mindszent nem jobbágyfalu volt, mégis népes helységnek számított a XVIII. században. A település jellegét nem lehetett egyértelműen meghatározni. Mindszent a forrásokban szerepelt, mint utca, utcányi telekállomány és utcányi birtok. 1810-ben pedig Mindszent, mint városrészlet bukkant fel, amelyet minden oldalról Miskolc határolt. Gyulai, 2000.

⁴¹⁴ Reiman, 2018.

A levéltári kutatások során találkoztunk azzal a dokumentummal is, amelyet az 1842. február 13-ai Királyi Várossági gyűlésen olvastak fel. Az iratot Ő Császári Királyi Apostoli Felségéhez írták. A levél tartalma szerint - a korábbi alfejezetben is részletezett miskolci óhaj – Miskolc, a királyi városi cím intézésére hivatkozva szerette volna, hogy a várossal egybeolvadt Mindszent település és a város határában található Jenke pusztarész Miskolchoz csatolását. Mindszent község Miskolchoz csatolásának indokaként az szerepelt, hogy amennyiben Miskolc megkapja a szabad királyi városi rangot, a várossal egybeolvadt Mindszent településre nem lennének érvényesek a város rendeletei, amely számos közigazgatási probléma forrása lehet.

Dobrossy István írja, hogy: „A két világháború közötti három évtized alatt a város területi határai lényegesen megváltoztak, a korszakot lezáró 1949-es évig Tapolcával, Hejőcsabával és Diósgyőrrel gyarapodva megszületett a százezer lélekszámot meghaladó Nagy-Miskolc. Elkezdődött és a XX. század második felében kiteljesedett a települések >>összeépítése<<. A városkép átalakítása az 1921-es és az 1948-as városszabályozási és általános rendezési tervek szellemében történt. A két alkotó, Warga László és Weiner Tibor munkássága azóta is vet fel megválaszolásra váró kérdéseket. Abban viszont teljes az egyetértés, hogy mindkét terv - a maga korában - korszakos jelentőségű volt. Az 1921-es terv megvalósítását segítette a Bethlen-kormány által felvett, s a miskolci átalakulásokat is jelentős mértékben befolyásoló Speyer-bankkölcsön. Az 1948-as rendezési terv >>hátterében<< pedig már a tervgazdálkodási időszak, jelesen az első hároméves terv állt.”⁴¹⁹

A város vezetése Miskolc iparának, gazdaságának fellendítését az előző gondolasorra visszautalva a „Nagy-Miskolc eszme” megvalósításában látta. Somorjai Lehel szerint: „A gondolat Miskolc törvényhatósággá válásának küzdelmei során fogalmazódott meg és a megvalósulásig – 1945-ig – végigkísérte a mindenkori városvezetés és a >>városi intelligencia<< törekvéseit.”⁴²⁰ A koncepció kidolgozását az vezérelte, hogy a Bükk-hegység, valamint a többi kistelepülés közé ékelődött város további fejlődését fizikai értelemben csak a kisebb-nagyobb községek beolvasztásával lehet tovább biztosítani. A város hosszú távon tehát csak a szomszédos községek beolvasztásával juthatott további területekhez. A korabeli gondolat szerint a települések összevonásával a centralizáció szívóhatása elegendő lehet ahhoz, hogy más településekről is beköltözzenek „Nagy-Miskolcra”, amely így az időszak legnagyobb lélekszámú magyar településeinek sorába tud emelkedni.⁴²¹

---

⁴¹⁹ Dobrossy, 2007. 211-212. p.

⁴²⁰ Somorjai, 2003. 145. p.

⁴²¹ Somorjai, 2003.

A települések összevonásával végül megvalósult a centralizáció elmélete is, hiszen a nagyvárosba sokan beköltöztek vagy ingáztak az eltelt évtizedek alatt. Miskolc így elérte a megálmodott városi rangsorban a legnagyobb lélekszámú településeknek járó dobogós helyet, bár nem úgy, ahogy azt a város vezetői korábban elképzelték, hanem éppen ellenkezőleg, a rendszerváltás következményeként a település önállóságának megvonásával.

Korabeli Miskolcra szóló munkájában írta Szendrei János, hogy egy ország fejlődése nagymértékben függ városainak fejlődésétől, amelyekre mint ipari központokra érdemes tekinteni, amelyek a vidéki termelők fogyasztói központjai is egyben.⁴²²

Mindezt és a környék potenciálját Miskolc elég jól ki tudta használni. Miskolc esetében három iparág, a bányászat, a kohászat és a gépipar meghatározó szerepet töltött be az elmúlt évszázadokban a város fejlődése szempontjából. „A diósgyőri (Pereces központú) bányák termelése a századfordulón már meghaladta a 100.000 tonnát, a létszám pedig megközelítette az 1000 főt. 1914-ben 1400 fővel 400.000 tonnát termeltek. (...) A térség egyetlen ma is működő bányája Lyukóbánya. (...) Az 1980-as évektől kezdve éveken át 1 millió tonna fölött termelt ez a bánya 2200 fő alkalmazásával.”⁴²³ A szén a Vasgyárba történő gyors beszállítása érdekében miniszteri rendelet született egy 7 km hosszúságú ipari vasút megépítésére. A térség szénbányászatának köszönhetően a kohászat ipar is jelentősen tudott fejlődni. A kohászati célú bányászat és az építőipar kapcsolatát tekintve érdemes megemlíteni a mészkő bányászatot is, később a cementet, amelyre egyre nagyobb igény jelentkezett a város fejlődése során. A nyersanyagot a Görömböly Tapolcai Várhelyből szállították, amely bánya 1890-ben nyitott meg. Az 1948-ban államosított bányát 1951-től Hejőcsabai Cement és Mészmű néven működött tovább. A cementgyártás 1952-től kezdődött. Az építkezésekhez a további nyersanyagot a környékbeli kavicsbányák szolgáltatták⁴²⁴ - foglalta össze Mándy András *Miskolc a millecentenárium évében* című könyv ide vonatkozó részében.

1949-ben alapították meg Miskolcon a Nehézipari Műszaki Egyetemet. Az egykori Selmezbányáról, majd Sopronból áttelepült felsőoktatási intézményben az akkori politikai céloknak megfelelően az iparosítási koncepció szerint valósult meg az oktatás.

A szénbányászat miatt Miskolcra került a Bányamérnöki Kar, de a bányászat mellett több tanszék is részt vett a kohászat ipari fejlesztésében. A Bánya- és Kohómérnöki Karral és a

---

⁴²² Szendrei, 1911.

⁴²³ Mándy, 1997. 334-335. p.

⁴²⁴ Mándy, 1997.

Gépészmérnöki Kar létrehozásával jelentős szakmai-tudományos bázis jött létre a városban.⁴²⁵

Az alfejezetben Miskolc, valamint a szomszédos települések kérvényeit, előterjesztéseit, közgyűlési határozatait valamint bizottsági és minisztériumi határozatokat vizsgáltuk meg.

4.3.1.1 Miskolchoz csatolás 1935-ben

Az ipar és a közlekedés közötti kapcsolatrendszer összefüggéseire korábbi kutatások már rámutattak. Nemcsak a főutak, de a fő vasútvonalak mentén is lendületesen fejlődő ipari övezetek jöttek létre, amelyek determinálták és differenciálták az egyes területek ipari fejlődését.⁴²⁶ Itt érdemes megjegyezni, hogy a településrész szomszédságában található a város nagyobbik vasúti pályaudvara, amely 1859-ben nyitott meg.

A Martin-tagbirtok, a Miskolccal szomszédos település, Hejőcsaba kelet-nyugati irányú nagyterjedésű területe volt, amely Martin Károly tulajdonában állt. Az itt építkező tisztviselők és vasutasok hozták létre a martin-telepi kolóniát, amelyet 1935-ben Martin-telep néven Miskolchoz csatoltak.⁴²⁷

Martin-telep

A Hejőcsabához tartozó Martin-telep Miskolchoz csatolásnak gondolata 1918-ben született meg az első írásban is megjelent előterjesztés⁴²⁸ szerint. Reiman Zoltán írja, hogy több forrásban is találkozott azzal az információval, hogy már Szentpáli polgármesterségének idején átkerült Miskolchoz a Martin-tagbirtoknak egy része.⁴²⁹

A levéltári kutatásunk során fellelt, Borsod-Gömör és Kishont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék törvényhatósági bizottságának Miskolcon, 1934. május 9. napján tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvi kivonata⁴³⁰ szerint a Hejőcsaba, Martin- és Mahr telepek Miskolchoz csatolásáról készült véghatározat kimondta, hogy az 1934. április 4-én tartott rendkívüli közgyűlésen Hejőcsaba község képviselő-testülete az alábbi feltételek mellett hozzájárult, hogy meghatározott városrészeit Miskolchoz csatolják. Ezek szerint Miskolc thjf. város aláírta, hogy kártalanítási összeg címén 90.000 pengőt fizet évi egyenlő részletekben 10 év alatt, mely összegből 60.000 pengő illetve Hejőcsaba községet. A szerződés szerint Miskolc

---

⁴²⁵ Farkas, 1997.

⁴²⁶ Kiss, 2013.

⁴²⁷ Dobrossy, 2005.

⁴²⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. 11. köt. 103 kgy. 9122.918, 122-123. p.

⁴²⁹ Reiman, 2018.

⁴³⁰ <https://miskolciszemelvek.blog.hu>, 88 kgy.1934/9496/si.1934.

az átcsatolással bizonyos ingatlanokat és területeket 1 pengős vételárért megvásárolt, továbbá Miskolc kifizetett Hejőcsaba község fennálló tartozásából 4000 pengőt, valamint a határmenti szántóföldek ingatan tulajdonosai részére a földek megművelését Miskolcnak vámmentesen biztosítania kellett.⁴³¹

Kutatásunk során felleltünk olyan iratot is, amelyet csak érdekességként említünk meg. Az 1935. június 17-ei rendes közgyűlés jegyzőkönyve⁴³² szerint előterjesztésben tárgyalta a városi közgyűlés, hogy Miskolc egyes városrészeiben változtassanak a közterületek elnevezésén. Az előterjesztést a törvényhatósági közgyűlés egyhangúlag elvetette arra hivatkozva, hogy Martin telep, Mahr telep stb. városrészek szabályszerű utcanevekkel vannak ellátva.

4.3.1.2 Miskolchoz csatolás 1945-ben

„A település(város)fejlődésre az ipar telephelyválasztásának eltérő indítékai, ill. körülményei eltérő hatást gyakoroltak. Ha az ipar a már meglévő városokba települt, a helyi tőke részt vett a vállalatalapításban, az új üzem helyi erőforrásokra is támaszkodott (szakképzett munkaerő, fogyasztópiac, kedvező forgalmi helyzet stb.), akkor szoros kapcsolatba kerülhetett az iparosodás és a városfejlődés.”⁴³³ Mivel Miskolcon már korábban is jellemző volt az ipar megléte, ezért jelen esetben a városfejlődés együtt járt az iparosodással. Sőt, a szomszédos települések kiépült ipara szintén hozzájárult és háttérrel biztosított Miskolc további fejlődéséhez a települések összekapcsolásának elméletével.

A B-A-Z Megyei Levéltárban végzett településkutatás alapján Borsod vármegye és Miskolc thj. város Nemzeti Bizottsága 1944. december 27-ei ülésén Diósgyőr, Görömböly-Tapolca és Hejőcsaba sorsáról hozott határozatot.⁴³⁴ Az irat szerint a Borsod-Gömör vármegyéhez⁴³⁵ tartozó Diósgyőr és Hejőcsaba nagyközségek és Görömböly-Tapolca fürdő területek Miskolc városhoz csatolását 1945. január 1-jei dátummal a települések tudomásul vették.⁴³⁶

---

⁴³¹ <https://miskolciszemelvek.blog.hu>, 88 kgy.1934/9496/si.1934.

⁴³² MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. 271. köt. 162. p.

⁴³³ Beluszky-Győri, 2005, 56. p.

⁴³⁴ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1906/b. 2600/ki. 1946.

⁴³⁵ Borsod vármegye közigazgatási egység 1923-ig és 1939-1945 között működött. Borsod, Gömör és Kishont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye 1923-1938 között, Gömör és Kis-Hont vármegye Magyarországon maradt csonka területének és Borsod vármegyének az összevonásával jött létre 1923-tól. Borsod-Gömör vármegye 1945-1949 között működött, ezt követően jött létre 1950-ben a megyerendezés során a mai napig életben lévő közigazgatási területi egység, Borsod-Abaúj-Zemplén megye.

⁴³⁶ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1906/b.

„Nagymiskolc” létrehozásáról 1945. január közepén érkezett meg a városba a Nemzeti Bizottság 8/1945 B.M. számú határozata.⁴³⁷ A dokumentum szerint Diósgyőr és Hejőcsaba nagyközségek, valamint a Görömböly községhez tartozó Tapolcafürdő lakott részének Miskolchoz csatolását 1945. január 1-től szentesítették.⁴³⁸

Az intézkedésekkel bár Miskolc elérte korábbi elképzelése szerinti méretét és lakosságát a települések összecsatolásával, a településrészekkel együtt veszítette el önrendelkezési jogát.

Diósgyőr⁴³⁹

A honfoglalás leírásában Anonymus már említette Diósgyőr várát, amely bizonyossá teszi, hogy a település vára már a honfoglalás előtt is létezett. A krónika szerint Árpád vezér Győrt (Diósgyőr) várával együtt Borsnak adományozta. Győr birtokosa 1128 körül még mindig a Bors-család volt. Mivel a főúr fellázadt királya ellen, vagyonát - Győrt várával és tartozékaival (benne Miskolccal) – elkobozta. Valószínűleg ekkor vált először királyi birtokká a település. A 13. század második felében az ország legelőkelőbb családjai közé tarozott a Borsod megyei Ákos nemzetség. A nemzetségbeli Ernye bán a várat feltehetően hűségéért IV. Béla királytól kapta adományként. A gyönyörű fekvésű Diósgyőrrel írja Szendrei János, hogy: „geográfiai helyzeténél fogva politikai céljainak is igen megfelelt, mert hiszen míg egyrészt Budával is könnyű és közeli volt a folytonos érintkezés, addig onnan ágazott szét az akkori főútvonal és kereskedelmi országút úgy Lengyelország és Galícia, mint Lodomeria és Moldva felé. (...) Diósgyőr nemcsak a középkor egyik legfényesebb királyi vára, ahová az azonkori európai politika szálai futnak össze – hanem vele együtt emelkedik gazdasági és műveltségi téren maga az egész Borsod vármegye és várunk közvetlen uradalma, elsősorban Miskolc városa.”⁴⁴⁰ Miskolc Diósgyőr várának köszönhette fennmaradását és felvirágzását, ugyanis a vár vonzotta mesés környezetével királyainkat, akik adományokkal és - az előző fejezetekben már ismertetett - privilégiumokkal segítették a település és környékének fejlődését.⁴⁴¹

Diósgyőr történelmi központi szerepét a 19. század harmadik harmadában veszítette el és a koronauradalom területén lévő településekkel együtt vált önálló településsé. Somorjai Lehel írásában „Nagy-Miskolc” megvalósításának első lépéseként Diósgyőr és Miskolc egyesítését jelölte meg, ugyanis Diósgyőr területén, Miskolc közigazgatási határán egy országosan is

⁴³⁷ MNL B.-A.-Z. m. Lt. XVII. 2. 9/1944. 174/1945 és 178/1945.

⁴³⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. XXI. 502/a. 37. köt. 5/1945. 9-10. p.

⁴³⁹ Győr (castrum Geuru): 1248-ban Nagy-Győr. Valószínűleg a törökből kölcsönzött gyűri szavunkkal van összefüggésben, kerek, avargyűri-fajta vár- vagy erődítménytípus. Pais-Györffy, 1977.

⁴⁴⁰ Szendrei, 1927. 15-16. p.

⁴⁴¹ Szendrei, 1927.

tekintélyes mamutvállalat működött, a Diósgyőri Állami Vasgyár, amelynek megszerzésével Miskolc előnyös gazdasági helyzetre tud szert tenni.

Kiszely Gyula írja Diósgyőr gyáráról, hogy: „A világ iparának nagy seregszemléje az 1900. évi világkiállítás volt és ezen nyitott először a világ felé a diósgyőri gyár. A kiállításra felvonultatta legkiválóbb gyártmányait, többek között acélöntésű kerékvázait, gépöntvényeket, hajóalkatrészeket, tengelyeket. Mint a korabeli tudósító megállapította, az összes kiállított darabok általános érdeklődést keltettek és elismerést vívtak ki a magyar vaskohászatnak.”⁴⁴² Mindez segítette megalapozni Diósgyőr valamint később Miskolc ipari és ezáltal gazdasági erősödését.

Egykor Diósgyőr részeként alakult ki a vasgyár beindulásával a vasgyári kolónia is. A munkástelep olyan infrastruktúrával és intézményrendszerrel rendelkezett, amely önálló településként is tudott volna funkcionálni. A diósgyőri kolónia lakossága ezért már 1847-től tervezte önállósodását. A gyár vezetősége által is támogatott elszakadási mozgalom a megyei közgyűlési iratok⁴⁴³ szerint 1909-1910-ben érte el csúcspontját, amely egybeesett Miskolc önálló törvényhatósági jogának megszerzésével.⁴⁴⁴

1909. június 27-én a vasgyár munkásétkezőjének lakossági fórumán, Diósgyőr külső területeinek – Pereces, Újdiósgyőr, Vasgyártelep, Pocogó, Nyírjes – lakói, valamint a vasgyár képviselői elszakadási mozgalmat kezdeményeztek, amihez egy 20 tagú bizottság összeállította a szükséges elszakadási kérvényt. Ezt követően két mozgalom bontakozott ki Diósgyőrben, az egyik a külső részek elszakadását, a másik a Miskolchoz csatlakozást támogatta.⁴⁴⁵

Az uradalmi településközpont Diósgyőr mellett, önálló településként jött létre Újdiósgyőr és a Vasgyár. Diósgyőr lakosságának nagy része a 20. század első-második évtizedében már az anyatelepülésen kívül lakott. Az anyaközség a vármegye fennhatósága alá tartozott, de a Vasgyár önálló volt, így történhetett meg, hogy a gyár és a hozzá tartozó kolónia Diósgyőr vezetését válaszául elé állította.⁴⁴⁶

A sajtókutatás során számos cikket találni a témában. Az 1909. július 11-ei Diósgyőr és Vasgyári Hírlap Szépirodalmi Társadalmi és Közgazdasági Hetilap szerint Diósgyőr történelmi nevezetességű idők előtt állt. Mint olvasható a cikkben: „ez a nagyközség, a hajdankori király-város, mely a királyokat s a külföld követeit látta egykor magában, a

---

⁴⁴² Kiszely, 1997. 352-353. p.

⁴⁴³ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 803/a. 11. kgy. 359/1910. 5. p.

⁴⁴⁴ Somorjai, 2003.

⁴⁴⁵ Fábrián, 2017.

⁴⁴⁶ Dobrossy, 2005.

megsemmisülés örvényének szélére sodortatott (...) A diósgyőri vasgyár és Újdiósgyőr területe Diósgyőr nagyközség határa. Az előbbi azért létesítettett, hogy Diósgyőr, e történelmi nevezetességű, régen hatalmas város népe utódainak haladása, jóléte előmozdítottassék. Az utóbbi csak nem rég épült fel, területét úgy vásárolta meg azon irásos kikötéssel, hogy soha elszakadni nem fog az anyaközségtől.”⁴⁴⁷ A publicista szerint a Vasgyár politikai önállóságot akart. A hír, hogy Diósgyőr külrészei (Vasgyár-telep és Újdiósgyőr) önálló nagyközségekké akartak válni, megdöbbenetette az anyaközséget. Köztudott volt továbbá, hogy Diósgyőr önálló nagyközségként, az adók mértéke miatt nem tudott volna a jövőben fennmaradni.⁴⁴⁸

A fenti újságcikket megelőző napon, az 1909. július 10-ei tanácsülés alkalmával Diósgyőrben egyetlen napirendi pontot, az újdiósgyőri kolónia különválásának ügyét tárgyalták. A tanácsülés három lehetőséget vázolt fel, amelyek közül az első a különválást támogatta, ez esetben Diósgyőr magára maradt volna. A másik lehetőség szerint Diósgyőr rendezett tanácsú várossá alakul át különválás nélkül, míg a harmadik szerint Diósgyőr külvárosként csatlakozik Miskolchoz, nevének megtartása mellett. A tanács a harmadik lehetőséget fogadta el és felállított egy 24 tagú bizottságot, amely megkezdte a tárgyalásokat a csatlakozásról Miskolccal.

1909. július 20-án újabb tanácsülést hívott össze Haller József Miskolc járás főszolgabírája, ugyanis a diósgyőri mozgalomról nem értesítették a járási elöljáróságot. A megye nem támogatta a mozgalmat, véleménye szerint Miskolcnak nem Diósgyőrrre volt szüksége, hanem a vasgyárra. Ettől függetlenül a tárgyalásokkal megbízott diósgyőri bizottság egy 27 pontból álló csatlakozási feltételeket tartalmazó dokumentumot készített Miskolc részére.⁴⁴⁹

A diósgyőri bizottság 27 pontból álló csatlakozási irata a következő feltételeket tartalmazta:

- „1. Diósgyőr, nevének örökös megtartása mellett Miskolc törvényhatóságú jogú város külvárosaként csatlakozna.
2. Diósgyőrt osszák két kerületre: I. kerületbe tartozzon a vasgyár, Nyírjes, Újdiósgyőr, Pereces és mindazon lakóházak és területek, melyek a bányavasút és a Tatárárok északi oldalán vannak. A II. kerületbe tartozzon Diósgyőr anyaközség azon lakóházakkal és területekkel, melyek a bányavasút és a Tatárárok déli oldalán fekszenek.

---

⁴⁴⁷ Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, 1909.07.11., 1. p.

⁴⁴⁸ Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, 1909.07.11.

⁴⁴⁹ Somorjai, 2003. 149. p.

3. Mind a két kerületben külön közigazgatási adminisztráció legyen és külön szociális, egészségügyi hálózat, valamint rendőrség működjön.
4. Miskolc város és Diósgyőr minden vagyona közös vagyonnak minősüljön és minden terhe közös teher legyen.
5. Az újonnan épített házak 15 évig állami adómentesek lévén, ezen 15 év alatt az új házak tulajdonosaira városi pótdadó nem vehető ki.
6. Diósgyőr lakossága 25 éven át adóalanyának 30%-át fizesse, mint pótdadót.
7. Minden kötelezettségek, melyek Borsod vármegye törvényhatóságával szemben a vicinális utak fenntartása érdekében Diósgyőrt terhelnék, Miskolcz város útdópénztára terhére esnék, anélkül, hogy hozzájárulásában Diósgyőr lakossága magasabb útdóval lenne megróható, mint Miskolcz lakossága.
8. Köteles Miskolcz a két hozzácsatolt kerület utcáinak járdáit 5 év alatt, évenkénti egyenlő beosztásban 14 km hosszúságban kockakövel kiburkolni és fenntartani, főutcáit ugyanezen idő alatt fekete dolomtkövel makadamszerűleg megépíteni s fenntartani az 5 éven túl pedig szükséghez mérten járda- és útépítést folytatni.
9. A kövezeti vám fizetése alól a lakosság mentesítetik.
10. A két kerületben a korszaknak megfelelő közös vágóhíd épüljön. A vágatási díjak a külváros területén 30 százalékkal alacsonyabbak, mint a belvárosban.
11. A két kerület együttesen egy külön fogyasztási adóterületet képez, s a második osztályban mindaddig meghagyatják, míg a két kerület lakossága azon számot el nem éri, mely számnál fogva a törvény értelmében úgyis az első osztályba soroltnának.
12. A két kerületben vásárok engedélyeztetnek, állanó élelmezési piac és árúcsarnokok állíttatnak fel. Helybeliek helypénzt csak azon arányban fizetnek, mint a város többi lakossága.
13. Teherárúk mázsálásához hivatalos mérleg állíttandó fel.
14. Kötelezi magát Miskolcz városa az építés alatt álló három állami népiskola építési költségeit fedezni s a két kerületben újabb állami iskolákat, óvodákat, a törvényes követelményekhez mérten, s kellő számban felállíttatni, anélkül, hogy a lakosságra az 5%-os iskolai, vagy a 3%-os óvodai pótdadó kivetnék. - Köteles Miskolcz városa 5 éven belül legalább egy 4 osztályú polgári iskolát a jelenlegi anyaközség területén felállíttatni s a szükséghez képest fejleszteni. Általában a művelődési intézményeket a város haladásához mérten köteles fejleszteni.
15. Az anyaközség területén járványkórház állíttandó fel.

16. Kívánatosnak tartja Diósgyőr, hogy a diósgyőri Tapoczafürdő a kor kívánalmai szerint, fokozatosan fejlesztessék s 3 éven belül egy modern hideg vízgyógyintézet rendeztessék be. A fürdő más célokra soha fel nem használható.
17. A Szinva patak a Hercz-háztól a református II. tanítói lakásig szabályozandó.
18. A villamos gyakoribb és éjjeli közlekedését a menetdíj leszállítását Miskolcz város köteles szorgalmazni. A villamos vasútnak az Árpád és Majláth utcán végig való vezetését Miskolcz város köteles keresztül vinni. Ezen bevezetésnek a Szent János térig két éven belül meg kell történnie.
19. A villamos vasutak mindkét igazgatóságában és felügyelő bizottságában a lakosság számarányában képviseltetik.
20. A csatlakozott részekben a villanyvilágítást köteles Miskolcz város bevezetni.
21. Vízvezetési, csatornázási költségek a csatolt részeket csak annyiban terhelik, amennyiben két kerületben fogantatosítatnak.
22. Diósgyőr fuvarozó lakossága a két kerület városi építkezéseinél s egyéb vállalatainál a fuvarozás körül előnyben részesítendő.
23. A földművelést s állattenyésztést a fennforgó körülményeknél fogva hatósági rendeletekkel gátolni nem szabad, sőt azt Miskolcz városa előmozdítani köteles. - Nevezetesen a gulya és sertécsordának az utcákon való végighajtása, sertés és baromfi tartása nem korlátozható.
24. A tűzrendészeti szabályzat Diósgyőr képviselőtestülete által megalkotva lévén, fentartandó.
25. A törvényhatóságban és annak bizottságaiban Diósgyőr a lakosság számarányában képviseltetik.
26. Az életfogytiglan választott községi tisztviselők (jegyzők) a Diósgyőr nagyközség képviselőtestülete által 1909. év folyamán alkotott s törvényhatósági jóváhagyás végett felterjesztett községi szabályrendeletben megállapított összes javadalmaik élvezetében meghagyandók s ezen tisztviselők magánmunkálatokból eredő jövedelmeikre nézve évenként kárpótlásban részesítendőek s eddigi hivatalos állásuknak megfelelő működési körbe osztandók be. Tekintettel arra, hogy ezen tisztviselők a vármegyei nyugdíjintézetben a csatlakozás esetén meg nem maradhatnak szolgálati éveik beszámításával a Miskolcz törvényhatósági város nyugdíjintézetébe felveendőek. A község egyéb irodai alkalmazottai (segédjegyzők és írnokok), (községi bábák) a Diósgyőr nagyközség képviselőtestülete által az 1909. év folyamán alkotott törvényhatósági jóváhagyás végett felterjesztett községi szabályrendeletben

megállapított járandóságai épségben hagyása mellett, a város alkalmazottai közé felveendők.

27. Diósgyőrnek, mint Miskolcz külvárosának a II. lakbérosztályba való sorozását Miskolcz törvényhatósága köteles kieszközölni.”⁴⁵⁰

A B-A-Z Megyei Levéltárban az 1910-es Borsod Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai között szerepel, az a határozat⁴⁵¹, mely szerint a belügyminiszter a 170632/909 sz. előterjesztésében megküldte Diósgyőr-Vasgyártelep, Nyírjes, Poczogó, Újdiósgyőr és Perczes telepek önálló nagyközséggé alakulása iránt beadott kérvényeit. A határozat szerint az 1886. évi XX. tc. értelmében a telep és a községek kérelmeit meghallgatták, és várják Diósgyőr község képviselő-testületének a kérelem tárgyában benyújtott nyilatkozatait a vármegye felé. Diósgyőr község képviselő-testülete 1910. április 9-ei rendkívüli közgyűlésén hozott határozata⁴⁵² szerint „Újdiósgyőr-Vasgyártelep, Perczes bánya-telep, Poczogó és Nyírjes telep lakossága részéről az anya községről való külön válás és önálló községgé alakulás iránt beadott kérelméhez hozzájárul.”⁴⁵³ A határozat ellen Horn Ignác társaival fellebbezést nyújtott be. A törvényhatóság a fellebbezés pontjainak megvizsgálását követően úgy határozott, hogy a döntéshez további adatok hatósági úton történő beszerzésére van szükség. Ezt követően az alispánnak kell majd döntenie, hogy a különváló község az elcsatolást követően is képes lesz-e a törvényeknek megfelelően ellátni közigazgatási kötelezettségeit. Mivel Miskolc vezetése kevésbé foglalkozott a csatalakozás ügyével, Diósgyőr és Miskolc egyesüléséből ekkor semmi nem valósult meg. Somorjai Lehel véleménye szerint valószínűleg Miskolc új jogi helyzetére és a kapcsolódó adminisztrációs ügyek intézésére fordította a település figyelmének nagy részét, majd pedig további részleteket tudhatunk meg az ügyről, miszerint: „1912-ben végleg nyugvópontra jutott, amikor a diósgyőri képviselőválasztáson, a már lakosságszámában és >>értelmiségben<< is túlsúlyban lévő vasgyár az anyatelepülés képviselő-testületbe a saját embereit juttatta be, formálisan is átvéve a hatalmat a településen.”⁴⁵⁴

Kiszely Gyula az időszak gazdaság történéseit a következőképpen foglalta össze. A gazdasági életben az 1900-1903-ban bekövetkezett gazdasági válság miatt a vasútépítésben stagnálás következett be, ezért a lövedékgyártás felé mozdult el az ipar. 1914-ben kitört első

---

⁴⁵⁰ Somorjai, 2005. 203-206. p.

⁴⁵¹ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 803/a. 40. köt. 11. kgy. 359/1910. 5. p.

⁴⁵² MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 803/a. 40. köt. 417 kgy./5471/910. 251-255. p.

⁴⁵³ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 803/a. 40. köt. 417 kgy./5471/910. 251. p.

⁴⁵⁴ Somorjai, 2003. 149. p.

világháború. A háború alatt a diósgyőri gyárban megindult a nagyolvasztó és az új vasöntöde, majd 1916-ban ágyúgyár felállítását is elrendelték. A háborút követően a magyar vasipar válságba került, hiszen a veszteség mellett egyáltalán nem elhanyagolható az elcsatolt területeken maradt vasipari gyártmányok hiánya. Mindezeket már csak import útján tudta az ország beszerezni. A stabilizációt követően a termelés újra növekedni kezdett, de a háború előtti szintet már nem tudta meghaladni. Emellett Diósgyőr az ország legnagyobb kovácsoló gyára lett, miután a fejlesztéseknek köszönhetően a MÁVAG mozdonygyárból áttelepítették a kovácsoló üzemet. De az újabb világgazdasági válsággal (1929-1933) a gyár életében a legnehezebb időszak vette kezdetét.⁴⁵⁵

A fejlett diósgyőri iparban 1928-ban már 260 iparos dolgozott 82 segéddel és 195 tanonccal. A legnagyobb üzemek közé tartozott továbbá a Diósgyőri kőszénbánya Rt. bányatelepe is. A jó minőségű barnaszén jelentősége Trianon után nőtt meg az országban a megfosztott bányák következtében. Ezenkívül Diósgyőrben villanyerővel üzemelő malmal is működött 4 vízi malommal, amelyek a község ipari jelentőségét tovább növelték.⁴⁵⁶

Talán ezért is 1939-ben még mindig csak terv volt a „Nagy-Miskolc” elképzelés. A város külső határa 1925 és 1935 között lényegében nem változott. Csupán 1935-ben csatolták Miskolchoz Hejőcsabától a már említett Martin-telepet 200 kh területével és 2354 fős lakosságával. Mindeközben Diósgyőr nagyközségben összeépült négy városrész: Diósgyőr, Újdiósgyőr (Újgyőr), a Vasgyár (két gyárteleppel) és Pereces bányatelep.⁴⁵⁷

A két világháború közötti időszakban nincs utalás a két település egyesülési szándékáról. Legközelebb 1944 végén Miskolc, szovjet katonai parancsnoka vetette fel újra a két település egybeolvasztásának lehetőségét - tudjuk meg a Nemzeti Biztonság jegyzőkönyvében található bejegyzésből. A két település összevonását a belügyminiszter 1945. január 1-jei nappal hagyta jóvá, azonban gyakorlatilag csak 1945 végén foglalkoztak a közigazgatás képviselői Diósgyőr és Hejőcsaba Miskolchoz csatolásával. A felterjesztett dokumentumban indokként a következők szerepeltek: a háborús helyzet, amely során a közigazgatási, gazdasági és kulturális pusztulás által sújtott térséget erős közigazgatási, gazdasági és kulturális egységgel gondolták helyreállítani, azaz megfelelő modern városfejlesztéssel. Miskolcot, mint fontos kulturális központot említette az előterjesztés, mely szerint, ha a város lakosságszáma eléri a 100 ezer főt, megvalósulhat egy egyetem alapítása is, amely hozzájárulna Miskolc igazi

---

⁴⁵⁵ Kiszely, 1997.

⁴⁵⁶ Halmay-Leszih, 1929.

⁴⁵⁷ Dobrossy, 2002.

„nagyátételéhez.”⁴⁵⁸ Valószínűleg a hadiipar erősítése miatt válhatott inkább szükségessé a keleti blokk számára a határközeli Miskolc összecsatolása a környező településekkel.

Diósgyőrben a szén- és vasércbányászat, valamint az erre épült kohászat és fémipar, a dolgozók nagyfokú koncentrációját érte el. A bányászat és az ipar együttesen városi méretű népességtömörülést hozott létre, ahol megjelentek a városi funkciók is. Az ipartelepek többnyire az állam, vagy állami vállalatok kezében voltak, ami meghatározta a település társadalmi jellegét is. A vasút építése és fenntartása, valamint a hozzá kapcsolódó szolgáltatások országos piacot teremtettek, amelyben Diósgyőr nagymértékben részt vett.⁴⁵⁹

Bár a háború alatt a hadi eszközök gyártása révén fellendült a vasgyártás, a diósgyőri vasgyár a háborút követő időszakban próbált újra kibontakozni a többi ipari ágazathoz hasonlóan. 1950-től 1980-ig szinte egyenletes fejlődést mutatott Magyarország és Diósgyőr acéltermelése. A fejlődést egy 7-8 évig tartó stagnálás törte meg, amelyet követően a rendszerváltás környékén egy hirtelen esés következett be. Az ok a piacvesztés volt⁴⁶⁰ – írja Sziklaváry János.

Diósgyőr Miskolchoz csatolása mindenképp segítette a helyi gazdaság fellendülését, mindaddig, amíg a vasgyártás a rendszerváltással egyidőben visszaszorult. A fentieket elemezve egyértelművé válik, hogy elsősorban az ipari potenciál, illetve a hidegháborús helyzet indokolta a vasgyártással foglalkozó település összekapcsolását Miskolccal.

Hejőcsaba

Valószínű, hogy a települést a tatárjárás során teljesen feldúlták, ezért semmilyen korábbi írásos emlék nem maradt fenn keletkezéséről. A monda szerint a település nevét meleg vizű patakjáról, a Hejőről⁴⁶¹ kapta, amely a Tisza folyó jobb oldali mellékvíze és a Bükk hegység keleti oldalán ered. Felső szakasza télen sem fagyott be, mert a tapolcai meleg források táplálták. A folyót Anonymus Heugeu néven említette. A 13. számú ábrán látható település nevének második része feltehetőleg Csaba vezér nevével fonódott össze. A település földesurai többek között a Barczayak, gr. Szirmayak, Hasszúfalusyak, Muraközy- és a Szepesy családok voltak.

---

⁴⁵⁸ Dobrossy, 2005.

⁴⁵⁹ Beluszky-Győri, 2005.

⁴⁶⁰ Sziklavári, 1997.

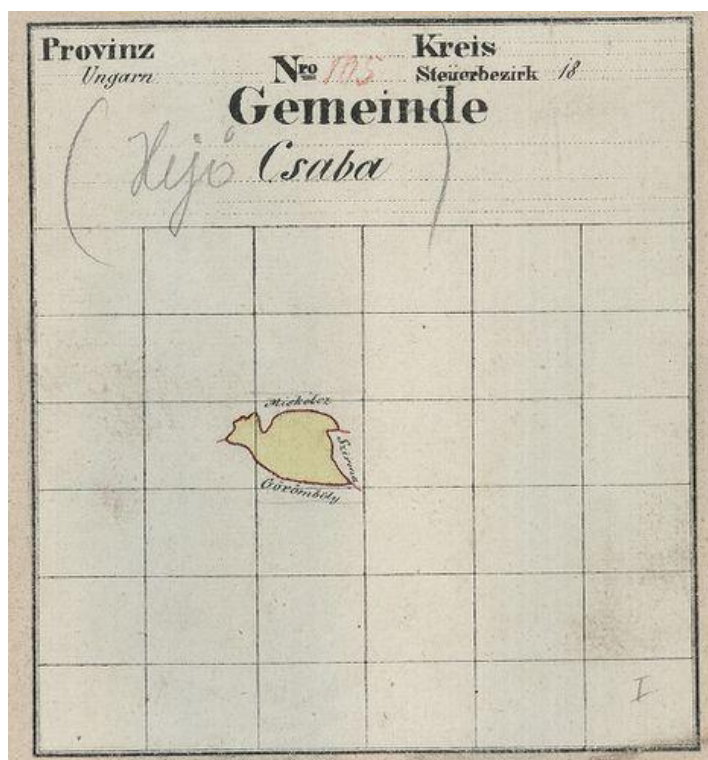
⁴⁶¹ Héjő: A név első eleme hév vagy hé am. „meleg”, második jó am. „folyó”. Hasonlóképpen a Sajó folyó első része só, második jó am. „folyó víz”. Pais-Györffy, 1977.

Tóth Péter, a közelben fekvő Szirma településről szóló könyvben az olvasható, hogy: „az 1067-től adatolt szomszédos Csaba helység neve eredetileg szintén személynév, amelynek alapja a török 'caba' köznév: ennek jelentése 'ajándék'.”⁴⁶²

A Nagy-Miskolc elképzelés kapcsán fogalmazta meg Zsedényi Béla 1929-ben, hogy a fejlődést először a szellemi és kulturális egység megteremtésével kell kezdeni. Miskolc szinte már egybeépült Diósgyőrrel és Hejőcsabával, így ezekkel a településekkel zárt egységet alkot. Véleménye szerint: „Diósgyőr mintegy húszezer főnyi lakossága ugyanis, amellet, hogy társadalmi tagozottságában is teljesen homogén Miskolc társadalmával, teljes mértékben részese és osztályosa a miskolci társadalmi és kulturális életnek. (...) Miskolc és Hejőcsaba népessége társadalmi tagozottság szempontjából nem teljesen homogén. Hejőcsaba lakosságának tekintélyes része mezőgazdasággal foglalkozik. Miskolcon viszont, a többi nagy városokkal való összehasonlítás tükrében is, épp ez az elem van a legkisebb arányban képviselve. Ez azonban még korántsem lehet akadálya Miskolc és Hejőcsaba egy kulturális egységbe való beállításának.”⁴⁶³

13. számú ábra

Csaba⁴⁶⁴ (1852)

Forrás: <https://www.arcanum.hu> letöltés: 2019.12.01.

⁴⁶² Tóth, 2004, 16. p.

⁴⁶³ Zsedényi, 1929, 38-39. p.

⁴⁶⁴ MNL OL, S 78 (1786-1948), S (1786-1948), Miskolc 29-31.

Hejőcsaba lakossága a 20. század első felében alig haladta meg az 5 ezer főt. A település határát korábban a miskolci lakosság, vagy maga a város vásárolta fel. A település részét képezte a korábban már említett Martin-tagbirtok, valamint a Gömöri pályaudvar szomszédságában lévő jelenleg MÁV-telepként ismert terület is.⁴⁶⁵

Korábban 1890. augusztus 24-én, Weizkopf Adolf miskolci vállalkozó engedélyt kapott egy kőfejtőtelep nyitására a munkácsi görögkatolikus püspökség tulajdonában levő görömbölypusztai—tapolczai területen. A manufaktúrális jellegű kőbánya volt a kiindulópontja a hejőcsabai mész- és cementtermelésnek. A jól működő üzem mellett újabb bányákat is nyitottak, korszerű mészégetőt építettek és számos rekonstrukciót hajtottak végre a termelékenység növelése érdekében. A szocializmus időszakában a házgyári technológia gyors térhódításával a cementgyár terméke korszerűtlenné vált, ezért a régi gyár helyén egy korszerűbb cementgyár épült, később pedig az ország legnagyobb üzeme, a HCM épült itt fel, a jól megközelíthető, Budapest-Miskolc 3. számú főközlekedési útvonal mellett, Hejőcsaba és Szirma között.⁴⁶⁶ A Hejőcsaba a 16. számú és 17. számú fotókon látható a Mellékletben.

Barta Györgyi írja, hogy: „A szocializmus időszakában a gazdaságfejlesztés helyeit elsősorban a környezeti erőforrások határozták meg. A környezeti erőforrásokon belül a természeti erőforrások és az öröklött gazdaság játszotta az elsődleges szerepet. A természeti erőforrások a szénbányászathoz, a vas- és acéliparhoz, a vegyiparhoz és az építőanyagiparhoz kapcsolódtak. A természeti erőforrások bázisán fejlődtek ki (...) pl. a cementgyárak.”⁴⁶⁷ A településrészen található Hejőcsabai Cement és Mészműnek köszönhetően 1952-től indult be a miskolci cementgyártás, amely az ipar egyik meghatározó pillére lett.

Levéltári kutatásunk során talált Hejőcsaba és Diósgyőr Miskolchoz csatolásáról szóló okfejtés a következőképpen hangzik egy 1945-ös határozat⁴⁶⁸ szerint: „Diósgyőr és Hejőcsaba ma nagyközségek. Gyáriparuk, népességük a nép kulturális és gazdasági igényei folytán e községek már kinőtték a nagyközségi keretet. Új közigazgatási formára van szükség, melyre két megoldás kínálkozik. Egyik a megyei várossá való alakulás. Általánosságban ezt a gondolatot népszerűsítették különösen Diósgyőrben. A megyei város azonban, bár városi rangot jelent, de alig nyújt többet mint a nagyközség, csak drágítja a közigazgatást. Kikapcsolódik a főszolgabírói hatáskör, ez a polgármesterre száll, de megmarad továbbra is a vármegyei gyámkodás. Borsod vármegye közigazgatása a megyei várossá alakulás esetén új

---

⁴⁶⁵ Dobrossy, 2005.

⁴⁶⁶ Lénárt, 1980.

⁴⁶⁷ Barta, 2002. 32-33. p.

⁴⁶⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a XXI. 502/a. 37. köt. 164. kgy. 1945. 204. p., 106.sz/kisgy. 1945. 321-322. p.

problémák előtt állna s hosszú éveken át döcögne a megdrágított közigazgatás anélkül, hogy a közönség annak előnyét élvezné. Az átcsatolandó községek pedig előnyöket várnak az átalakulástól. (...) Felemelkedés csak úgy képzelhető el, ha erős közigazgatási, gazdasági és kulturális egységeket teremtünk, vagyis ha a városfejlesztést nemcsak hangoztatjuk, hanem azt valóban meg is valósítjuk.”⁴⁶⁹

Jelentősnek számított a Hejőcsaba és Tapolca határán felépült mészgyár, de a két háború között téglá és kerámiagyár is működött itt. Hejőcsaba így több szállal is kötődött Miskolchoz. A Kereskedelmi és Iparkamara dokumentumai arra engednek következtetni, hogy a Miskolccal szomszédos Hejőcsaba a miskolci járás meghatározó településének számított.⁴⁷⁰

Míg Miskolc igyekezett „nagy” Miskolccá válni, addig Hejőcsaba próbálta ezt megakadályozni, helyi iparát, önállóságát megtartani.

Tapolca (Görömböly-Tapolca)

A tapolcai uradalom Borsod vármegye, de talán az ország legkisebb uradalma volt. A 15. században az uradalom egy lerombolt kolostor körüli Tapolca nevű pusztából, a szomszédos Görömböly és Valk falvakból, egy (hejő)csabai malomból, néhány miskolci ingatlanból, valamint Jenke és Nolaj pusztákból állt. Gyulai Éva írja, hogy: „A földesúri birtokjogon alapuló haszonvételek között a tapolcai uradalomnak a vizekben gazdag malmai révén hozott hasznot. (...) Másik haszonvétel az italmérés kiváltsága – a malomtartáshoz hasonlatosan - óriási bevételi forrást jelentett az uradalomnak.”⁴⁷¹

Tapolca és Görömböly később önállóvá váltak és a török időkben elnéptelenedtek. A korabeli térképek szerint a 19. században került Tapolca Görömbölyhöz, majd újra kettéváltak és végül külön-külön csatolták őket Miskolchoz, mégpedig nem is egyidőben.

Tapolcát 1526-ban érte először pusztítás. A tapolcai apátságot lakói elhagyták és „puszta-hellyé” vált, megművelt határral, a későbbi feljegyzések szerint.⁴⁷²

Tapolca a 19. század végén „Puszta Tapolca” néven Görömböly része volt. Dobrossy István írása szerint: „Mária Terézia a tapolcai apátság megmaradt javait 1776-ban a munkácsi görög katolikus püspökségnek adományozta. (...) Görömbölyön továbbra is görög szertartású templom maradt (a település ekkor valóban görög katolikus többségű volt), a mindszei templom viszont továbbra is eredeti rendeltetésének megfelelően latin szertartású maradt. Ez

---

⁴⁶⁹ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a XXI. 502/a. 37. köt. 164. kgy. 1945. 206. p.

⁴⁷⁰ Dobrossy, 2005. 296. p.

⁴⁷¹ Gyulai, 2000. 160-161. p.

⁴⁷² Dobrossy, 2010.

az alapja annak, hogy a 19. század >>Pusztá Tapolczá<<-ja közigazgatásilag is Görömbölyhöz tartozott.”⁴⁷³

A tapolcai⁴⁷⁴ és a diósgyőri gyógyforrások, a Bükk-hegység déli lankáinak meleg vizű forrásai nem a hegység belsejéből, hanem a Nagyalföld alól, a hegység szélén a mészköszilák repedésein keresztül törnek a felszínre, amelyet a lakosság ősi idők óta használ. Halmay Béla – Leszih Andor monográfiájában a következőképpen ír Tapolcáról: „Tapolca a Bükkhegység bájos szép leánya. Szerelmes belé egész Miskolc, egész Borsod vármegye. Bárki más is, ha egyszer látta, ha gyönyörködött szépségében, boldogtalan ha újra, meg újra nem láthatja.”⁴⁷⁵

A forrásokra épült tapolcai fürdőtelep megvásárlásának gondolata már Miskolc önálló törvényhatósággá válásának idején is felvetődött. A város vezetése Miskolc vízellátásának egy részét a tapolcai vízzel kívánta biztosítani, valamint az idegenforgalom fellendülésében reménykedett egy gyógyvízre épülő fürdőberuházás megvalósulásától. 1907-ben Szentpáli István polgármester és Rácz György bizottsági elnök megtették az első lépéseket, hogy a város megvásárolhassa 1908-ban a püspökségtől a 48 kh területű részt 200 ezer koronaért, amelyhez 1911-ben el is készült a fürdőtelep terve. Az első világháború idején a két település egyesülése háborús okok miatt lekerült a napirendről, de 1919-ben újra visszatért.

Tapolca hovatartozásáról és fejlesztéséről dús másfél évtizedes vita folyt, amely a Görömböly-Tapolca névhasználatra is kiterjedt. Dobrossy István a következőket írja a települések közötti viszonyról: „Tapolca teljes közigazgatási területe a XX. század első harmadában 855 kh volt. Ebből Miskolc vásárolt, ill. a földbirtokrendezés során kapott 78 khat, tehát a teljes területnek közel 1/10-ed részben tulajdonosa. Tapolcára jogot formált Görömböly, de fontos a fejlesztésben Hejőcsaba álláspontja is, amely településekkel Miskolcnak különleges a viszonya. Görömbölynek >>anyavárosa<< Miskolc, a község legfontosabb ipari üzeme a téglagyár, amelynek Miskolc az alapítója. Hejőcsaba érdekesen öleli körbe Görömbölyt, a határvillongások szinte örökösök és természetesen a két település között. Miskolc és Csaba között is érdekesen húzódik a határ. Van olyan házas telek, amelyet a határ egyszerűen kettévág. Csaba őslakói >>szinte kivesztek<< - fogalmazott egy képviselő - a falu Miskolc lakótelepévé vált. Ugyanakkor a Martin tagbirtokot, Martintelep elnevezéssel Miskolc kivásárolta a hejőcsabai határból, tehát Miskolc is benyúlik a csabai határba. Hejőcsabának a Tapolca felé eső részen van saját mészgyára, de az alapanyagot Tapolcáról szállítják ide. A település egykori téglagyára is miskolci alapítású. Így természetes igényként

---

⁴⁷³ Dobrossy, 2000. 239. p.

⁴⁷⁴ Tapolca meleg forrás. Toplica am. „hévíz” Tapolca helynevének legrégebb magyar alakja. Bolgár-szláv eredetű. Pais-Györffy, 1977.

⁴⁷⁵ Halmay-Leszih, 1929. 459. p.

vetődik fel Görömböly és Hejőcsaba Miskolchoz csatolása, mint a megszületni készülő Nagy-Miskolc leendő új déli kerülete.”⁴⁷⁶

A korabeli dokumentumok szerint a vármegye ebben az esetben sem járult hozzá, hogy Görömböly-Tapolca üdülőhelyet Miskolchoz csatolják. Fekete Bertalan Miskolc polgármestere (1938-1943) az elutasító határozatra válaszul úgy tájékoztatta az alispánt, hogy egy 1941-ben történt felmérés alapján, Tapolcán 400 villa van és a villatulajdonosok 70%-a miskolci lakos, továbbá a villatulajdonosok 79%-a (akik az összes adó 84,5%-át fizetik) a Miskolchoz való csatlakozás mellett döntött. A korabeli törvény úgy rendelkezett, ha az adófizetők többsége csatlakozás-párti, azt a megyének, ill. az alispánnak figyelembe kell vennie. Dobrossy István írja le, hogy mégis miképpen próbálták megakadályozni a csatlakoztatást a települések: „A megye alispánja (Mikuleczky Gyula), Görömböly képviselő-testülete, a Magyar Általános Kőszénbánya (MÁK) Rt. tapolcai képviselete és a munkácsi gör. kat. püspökség, ill. a püspöki uradalom képviselői közös beadványban fordultak a belügyminiszterhez, hogy akadályozza meg Tapolca 1950. kath. és 1216 négyszögöl kiterjedésű területének, építményeinek és lakóinak Miskolchoz csatolását”⁴⁷⁷ – írja Dobrossy István. A város képviselő-testülete nem is tárgyalta újra a települések összezsarolását.

Bár a települések, amíg tudtak ragaszkodtak önállóságukhoz, végül - az előzőekben ismertetett iratra hivatkozva - 1945-től lépett életbe a települések összezsarolása.

Egykor Tapolcán volt a miskolci vízművek forrása és gépháza, ahonnan az Avas hegy Miskolc felé eső oldalán található gyűjtőmedencébe nyomták fel a vizet. A Hejő patak forrásánál volt a Görömböly-tapolcai fürdő, és a patak forrásaiból látták el Miskolc ivóvíz szükségletét is kihasználva már akkor is ezt a felbecsülhetetlen értékű erőforrást⁴⁷⁸ - foglalta össze a Halmay-Leszih szerzőpáros kötet ide vonatkozó része. A tapolcai gyógyfürdő területének Miskolchoz csatolása igen megnövelte Miskolc turisztikai vonzerejét, amelyet azóta is folyamatosan fejleszt a város. A település Miskolchoz csatolása szintén felbecsülhetetlen értékűvé vált a város számára. Miskolc-Tapolca termál-barlangfürdő hidrogeológiai környezete mindig is páratlannak számított a Kárpát-medencében. A városrészeiről készült fotók a 14. és 15. számú fotókon láthatóak a Mellékletben.

Mivel a további korszak már nem része a dolgozatnak, csupán két mondat erejéig térünk ki arra, hogy a rendszerváltást követően, 1990-91-ben újra feléledt Tapolca önállóságának

---

⁴⁷⁶ Dobrossy, 2005, 284. p.

⁴⁷⁷ Dobrossy, 2005, 287. p.

⁴⁷⁸ Halmay-Leszih, 1929.

kérdése, amelyet számos közvéleménykutatás és vita követett. A településrész különválását Miskolc nem támogatta arra az indokra hivatkozva, hogy nem cél Miskolc szétdarabolása.⁴⁷⁹

4.3.1.3 Miskolchoz csatolás 1950-ben

Barta Györgyi írja a korszakról, hogy: „Az 1950-es évek az államosítás, az erőltetett iparosítás korszaka volt. Az ipari modell mintájául a szovjetrendszer szolgált. A politikát a hidegháborús készülődés itatta át – így, az ipari fejlesztés a hadiiparra, a szénbányászatra, a vas- és acéliparra, a hagyományos gépiparra összpontosított. Mindez a háború előtti gyáripari struktúrák továbbélését, extenzív iparfejlesztést (jelentős munkaerőbevonást a beruházások ipari koncentrációját, vállalati centralizációt stb.) hozott magával.”⁴⁸⁰

Fentiek miatt Miskolcon is az '50-es évektől számos fejlesztést végeztek, amelyek közül a legfontosabbak a következők voltak Sziklavári János dokumentálása alapján:⁴⁸¹

- 180 tonnás martinkemence épült 1950-ben
- új elektro-kemencéket helyeztek üzembe 1951-53-ban
- új nagyolvasztó létesült 1954-ben
- új középhengersor létesült 1955-ben
- új elektro-acélmű létesült 1969-ben
- nemesacél hengermű épült 1974-ben
- az akkori idők Európájának legkorszerűbb acélműve épült meg, kombinált acélművel, oxigénes konverterrel, elektro-kemencével, üstkemencével és öntőgéppel 1980-82-ben.

A fentebb felsorolt fejlesztéseknek köszönhetően, az 1950-es évek termeléséhez képest 1967-ben a blokkosoron 340 %, a gerendasoron 170 %, a középsoron 186 %, a finomsoron 129 % volt a növekedés aránya.

Miskolc igazgatásában bekövetkezett változásokról írja Dobrossy István, hogy: „1945 januárjában valóban megszületett Nagymiskolc, s az elkövetkező öt év további települések csatlakozásának (vagy Miskolchoz csatolásának) tervszerű előkészítéséről szólt. Az 1950-ben induló első 5 éves terv már 109 124 fő nagymiskolci lakossal indulhatott. (Ez két és félszerese volt a háború utáni - alispáni rendeletre végrehajtott - első lakosság-összeírás során fellelt városlakóknak.) 1950-ben Miskolchoz csatolták Görömbölyt, Hámort és Szirmát. Ezeknek a

---

⁴⁷⁹ <https://mti.hu>, 2008.

⁴⁸⁰ Barta, 2002. 99. p.

⁴⁸¹ Sziklavári, 1997.

településeknek a >>csatlakozás-története<< már a várostörténelmek is egy újabb fejezetét jelenti. Ez az 5 205-21/1950. IX. 8./B. M. számú rendelet, amely >>Miskolc város igazgatási kerületeinek megállapításá<<-ről szól. A minisztertanácsi határozat értelmében Miskolcot (a Nagymiskolc elnevezés ekkortól megszűnik) négy igazgatási kerületre osztották. Ezzel a közigazgatásban elkezdődött a tanácsi irányítási-igazgatási rendszer négy évtizedes története.”⁴⁸² A tanácsrendszer nem ismerte el az önkormányzatiság alapelveit.

Görömböly

Miskolc településfejlesztési stratégiájában a községet egy 1365-ből származó oklevélben említik először, amelyben Zsigmond király adományozta a települést a Balassa családnak és a tapolcai apátságnak.⁴⁸³

Görömböly (Gurumbol) községet továbbá egy Zsigmond korabeli 1393-ból származó oklevélben is jelölik, amelyet Jolsvai Leusták nádor és Kaplai János országbíró adott ki: „Datum in Gurumbol in die circumcisionis Domini. Anno eiusdem Millesimo, trecentesimo, nonagesimo tertio.”⁴⁸⁴

Gyulai Éva írása szerint: a 18. században a települést a tapolcai uradalom jobbágyfalvaként tartották nyilván. Egy 1731-ből származó forrás szerint a török időkben Görömböly őrizte meg leginkább lakosai integritását. A lakosság paraszti termelésből élt, amelyet a határban folytatott. Egy 1810. évi összeírás szerint pedig a település juhtenyésztéssel is foglalkozott. Mivel Görömböly csak egy órányi távolságra volt Miskolctól, a görömbölyiek termékeiket a város piacain nagy haszonnal tudták értékesíteni.⁴⁸⁵ A település elhelyezkedése a 14. számú ábrán látható.

A völgytorkolatban, patak partján fekvő kistelepülés régebben nem a mai helyén feküdt, hanem kb. 1 km-rel nyugatra. A birtokot 1780 körül Mária Terézia a munkácsi püspökségnek adományozta. A községhez tartozott a korábban már említett tapolcai gyógyfürdő (Görömböly-Tapolca) is, amelyet a völgy mélyéről jövő 38 fokos gyógyhatású természetes meleg víz táplált. A fürdőt Miskolc vásárolta meg a püspökségtől. 1926-ban született meg az elhatározás, hogy a fürdőt világhírűvé fejlesztik. A patak helyére csónakázó tavat készítettek, köré pedig sétányt építettek. Az idegenforgalom kedvéért modern szálloda és strandfürdő is létesült.⁴⁸⁶

---

⁴⁸² Dobrossy, 2005. 297. p.

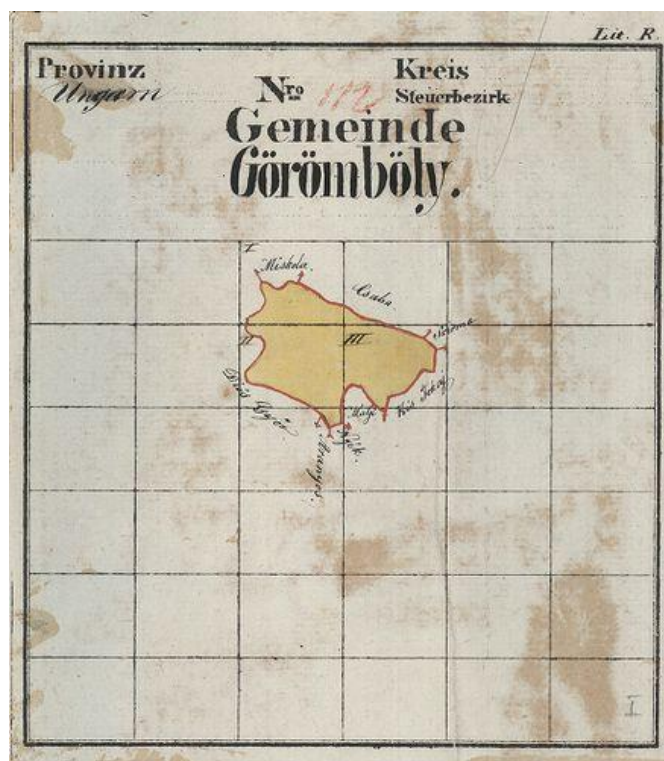
⁴⁸³ <https://www.miskolc.hu>

⁴⁸⁴ <https://books.google.hu> Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiastius ac civilis, 1834. 830-831. p.

⁴⁸⁵ Gyulai, 2000.

⁴⁸⁶ Halmay-Leszih, 1929.

14. számú ábra
Görömböly⁴⁸⁷ (1850)

Forrás: <https://www.arcanum.hu> letöltés: 2019.12.01.

A kutatás kiterjed Tapolca 1936-os Görömbölytől való elszakadásának gondolatára is. Az önállósodás igényét Tapolca a gyógyfürdőkről, az éghajlati gyógyintézetekről, a gyógyhelyekről, az üdülőhelyekről és az ásvány- és gyógyvízforrásokról szóló 1929. évi XVI. tc.-kel⁴⁸⁸ indokolta, azaz kulturált, városias településsé fejlődött az ún. fürdő-törvény segítségével, míg Görömböly falusias jellege megmaradt. Az érvelés szerint egy kis falusias jellegű település képviselő-testülete kevésbé alkalmas egy városias jellegű település irányítására. A tapolcaiak önállósodási szándékát Görömböly képviselő-testülete egyhangú határozattal⁴⁸⁹ elutasította. Görömböly-Tapolca sem elszakadni, sem Miskolchoz csatlakozni nem tudott a háború végéig. Görömböly községet 1950-ben csatolták több más településsel Miskolchoz, ekkor veszítette el önállóságát. A település a háborút követő éhínséges időszakban nagy szolgálatot tett Miskolcnak, hiszen – ahogy az előzőekben utaltunk is rá - a város éléskamrája volt.

⁴⁸⁷ MNL OL, S 78, Miskolc 23-28.

⁴⁸⁸ 1929. évi XVI. tc.

⁴⁸⁹ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B. 904. b 736./ 1. köt. 31.262/19381.

Hámor⁴⁹⁰

A hámorok egykor vasfeldolgozó és kohászati kisüzemek, manufaktúrák voltak. A vasércben, fában, vízierőben gazdag hegyvidékes területeken már a középkorban működtek hámorok. A 18-19. században az ország legfontosabb hámorai közé tartoztak a borsodi hámorok. A 19. század előtt számos fontos mezőgazdasági munkaeszközt készítettek itt, amelyek a gyáripar előretörésével veszítették el jelentőségüket. A vashámoráról elnevezett település első írásos említése 1766-ból való. A 19. században Felső- és Alsó-Hámor településekként voltak ismertek és csak a század végén, 1895-től nevezték a települést ismét Hámornak.⁴⁹¹

A helyi ipar kialakulása Fazola Henrik nevéhez köthető. Fazola a 18. században létesített vasolvasztót a diósgyőri koronauradalomhoz tartozó Hámorban, hogy a Bükkben található vasércet feldolgozzák.⁴⁹²

Fazola Henrik 1870-ben indította be a nagyolvasztót, majd a későbbi fejlesztéseknek köszönhetően a hengerművet, kovácsüzemet, martin acélművet és más egyéb üzemeket. A diósgyőri kohászat megszűnésével nem csak egy nagy múltú iparvállalat szűnt meg műszaki kultúrájával, hanem emberek tömegeinek megélhetése került veszélybe. Mindemellett az ország gazdaságába beágyazódott gyár termékeit használó magyar cégek szintén nehéz helyzetbe kerültek.⁴⁹³

Amikor a vasgyártás átköltözött a jelenlegi Vasgyár városrészbe, a Fazola-család által létrehozott ipari falvak identitásukat veszítették – olvasható a helyi lapban.⁴⁹⁴ Így idővel, a területen az ipar szerepét az idegenforgalom kezdte átvenni.

A hámori települések idegenforgalmi felfedezése a 19. század végén kezdődött. A lokálpatrióták írókkal, költőkkel, politikusokkal ismertették meg a települést, hogy országszerte népszerűsítsék.⁴⁹⁵

A Szinva és a Garadna völgytorkolatában található, mesterségesen megnagyobbított, csodás szépségű Hámori-tó partjára építtetett gr. Bethlen András földművelésügyi miniszter 1892-ben a Lillafüreddel egybeépült településrészre üdülőtelepet. A sajtókutatás alkalmával a korabeli helyi lap hirdette a telkek parcellázását a következők szerint: „A hámori nyaralók ügyében a földművelési miniszter egy rendeletet adott ki, mely szerint a kincstár a villatelepekre alkalmas földrészteteket kijelöltetvén, ezekből egyes villatelkek megfelelő

---

⁴⁹⁰ Hámor: Hammer német szóból származik, jelentése kalapács.

⁴⁹¹ Magyar Nagylexikon, 1999.

⁴⁹² Mihály, 2016.

⁴⁹³ Csath, 2015.

⁴⁹⁴ Miskolci Napló, 2019.07.06.

⁴⁹⁵ Dobrossy, 2000.

nagyságban és négyzetölenként 12 és fél krajczárral számítva örök áron eladásra bocsáttatnak.”⁴⁹⁶

A korábbi időszakokhoz képest a helyiek üdültetése mellett a vidéki turizmusra is igyekezett a város nagyobb hangsúlyt fektetni. A gyógyhatású klímájáról ismert vidéken, a villatelep mellett épült fel a Palotaszálló, amely a 26. és 27. számú fotókon látható.⁴⁹⁷

A Miskolc melletti Hámor település igen megsínylette, amikor a Vasgyárat felépítették Miskolc és Diósgyőr között, mert a település ipari jelentősége lecsökkent.⁴⁹⁸ Az ipari települést az elnéptelenedés fenyegette.

A Hámor további részei: Alsóhámor, Felsőhámor, Jávorkút, Lillafüred, Ómassa, Újmassa és a szentléleki pálos kolostorrom. A településrész külterülete a Bükki Nemzeti Park részét képezi. Mindezekre hely hiányában nem tudunk kitérni, csak a témához kapcsolódó részeket érintjük.

Szirma

Szirma település első írásos említése 1376-ból származik, amely egy egyházmegyei határozatból maradt fenn. Az oklevél⁴⁹⁹ szerint a szirmai nemeseknek megtiltották, hogy elszakadjanak a petri anyaegyháztól és saját papot alkalmazzanak kápolnájukban. Egy 1394-ből származó bizonyáglevél pedig Szirma és Jenke közötti határ megállapításról szól, dokumentálva ezáltal a település korai jelenlétét.⁵⁰⁰ A település ábrázolása Jenke pusztával a 15. számú ábrán látható.

Szirma birtokosai a Szirmayak voltak, akik jelentős közéleti szerepet vállaltak a megyei közéletben. Nevük először 1343-ban bukkan fel a forrásokban, amely nem a településről, hanem Szirmay Márkról szólt, aki valószínűleg a település birtokosa volt. Így - korábbi kutatások szerint - biztosan megállapítható, hogy 1343-ban már létezett a település. A feltételezések szerint Szirmát legkésőbb a 12. század első felében egy nomád életmódot folytató török nyelvű népcsoport alapíthatta. A nomád jellegű szállásból később falu lett. Határai a szomszédos Miskolc, Csaba és Zsolca irányába sokáig bizonytalanok voltak, azokra a 14-15. századi határperекből és határjárásokból lehet következtetni. Szirma elég korán a Miskolc nemzetség birtokába kerülhetett. 14. századi oklevelek szerint a település birtokosai ekkor már a Szirmay család tagjai voltak, akik felépítették a település egyházát és a Szent Ilona tiszteletére szentelt kápolnát, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy elnyerje végleges

---

⁴⁹⁶ Borsod. Miskolczi Értesítő, 12. szám, 1891.03.19. 5. p.

⁴⁹⁷ Halmay-Leszih, 1929.

⁴⁹⁸ Miskolci Napló, 2019.07.06.

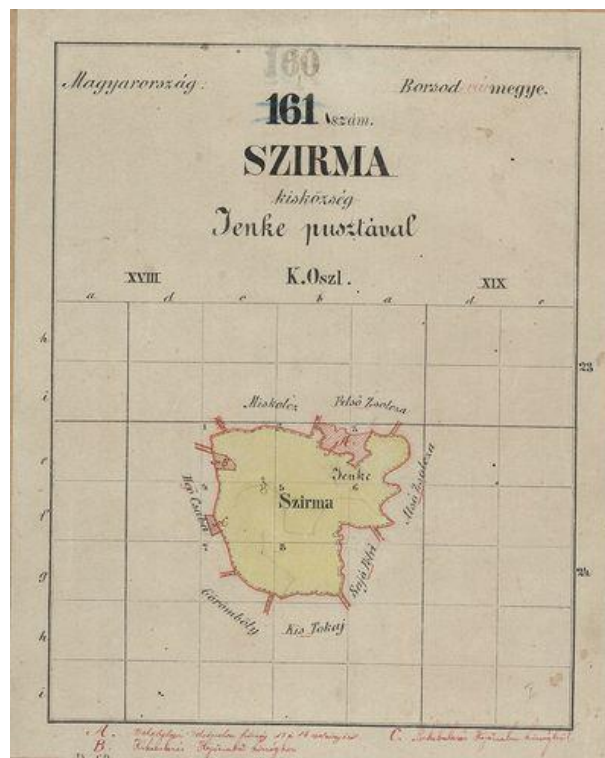
⁴⁹⁹ MOL DI 6390. (Q 311)

⁵⁰⁰ Bodnár-Sárközi-Szolyák, 2000.

formáját a középkori falu. A portális összeírások szerint 1544-ben és az azt követő két évtizedben is rokonaival együtt Szirma birtokosa Szirmay Pál volt. Egy másik Szirmayt, Szirmay Pétert, mint nagy birtokszerzőt is említik a források. A források szerint a 15. században a Szirmayak több esetben, időről-időre megújították birtokadományaikát, amelyről egy 1454. július 23-án Prágában kelt oklevél⁵⁰¹ tanúskodik.⁵⁰²

15. számú ábra

Szirma Jenke pusztával⁵⁰³ (1890)

Forrás: <https://www.arcanum.hu> letöltés: 2019.12.01.

A Hejő és a Szinva között található kis falu lakosai mezőgazdasági termékeikkel és munkájukkal folyamatosan jelen voltak a régi Miskolcon, valamint a miskolciak is szívesen vették bérbe a település dús fűvű legelőit. Gazdasági szempontból Szirma legértékesebb részei ezek a legelők voltak, ahol jelentős állatállományt tartottak. A mocsaras határ az állattartásra kiválóan megfelelt, amelyet az uradalom saját állatai legeltetése révén hasznosított, vagy kiadta azokat bérbe a szomszéd települések lakosságának. A birtokosok legelőiket könnyen és gyorsan zálogosítani tudták vagy el is adhatták, ha megszorultak. A Zálogosításokról több 15. századi oklevélből van tudomásunk.

⁵⁰¹ MOL DI 67 436. (Q 178)

⁵⁰² Tóth, 2004.

⁵⁰³ MNL OL, S (1786-1948), Miskolc 47-55.

Tóth Péter írásából idézve Bél Mátyás leírásában az alábbiak szerint mutatja be Szirmát és környékét: „A Hejő nem a csermely, hanem a hasznos folyó nevet érdemli meg. Ez a tapolcai fürdőből ered, két forrásból, amelyek közül az egyik meleg, a másik pedig hideg. A meleg magából a fürdőből, vagyis a fürdő kősziklájából folyik ki, annyira bő vízzel, hogy egy malom számára is elegendő. A másik, tudniillik a hideg forrás többé-kevésbé száz lépés távolságra van a melegtől, s a fürdő alatt mintegy tizenkét lépésnyire folyik le. Ezért van, hogy a meleg fürdő gyorsan lehül. S ettől kezdve nevezik Hejőnek is. A fürdőtől pedig napkelet felé folyik szőlők között, egy kies völgyben, s miután ezt elhagyja, Csaba faluhoz érkezik, ahol a lapályosabb terület következtében vízállásos lesz, s itt inkább vonszolja magát, mintsem folyik, miközben a Tisza felé tart. Csaba alatt azonban megnöveli egy Görömböly felől érkező patakocska: ezért már nagyobb, amidőn Szirmához és Kistokajhoz, vagyis Békáshoz érkezik és szétterjeszti vizét a mély talajon, s hatalmas mocsarakká árad. Ezért van, hogy Szirma és Békás elmerül a nádasokban.”⁵⁰⁴

Szirmát szintén a 2. világháború után csatolták Miskolchoz, 1950-ig önálló község volt. Szirma és Görömböly esetében jelentős szerepet játszott Miskolc mezőgazdasági termékekkel való ellátása. Nagy-Miskolc tehát a következő településekből állt ekkor: Miskolc, Diósgyőr és Diósgyőr-Vasgyár, Újdiósgyőr, Pereces, Hámor, Hejőcsaba, Görömböly, Tapolca és Szirma.⁵⁰⁵

A Miskolcot körülvevő települések számos tényezővel járultak hozzá a város növekedéséhez, fejlődéséhez. Idővel a közös jövő összekovácsolta ezeket a településeket. Sokan kiköltöztek a külvárosi zöldövezetekbe. Görömböly, Hejőcsaba, Szirma, vagy a Martinkertváros (2002 előtt Martin-telep) abszolút kertvárosias részekké váltak az idők folyamán és dinamikusan fejlődő kedvelt kertvárosokká nőttek ki magukat. Az említett településrészekben falusias kis családi házak és újabb építésű többszintes, családi házak épültek.

4.3.1.4 Miskolchoz csatolás 1981-ben

Magyary Zoltán szavaival élve: „régí városok az új szükségletek kielégítésére sokszor nem képesek és ezért ott városrendezésre, új városrészek építésénél pedig régi ösztönös városépítés helyett tudatos, tervszerű eljárásra, városfejlesztésre van szükség.”⁵⁰⁶

---

⁵⁰⁴ Tóth, 2004. 111. p.

⁵⁰⁵ Darázs, 2011.

⁵⁰⁶ Magyary, 1942. 330. p.

A 20. századi Miskolc határának végleges kialakulása Bükk-szentlászló csatlakozásával fejeződött be. A 2258 kh. területű településsel Miskolc határa 71526 kh-ra növekedett, azaz 237 km²-re. Miskolc lakossága 210 ezer főre nőtt, a napi bejárók száma 32 ezer fő volt, így a város „nappali népességével” Magyarország településlistáján az adott időszakban a második helyet foglalta el - írja Dobrossy István.⁵⁰⁷

Bükk-szentlászló

A koronauradalom huta- és hámortelepülései, mint Óhuta, Újhuta, Répáshuta vagy Ómassa és Újmassa, szlovák, valamint a Bükk környékéről származó segédmunkások közreműködésével jöttek létre. Az üveg- és vasipar a Bükk fáit hasznosította, de mellette új iparágak is létrejöttek. Az üvegipar kialakulásáról – köztük a bükki üvegiparról - írja Veres László, hogy: „Rákóczi, a Károlyi, a Batthyány, vagy a Pállfy uradalmak üvegiparának kibontakozásához hasonlóan a természetes gazdasági fejlődés következménye, egy merkantilista szemléletű iparfejlesztő, kihasználatlanul álló erdőbirtokok értékesítését célul tűző gazdaságpolitika valóra válásának eredménye volt. (...) A Bükk-hegység kis erdei üveghutáinak legértékesebb termékei azonban az általános európai formakincstől független, önálló formavilágot képviselő parasztüvegek, amelyek az előállítási és a díszítő technikai eljárások szempontjából egyaránt nagyon hasonlítanak a korabeli magyarországi, így a regéci, parádi üveghuták termékeihez.”⁵⁰⁸

Veres László írja továbbá azt is, hogy: „A településről csak 1770-től létezik térképi ábrázolás, mely alapján egyértelmű, hogy Huta a későbbi Óhutával, illetve az 1940-től Bükk-szentlászló névre hallgató településsel azonos.”⁵⁰⁹

Huta (ma Bükk-szentlászló) az üveghuta körül létrejött települést jelentette. Más források azonban a településen 1712–1713 körül megkezdődött üvegekészítést nem csak szlovák mesterekhez, hanem cseh, lengyel és német mesteremberek közreműködéséhez is kötik. A település lakosai üvegfúvással, fakitermeléssel, mészégetéssel is foglalkoztak. Bükk-szentlászlót a Miskolc-hoz csatolt települések közül utolsónak, 1981-ben csatolták Miskolc-hoz.⁵¹⁰

Bükk-szentlászló csatlakoztatására valószínűleg a terület és a lakosságszám miatt lehetett még szüksége a Miskolc-nak, hiszen sem gazdasági, sem kulturális potenciált nem jelentett a város

---

⁵⁰⁷ Dobrossy, 2002.

⁵⁰⁸ Veres, 1978. 17, 50. p.

⁵⁰⁹ Veres, 2003. 19. p.

⁵¹⁰ Miskolc, IVS helyzetelemzés, 2008.

számára. Miskolc 1985-ben érte el a legmagasabb népességszámát, ezzel a főváros után az ország legnépesebb települése lett.

16. számú ábra

A sajátos alakzatú Miskolc városrészeivel

Forrás: Észak-Magyarország térkép (részlet)

A Miskolchoz csatolt településekkel a város területe sajátos alakzatot eredményezett, amelyet jól érzékeltet a város jelenlegi elhelyezkedését mutató 16. sz. ábra is. A csatolt településrészek eltérő adottságokkal rendelkeztek és eltérő fejlődési pályát futottak be. Dobrossy István a következőket írja erről: „Miskolc 1945-ben Diósgyőrrel, Hejőcsabával és Tapolcával (lélekszámmal és területtel) gyarapodott, majd 1950-ben Görömbölyt, Hámort és Szirmát is hozzacsatolták, s a tanácsi közigazgatás kezdetén így jött létre a négy kerületre tagolt Nagy-Miskolc. Korszakunk végén, 1949-ben Diósgyőrnek 8184 kat. h., a Vasgyárnak 6814 kat. h., Újdiósgyőrnek 3479 kat. h. és Percesnek 3007 kat. h. volt a teljes határa. Tapolca területe (Görömböly 6734 kat. h. kiterjedésű határából kivonva) kb. 1600 kat. h. lehetett. Hejőcsaba 1941. évi határfelmérése 1710 kat. h.-nyi együttes külső-belső területre vonatkozott, s ez 1949-ig (más adat hiányában) nem változott. A város területe az <<első>> összevonás után így 34 000 kat. h., a <<második>> összevonás után kb. 39 000 kat. h. lett.”⁵¹¹ Ehhez a területhez csatlakozott az 1940-től Bükkszentlászló nevet viselő település 1981-ben, 2258 kh. területével.

⁵¹¹ Dobrossy, 2007, 213. p.

Érdekességképpen említjük meg, hogy míg Miskolc lakossága a csatlakoztatott települések lakosságával több, mint 210 ezer főre nőtt, a II. József-féle első országos szintű népszámlálás adatai a következők voltak Rémiás Tibor kutatási adatai szerint: „Miskolc mezőváros 1786-ra érte el és szárnyalta túl a már tekintélyesnek mondható 14 ezres határt. Tényleges népessége ekkor 14089 fő, amely 3038 család lélekszámából állt össze, akik életük java részét Miskolc 2414 felépített házában éltek le. Viszonyításként (...) Mindszenten 50 ház és 261 fő, Diósgyőrben 454 ház, 525 család és 2342 fő, Felsőgyőrben 50 házban 60 család és 267 fő, Görömbölyön 145 házban 164 család és 2767 fő, Ómassa és Hámor községekben együttesen 50 házban 85 család és 362 lélek volt.”⁵¹²

Józsa Viktória a következők szerint foglalta össze az időszak jellemzőit: A korábbi kereskedő-polgár város ipari munkásvárossá alakult. A település elvesztette polgári hagyományait. A nagyvárosi élet körülményeihez a kisteleülésekről beköltözők kevésbé tudtak alkalmazkodni. Mind ezek hosszú időre meghatározta Miskolc arculatát.⁵¹³

Zsedényi elképzelése, hogy az összecsatolt településekkel Miskolc szinte egybeépült és ezért zárt egységet alkotott, csak részben volt igaz. A szellemi és kulturális egység megteremtése sem volt egyszerű feladat. A közigazgatásilag összecsatolt települések között a gyakorlatban számos probléma merült fel.

Az oktatást tekintve Nehézipari Műszaki Egyetem a kezdetekben bányamérnöki, kohómérnöki, gépészmérnöki, majd földmérő-mérnöki Karokra tagozódott a már említett ipari háttér miatt. Mivel időközben az oktatási rendszer változott, új szakok és új karok is megjelentek az igények szerint. A mérnökképzések mellett 1981-ben az Állam- és Jogtudományi Intézet is beindult, amely 1983-ban Állam- és Jogtudományi karrá alakult. Mindezt 1987-ben közgazdászképzés követte, ami 1990 óta Gazdaságtudományi Kar keretében folytatódott, az ekkor már Miskolci Egyetem nevet viselő intézményben, 2 év múlva pedig a Bölcsészettudományi Intézettel bővült az egyetem, ami a humántudományok széles spektrumát hozta. A miskolci értelmiség településen belüli magas arányát a fentiekből már ismerjük. Viszont a települések összekapcsolásával létrejött Nagymiskolc, majd Miskolc esetében halmozottan jelentkezett az a tény, hogy a fentebb említett települések lakosságának iskolázottsága, képzettsége és foglalkozási struktúrája merőben eltért egymástól, amelyet az egyetem egyre változatosabb képzései is próbáltak ellensúlyozni.

Dobrossy István írja, hogy: „Miskolc területi megnagyobbodása egyrészt megteremtette egy nagyváros kialakulásának első tényezőjét, másrészt azonban szinte évtizedekre megszabta

---

⁵¹² Rémiás, 2004. 37. p.

⁵¹³ Józsa, 2021.

azokat a feladatokat, amelyeket a városnak meg kell valósítania, ha azt akarja, hogy az egyesítés úgy Miskolcnak, mint a hozzácsatolt községeknek sorsában az élet minden vonalán emelkedést jelentsen és az átcsatolt községekkel egyesített Miskolcból mielőbb valódi nagyváros születhessen.”⁵¹⁴

Általánosságban elmondható, hogy a szocializmusban az ipar fejlődése azonos volt a gazdaság fejlődésével. A központosítás fő célja megvalósult, mint a nehéz és a gépipar kiemelt ütemű fejlesztése.

Barta Györgyi írja könyvében, hogy: „A szocialista iparosítás vezető ágazatának számító vaskohászat és acélipar kitüntetett térsége, a borsodi iparvidék ugyancsak példázza, hogy a környezeti erőforrások közül a természeti erőforrásoknak (elsősorban a szénnek), és az örökölt gazdaságnak volt meghatározó szerepe az iparfejlesztésben. A Rimamurányi Vasmű/Ózdi Kohászati Művek és a diósgyőri MÁVAG/Lenin Kohászati Művek voltak a magyar ipar fellegrárai a XIX. század második felétől egészen a szocialista idők végeztéig.”⁵¹⁵

De Miskolc, a szocialista ipar fellegráráként aposztrofált település a '80-as évektől kezdett lecsúszni kevésbé fontos ipari központtá,⁵¹⁶ amelyre csak egy fél mondat erejéig tudunk kitérni, hiszen a dolgozat szempontjából a további időszak már nem releváns. Szintúgy az előzményekre, mint a világgazdasági válságra, vagy az újonnan iparosodó ázsiai országok irányából érkező versenyhelyzetre szintén nem áll módunkban kitérni.

4.3.2 A város igazgatása és szervezete

Levéltári kutatásaink során számos városi szabályrendeletet sikerült összegyűjteni, melyek közül néhányat a dolgozat keretében is ismertetünk.

A város vezetése az oly régóta vágyott törvényhatósági joggal felruházott város új szervezeti szabályrendeletét,⁵¹⁷ az 1908. június 11-12-én megtartott rendes közgyűlés keretében fogadta el, amely kimondta, hogy a város önálló törvényhatóságként a törvény keretei között gyakorolja működését. A szabályrendelet pontjai szerint az önkormányzat saját belügyeiben önállóan intézkedhetett, határozhatott és szabályrendeleteket alkothatott. Határozatait és szabályrendeleteit végrehajthatta, tisztviselőit - az 1886. évi XXI. tc. 80. §-ban megállapított kivételekkel megválaszthatta, az önkormányzat és közigazgatás költségeit saját maga

---

⁵¹⁴ Dobrossy, 1994. 267. p.

⁵¹⁵ Barta, 2002. 36. p.

⁵¹⁶ Kiss, 2010. 197. p.

⁵¹⁷ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1921 1. dob.

állapíthatta meg, amelyhez a fedezetről maga gondoskodott, de leginkább azt értékelte, hogy a kormánnyal közvetlenül érintkezhetett, valamint egyéb közérdekű, sőt országos ügyekkel is foglalkozhatott, azokat megvitathatta és véleményét közölhette.⁵¹⁸

Az 1909. január 1-jétől életbe lépett szabályrendelet szerint a város hatóságai és segédszervei a törvényhatósági bizottság, a közigazgatási bizottság, a tanács, az árvaszék, a polgármester és a rendőrkapitány voltak.

A törvényhatóságú joggal felruházott város fogalma 1950-ben szűnt meg az új hatalmi viszonyoknak megfelelően az 1950. évi I. tanácstörvény bevezetésével. A korszak legnagyobb változását a központosítás jelentette helyi szinten is, amelynek részletezésére hely hiányában nem tudunk kitérni. Majd a négy évtizeddel később bekövetkezett rendszerváltozás hozott a helyi politikában pozitív átalakulást a helyi önkormányzatok jogának elismerésével.

Az időszakban az alábbi helyi hatalmi szervek, szervezetek munkálkodtak a városi igazgatásban, amelyet a teljesség igénye nélkül áll módunkban bemutatni az időszakban bekövetkezett számos változás miatt.

Törvényhatósági bizottság

A vonatkozó jogszabály nevesítette a törvényhatósági igazgatás képviselőjét, a törvényhatósági bizottságot. Meghatározta a bizottság tagjainak összetételét, mint a legtöbb adófizetők közül választott tagokat, az összes választók közül választott tagokat, a szakszerűséget képviselő tagokat, az örökös tagokat és a hivatali állásuknál fogva tagokat, illetve számukat.⁵¹⁹

A törvényhatósági joggal felruházott város szervezeti szabályrendelete szerint a törvényhatósági bizottság képviselte a törvényhatóság egyetemét. A bizottság fele részben a legtöbb adót fizetőkből és fele részben választott tagokból állt.⁵²⁰ A virilizmus rendszerét az előző fejezetben már bővebben kifejtettük, így itt csak érintjük a politikai előjogra vonatkozó szabályrendeletet.

Az 1929. évi XXX. tc. a közigazgatás rendezéséről alapjaiban szervezte újjá az önkormányzati testületeket. A jogszabály országos szinten változtatta meg a bizottság szervezeti rendjét és személyi összetételét. A törvényhatósági bizottság létszáma 138 fő volt. A miskolci önkormányzati testületbe öt jogcímen lehetett tagsági jogot nyerni. Első körben, a legtöbb adót fizetők közül választott tagok kerülhettek a bizottság tagjai közé. A törvény

---

⁵¹⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1920. 1908.

⁵¹⁹ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

⁵²⁰ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1920. 1908

szerint itt már nem a legtöbb adót fizetők adóösszegük nagysága szerint kerültek a bizottságba, hanem a legtöbb adót fizetők maguk közül választották ki a tagokat, szám szerint 48 főt. Stipta István írja, hogy: „A második kategóriába az összes választók közül választott 48 törvényhatósági bizottsági tag került. A harmadik személyi kör összetettebb volt. Az - ezen belüli első alkategóriát a szakszerűség képviselőjére hivatott (többszörre a decentralizált állami szervek vezetőiből álló) személyi csoport jelentette. A negyedik testületképzési (fő)kategóriába tartozott az 1929: 30. tc. 5. §-a alapján megválasztott három örökös törvényhatósági bizottsági tag. A törvényhatósági bizottság - a kijelölő bizottság javaslata alapján - Bulyovszky Gusztávot, dr. Kürcz Jakabot, és Lichteinstein Lászlót választotta meg örökös taggá. Végezetül ötödikként - a hivatali állásuk alapján kerültek a szavazati joggal rendelkező törvényhatósági bizottsági tagok közé a polgármester, a helyettes polgármester, a főjegyző, két városi tanácsnok, két árvaszéki ülnök, a tisztii főügyész, a tisztii főorvos, a városi mérnöki hivatal vezetője és a főszámvevő.”⁵²¹

A kor szellemét hirdető tisztességes várospolitikai iránti elköteleződést ismerhetjük meg Lichteinstein László főispán szavaiból az 1935. évi január 10-én megtartott törvényhatósági bizottság rendes közgyűlés jegyzőkönyvből,⁵²² amely szerint: „Bizottságunkat nem vezetheti más, mint a Nemzet és városunk magasabb rendű egyetemes érdekeinek hűségese szolgálata, ehhez az út a reális, céltudatos, korszerű, de a hagyományokat is tiszteletben tartó város politikán át vezet.”⁵²³

Egy 1935. évi törvényhatósági bizottsági határozat⁵²⁴ szerint a számonkérő szék tagjait az 1886. évi XXI. tc. 57. §. alapján évenként a törvényhatósági bizottság tagjai sorából választották meg, ahol a főispán az elnöki tisztséget töltötte be.

Miskolc város Törvényhatósági Bizottságának jegyzőkönyvi határozata⁵²⁵ szerint a törvényhatósági bizottság 1945-ben alakult újjá. A Miskolci Nemzeti Bizottság a Magyar Kormány 14/1945 M.E. kormányrendeletére hivatkozva jelölte ki a törvényhatósági bizottság tagjait. A Bizottság 1870-től 1950-ig működött a tanácsrendszer bevezetéséig.

A városi tanács újjáalakuláshoz hasonlóan 1945-ben a törvényhatóság szakbizottságai és egyéb bizottságai⁵²⁶ is újjáalakultak az 1929. XI. 30. tc. 27. §-a alapján. Az újjáalakított törvényhatósági bizottság a régi törvények szerint megalakított törvényhatósági bizottság jogaiba lépett.

---

⁵²¹ Stipta, 2007. 97-98. p.

⁵²² MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a., 27. köt. 3. p.

⁵²³ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. 27. köt., 1935. 3. p.

⁵²⁴ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. 27. köt. 12 kgy./636 1935. 17-18. p.

⁵²⁵ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. XXI, 502/a. 37. köt. 6. p.

⁵²⁶ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. XXI. 502/a. 37. köt. 44. kgy./1945. és 45. kgy./1945. 63. p.

Közigazgatási bizottság

A közigazgatási bizottság az önkormányzati és az állami közigazgatás összehangolására alakított testület volt, amely a közigazgatás ágai közötti együttműködést szolgálta. Létrehozásáról az 1876. évi VI. tc. rendelkezett.

Miskolc 1908-as szabályrendelete⁵²⁷ a közigazgatási bizottságot is definiálta, amely hasonlóképpen a törvényhatóság egyetemét képviselte és amennyiben a törvény másképp nem rendelkezett, gyakorolta a hatósági jogokat. A bizottság nemkülönben, mint felerészben a legtöbb adót fizető állampolgárokból és felerészben a választóközönség választottjaiból állt. Szavazati joggal bírtak továbbá a polgármester, a fő- és aljegyzők, a rendőrkapitány, a tanácsnokok, a tiszti ügyész, az árvaszéki ülnökök, a főorvos, a főmérnök, a főpénztárnok, a számvevők, a közgyám és a levéltárnok. A bizottsági tagok számát az 1901-es népszámlálási adatok alapján 164 főben állapították meg.⁵²⁸

A kutatás alkalmával a közigazgatási bizottság tagjainak meghatározására is találtunk példát egy 1876. évi VI. tc. 4. §-ra utaló 1935-ből származó közgyűlési határozatban,⁵²⁹ hasonlóképpen a kijelölő bizottság két rendes és egy póttagját az 1929. évi XXX tc. 28. §-a szerint határozta meg a jegyzőkönyv közgyűlési határozata⁵³⁰ pár oldallal arrébb. A közigazgatási bizottság megszűnésére szintén a tanácsrendszer bevezetésekor, 1950-ben került sor.

Törvényhatósági kisgyűlés

A törvényhatósági kisgyűlés 1930-tól működő testület volt, amely a törvényhatósági, illetve a közigazgatási bizottság tehermentesítését szolgálta. A testületet az önkormányzati ügyek gyorsabb intézésére hozták létre, amely első fokon intézkedett és határozott az őt megillető ügyekben. A kisgyűlés fegyelmező hatóságként is működött és döntés előkészítő fórumként is funkcionált. A kisgyűlés elnöke a főispán volt. A testület tagjai a polgármester, a helyettes polgármester, a főjegyző, két városi tanácsnok, a tiszti főügyész, valamint akadályoztatása esetén a tiszti főorvos volt. A kisgyűlés havonta tartotta rendes üléseit, és a háromnál több alkalommal igazolatlanul távol maradók elvesztették tagságukat.⁵³¹

---

⁵²⁷ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B.1920. 1. dob. 175/kgy.1908.

⁵²⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1921. 1908.

⁵²⁹ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. 27. köt. 8 kgy. 1935/632 és 629. 11. p.

⁵³⁰ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. 27. köt. 10 kgy./634 1935. 14-15. p.

⁵³¹ Stipta, 2007.

A B-A-Z Megyei Levéltárban található kisgyűlés ügyrendje⁵³² szerint első fokon intézkedett a kisgyűlés azokban a közérdekű ügyekben, amelyekben az intézkedés az 1929. évi XXX. tc. hatályba lépésének időpontjában a törvényhatósági bizottságot illette, azaz gyakorolta a törvényben megállapított fegyelmi jogkört, előkészítette a törvényhatósági bizottsági közgyűlés elé terjesztett ügyeket, valamint a közigazgatási bíróság döntéséig intézkedett a közgyűlés hatáskörébe tartozó halaszthatatlan ügyekről. A városi szabályrendelet szerint: „A kisgyűlés elnöke a főispán, akadályoztatása esetében, vagy ha a főispáni szék üres, a polgármester; mindkettőjük akadályoztatása esetében a helyettes polgármester. Mindezeknek egyidejű akadályoztatása esetében a kisgyűlés elnöke az lesz, aki a főjegyző és a tanácsnokok közül ily minőségben a legrégebben szolgál a városnál.”⁵³³

Képviselő-testület

Az 1886. évi XXI. tc. értelmében a közgyűlés hatáskörébe tartozott elsősorban a szentesített törvények kihirdetése, a tanács és a polgármester eljárásainak ellenőrzése, a város felügyelete alatt álló alapítványok és alapok feletti intézkedés, valamint azok számadásainak felülvizsgálata. Hatáskörébe tartozott továbbá a községi pótdadó kivetése, a város területén beszedendő illetékek, helypénzek és vámok megállapítása, szabályozása, változtatása, új adók kivetése a kormány engedélyével, valamint a város gazdasági ügyeivel és építkezéseivel kapcsolatos ügyintézés. Rendes közgyűlést minden hónap harmadik hetében tartottak, de rendkívüli közgyűlést a főispán saját hatáskörében vagy közgyűlési határozat alapján bármikor összehívhatott, ahogy a polgármester a főispán akadályoztatása esetén összehívhatta a rendkívüli közgyűlést.

A közgyűlés elnöke a főispán volt, akadályoztatása esetén a polgármester, akit akadályoztatása esetén a polgármester helyettes helyettesített. A közgyűlés rendes jegyzője a főjegyző volt, akit az aljegyzők helyettesíthettek.⁵³⁴

A tanácsi rendszerben a helyi tisztviselők inkább függték feletteseiktől, mint a választott testülettől. Mindez a rendszerváltást követően változott meg. A képviselő-testület tagjait a polgármesterrel 1990-től demokratikus választással választják meg. Bayer József szerint: „Az 1990-es önkormányzati törvény sajátos történelmi kompromisszumot testesített meg a közigazgatási centralizmus régebbi magyar hagyományait képviselő konzervatív erők és a

---

⁵³² MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. B-1920. 6. dob. 170.kgy/3318 ki. 1930.

⁵³³ MNL B.-A.-Z. m. Lt. Z. M. Lt. IV.B. 1920. 6. dob. 1930, 1. p.

⁵³⁴ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1920. 1908.

szélsőséges decentralizáció liberális hívei között. Olyan önkormányzati rendszer született, amelyben az egyes önkormányzatok mind önállóak és jogi szempontból egyenrangúak.”⁵³⁵

Városi tanács

A közigazgatás ideiglenes rendezéséről szóló 14/1945. M.E. rendelet szerint a törvényhatósági jogú városokban a városi tanácsot újra fel kellett állítani, amelyről közgyűlési határozat⁵³⁶ is született. A kutatásunk során fellelt polgármesteri előterjesztés a következőket írja: „A hivatkozott rendelet 29. §-a szerint a városi tanács hatásköre helyreáll mindazokban az ügyekben, amelyeket az 1929. XXX. tc. polgármester hatáskörébe utalt át. – A városi igazgatás végrehajtó közege és egyben önálló közigazgatási hatóság is mindazokban az ügyekben, amelyeket a törvények vagy szabályrendeletek első, vagy másodfokon hatáskörébe utalnak és amelyek sem a közgyűlésnek, sem más hatóságnak fenntartva nincsenek.”⁵³⁷ A városi tanács tagja a polgármester, a polgármesterhelyettesek, a tanácsnokok, a főjegyző és a főügyész voltak. A tanács elnöke a polgármester volt, akadályoztatása esetén pedig a helyettese. A városi tanács mellett 1945-ben olyan szaktanácsok is alakultak, mint a törvényhatósági szociálpolitikai tanács⁵³⁸ vagy a helyi építési szaktanács.⁵³⁹

Az 1886. évi XXI. tc. 48. §-ában említett ügyek esetében még a főispán elnökölt és csak akadályoztatása esetén elnökölt a polgármester. Ebben a korábbi időszakban a tanács tagjai voltak a rendőrfőkapitány, a tanácsnokok, a főjegyző és az ügyész.

A városi tanács megszűnéséről úgy nyilatkozott a korábbi, 1929. évi XXX tc. 44. § (1) hogy: „Azokban az ügyekben, amelyek eddig törvény vagy szabályrendelet értelmében a törvényhatósági, illetőleg a r. t. városi tanács intézkedő (határozó) hatáskörébe tartoztak, jövőre a polgármester egyéni hatóságként intézkedik és határoz.”⁵⁴⁰ A törvényhatósági jogú és a megyei városok tanácsa a törvény hatálybalépésével szűnt meg.

Gergely Jenő írja, hogy: „A helyi közigazgatás feladatát a polgári társadalmakban hagyományosan ellátó területi és települési önkormányzatok fejlődése hazánkban a második világháborút követően törést szenvedett, 1950-től pedig teljesen megszakadt az erősen centralizált szovjet típusú tanácsrendszer bevezetésével. (...) az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. január 4-én kiadta a közigazgatás ideiglenes rendezéséről szóló 14/1945. M.E. számú rendeletét, amely utasítást adott az önkormányzati szervek újjáalakítására. (...) A 14/1945.

---

⁵³⁵ Bayer, 2000, 171. p.

⁵³⁶ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 190/a. XXI. 502/a. 37. köt. 60 kgy./1945.

⁵³⁷ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 190/a. XXI. 502/a. 37. köt. 60 kgy./1945. 108. p.

⁵³⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. XXI. 502/a. 37. köt. 214. kgy.1945./21.579/ki.1945. 247. p.

⁵³⁹ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a. XXI. 502/a. 37. köt. 215. kgy.1945./21.578/ki.1945. 247-248. p.

⁵⁴⁰ Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

M.E. számú rendelet csak a közigazgatás megindulásának alapvonalait jelölte meg, a front átvonulásával azonban a részletes rendezés is szükségessé vált. Ezt az április 26-án kibocsátott 1.030/1945. M.E. számú rendelet hajtotta végre, amely a címe alapján ugyan csak a 14/1945. M.E. számú rendelet kiegészítése volt, ténylegesen azonban ez szabályozta az önkormányzati közigazgatást az első tanácstörvény életbelépéséig.”⁵⁴¹

A polgári állam kialakult önkormányzati rendszerét a tanácsrendszer váltotta fel. Az 1950. évi I. törvény (I. tanácstörvény) rendelkezett az államhatalom helyi szerveiként megyei, járási, városi, községi és városi kerületi tanácsok létrehozásáról. A tanács tagjait közvetlenül a választójogra jogosultak 4 évre választották meg. A tanácsok élén a tanácselnök és a tanácselnök-helyettesek álltak. A tanács munkáját a tanácstestület két ülészaka között a végrehajtó bizottság irányította. A szakfeladatokat szakigazgatási szervek látták el a centralizmus elveinek hirdetésével alá-fölérendeltségi viszonyban.⁵⁴²

A helyi tanács feladatai a következők voltak: a helyi gazdasági, társadalmi és kulturális tevékenység vezetése, a törvények és a felelős rendeletek végrehajtása, az alárendelt államhatalmi és államigazgatási szervek irányítása és ellenőrzése, az állami rend és a közvagyon védelmének elősegítése, a dolgozók jogainak oltalmazása, a helyi gazdasági terv és költségvetés megtárgyalása és elfogadása, azok végrehajtásának ellenőrzése, a helyi jellegű gazdasági vállalatok munkájának irányítása és ellenőrzése, bizottságok alakítása, stb.⁵⁴³

Ezt követően alkották meg 1954-ben a II. tanácstörvényt, amelynek lényeges eleme volt, hogy új területi igazgatási egységként jelentek meg a megyékkel azonos jogállású, megyei jogú, és a járásokkal egyenrangú járási jogú városok. Majd 1971-ben megalkották a III. tanácstörvényt, amely a korábbi államhatalmi és tömegszervezeti funkciók, feladatok helyett a tanácsok népképviseleti, önkormányzati és államigazgatási jellegére és teendőire fókuszált.⁵⁴⁴

A törvény szerint a tanácstagsági munka a választók bizalmán alapuló, megtisztelő, közéleti tevékenység volt. A tanácstag választására és visszahívására vonatkozó szabályokat a választásokról szóló törvény állapította meg. A helyi tanácselnök és tanácselnök-helyettes választására a III. tanácstörvény szerint a Hazafias Népfront helyi bizottsága tett javaslatot.⁵⁴⁵

A Tanács Végrehajtó bizottságának titkára a Vb titkár volt.

A tanácsok megszületésével elveszett a saját vagyon és az önálló gazdálkodás lehetősége, az önálló jogi személyiség, valamint sérültek a hatáskörök. A tanácsrendszer 1950 és 1967

---

⁵⁴¹ Gergely, 2005, 83-84. p.

⁵⁴² Mikó, 2017.

⁵⁴³ <http://jogiportal.hu/>

⁵⁴⁴ Mikó, 2017.

⁵⁴⁵ <http://jogiportal.hu/>

közötti időszaka egyet jelentett az önkormányzatiság teljes tagadásával. A 60-as évek második felétől úgy a gazdaságban, mint a társadalomban egyfajta fejlődés volt kibontakozóban. A helyi kezdeményezőkészség növekedésével a helyi önállóság egyre nagyobb teret kapott. A közigazgatás területén szintén érezhetőek voltak a változások a különböző jogszabálymódosításoknak köszönhetően. A harmadik tanács törvény már legalább szavakban deklarálta a tanácsok önkormányzatiságát, valamint gazdasági önállóságát. A tanácsrendszer 1990-ben szűnt meg a politikai rendszerváltozást követően.

Bizottságok

Stipta István a város igazgatásában közreműködő bizottságoknak két változatát különbözteti meg. Az első csoportba a törvény vagy kormányrendelet alapján létrehozott testületeket, a másodikba a szakbizottságokat sorolja.⁵⁴⁶

Levéltári kutatásunk is alátámasztja Stipta gondolatait, hiszen az 1909-től életbe lépett városi szabályrendelet szerint Miskolcon is két típusú bizottság alakult, mint a szakbizottságok és a törvény vagy kormányrendelet alapján szervezett bizottságok. A szakbizottságok a közgyűlés hatáskörébe tartozó ügyek előkészítéséhez a törvényhatósági bizottság tagjaiból szakbizottságokat alakíthatott. A szakbizottságok az ügykörükhöz tartozó ügyekben véleményező, javaslattevő, ellenőrző hatáskörrel rendelkeztek. A szakbizottság üléseiről készült jegyzőkönyvet a tanácshoz kellett benyújtani, majd az ügyekről készült jegyzéket havonta a polgármesternek kellett megküldeni.⁵⁴⁷

Miskolc thj város törvényhatósági bizottságának 1922. március 9-én tartott rendes közgyűlési jegyzőkönyvi kivonata⁵⁴⁸ szerinti határozatból ismerhetjük meg többek között az önkormányzati közigazgatás hatáskörébe utalt feladatokat.

1950. évi I. tanács törvény értelmében a helyi tanács az osztályok munkájának támogatása és ellenőrzése céljából, vagy egyéb feladatokra tagjai sorából állandó bizottságokat hozhatott létre. A bizottságok ellenőrizték az osztály munkáját és tapasztalataikról a végrehajtó bizottságnak beszámoltak. Bizonyos ügyek előkészítésére vagy intézésének ellenőrzésére ideiglenes megbízással külön bizottságok alakultak. A végrehajtó-bizottság feladatai közé tartozott pl. a helyi gazdasági terv és a költségvetés összeállítása, a szabályrendeletek tervezetének megszerkesztése, a helyi tanács üléseinek összehívása, napirendjének

---

⁵⁴⁶ Stipta, 2007.

⁵⁴⁷ MNL. B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921. 1. dob. 1908.

⁵⁴⁸ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B-1920. 7. dob. 46 kgy/27966/ki.1921.

összeállítása, kinevezések, áthelyezések, elbocsátások, gyakorlása, jóváhagyása, az államigazgatás helyi feladatainak intézése stb.⁵⁴⁹

Főispán

Miskolc 1907-ben parlamenti döntéssel megkapta, majd pedig 1909. január 1-től gyakorlatban is élt önálló törvényhatósági jogkörével. A város első főispánja, Kubik Béla, a megye 51-dik főispánja volt. A város utolsó főispánja Mazár Ferenc volt, aki 1950-ig volt főispán, majd a tanácsrendszerben a megye első tanácselnökévé választották.⁵⁵⁰

Polgármester, polgármesterhelyettes

Magyary a polgármestert a thj. város első tisztviselőjeként határozta meg, akit a törvényhatósági bizottság közgyűlése 10 évre választott. A polgármester azonos rangban volt a vármegye alispánjával. A polgármesternek kiváló főnöki képességén és jó közigazgatási szaktudása mellett a városfejlesztés, városrendezés és városépítés témakörében is otthonosan kellett mozognia. A közgyűlés elnökének jogi képzettséggel kellett rendelkeznie, aki a város vezetője, valamint a városi tisztviselők és alkalmazottak főnöke volt.⁵⁵¹

Az 1929. évi XXX. tc. szerint a polgármester a hatáskörébe utalt egyes ügyek, ügycsoportok intézését a főjegyzőre és bizonyos városi tanácsnokokra bízhatta. A megbízott főjegyző vagy tanácsnok ilyen esetekben a polgármester nevében intézkedett és intézkedése a polgármesterével azonos tekintet alá esett.⁵⁵²

A levéltári kutatás során vizsgált városi szabályrendelet szerint a helyi polgármester a törvényhatóság első tisztviselője volt, aki a város lakosságát köz- és magánügyekben egyaránt képviselte, intézte és vezette a város közigazgatását, valamint a város szellemi, erkölcsi és anyagi jólétét elősegítő intézkedéseket tett. A főispán akadályoztatása esetén elnöke volt a törvényhatósági közgyűlésnek, a közigazgatási bizottságnak és a bíráló választmányának, többek között gondoskodott a közgyűlések közzétételéről, valamint jelentésekkel segítette a közgyűlés munkáját.⁵⁵³

A polgármesteri tisztség szintén 1950-ben szűnt meg az I. tanácstörvény bevezetésével, amelyet az 1989-es önkormányzati törvény állított vissza. Az önkormányzati törvény szerint a polgármester a helyi képviselő-testület elnöke és önkormányzati

---

⁵⁴⁹ <http://jogiportal.hu/>

⁵⁵⁰ Dobrossy, 1997.

⁵⁵¹ Magyary, 1942.

⁵⁵² Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>

⁵⁵³ MNL. B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921. 1. dob. 1908.

feladatain kívül különböző államigazgatási feladatokat és hatásköröket is elláthat, amelyekről jogszabályok rendelkeznek. A polgármestert egy vagy több alpolgármester segíti munkájában.⁵⁵⁴

Jegyző, Főjegyző, Aljegyző

Magyary Zoltán a közigazgatásról szóló munkájában írja, hogy: „A jegyzőt a megfelelő képesítéssel bíró egyének közül a képviselő-testület élethossziglan választja, ugyancsak a főszolgabíró jelölése alapján. Szakképzettsége és állandósága révén rendszerint a bírónál nagyobb egyéni súlyt szerez és a képviselő-testület tulajdonképeni vezetője lesz. Feladata, hogy a községi adminisztrációt vezesse, részben végezze, a képviselő-testület ülésein az ügyeket előadja és a jegyzőkönyvet vezesse, ő a községnek, mint szervezeti egységnek a tulajdonképeni főnöke; az ő érdeme, ha a község vezetésében van előrelátás és iniciatíva, jó a szervezet, van parancsadás, azaz mozog a közigazgatás, van összhang és ellenőrzés a különböző szervekkel szemben, és a jegyző mulasztása, ha mindez hiányzik.”⁵⁵⁵

A tanács jegyzői teendőit a kirendelt aljegyző végezte. Hatásköre szerint felügyelte és vizsgálta a város kezelése alatt álló pénztárakat, behajtotta a köztartozásokat, statisztikai adatokat gyűjtött be, intézkedett továbbá a város ingatlan és ingó vagyonának leltározásáról, kezeléséről és hasznosításáról, a város pénzét a közgyűlés által kijelölt pénzügyintézetnél elhelyezte, valamint a közgyűlés elé terjesztette a számadásokat. A jegyző a tanácsuléseken intézett ügyekről jegyzőkönyvet vezetett.⁵⁵⁶

Miskolc szervezeti szabályrendelete szerint a polgármestert akadályoztatása esetén, megbízásából, vagy ha a polgármesteri szék üres volt, a főjegyző helyettesítette s mindazokat a jogokat gyakorolta és azokat a kötelességeket teljesítette, amelyeket törvény, vagy szabályrendelet előírt.⁵⁵⁷

A jegyzői állásokat 1948-ban szüntették meg. A jegyzői feladatkört, valamint a hasonló, főként államigazgatási feladatokat a VB titkár látta el 1990-ig, az önkormányzati rendszer bevezetéséig, amikor újra bevezetésre került a jegyzői tisztség.

Városi ügyosztályok

Az önkormányzati testületek érdemi ügyviteli feladatait a közigazgatási ügyosztály végezte. Stipta István írja, hogy: „Az osztály munkatársai referálták a közigazgatási természetű

---

⁵⁵⁴ Marjanucz, 2006.

⁵⁵⁵ Magyary, 1942, 320. p.

⁵⁵⁶ Stipta, 2007.

⁵⁵⁷ MNL. B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921. 1. dob. 1908.

ügyeket az ügydöntő testületekben, vezették a honosítási, állampolgársági ügyekkel összefüggő nyilvántartásokat, intézték a sajtóügyeket, engedélyezték az időszaki lapok árusítását. Szerkesztették a Hivatalos Értesítőt, kiadták a hatósági bizonyítványokat. Ez a hivatal állította össze a legtöbb adót fizetők jegyzékét, és készítette el a törvényhatósági választók névjegyzékét, nyilvántartotta a politikai jogaiktól megfosztott személyeket, megszervezte a népszámlásokat.”⁵⁵⁸

Miskolc thj. város Tanácsa a várost érintő szervezeti változások kapcsán rendelte el⁵⁵⁹ a közigazgatási ügyosztály megszervezését. A közigazgatási ügyosztály hatáskörébe tartoztak általánosságban a következő ügyek: „mezőgazdasági (...), az autonómiák hatáskörébe eső közigazgatási rendészet általánosságban, s a felsoroltak tekintetében a közületeket terhelő feladatok.”⁵⁶⁰

A város gazdasági és háztartási ügyeit a gazdasági ügyosztály intézte. Hatáskörébe tartozott a városi ingatlanok hasznosítása, gondozása, a város ingó és ingatlan vagyonának gondozása és felügyelete stb.⁵⁶¹

Kutatás során talákoztunk Miskolc vonatkozásában a hasonlóan létre jött műszaki ügyosztály,⁵⁶² kulturális ügyosztály⁵⁶³ és az üzemi ügyosztály⁵⁶⁴ megszervezésével is. A különféle szakhivatalok és tisztségviselőik hasonlóan jelentős szerepet töltek be a városi igazgatásban.

Számvevőség, könyvvizsgálat

Miskolc thj. város pénzkezelési és számviteli szabályrendelete⁵⁶⁵ szabályozta a város pénzeszközeinek kezelését, felügyeletét, a beszedett adókat és illetékeket, melyeket a városi pénztárban kezelt és őrzött.

A B-A-Z Megyei Levéltárban fellelt szabályzat, pénztári utasítás formájában határozta meg az általános rendelkezések mellett a pénzkezelés módját és elszámolását. A számvevőségi utasítás többek között kiterjedt a költségelőirányzatra, a számfejtésre, az utalványozásra, naplővizsgálatra, a zárszámadásra és a vagyonleltár eljárásaira. A helyi szabályrendelet szerint: „A számvevőség hivatását a város, valamint a város kezelése alatt álló alapok és alapítványok vagyonának és jövedelmeinek a törvények, szabályok és utasításoknak

---

⁵⁵⁸ Stipta, 2007, 111. p.

⁵⁵⁹ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B-1920. 7. dob. 18945/ki. 1947.

⁵⁶⁰ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B-1920. 1947. 1. p.

⁵⁶¹ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B-1920. 1947. 1. p.

⁵⁶² MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B-1920. 7. dob. 2/ki.1948.

⁵⁶³ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B-1920. 7. dob.14.926/ki. 1947.

⁵⁶⁴ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B-1920. 7. dob. 11.624/ki.1940/II.

⁵⁶⁵ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV.B-1920. 7. dob. 246/1909.

megfelelő nyilvántartása, a városi pénztár és egyéb vagyonkezelő hivataloknak és számadó közegeknek állandó ellenőrzése képezi.”⁵⁶⁶

A 2. világháborút követően az 1948-49. évi átszervezésekkel szovjet típusú állampénzügyi-költségvetési rendszer jött létre, mely kisebb-nagyobb változtatásokkal a rendszerváltásig, 1990-ig működött.

A tanácsok igazgatási feladataik mellett gazdasági feladatokat is elláttak. Működésük a centralizmus elvére épült, amely biztosította a felsőbb szinten elhelyezkedő szervek felügyeleti jogát.

Az 1990-ben bevezetett pénzügyi szabályozás tette lehetővé az önkormányzatok gazdasági önállóságát és önfinanszírozó képességének elősegítését. Az önkormányzatok gazdálkodása a helyi közfeladatok ellátásának pénzügyi megalapozását jelenti, mint az önkormányzati bevételek és a kötelező, valamint az önként vállalt közérdekű feladatokkal kapcsolatos kiadások összehangolása. A helyi önkormányzati intézmények beszámolóinak felülvizsgálatára, és gazdasági, pénzügyi tevékenységeinek folyamatos figyelemmel kísérésére az önkormányzat könnyvizsgálót bízott meg, amelynek további részletezésére nem tudunk kitérni.⁵⁶⁷

Javadalmi hivatal

A javadalmi hivatal feladatai közé tartozott a város által bérelt, vagy tulajdonát képező javadalmak kezelése és használata, mint a húsfogyasztási adó, a borital adó, a városi fogyasztási adópótlékok, a szikvíz és ásványvíz utáni illetékek, állatvásártéri és piaci helypénz, a városi jéggyár termelt jegének árusítása, a közvágóhíd jövedelmének kezelése, a vásártéri mérlegdíj stb. A hivatal szabályrendeletében⁵⁶⁸ határozta meg a javadalmi bizottság hatáskörét. A hivatal a következő tagokból állt: főnök, főkönyvelő, pénztárnok, könyvelő, ellenőr, felügyelő, ügynökök, vámosok, helypénzszedők, jegyellenőrök, hivatali szolga. A szabályzat meghatározta a hivatali dolgozók feladatait is.⁵⁶⁹

Az 1937. évi szabályrendeletben⁵⁷⁰ a külszolgálati alkalmazottak hatáskörét és feladatait is meghatározták, akik a következők voltak: felvigyázó, vámszedő, helypénzszedő, mérlegkezelő és hivatali altiszt.⁵⁷¹

---

⁵⁶⁶ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.B-1920. 1910, 26. p.

⁵⁶⁷ Dr. Kara - Dr. Kökényesi, 2010.

⁵⁶⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920. 2. dob. 5. csop. 3/kgy.1909.

⁵⁶⁹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1920.

⁵⁷⁰ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920. 2. dob. 5. csop. 2281/ki.1937. 21-23. p.

⁵⁷¹ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920. 2. dob. 5. csop.

Egyéb városi tisztségek

A városi közigazgatás feladatait ellátó hivatalnokok megválasztásáról Stipta István írja, hogy: „helyettes polgármestert, a főjegyzőt, a tanácsnokokat, az árvaszéki ülnököket, a tiszti főügyészt, a műszaki tanácsost, a mérnököket, az aljegyzőket, a főpénztárnokot, a tiszti orvosokat, a helyhatósági és vágóhídi állatorvost, az adópénztárnokot, az adóhivatali és főpénztári ellenőröket, a közgyámot és a hatósági munkaközvetítő főnökét, a tűzoltóparancsnokot a törvényhatósági bizottság közgyűlése egyszerű szótöbbséggel élethossziglan választotta meg. A szak-, kezelő- és segéd személyzet tagjai közül az irodaigazgatót, a birtoknyilvántartót, az útmestert, az adótiszteket, a pénztári tiszteket, a közigazgatási iktatót, a közigazgatási irattárost, az árvaszéki iktatót, az adóhivatali iktatót, a városbírói iktatót, az irodafőtisztet, az irodatiszteket, a számtiszteket, az építési felügyelőt, a városgazdát, a köztisztasági felügyelőt, a műszaki segéd tiszteket és az írnokokat a törvényhatósági bizottsági közgyűlés határozatlan időre választotta.”⁵⁷² A későbbi időszakban a városi közigazgatás központi feladatait már 225 hivatalnok látta el a következő tisztségekben: polgármester, helyettes polgármester, jegyző, tanácsnokok, főügyész, aljegyzők, árvaszéki ülnökök, közgyám, tiszti főorvos, tiszti orvosok, főszámvevő, helyettes főszámvevő, számvevők, számlaellenőrök, számtiszt, főpénztárnok, főpénztári ellenőr, pénztári tiszt, adópénztárnok, adóellenőr, adótisztek, birtoknyilvántartó, végrehajtók, vezető műszaki tanácsos, főmérnökök, mérnök, műszaki tisztek, műszaki segéd tisztek, főlevéltárnok, irodaigazgató, iktatók, irattárnok, helyhatósági állatorvos, irodai segéd tisztek, írnokok, városgazda, közigazgatási gyakornok, kezelők, díjnokok, becsüsök, színházi gondnok, helypénzszedők, vámszedők, szülésznők.⁵⁷³

4.3.3 A közigazgatás és a városigazgatás változása

Az I. világháborúban elszenvedett károk drasztikus változásokat hoztak hazánk életében. Felbomlott az Osztrák-Magyar Monarchia, elveszítettük az ország területének kétharmadát, számos erdőt, bányát, gyárat, nem beszélve a nagyarányú lakosságról. Az ország térszerkezete megváltozott, megyéket, településeket vágtak ketté az új országhatárok. Észak-Magyarország egyik potenciális városa volt Kassa, amelynek szerepét Miskolcnak kellett átvennie.

---

⁵⁷² Stipta, 2007, 114-115. p.

⁵⁷³ Stipta, 2007.

Az 1919. évi 3886. sz. kormányrendelet részben visszaállította, részben korszerűsíteni tudta a dualizmus kori területi és közigazgatási viszonyokat, amelyek Miskolcon is rendszerváltó hatást fejtettek ki.⁵⁷⁴

A korszak legjelentősebb változását az 1929 évi XXX. tc. hozta, amely új szervként hozta létre a vármegyék és a törvényhatósági jogú városok önkormányzatában a kisgyűlést, megszüntette a városi tanácsokat és módosította a főispánok jogkörét. A rendezett tanácsú városok elnevezése megyei városokra változott. A törvénycikk többek között meghatározta a képviselő-testületek létszámát. A megyei városok, valamint a nagy- és kisközségek képviselő-testületei továbbra is virilistákból és választott tagokból álltak, míg egyes tisztviselők hivatalból kerültek be a hivatalba.⁵⁷⁵

A hazai területi igazgatás az 1929. évi reformmal kezdődött, a végrehajtói tevékenység gyorsítására irányuló törekvéssel, valamint az önkormányzati hatáskör szűkítésével. Láthattuk, hogy Miskolcon is megalakult a kisgyűlés, átalakították a közgyűlés bizottságait, megváltozott a tisztújítás folyamata. A háború Miskolc közigazgatását is jelentősen befolyásolta. Az 1939. évi 2. tc. a településtől további önkormányzati jogokat vont el. A törvényhatósági választásokat elhalasztották, majd kötelezővé tették a kinevezési rendszert. Az önkormányzati közigazgatás joghoz kötötté vált, valamint elkülönült egymástól a központi és a helyi hatáskör közötti különbség a hivatkozott tc. és a város szabályrendelete miatt.⁵⁷⁶

A helyi szabályrendelet⁵⁷⁷ további részjogosítványai szerint a város vezető testülete belügyeiben határozott, szabályrendeletet alkotott, határozatok és szabályrendeletek végrehajtására jogosítvánnyal, valamint pénzügyi autonómiával rendelkezett, az önkormányzat közigazgatási költségeit megállapította és fedezetükről gondoskodott. Ezen felül a város törvényhatósági bizottsága gyakorolta az állami közigazgatás közvetítését és egyéb közérdekű, sőt országos ügyekkel is foglalkozhatott. Ezeket az ügyeket megvitathatta, közölhette a kormánnyal, valamint felterjeszthette a törvényhozás házához.⁵⁷⁸

A 2. világháborút követően hazánkban szovjet típusú tanácsrendszer működött, amelyben az államigazgatás és a helyi igazgatás kettős funkciójából az előbbi érvényesült erőteljesebben. A rendszert jellemző tanácsok centralisztikus közigazgatási hierarchiába illeszkedtek, szervezetüket, működésüket felülről vezérelték. A tanácsrendszer is igyekezett tükrözni az államigazgatási egység és a helyi igazgatás kettős funkcióját, amelyet a tanácselnök, a

---

⁵⁷⁴ Stipta, 2007, 91-92. p.

⁵⁷⁵ Szabó Pál, 2006, 182. p.

⁵⁷⁶ Stipta, 2007.

⁵⁷⁷ MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1920. 1. dob. 2/8.

⁵⁷⁸ MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1920.

végrehajtó bizottsági titkár, valamint a választott tanácsstagok képviseltek, bár mindez az állami monopólium irányítása alatt működött.⁵⁷⁹

A 80-as években további korrekciós lépések követték egymást a tanácsi konstrukció és a tanácsi gazdálkodás területein. 1984 januárjában megszűntek a községek fölött gyámkodó járási hivatalok, a községek és a szomszédos város kapcsolatait demokratikusabb alapokra helyezték, létrehozva a városkörnyéki községek rendszerét, amely a partner tanácsszervek együttműködésén alapult. A tanácsrendszer fejlődése lassú és hosszadalmas volt egy folyamatos elmozdulással az önkormányzatiság felé.⁵⁸⁰

Miskolc 1954-1971 közötti időszakban megyei városi jogállást kapott másik négy nagyvárossal együtt (Győr, Debrecen, Pécs, Szeged), a 3. tanácstörvény időszakában 1971-től pedig megyei várossá nyilvánították, amely 1990-ig állt fenn. Ekkor a magyar történelemben először váltak a települések a helyi önkormányzati hatalom elsődleges címzettjeivé, visszaszorítva a megyék szerepét.⁵⁸¹

---

⁵⁷⁹ Bayer, 2000.

⁵⁸⁰ Gergely, 2005.

⁵⁸¹ Pálné, 2009.

5. ÖSSZEGZÉS

Az elmúlt korszakok eredményeit tekintve Miskolcnak sikerült több jelentős fejlődési fokot meglépnie a - kutatási kérdésekként felvázolt - helyi és országos kormányzati együttműködéseknek köszönhetően, még ha több esetben ütköztek is az érdekek. Láthattuk az is, hogy a vizsgált folyamatokat milyen jelentős változások előzték meg, majd az elért eredmények milyen újabb jelentős változásokat generáltak, illetve, hogy milyen autonómia törekvések kapcsolódtak az említett folyamatokhoz.

A kutatás során megvizsgáltuk a város megkettőződésének (Ó-Miskolc és Új-Miskolc), majd a település külső-belső határainak kitolódásának okait, valamint láthattuk, hogy a környező településekkel történt összekapcsolódás milyen események hatására jött létre.

Kezdetekben a városok és vásárcsokörzetek kialakulását leginkább gazdasági okokkal magyarázták a korábbi kutatások. Az első vizsgált korszakra jellemző, hogy az ország régióinak gazdasági erősödése az uralkodó erősödését is jelentette, így királyi szándék is állhatott bizonyos települések, jelen esetben Miskolc fellendítése, illetve önállósodási törekvése mögött. A helyi autonómia törekvések elég korán megjelenhettek a településen, így Miskolcnak sikerült számos privilégiumot megszereznie és megtartania az évszázadok során. Így lehetséges az, hogy Miskolc számos kiváltsággal bővült az időszakban, amelyek később a városi lét kritériumaivá váltak.

Az első privilégiumot, a szabad bíró- és tanácsválasztás jogát, amelyet Nagy Lajos adományozott a városnak, vagy a Zsigmond által 1395-ben adományozott szabad törvénykezési jogot, később számos kiváltság követte. A város a 16. századtól maga szabályozhatta a helyi társadalom legfontosabb ügyeit, mint az önkormányzatot, törvénykezést, valamint az egyházi ügyeket. A városi autonómia garanciája a szabad és önálló törvénykezés volt.⁵⁸² Mindez a növekedés, amelyet a privilégiumok megszerzésével ért el Miskolc, a további gyarapodását szolgálta.

A mezővárosi rangú település újabb előrelépése - rendezett tanácsú várossá nyilvánítása - további gyökeres változásokat indított meg a városban. A megváltások évei alatt a város jelölése privilégiált Miskolc város volt. A megváltások alatt a város területe folyamatosan változott. Kevésbé volt számot tevő a belterület növekedése, de az írtásföldeknek köszönhetően a külső részek gyarapodásnak indultak. Későbbiekben, a város belterületének

---

⁵⁸² Tóth, 1981.

növekedésével a lélekszám is emelkedett. Mindezekkel együtt bővültek a lakosság komfortosabb életét biztosító közintézményeinek száma is.⁵⁸³

Mivel a település egyre több kiváltságot tudott szerezni, a városi közösség jólétét egyre magasabb szinten tudta biztosítani. A második vizsgált korszak legjelentősebb eseményei között tarthatjuk számon, hogy Miskolc vezető rétege próbálta elérni, hogy kormányzati szinten is befolyást szerezhessen a településnek. A város demográfiai tényezői egyre kedvezőbbek lettek, amit a település gazdasági mutatói is jeleztek. Ezzel együtt nőtt a település mérete és színesedett a kulturális élete. Az országgyűlés - hosszas helyi és országos szintű egyeztetések, intézkedések során - úgy döntött, hogy önálló törvényhatósági jogra emeli a várost, kijelölve ezáltal fejlődési pályáját.

Beluszky Pál és Győri Róbert a magyar városhálózatokról szóló könyvében írja, hogy: „A közigazgatás intézményei mellett a dualizmus kori modernizáció során egy sor városi szerepkörű gazdasági, kulturális, szolgáltató intézmény alakult ki, melyek támogatták a városodást, a városi szerepkör súlyának és választékának növekedését, a hierarchikus tagolódást, formálták a városok vonzáskörzeteit. A városokban, még a szerényebb járási székhelyeken is megjelentek a bankok, bankfiókok, takarékpénztárak, biztosító társaságok. (...) Az időszakosan működő vásárok szerepét egyre inkább az állandó üzletek, a nagyobb városokban már a messzemenően szakosodott kereskedések vették át.”⁵⁸⁴

Megváltozott az ipar szerepe is a városképzésben. A kézműipart a gyáripar váltotta fel, amelynek közvetett kapcsolata volt a városiasodással, minthogy nagyszámú népességet tudott tömöríteni az egyes városokba, mint Miskolc esetében is.

Hazánkban a gyáripar kialakulása a 19. század második felében ment végbe. A vasolvasztó kohók még az 1890-es években is faszénnel működtek, virágzott az erdei szénégetés. A gőzgépek bevezetésével fokozatosan szűntek meg a vízi erővel működő hámorok és malmok⁵⁸⁵ Miskolcon is.

A szomszédos Diósgyőrben az erdei üzem fejlesztése mellett beindult a vasgyártás (1765) és az üvegipar (1772), a papírgyártás pedig a 18. század legelején kezdődhetett el, így az ipar a 10. számú fotón látható Diósgyőr lakosságnak megfelelő munkalehetőséget tudott biztosítani. A település újabb fejlődési szakasza 1910-től vett nagyobb lendületet, amikor megvásárolta a Tapolcafürdőt.⁵⁸⁶ A háború idején a Vasgyár a hadi eszközök gyártása révén fellendült, de

---

⁵⁸³ Rémiás, 2004.

⁵⁸⁴ Beluszky, 2005. 64. p.

⁵⁸⁵ Paládi-Kovács, 2007.

⁵⁸⁶ Halmay-Leszih, 1929. A szerzők itt a diósgyőri vár szomszédságában található Tapolca fürdőre (ma diósgyőri Várfürdő) hivatkozhatnak, ugyanis levéltári kutatásom során a korabeli kataszteri térképek vizsgálata

nagyobb mértékben csak a háború után tudott fejlődni. Szintúgy Újdiósgyőr és Diósgyőr a helyi papírgyártással kiegészülve.

Diósgyőrben a szén- és vasércbányászat, valamint az erre épült kohászat és fémipar a dolgozók nagyfokú koncentrációját érte el. A bányászat és az ipar együttesen városi méretű népességtömörülést hozott létre, így megjelentek a városi funkciók is. Az ipartelepek többnyire állami, vagy állami vállalatok kezében voltak, ami meghatározta a település társadalmi jellegét is. A vasút építése és fenntartása, valamint a hozzá kapcsolódó szolgáltatások országos piacot teremtettek, amelybe Diósgyőr nagymértékben részt vett,⁵⁸⁷ ami a 13. számú fotón is látható.

A korabeli Miskolcra szóló munkájában írta Szendrei János, hogy egy ország fejlődése nagymértékben függ városainak fejlődésétől, amelyekre, mint ipari központokra érdemes tekinteni, és amelyek a vidéki termelők fogyasztói központjai is egyben.⁵⁸⁸ Miskolc erőteljes fejlődése hozzájárult ahhoz, hogy a korábban szabad királyi városi rangért harcoló település önálló törvényhatósági jogot szerezhessen, amelyhez az országos jogszabályi változások is jelentősen hozzájárultak. A számos városi mozgalom mellett sokasodtak az önállósodási törekvések az önálló igazgatás birtoklásáért. A városnak sikerült elszakadnia a megyei közigazgatástól, hogy Miskolc folytathassa emelkedését és megszülethessen Nagy-Miskolc fogalma még a törvényhatóság megszerzésének évében.

Miskolc mellett tehát jelentős volt a Miskolccal szomszédos települések ipari jellege is. Ilyen volt még a Hejőcsaba és Tapolca határán felépült mészgyár is, de a két háború között téglagyár és kerámiagyár is működött itt. Így Hejőcsaba pl. több szállal is kötődött Miskolchoz. A Kereskedelmi és Iparkamara dokumentumai arra engednek következtetni, hogy a Miskolccal szomszédos Hejőcsaba a miskolci járás meghatározó településének számított.⁵⁸⁹

Mindezekkel az ipari potenciálokkal érintett településrészek lettek a következő kutatási részben Nagy-Miskolc részei.

Szintén a Beluszky-Győri kötetben olvashatjuk, hogy: „A település(város)fejlődésre az ipar telephelyválasztásának eltérő indítékai, ill. körülményei eltérő hatást gyakoroltak. Ha az ipar a már meglévő városokba települt, a helyi tőke részt vett a vállalat alapításban, az új üzem helyi erőforrásokra is támaszkodott (szakképzett munkaerő, fogyasztópiac, kedvező forgalmi

---

szerint ugyanúgy hívták, mint Tapolczat, Tapolcza pusztát. Habsburg Birodalom, kataszteri térképek, XIX század.

⁵⁸⁷ Beluszky-Győri, 2005.

⁵⁸⁸ Szendrei, 1911.

⁵⁸⁹ Dobrossy, 2005.

helyzet stb.), akkor szoros kapcsolatba kerülhetett az iparosodás és a városfejlődés.”⁵⁹⁰ Mivel Miskolcon már korábban is jellemző volt az ipar megléte, ezért jelen esetben a városfejlődés együtt járt az iparosodással. Sőt, a szomszédos települések kiépült ipara szintén hozzájárult és háttérrel biztosított Miskolc további fejlődéséhez a települések összekapcsolásának gyakorlatával a szomszédos települések minden előnyével és hátrányával, amelyet néhány gondolatban ebben a fejezetben kívánunk összefoglalni.

Barta Györgyi véleménye szerint a szocializmus időszakában a gazdaságfejlesztés helyeit elsősorban a környezeti erőforrások határozták meg. A környezeti erőforrásokon belül a természeti erőforrások és az öröklött gazdaság játszotta az elsődleges szerepet. A természeti erőforrások a szénbányászathoz, a vas- és acéliparhoz, a vegyiparhoz és az építőanyagiparhoz kapcsolódtak. A természeti erőforrások bázisán fejlődtek ki és vészelték át a rendszerváltást pl. a cementgyárak. A telephely megválasztása nagymértékben az öröklött gazdaságtól függött, mint a gyáraktól, az állóeszköz-állománytól, az infrastruktúrától és a képzett munkaerőtől.⁵⁹¹

„A városok sokrétű funkcióinak működtetése jelentős munkaerőigénnyel jár: a város vonzást gyakorol környezetének lakosságára (migrációs központ), lakossága növekszik, lélekszámára nézve kiemelkedik környezetéből. A városi intézmények működtetése magasabb szintű szaktudást igényel; a városi társadalmak nemcsak népesebbek a falusiaknál, hanem eltérő foglalkozási szerkezetük, képzettségük, iskolázottságuk”⁵⁹² A miskolci értelmiség településen belüli magas arányát a törvényhatósági jogú városért folyó küzdelem során többször is hangoztatta gazdasági növekedése mellett és érvként használta fel, hogy elérje a törvényhatósági jogot. Itt kívánjuk megemlíteni, hogy az ebben az időben megfogalmazódott, de később realizálódott, települések összekapcsolásával létrejött Nagy-Miskolc esetében halmozottan jelentkezett az a tény, hogy az összecsatolt települések lakosságának iskolázottsága, képzettsége és foglalkozási struktúrája merőben eltért egymástól pontosan az itt említett városi-falusi társadalmakra jellemző különbségek miatt.

Nehézipari Műszaki Egyetem Miskolcra kerülését követően eleinte bányamérnöki, kohómérnöki, gépészmérnöki, majd földmérő-mérnöki Karokkal működött.

Miskolc bővítéséről a korabeli városvezetők elképzelése – bár eltérő indokok miatt - találkozott négy évtizeddel később a megvalósult szándékkal, azzal a különbséggel, hogy bár a településeket csatlakoztatták, a településrészeknek önálló funkciókat szántak.

---

⁵⁹⁰ Beluszky-Győri, 2005, 56. p.

⁵⁹¹ Barta, 2002.

⁵⁹² Beluszky-Győri, 2005. 16. p.

A tanácsrendszerrel megszűnt a települési önkormányzatok autonómiája. A központosítással a helyi szervek alárendelődése lépett érvénybe. A főváros ipari súlyának csökkentése érdekében létrehozott vidéki városokban, mint Miskolcon, vagy Pécsen nehézipari központokat hoztak létre. Az időszak gazdaságpolitikája a nagyvállalati rendszerre épült. Követelmény volt a nehézipari iparosítás, a cél az árumennyiség növelése volt, a szolgáltatások és az infrastruktúra fejlesztése háttérbe szorult. A tanácsi rendszerben az ipar átszervezésével, összevonásokkal hatalmas nagyvállalatok jöttek létre.⁵⁹³

Ebben az időszakban a telepített ipar vagy a meglévő ipar felfuttatása határozta meg a település jellegét, ami egyúttal hanyatlásukat is okozta. Így amikor a bázist nyújtó iparág válságba került, a diverzifikálatlan gazdasági szerkezet nehezen tudott megújulni.⁵⁹⁴

Miskolc esetében már a középkortól kezdve dicsérték a település kedvező földrajzi fekvését, az utak találkozásánál fekvő előnyös helyzetét, amely a város későbbi korszakában is előnyére tudott válni észak-keleti fekvése miatt.

Az 1945 után Magyarország és Miskolc helyzetét Germuska Pál a következők szerint jellemezte: Az iparosítás kiemelt szerepet kapott, mert a korabeli téves gondolkodás szerint az ipart tartották valódi húzóágazatnak. Bár az elmélet, hogy az iparosodás egyenesen arányos a városfejlődéssel, világjelenség volt. A főváros ellensúlyozása érdekében több nagyvárost régióközpontként kezdtek el 150 ezer - 200 ezer fős ipari nagyvárossá fejleszteni. Mindez azt jelentette, hogy beruházási forrásokkal segítették a nehézipar fejlesztését, a szocialista városok kiépítését. Miskolc néhány várossal együtt régi iparvárosnak számított, ahol magas a kereskedelmi, az ipariforgalmi, a szociális, valamint a kulturális foglalkozásúak aránya is.⁵⁹⁵ Hogy az iparosítás és a fejlődés között lehet-e párhuzamot vonni, egy újabb kutatási kérdést vet fel, minden esetre Kossuth Lajos felismerni vélte, hogy az ipart fejleszteni kell, mert ipar nélkül nemzetünk csak félkarú óriás.⁵⁹⁶

A hazai hierarchiai rendszerben Miskolc az 1980-as évek elejéig - a helyi ipar koncentrációja miatt – erősödött. Végül Miskolc iparvárosi imázsa a korszakkal együtt lezárult. Ettől függetlenül Miskolc és a környező települések számos tényezővel tudtak hozzájárulni a város gyarapodásához, ami nem csak összecsatolta, de idővel össze is kovácsolta a kutatásban helyet kapott településekkel.

---

⁵⁹³ Kondor, 2013.

⁵⁹⁴ Germuska, 2004.

⁵⁹⁵ Germuska, 2004.

⁵⁹⁶ Botos, 2010.

6. SUMMARY

Considering the results of the past eras, Miskolc managed to reach several significant stages of development due to the local and national government cooperation - outlined as research questions -, even in case of conflict of interests on many occasions. We could also see what significant changes preceded the examined processes and what new substantial changes were generated by the achieved results as well as what autonomy endeavours were connected to the said processes.

In the course of the research, we examined the reasons for doubling of the city (Old-Miskolc and New-Miskolc) and the displacement of the outer-inner borders of the settlement as well as we could inspect what events led to the connection with the surrounding settlements.

In the beginning, the development of cities and market districts was mostly explained by economic reasons in previous researches. It is typical of the first examined period that the economic strengthening of the country's regions also meant the strengthening of the ruler, therefore royal intention could also be behind the upswing of certain settlements, i.e. in this case Miskolc and their striving for independence. The aspirations for local autonomy appeared quite early in the settlement, this way Miskolc managed to acquire and keep many privileges over the centuries. Thus, it is possible that Miskolc was extended with many privileges during the period, which later became the criteria for being a city.

The first privilege, the right to freely elect judges and councils, which was granted to the city by Louis the Great or the right to free legislation granted by Sigismund in 1395, was later followed by numerous privileges. From the 16th century, the city itself could regulate the most important matters of local society, such as local government, legislation and church matters. The guarantee of urban autonomy was free and independent legislation.⁵⁹⁷ All this growth, which Miskolc achieved by obtaining privileges, served its further growth.

Another advancement towards the settlement of the country town (*oppidum*) status - its declaration as a city with an organized council - started further sweeping changes in the city. During the years of redemptions, the designation of the city was the privileged city of Miskolc. During the redemptions, the area of the city saw constant change. The growth of the inner area was of little account, but owing to the open fields, the outer parts began to grow. Later, with the increase of the inner city area, the population also increased. Together with all

---

⁵⁹⁷ Tóth, 1981.

of this, the number of public institutions that ensure a more comfortable life for the population also expanded.⁵⁹⁸

Since the settlement could obtain increasingly more privileges, it was able to ensure the well-being of the urban community at a higher level. Among the most significant events of the second examined era, we can count the fact that the leading layer of Miskolc tried to gain influence for the settlement at governmental level as well. The city's demographic factors were more favourable, which was also shown by the settlement's economic indicators. Along with this, the size of the settlement rose and its cultural life became colourful. The Parliament made a decision - during long discussions and measures both at local and national levels - to raise the city to the right of independent legislative authority marking its development path thereby.

In their book on Hungarian urban networks, Pál Beluszky and Róbert Győri write that: "In addition to the institutions of public administration, during the modernization of the dualism era, a series of economic, cultural and service institutions with an urban role were formed, which supported urbanization, the growth in the weight and variety of the urban role, the hierarchical division and they shaped the agglomeration of the cities. Banks, bank branches, savings banks and insurance companies appeared in the cities, even in the more modest district seats. (...) The role of periodically operating fairs has increasingly been taken over by permanent stores and in larger cities by fully specialized shops."⁵⁹⁹

The role of industry in urban formation has also changed. The handicraft industry was replaced by the manufacturing industry, which had an indirect relation with urbanization, since it could concentrate a large number of people in specific cities as in case of Miskolc.

In our country, the development of the manufacturing industry took place in the second half of the 19th century. Even in the 1890s, the iron-melting furnaces operated with charcoal and forest charcoal burning flourished. With the introduction of steam engines, water-powered tilting mills and mills⁶⁰⁰ also gradually disappeared in Miskolc.

In the neighbouring Diósgyőr, besides the development of the forestry plant, iron production (1765) and the glass industry (1772) started and paper production could begin at the very beginning of the 18th century, therefore the industry could provide appropriate employment opportunities for the population of Diósgyőr. Diósgyőr was included on photo No. 10 in the Appendix. Another development stage of the settlement gained a major momentum from

---

⁵⁹⁸ Rémiás, 2004.

⁵⁹⁹ Beluszky, 2005 64. p.

⁶⁰⁰ Paládi-Kovács, 2007.

1910, when it purchased the Tapolcafürdő.⁶⁰¹ During the war, the Vasgyár boomed by virtue of military equipment production, but it could mainly develop only after the war similarly to Újdiósgyőr and Diósgyőr supplemented by local paper production.

In Diósgyőr, coal and iron ore mining, as well as the metallurgy and metal industry built on it, concentrated a high number of workers. Mining and industry jointly created a city-scale population density, therefore urban functions also appeared. The industrial sites were mostly owned by the state or state companies, which also determined the social character of the settlement. The construction and maintenance of the railway including related services, created a national market, in which Diósgyőr largely participated.⁶⁰²

In his book on Miskolc, János Szendrei wrote that the development of a country is greatly subject to the development of its cities, which are worth considering as industrial centers and they are the consumer centers for country producers at the same time.⁶⁰³ The strong development of Miskolc contributed to the fact that the settlement, which was previously fighting for the status of a free royal town, could obtain independent legal authority, to which changes in the national legislation also highly contributed. In addition to the many urban movements, a lot of efforts were made for independence to possess an independent administration. The town managed to separate itself from the county government, so that Miskolc could continue its rise and the concept of Great-Miskolc (Nagy-Miskolc) could be born in the same year of acquiring legislative authority.

In addition to Miskolc, the industrial character of the settlements in the vicinity of Miskolc was also significant such as the lime factory built on the borderline of Hejőcsaba and Tapolca, but between the two wars, brick and ceramic factories also operated here. For instance, Hejőcsaba was connected to Miskolc by several threads. The documents of the Chamber of Commerce and Industry allow us to conclude that Hejőcsaba close to Miskolc was the defining settlement of the Miskolc district.⁶⁰⁴

The parts of the settlement affected by all these industrial potentials became the parts of Great-Miskolc in the upcoming research section.

We can also read the following in the Beluszky-Győr volume: "Different motivations or conditions for choosing the industrial site had a different influence on the development of the

---

⁶⁰¹ Halmai-Leszih, 1929. The authors may refer here to the Tapolcafürdő (today Diósgyőr Castle Spa) located in the neighbourhood of the Diósgyőr Castle, because during my archival research, according to the examination of the cadastral maps of the time, it was called the same as Tapolcza, Tapolcza Puszt. Habsburg Empire, cadastral maps, 19th century.

⁶⁰² Beluszky-Győri, 2005.

⁶⁰³ Szendrei, 1911.

⁶⁰⁴ Dobrossy, 2005.

settlement (city). If the industry settled down in already existing cities, the local capital participated in company foundation and the new plant also relied on local resources (skilled workforce, consumer market, favourable traffic situation, etc.) then industrialization and urban development could be closely linked.”⁶⁰⁵ Since the industry was previously present in Miskolc, in this case city development was accompanied by industrialization. Moreover, the developed industry of the neighbouring settlements also contributed and provided a background for the further development of Miskolc with the practice of connecting the settlements with all the advantages and disadvantages of the neighbouring settlements, which we wish to summarize in a few thoughts in this chapter.

In Györgyi Barta’s opinion, during the period of socialism, the places of economic development were primarily determined by environmental resources. Within environmental resources, natural resources and the inherited economy played a key role. Natural resources were related to coal mining, the iron- and steel industry, chemical industry and building material industry. E.g. the cement factories developed on the basis of natural resources and survived the regime change. The selection of site sizeably depended on the inherited economy, such as factories, fixed assets, infrastructure and skilled labour.⁶⁰⁶

"Operating the manifold functions of cities entails a significant manpower demand: the city attracts the population of its environment (migration center), its population grows and it stands out from its surroundings in terms of population. The operation of urban institutions calls for a higher level of technical expertise; urban societies are not only more populous than those in villages, but they also have a different occupational structure, qualification and schooling”⁶⁰⁷ During the fight for a city with legal authority, the high ratio of the intellect in Miskolc within the settlement was repeatedly emphasized along its economic growth and was used as an argument to achieve the right to legal authority. We wish to mention here that in case of Great-Miskolc defined at this time, but later realized and established by connecting settlements, the education, training and occupational structure of the population of the connected settlements completely differed from each other due to the differences exactly characteristic of the aforementioned urban-village societies.

After moving to Miskolc, the Technical University of Heavy Industry initially operated with the Faculties of Mining Engineering, Smelting Engineering, Mechanical Engineering and Surveying Engineering.

---

⁶⁰⁵ Beluszky-Győri, 2005. 56. p.

⁶⁰⁶ Barta, 2002.

⁶⁰⁷ Beluszky-Győri, 2005. 16. p.

The vision of the city leaders of the time as regards the expansion of Miskolc - although for different reasons - met the realized intention four decades later with the difference that although the settlements were connected, they wanted the settlement parts to have independent functions.

With the council system, the autonomy of local governments ended. With centralization, the subordination of local government came into effect. In order to reduce the industrial weight of the capital, heavy industry centers were established in rural towns such as Miskolc and Pécs. The economic policy of the period was based on the corporate system. The industrialization of heavy industry was a requirement, the goal was to increase the volume of goods, the development of services and infrastructure was pushed into the background. In the council system, huge corporations were established by the reorganization and mergers of the industry.⁶⁰⁸

During this period, the established industry or the acceleration of existing industry determined the character of the settlement, which also caused their decline. Thus, when the base industry was in a critical position, the undiversified economic structure had difficulty renewing itself.⁶⁰⁹

In case of Miskolc, the settlement's favourable geographical location, its favourable position at the intersection of roads has been praised since the Middle Ages, which could become an advantage even in the later era of the city due to its north-eastern location.

Pál Germuska described the situation of Hungary and Miskolc after 1945 as follows: Industrialization was given a prominent role, since according to the wrong thinking of the time, the industry was considered as the real leading sector. Although the principle that industrialization is in direct proportion to urban development was a world phenomenon. In order to counterbalance the capital, several large cities began to be developed as regional centers into large industrial cities with a population of 150,000 - 200,000 people. All this meant that investment resources were used to help the development of heavy industry and the construction of socialist cities. Miskolc, along with a few other towns, was considered an old industrial town, with a high proportion of people in commercial, industrial traffic, social and cultural occupations.⁶¹⁰ Whether it is possible to draw a parallel line between industrialization and development raises another research question. In any case, Lajos Kossuth also realized

---

⁶⁰⁸ Kondor, 2013.

⁶⁰⁹ Germuska, 2004.

⁶¹⁰ Germuska, 2004.

that industry must be developed, because without industry our nation is only a giant with one arm.⁶¹¹

In the Hungarian hierarchical system, Miskolc became stronger - due to the concentration of local industry - until the beginning of the 1980s. Finally the Miskolc's image as an industrial city closed down with the era. Regardless of this, Miskolc and the surrounding settlements could contribute to the growth of the city with many factors, which not only connected it, but with time also forged it together with the settlements included in the research.

---

⁶¹¹ Botos, 2010.

7. BIBLIOGRÁFIA

Á. Varga László (főszerk.): *Urbs Magyar Várostörténeti Évkönyv*, Budapest, 2006
https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_urbs_01_2006/?pg=3&layout=s
letöltés: 2018.09.29.

Albert József – Farkas István – Leveleki Magdolna: *Szociológia*, Möbius Print, Nyíregyháza, 2003.

Bácskai Vera: *Magyar mezővárosok a 15. században, Értekezések a történeti tudományok köréből, Új Sorozat 37*. Budapest, 1965.

Bácskai Vera: *Városok Magyarországon az iparosodás előtt*, Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

Bácskai Vera: *Városok és városi társadalom Magyarországon a XIX. század elején*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1988.

Balázs József: *Diósgyőr évszázadai*, K-B Aktív Kft Gyorsnyomda és másolószolgálat, Miskolc, 2002.

Barta Györgyi: *A magyar ipar területi folyamatai 1945-2000*, Studia Regionum, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.

Bayer József: *A politikatudomány alapjai*, Napvilág kiadó, Budapest, 2000.

Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog*, Dialóg Campus Kiadó, 2014.

Beluszky Pál – Győri Róbert: *Magyar városhálózat a 20. század elején*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2005.

Beluszky Pál – Győri Róbert: *Városi rang vice versa városi funkció (A városi rang és a városi funkció alakulása az elmúlt másfél évszázadban)* in: *Történeti földrajzi közlemények* 6. évfolyam, 3-4. szám, Nyíregyháza, 2018.
http://www.nyf.hu/foldrajz/sites/www.nye.hu.foldrajz/files/oktatasi_segedanyagok/konyvek/TFK-2018-3-4-Gistory.pdf letöltés: 2023.01.03.

Benett Robert J.: *Local Government in: The New Europe*, Belhaven Press, London, 1993.

Bernhardt Rudolf: *Federalism and Autonomy*. – Dinstein, Y. (ed.) *Models of Autonomy*. Tel Aviv University (Faculty of Law) – Transaction Books, New Brunswick – London, 1981.

Bodnár Tamás – Sárközi Sebestyén – Szolyák Péter: *A történeti Borsod megye településtopográfiája. (A Sajó völgye Alsószolcától Sajópetriig)* in: Dobrossy István (szerk.): *Levéltári Évkönyv X. Előtanulmányok a Miskolc monográfia IV-V. kötetéhez (Miskolc története 1848-1949-ig)*, Borsodi Nyomda Kft. Miskolc, 2000.

Botos Attila: *Románia tudatos térségi szerepvállalása* in: *Studia Mundi – Economica* Vol. 5. No. 4. 2018 http://real.mtak.hu/94637/1/studia_mundi_vol_5_no_4_2.pdf letöltés: 2023. 08. 01.

Burgess, Ernest: *The Growth of the City: An Introduction to a Research Project.* Publications of the American Sociological Society, vol XVIII, pp 85–97. 1925.
<https://www.studysmarter.co.uk/explanations/human-geography/urban-geography/concentric-zone-model/> letöltés: 2023. 01. 03.

Christaller, Walter: *Die Zentrale Orte in Süddeutschland*, Jena, 1933.

Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis, 27. köt., *Studio et opera*, Georgii Fejér, Bibliothecarii Regii. 1392-1400, Budae, 1834, <https://books.google.hu/books?id=n2FSAAAACAAJ&pg=RA2-PT1&dq=gurumbol&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiwk4C6-9HfAhUGGCwKHey2DB0Q6AEIMDAB#v=onepage&q=gurumbol>, letöltés: 2019. 01.03.

Csath Magdolna: *Rendszerváltás a gazdaságban avagy hogyan tűnt el a magyar ipar?* Kairosz Kiadó, Budapest, 2015.

Dahl, Robert: *Who Governs? Democracy and Power in an American City.* New Haven, Yale University Press, 1961.

Dilcher, Gerhard: A városfogalom jelentéstartalma a történeti városkutatás számára in: Á. Varga László (főszerk.): *URBS Magyar Várostartörténeti Évkönyv I*, Budapest, 2006, https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_urbs_01_2006/?pg=38&layout=s letöltés: 2019.07.31.

Dobos József: A városodásról és a városiasodásról. *Jogelméleti Szemle*, 2002/4. <http://jesz.ajk.elte.hu/dobos12.html> letöltés: 2023. 08. 01.

Dobrossy István (szerk.): *Előtanulmányok a Miskolc monográfia IV-V. kötetéhez (Miskolc története 1848-1949-ig)* in: *Levéltári Évkönyv X.* Miskolc, 2000.

Dobrossy István: *Miskolc Mindszent településrész története*, Borsodi Nyomda Kft., Miskolc, 2010.

Dobrossy István: *Miskolc 19-20. századi városrendezési tervei és megvalósításuk* in: Veres László – Viga Gyula (szerk.): *Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLI*, Kapitális Kft. Nyomdaüzem, Debrecen, 2002.

Dobrossy István: *Miskolc az önálló törvényhatósági joggal felruházott város 1909-2009*, Borsodi Nyomda Kft., Miskolc, 2009.

Dobrossy István (szerk.): *Miskolc írásban és képekben 2.* Kiadja: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kórház, 1995.

Dobrossy István (szerk.): *Miskolc írásban és képekben 4.* Kiadja: FORMA GMK, 1997.

Dobrossy István (szerk.): *Miskolc írásban és képekben 7.* Kiadja: Borsodi Nyomda Kft., 2000.

Dobrossy István (szerk.): *Miskolc írásban és képekben 9.* Kiadja: Borsodi Nyomda Kft., 2002.

Dobrossy István: *Miskolc társadalmának átalakulása, az ipar és a kereskedelem szerkezete 1929-1949 között* in: Dobrossy István (szerk.): *Levéltári évkönyv VII.*, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kórház nyomdája, Miskolc, 1994.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BAZM_Le_07_1994/?pg=262&layout=s
letöltés:2020.09.15.

Dobrossy István (szerk.): Miskolc a millicentenárium évében 1-2.FORMA GMK, 1997.

Dobrossy István (szerk.): Miskolc története I-VI. köt., Borsodi Nyomda Kft., Miskolc, 1996-2000.

Dobrossy István: Piac, vásár, sokadalom Miskolcon, Miskolc, 2002.

Dobrossy István: Tapolca, Diósgyőr és Hejőcsaba Miskolchoz csatolása 1945-ben in: Dobrossy István (szerk.): Levéltári évkönyv XII-XIII. Forma Nyomdaipari Kft., Miskolc, 2005.

Dobrossy István (szerk.): Levéltári évkönyv, VIII, Előtanulmányok a Miskolc monográfia II-III. kötetéhez (Miskolc története 1526-1849), Forma GMK nyomda, Miskolc, 1997.

Dobrossy István - Eszenyi Miklós - Zahuczky László: Miskolci Életrajzi Lexikon, Forma Nyomdaipari Kft, Miskolc, 2008.

Dunleavy, Patrick: Urban Political Analysis, Macmillian, London, 1980.

Enyedi György: Városi világ, Akadémiai kiadó, Budapest, 2012.

Fábián Máté: Az 1909-1910.évi elszakadási mozgalom Diósgyőr nagyközségben in: Ballabás Dániel (szerk.): Mozaikok a 18-20. századi magyar és egyetemes történelemből, PhD-hallgatók V. konferenciája, 2016, Líceum Kiadó, Eger, 2017.

Fügedi Erik: Középkori magyar városprivilegiumok = Ungarische Stadtprivilegen im Mittelalter 17-107, in: Tanulmányok Budapest 14., 1961.

Fügedi Márta – Dobrossy István: Az idegenforgalom szerepe a városkép alakításában Miskolcon in: Herman Ottó Múzeum Évkönyve 39. 2000.
https://epa.oszk.hu/02000/02030/00032/pdf/HOM_Evkonyv_39_359-373.pdf letöltés: 2023.08. 12.

Gál Judit: Az Árpád-házi királyok és hercegek ünnepélyes bevonulásai a dalmáciai városokba in: MICAÉ MEDIAEVALES IV. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról, ELTE, Budapest, 2015.

Gergely Jenő (szerk.): Autonóciák Magyarországon, 1848-2000, I. köt., L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005.

Gergely Jenő: Az autonóciákról általában, Múltunk Politikátörténeti Folyóirat, 1. 2010.
<https://epa.oszk.hu/00900/00995/00021/pdf/> letöltés: 2012.01.03.

Germuska Pál: Indusztria bővületében, Fejlesztéspolitika és a szocialista városok, 1956-os Intézet, Budapest, 2004.

Germuska Pál: Ipari város, új város, szocialista város in: Korall Társadalomtörténeti Egyesület, 11-12. 2003. <http://efolyoirat.niif.hu> letöltés: 2023.08. 01.

Gönczi Katalin: Kiváltságlevél és városi szabadság A szabad királyi városi státus jogi és társadalomtörténeti tartalma a „hosszú középkorban” in: Urbs Magyar Várostörténeti évkönyv, 2006. https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_urbs_01_2006/?pg=65&layout=s&query=A%20szabad%20kir%C3%A1lyi%20v%C3%A1rosok%20nemcsak%20nagys%C3%A1gukat letöltés: 2018.09.25.

Györffy György (szerk.): Anonymus: Gesta Hungarorum, Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről/Hasonmás kiadásban megjelentette a Magyar Helikon Pais Dezső fordításában. Bevezető, jegyzetek, térkép: Bibliotheca Historica, Budapest, 1977.

Gyulai Éva: A tapolcai (Borsod m.) egyházi uradalom a XVIII. században in: Dobrossy István (szerk.): Levéltári évkönyv X, Forma Nyomdaipari Kft., Miskolc, 2000.

Gyula Éva: Helyek és helyszínek egy kora újkori mezővárosban Miskolc topográfiaja a 16-17. században in: Dobrossy István – Faragó Tamás (szerk.): Levéltári évkönyv VIII, Forma GMK Nyomda, Miskolc, 1997.

Gyulai Éva: Szőlőbirtoklás Miskolcon a 16. században, Herman Ottó Múzeum, Officina Musei 3. Miskolc, 1995.

Dr. Halmay Béla – Leszih Andor (szerk.): Miskolc és Borsod-Gömör-Kishont egyelőre egyesített vármegyebeli községek, Magyar Városok Monográfiája V., A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1929.

Harris, Chauncy – Ullman, Edward: The Nature of Cities, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol.242, Building the Future City 7-17. p. 1945.

Hesse Jens Joachim (ed): Local government and Urban Affairs in International Perspective, Nomos, Verlag, Baden-Baden, 1991.

Holopcev Péter-Szöllősi István: Palotából Palotába. Két üdülőtelep: Tátralomnic és Lillafüred történetének párhuzamai in: Dobrossy István (szerk.): Levéltári évkönyv X, Forma Nyomdaipari Kft., Miskolc, 2000.

Hóman Bálint: A magyar városok az Árpádok korában Budapest, 1908 <http://mek.niif.hu/07100/07139/html/0006/index.html>, letöltés: 2018.09.15.

H. Németh István: A szabad királyi városi rang a kora újkorban in: Urbs Magyar Várostörténeti évkönyv, 2006 https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_urbs_01_2006/?pg=114&layout=s, letöltés: 2018.09.15.

Horváth M. Tamás: Közmenedzsment, Dialóg Campus, 2010.

Hoyt, Homer: The Structure and Growth of Residential Areas in American Cities, Washington DC: Federal Housing Administration, 1939.

Humes Samuel: The Structure of Local Governments Throughout the World. A Comparative Introduction. Martinus, Nijhoff, Haga, 1959.

Jelinek Csaba: A Társadalomelméleti KollégiumVárosműhelye Kritikai városkutatás Magyarországon in: Tár és Társadalom 26. évf., 4. szám 2012.
http://real.mtak.hu/117207/1/EPA02251_tet_2012_4_136_jelinek.pdf letöltés: 2023. 01. 03.

Jelinek Csaba, Bodnár Judit, Czirfusz Márton, Gyimesi Zoltán (szerk.): Kritikai városkutatás, Társadalomelméleti könyvtár L'Hartman Kiadó, 2013.

József Attila összes versei, Századvég klasszikusok, Századvég Kiadó, Budapest, 1992.

Kákai László: Önkormányzunk értetek, de nélkületek! Pártok és civil szervezetek a helyi társadalomban, Századvég Kiadó, Budapest, 2004.

Dr. Kara Pál - Dr. Kökényesi József: Önkormányzati közigazgatás, Kormányzati Személyügyi Szolgáltató Központ, Budapest, 2010.

Kenyeres István: A főváros Középkori levéltárainak sorsa In: Homoki-Nagy Mária főszerk.: Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, 2013, Szegedi Tudományegyetem, 369–382 p. (Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica 75.)

Kiss Éva: Területi szerkezetváltás a magyar iparban 1989 után, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2010.

Kiss Éva (szerk.): A hazai ipari parkok különböző dimenzióban, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2013.

Kiszely Gyula: A diósgyőri vaskohászat technikai fejlődésének kapcsolata kapcsolata in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc a millicentenárium évében 1. Miskolc, 1997.

Kobold Tamás: Az eltelt évszázadok tanulságai, s napjaink városképe in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc a millicentenárium évében, Forma Gmk Nyomda, 1997.

Kocsis Miklós: A felsőoktatási autonómia fogalmáról és annak középkori gyökereiről in: Tudás Menedzsment a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának periodikája IX. évfolyam 2. szám, 2008. november
<http://epa.oszk.hu> letöltés: 2023.08.01.

Kondor Attila Csaba: Iparpolitika és Budapest a Kádár-korszakban, „A mechanizmus fojtogat bennünket”, Napvilág kiadó, 2013.

Kovács Viktória: A középkori vámszedők túlkapasairól. <http://tti.btk.mta.hu/lendulet-kozepkori-gazdasagtortenet/1881-kovacs-viktoria-a-kozepkori-vamszedok-tulkapasairol.html>, 2006 letöltés: 2018.09.14.

Kómíves Tibor: A közigazgatás újjászervezése (1860/61) két eltérő státusú városban: Kassa és Miskolc a kiegyezés előtt In: Történelem és Muzeológia –Internetes Folyóirat Miskolcon 3.

(2016)/2, 38-47. p. [Http://www.hermuz.hu/hom/images/latogatoinknak/history-journal/pdf/3_2016_2/3-Komives-2017.pdf](http://www.hermuz.hu/hom/images/latogatoinknak/history-journal/pdf/3_2016_2/3-Komives-2017.pdf). Letöltés: 18.10.04.

Körösényi András - Tóth Csaba – Török Gábor: A magyar politikai rendszer, Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Kubinyi András: Központi helyek a középkor végi Abauj, Borsod és Torna megyékben 499-518. p. in: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXXVII. Miskolc, 1999, https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BAZE_Hom_Evkonyv_37/?pg=4&layout=s Letöltés: 2018.09.17.

Kubinyi András: Városfejlődés a középkori Magyarországon in: Magyar középkori gazdaság-és pénztörténet, 2006, <http://mek.oszk.hu/04900/04949/04949.pdf>, letöltés: 2018.09.14.

Kubinyi András: Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén in: DEL-ALFOLDI ÉVSZÁZADOK 14. Szeged, 2000.

Lakatos Bálint: Önkormányzati Testületek Magyarországon a késő középkorban in: Századok A Magyar Történelmi Társulat folyóirata 148. Évfolyam, 2014. 2. szám https://www.academia.edu/7204180/Mez%C5%91v%C3%A1rosi_%C3%A9s_falusi_%C3%B6nkorm%C3%A1nyzati_test%C3%BCletek_Magyarorsz%C3%A1gon_a_k%C3%A9s%C5%91_k%C3%B6z%C3%A9pkorban._Councils_in_Late_Medieval_Hungarian_Market_Towns_Oppida_and_Villages_Sz%C3%A1zadok_148_2014_2._sz.

Lénárt Béla: A Hejőcsabai Cement- és Mészmű története 1890-1976 in: Román János (szerk.): Borsodi Levéltári Évkönyv III., A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár kiadása, Miskolc, 1980.

Dr. Lovász Emese: Diósgyőr és a majládi pálos kolostor 700 éves története, Miskolc, 2004.

Magyar Nagylexikon, Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 1-19. köt., 1998-2004.

Magyary Zoltán: Magyar Közigazgatás A közigazgatás szerepe a XX. sz. államában a Magyar Közigazgatás Szervezete Működése és Jogi Rendje, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest, 1942.

Mándy András: A régió bányászata és Miskolc ipari fejlődésének kapcsolata in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc a millicentenárium évében 1. Miskolc, 1997.

Marjanucz László (szerk.): A magyar állam története 1711–2006, 2006, http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Tortenelem/14Szab%F3_Marjanucz/html, letöltés: 2018.10.05.

Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet, 2003, https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_mezey_magyar_alkotmanyort/ch03s09.html, letöltés: 2018.09.18.

Mezey Barna: Magyar jogtörténet, 2004.

Mikó Zsuzsanna: Államszervezet és közigazgatás Magyarországon 1945-tl napjainkig, Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2017, <https://vtkk.uni-nke.hu/document>, letöltés: 2019. 07.24.

Miskolc Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégia, II. kötet, Stratégia, Miskolc, 2008. <https://www.miskolc.hu> letöltés 2018.12.01.

Miskolc Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája, Helyzetelemzés, 2008., <https://www.miskolc.hu> letöltés 2018.12.01.

Miskolc Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája, Helyzetelemzés, 2013., <https://www.miskolc.hu> letöltés 2018.12.01.

Nagy Magdolna: Miskolc város gazdálkodása a XVIII. század első felében in: Dobrossy István – Faragó Tamás (szerk.): Levéltári évkönyv VIII, Forma GMK Nyomda, Miskolc, 1997.

Ortutay Katalin: Európai autonómiák – Baszkföld (Euskadi) in: Autónia és Társadalom 2021. I. évfolyam. 1. szám. <https://tab.mta.hu/files/9616/2279/6046/Autonomia210602.pdf> letöltés: 2023. 08. 12.

Pais Dezső – Györffy György (ford. jegyz.): Anonymus Gesta Hungarorum, Magyar Helikon, Magyar Helikon, Budapest, 1977.

Paládi-Kovács Attila: Ipari táj, Gyárak, bányák műhelyek népe a 19-20. században, Akadémia Kiadó, Budapest, 2007.

Paládi-Kovács Attila (szerk.): Magyar Néprajz, III. köt. Kézművesség, A magyar vásárok néprajza, A magyar vásárok története, Akadémia Kiadó, Budapest 1988-2002, <http://mek.oszk.hu/02100/02152/html/03/202.html>, letöltés: 2018.09.14.

Pálné Kovács Ilona: Helyi kormányzás Magyarországon, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2008.

Pálné Kovács Ilona (szerk.): A politika új színtere a régió, Pécs-Budapest, 2009.

Pálné Kovács Ilona: A középszintű kormányzás helyzete és perspektívái Magyarországon, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.

Pálné Kovács Ilona: Lokális és regionális politika, A helyi politika és a regionalizmus – nemzetközi trendek in: Politikatudományi szemle, 2. szám, 1997. 47-69.

Papp Attila: Európa, középkor: városok joga – első rész JURA A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, 2019/1. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/5081763> letöltés: 2023. 08. 12.

Rémiás Tibor: Miskolc 18. századi társadalma feudális kori összeírásai alapján, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004.

Rémiás Tibor: Miskolc mezőváros XVIII. századi birtoklástörténete in: Történelmi tanulmányok a Miskolci Egyetem történettudományi tanszékeinek évkönyve, Miskolc, 1999, <http://mek.oszk.hu/02000/02097/html/remias.htm>, Letöltés: 2018.08.14.

Román János (szerk.): Borsodi Levéltári Évkönyv III., A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár kiadása, Miskolc, 1980.

Seres Péterné: Miskolc törvényhatósági joggal felruházott várossá alakulása, 1907-1909, in: Borsodi Levéltári Évkönyv I., Borsod megyei Nyomdaipari Vállalat, Miskolc, 1977.

Smith, David M.: The Socialist City, in: Andrusz Gregory – Harloe Michael – Szelenyi Ivan (eds.) Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies, Oxford, 1996.

Somorjai Lehel: „Nagy-Miskolc” koncepció a XX. század elején in: Levéltári évkönyv XII-XIII, szerk. Dobrossy István, Forma Nyomdaipari Kft., Miskolc, 2005.

Spóner Péter: A mezővárosi jogszolgáltatás egy speciális területe – Miskolci céhes iparosok adósságrendezési ügyeinek vizsgálata a városi jegyzőkönyvek alapján (1770–1830) Történelem és Muzeológia – Miskolci Internet és Folyóirat 1. (2014)/1 History & Museology: Online Journal of Miskolc, 1 (2014) /1, http://www.hermuz.hu/hom/images/latogatoinknak/historyjournal/pdf/002_Sponer.pdf letöltés: 2018.09.15.

Spóner Péter: Egy mezőváros céhes ipara a városi jegyzőkönyvek tükrében Miskolc céhes ipartörténete (1761-1848) PhD értekezés, 2011.

Szabó Pál Csaba (szerk.): A magyar állam története 1711-2006, Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006. <https://mek.oszk.hu/04800/04807/04807.pdf> letöltés: 2020. 02. 10.

Szendrei János: Miskolcz város története és egyetemes helyirata I-V. köt. Miskolc, 1886 – 1911.

Szendrei János: A diósgyőri vár története, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1927.

Szklavári János: A diósgyőri vasgyár jelentősége a magyar gazdasági életben a második világháború után in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc a millicentenárius évében 1. Miskolc, 1997.

Szlabóczky Pál (2009): Miskolc fürdőinek történetéről... in: A Miskolci Egyetem Közleménye, A sorozat, Bányászat, 77. kötet, 83-98. p. <https://matarka.hu>, letöltés: 2019.07.11.

Szűcs Jenő: Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon, Művelt Nép Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó, Budapest, 1955.

Térport (TeIR) Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer, Városfogalmak: <https://terport.hu> letöltés: 2023. 08. 01.

Tocqueville, Alexis: Az amerikai demokrácia, Európa Kiadó, Budapest, 1993.

Tóth Péter: Két tanulmány és válogatott források Szirma történetéhez, Kiadja a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár, Miskolc, 2004.

Tóth Péter: Miskolci Statutumok 1573-1755, Közreadja Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltári Füzetek 13, Miskolc, 1981.

Tóth Péter (közrea): Csorba Csaba (szerk.): A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Miskolcon őrzött középkori oklevelei, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltári Füzetek 28, Miskolc, 1990.

Tóth Péter (közrea.): Csorba Csaba (szerk.): A miskolci kötelkönyv, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltári Füzetek 22, Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár sokszorosító műhely, Miskolc, 1986.

Tönnies Ferdinand: Közösség és Társadalom in: Felkai G. – Némedi D.- Somlai P. (szerk.): Szociológiai irányzatok a XX. század elejéig. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2000.

Tóvári Judit: Az elit Miskolc város társadalmában, 1872-1917, Magyar Tudományos Akadémia Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének közleményei, Stúdium Kiadó Nyíregyháza, 1997.

Történeti segédtudomány alapismeretek I., Levéltári szakmai továbbképzés, Felsőfok 4. Összeállította: Borsa Iván, Levéltárak Országos Központja, Budapest, 1959.

Veres László: Miskolc és a diósgyőri koronauradalom kapcsolatának évszázadai in: Miskolc az ezredfordulón, 2000.

Veres László: A Bükk hegység üveghutái, Borsodi Kismonográfiák 7, Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1978.

Veres László: A Bükk hegység hutatelepülései, (szerk.): Viga Gyula: A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság közös kiadványa. Miskolc, 2003.

Veres László (szerk.): Miskolc, Lézerpont Stúdió, Miskolc, 1999.

Weber Max: Gazdaság és társadalom 1. A megértő szociológia alapjai, Századvég, Budapest, 2002.

Weisz Boglárka: A király ketteje és az ispán harmada, Vámok és vámszedés Magyarországon a középkor első felében, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest. 2013.

Weisz Boglárka: Vásárok és lerakatok a középkori Magyar Királyságban, Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2012.

Werbőczy István: Tripartitum Hármaskönyv (1514) Nemes Magyarország szokásjogának hármaskönyve melyet Werbőczy István a királyi felség személyes jelenlétének helytartója, a

legnagyobb gonddal készített Ulászló Úrnak, http://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/analecta/trip_hung.htm letöltés: 2018.10.05.

Zsedényi Béla: Miskolc szellemi élete és kultúrája, Miskolc, 1929.

Könyvfejezetek

Dányi Dezső: Településhálózat in: Magyarország a XX. században, II. kötet Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság V. Népesség és társadalom <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/217.html> letöltés: 2023. 08. 01.

Dobrossy-Olajos: A város területi határainak változása in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc története IV/1. köt., Borsodi Nyomda Kft Miskolc, 2003

Draskóczy István: A Miskolchoz csatolt települések középkori története in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc története I. köt., Miskolc, 1996.

Farkas Ottó: Elnöki megnyitó A bányászat, a kohászat és a gépipar Miskolcon című könyvfejezethez in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc a millecentenárium évében 1. Miskolc, 1997.

Gönczi Katalin: Kiváltságlevél és városi szabadság A szabad királyi városi státus jogi és társadalomtörténeti tartalma a „hosszú középkorban” in: Á. Varga László (főszerk.): Urbs Magyar Várostörténeti évkönyv, Budapest, 2006, https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_urbs_01_2006/?pg=65&layout=s&query=A%20szabad%20kir%C3%A1lyi%20v%C3%A1rosok%20nemcsak%20nagy%C3%A1lgukat

Gyulai Éva: Gazdálkodás, termelés és árucsera a kora újkori Miskolcon in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc története II. köt., Borsodi Nyomda Kft., Miskolc, 1998.

Gyulai Éva: Topográfia és városkép, Városszerkezet és utcák in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc története III/1. köt. Borsodi Nyomda Kft., Miskolc, 2000.

H. Németh István: A szabad királyi városi rang a kora újkorban in: Á. Varga László (főszerk.): Urbs Magyar Várostörténeti évkönyv, Budapest, 2006 https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_urbs_01_2006/?pg=114&layout=s

Kubinyi András: Miskolc helye az ország középkori településhálózatában in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc története I. köt., Miskolc, 1996.

Kubinyi András: A középkori Magyarország középkéleti része városfejlődésének kérdéséhez in: Csorba Csaba (szerk.) Borsodi Levéltári Évkönyv V., A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Kiadása, 1985.

Lénárt Béla: A Hejőcsabai Cement- és Mészmű története 1890-1976 133-180. p. in: Román János (szerk.): Borsodi Levéltári Évkönyv III., A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár kiadása, Miskolc, 1980.

Somorjai Lehel: Miskolc 1909-ben in: Dobrossy István (szerk.), Miskolc története IV/1, 2003.

Stipta István: Miskolc igazgatásának és jogéletének jellegzetességei in: Dobrossy István (szerk.), Miskolc története III/2, 2000.

Stipta István: 1872-1909 A város jogállásával összefüggő intézkedések in: Dobrossy István (szerk.), Miskolc története IV/1, 2003.

Szegőfi Anna: Városgazdálkodás in: Dobrossy István (szerk.), Miskolc története III/1. köt., Miskolc, 2000.

Szegőfi Anna: Az igazságszolgáltatás szervezete 1848-1870 in: Dobrossy István (szerk.), Miskolc története IV/1. köt., 2003.

Tóth Péter: Miskolc mezővárossá válása in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc története I. köt., Miskolc, 1996.

Tóth Péter: Városigazgatás a középkori Miskolcon in: Dobrossy István (szerk.), Miskolc története I. köt. Miskolc, 1996.

Tóth Péter: Miskolc társadalma a XVI-XVII. században in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc története II. köt. Miskolc, 1998.

Tóth Péter: A város igazgatása in: Dobrossy István (szerk.): Miskolc története II. köt. Miskolc, 1998.

Tóth Péter: Az önkormányzat és a városigazgatás jogi háttere a középkorban Miskolcon in: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LII, Kiadja: Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2013, 221-225.

Tanulmánykötetek

Mihály Renáta: The industrial history of the steel city of Miskolc in: 5th Interdisciplinary Doctoral Conference, Conference book, 27-29th of May, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, Pécs, 2016.

Mihály Renáta: Miskolc jövője: Újraiparosítás? Térségi és regionális kapcsolatok in: Garaczi Imre (szerk.): A fenntarthatóság perspektívái a Kárpát-medencében Multidiszciplináris vizsgálatok, Magyarságtudományi kutatások V., OOK-Press Nyomda, Veszprém, 2016.

Jogszabályok

1836. évi IX. törvénycikk a községeknek belső igazgatásáról, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1848. évi XXIV. Törvénycikk a községi választásokra nézve, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1869. évi IV. törvénycikk fedhetetlen jellemű a bírói hatalom gyakorlásáról, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1870. évi XLII. Törvénycikk a köztörvényhatóságok rendezéséről, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1871. évi XVIII. Törvénycikk a községek rendezéséről, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1871. évi XXXI. Törvénycikk az első folyamodású bíróságok rendezéséről, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1871. évi XXXII. Törvénycikk az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbíróságok életbeléptetéséről, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1876. évi VI. törvénycikk a közigazgatási bizottságról, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2019.01.12.

1876. évi XXXIII. Törvénycikk némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1876. évi XX. törvénycikk némely városi törvényhatóságok megszüntetéséről, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1886. évi XXI. törvénycikk a törvényhatóságokról, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2018.09.20.

1907. évi LI. törvénycikk indokolása Miskolcz rendezett tanácsú városnak törvényhatósági joggal felruházásáról Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2019.01.12.

1929. évi XVI. törvénycikk a gyógyfürdőkről, az éghajlati gyógyintézetekről, a gyógyhelyekről, az üdülőhelyekről és az ásvány- és gyógyvízforrásokról, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2019.01.26.

1929. évi XXX. törvénycikk a közigazgatás rendezéséről, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2019.01.12.

1933. évi XVI. törvénycikk a közigazgatás rendezéséről szóló 1929.évi XXX. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről, Netjogtár, <https://net.jogtar.hu>, letöltés: 2019.02.10.

1950. évi I. tv A helyi tanácsokról, LexPraxis, <http://jogiportal.hu/> letöltés: 2019.07.24.

1954. évi X. tv. A tanácsokról, LexPraxis, <http://jogiportal.hu/> letöltés: 2019.07.24.

1971. évi I. tv. A tanácsokról, LexPraxis, <http://jogiportal.hu/> letöltés: 2019.07.24.

1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról, Wolters Kluwer Törvények és OGY határozatok, <https://mkogy.jogtar.hu> letöltés: 2020.10.06.

2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól, Wolters Kluwer Törvények és OGY határozatok, <https://mkogy.jogtar.hu/> letöltés: 2020.10.06.

Levéltári források

A Középkori Magyarország Levéltári Forrásai, <https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/leveltar/>, letöltés: 2018.11.07.

Arcanum Adatbázis, Mapire - Történelmi Térképek Online, <https://www.arcanum.hu/hu/mapire/>, letöltés: 2019.12.01.

Bárczay család, Diplomatikai Levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (állagtalán fondokból), <https://library.hungaricana.hu> letöltés: 2019.07.25.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár, Borsod Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. IV. 803/a. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Borsod-Gömör-Kishont vm. alispánjának iratai Mutatókönyv 1938, A-K, IV. B. 904.b 736/1. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Borsod Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 1651-1663, IV.501/a. 7. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Borsod Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai, Közgyűlési iratok, Tisztázatok, 1910, IV. 803/a 40. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Borsodvármegye 1874. évi bizottsági közgyűléseinek tisztázott Jegyzőkönyve, IV. 803/a. 3. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Diósgyőr, Hejőcsaba és Görömböly Tapolca Miskolchoz átcsatolásának ügye, 1945., MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1903/a XXI. 502/a. 37. köt. 164. kg. 1945.

Kataszteri-gyűjtemény (1786-1948) Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, S 78 Térképek (1786-1948), S S – Térképtár, <https://maps.hungaricana.hu>, letöltés: 2019.07.25.

Képviselői közgyűlési jegyzőkönyvek másolata, 1880, IV. 1902/a. 9. köt, MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc thj. Város Javadalmi Hivatal Szervezetéről szóló szabályrendelet, 1909, MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920. 2. dob. 5. csoport.

Miskolc thj. Város Javadalmi hivatal Szervezetéről, 1937, MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920. 2. dob. 5. csoport.

Miskolc thjf. Város 1918-19. évi jegyzőkönyve és mutatója, IV. 1903/a. 11. köt, MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc thjf. Város törvényhatósági bizottságának iratai Közgyűlési jegyzőkönyvek, 1909, IV-1903/a. 1. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc thjf. Város törvényhatósági bizottságának Jegyzőkönyve, 1935. IV. 1903/a. 27. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc thjf. Város törvényhatósági bizottságának jegyzőkönyve, 1910, IV-1903/a. 2. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Törvényhatósági joggal felruházott város szervezeti szabályrendelete, 1908, MNL B.-A.-Z. Lt. IV.B. 1920. 1. dob.

Miskolc Város Képviselői Közgyűlés Jegyzőkönyve másolata 1872, IV.1902/a. 1. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Képviselői Közgyűlés Jegyzőkönyve másolata 1873, IV.1902/a. 2. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Képviselői Közgyűlés Jegyzőkönyve másolata 1878, IV.1902/a. 7. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Polgármesteri Hivatal Iratai, 1946, Közigazgatási iratok, Miskolc thj város létszám megállapítása, szálas irat, IV. 1906/b. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Polgármesteri Iratok, 1945, Miskolc thj. város létszám megállapítása, MNL B.-A.-Z. m. Lt. IV. 1906/b.

Miskolc Város szabályrendeleteinek gyűjteménye, 1868-1948 (1881-1931), IV. 1920. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Tanácsának iratai 1569-1724, IV.1501/a. 1. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Tanácsának iratai 1724-1744, IV.1501/a. 2. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Tanácsának iratai 1741-1756, IV. 1501/a. 3. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Tanácsának iratai 1789, IV. 1501/a. 15. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Tanácsának iratai, 1790, IV. 1501/a. 16. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Tanácsának iratai, IV. 1501/b. Sp. I. Nr. 1., MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város Törvényhatósági Bizottságának jegyzőkönyve, 1945, IV. 1903/a. XXI. 502/a. 37. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolc Város quantualis és Királyi Városi deputatiojának iratai, Királyi városi iratok 1829-1848, IV.1502/b. 4. doboz, MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolci Nemzeti Bizottság iratai, 1944, XVII. 2, MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Miskolcz rendezett tanácsú város szervezete, 1872, MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1902/c. 55/1872.

Miskolcz rendezett tanácsú város szervezete, 1878, MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920.1.

Miskolcz rendezett tanácsú város szervezeti szabályzata, 1902, MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921. 1. dob.

Miskolcz törvényhatósági joggal felruházott város szervezeti szabályrendelete, 1908, MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921. 1. dob.

Miskolcz Város Quantualis és Kir. Városi ügyeiről vezetett Jegyző Könyve 1829-1848, IV.1502/a. 2. köt. MNL B.-A.-Z. Megyei Levéltár

Neo-regestrata acta, Diplomatikai Levéltár (Q szekció), Kincstári levéltárból (E), MKA, <https://library.hungaricana.hu>, letöltés: 2019.07.25.

Szab. Miskolcz város képviselő testületének Ügyrendje, 1873, MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920.1.

Szabályrendelet Miskolcz thj. város törvényhatósági kisgyűlésének ügyrendjéről, 1930, MNL B.-A.-Z. M. Lt. IV.B. 1920. 6. dob.

Szirmay család, Diplomatikai Levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), <https://library.hungaricana.hu>, letöltés: 2019.07.25.

Sajtó források

Borsod. Miskolczi értesítő. Társadalmi érdekeket képviselő és vegyes tartalmú heti közlöny, 4. sz., 1873.01.23.

Borsod. Miskolczi értesítő. Társadalmi érdekeket képviselő és vegyes tartalmú heti közlöny, 5.sz., 1873.01.30.

Borsod. Miskolczi értesítő. Társadalmi érdekeket képviselő és vegyes tartalmú heti közlöny, 6.sz., 1873.02.06.

Borsod. Miskolczi Értesítő, Társadalmi érdekeket képviselő vegyes tartalmú hetilap, Borsodmegye és a „borsodmegyei gazdasági egylet” hivatalos közlönye, 1. szám, 1891.01.01.

Borsod. Miskolczi Értesítő, Társadalmi érdekeket képviselő vegyes tartalmú hetilap, Borsodmegye és a „borsodmegyei gazdasági egylet” hivatalos közlönye, 7. szám, 1891.02.12.

Borsod. Miskolczi Értesítő, Társadalmi érdekeket képviselő vegyes tartalmú hetilap, Borsodmegye és a „borsodmegyei gazdasági egylet” hivatalos közlönye, 12. szám, 1891.03.19.

Borsod. Miskolczi Értesítő, Társadalmi érdekeket képviselő vegyes tartalmu hetilap, Borsodmegye és a „borsodmegyei gazdasági egyesület” hivatalos közlönye, 27. szám, 1891.07.02.

Borsod. Miskolczi Értesítő, Társadalmi érdekeket képviselő vegyes tartalmu hetilap, Társadalmi érdekeket képviselő vegyes tartalmu hetilap, Borsodmegye hivatalos közlönye, 22. szám, 1900.05.30.

Borsod. Miskolczi Értesítő, Társadalmi érdekeket képviselő vegyes tartalmu hetilap, Társadalmi érdekeket képviselő vegyes tartalmu hetilap, Borsodmegye hivatalos közlönye, 19. szám, 1900.05.09.

Diósgyőr és Vasgyári Hírlap Szépirodalmi Társadalmi és Közgazdasági Hetilap, 24. szám, Diósgyőr, 1909.07.11.

Magyar Demokrata hetilap, <https://demokrata.hu/zold-jovo/miskolcrol-jelentjuk-145235>, letöltés: 2019.07.24.

Miskolczi Napló Politikai napilap, 153. (853.) szám, Miskolc, 1904.07.08.

Miskolci Napló, XVI. évfolyam 27. szám, Miskolc, 2019.07.06.

Miskolci Napló, XVI. évfolyam 23. szám, Miskolc, 2019.07.08.

Miskolci Napló, XVI. évfolyam 27. szám, Miskolc, 2019.07.06.

Miskolci Napló, XVI. évfolyam 28. szám, Miskolc, 2019.07.13.

Miskolci Napló, XVI. évfolyam 42. szám, Miskolc, 2019.10.19.

MTI, Elszakad Miskolctól Miskolctapolca, <https://mti.hu> 2008.12.07. Letöltés: 2019.04.07.

Reggeli Hírlap, XXXIX. évfolyam 79. 1930. április 6. 5. p. <https://mediatar.rfmllib.hu> letöltés: 2023. 08. 12.

Nyugat, Mai napok. 22. szám 1930. <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00502/15629.htm> letöltés: 2023. 08. 12.

Blog

Reiman Zoltán: Volt egyszer egy Martintelep... in: Szemelvények Miskolc város történelméből, https://miskolciszemelvények.blog.hu/2018/05/19/volt_egyszer_egy_martin_telep, letöltés 2018.11.09.

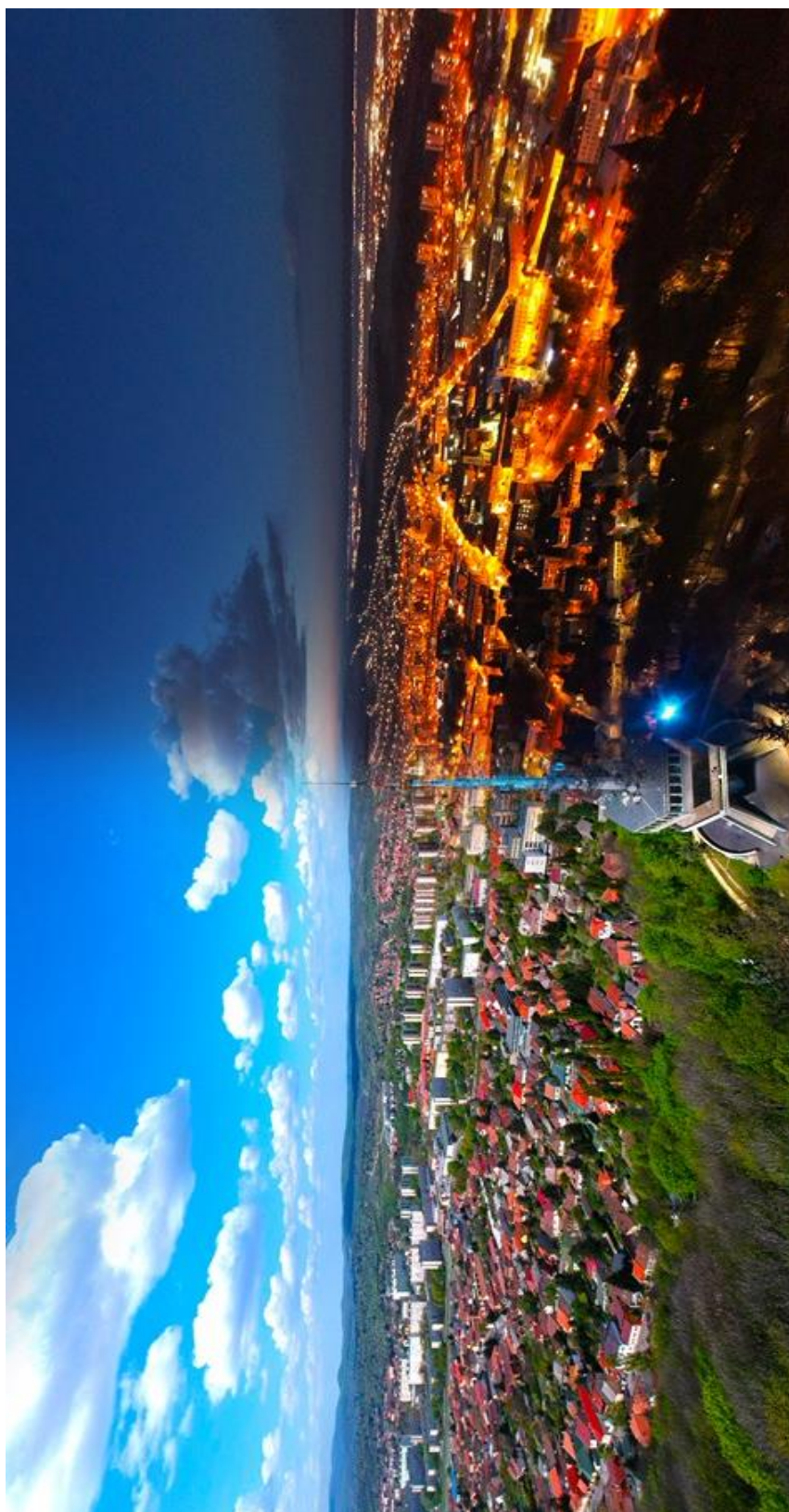

8. MELLÉKLET

1. számú fotó

Miskolc nappal és éjjel a város jelképével a kilátóval

Forrás: borsodihir.hu letöltés: 2023. 07. 25.

2. számú fotó

Miskolc belvárosa, a Városház tér

Forrás: hellovidek.hu letöltés: 2023. 07. 31.

3. számú fotó

Miskolc belvárosa, a Kossuth tér

Forrás: menedzserpraxis.hu letöltés: 2023. 07. 31.

4. számú fotó

Miskolc nevezetessége, az Avasi Kilátó kávézója napjainkban

Forrás: Facebook Avasi kilátó kávézó letöltés: 2023. 07. 31.

5. számú fotó

Az Avasi kilátó terasza, amelynek felújítása zajlik jelenleg

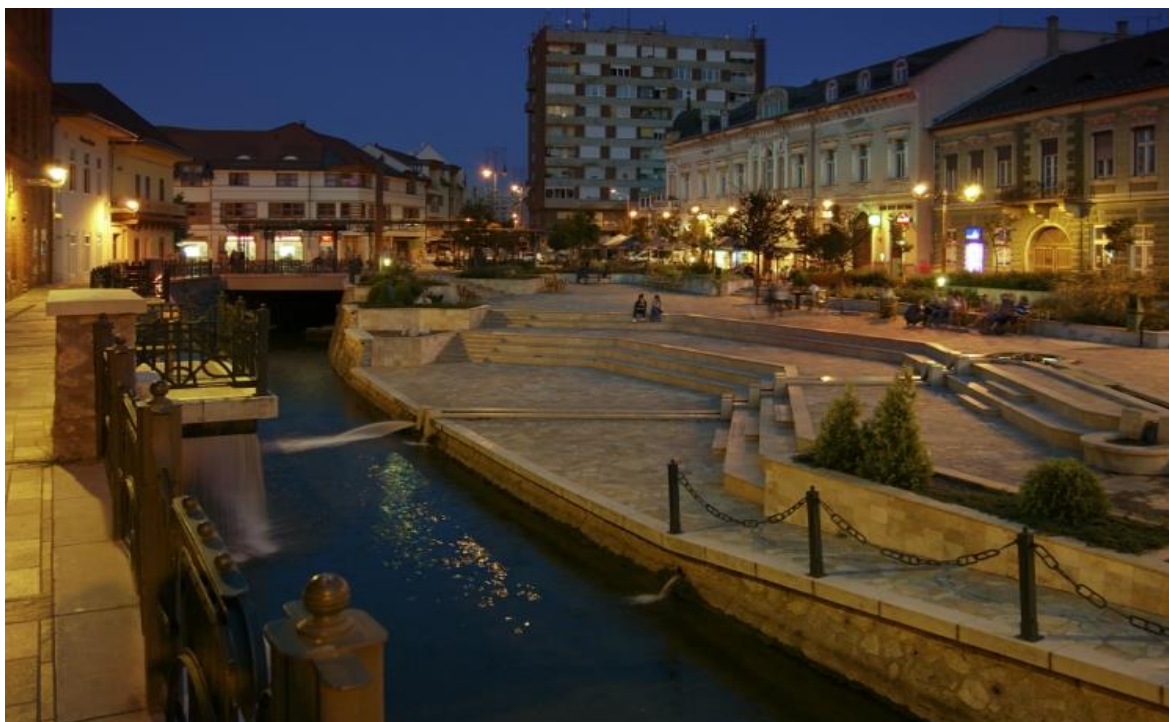

Forrás: Index.hu letöltés: 2023. 07. 31.

6. számú fotó

A Szinva patak a belvárosban

Forrás: myhungary.net letöltés: 2023. 07. 31.

7. számú fotó

A Szinva patak Diósgyőrben

Forrás: <https://hazaiturizmus.blogspot.com> letöltés: 2023. 07. 31.

8. számú fotó

A diósgyőri koronaauradalom királyi székhelye, a diósgyőri vár

Forrás: diosgyorivar.hu letöltés: 2023. 07. 31.

9. számú fotó

A diósgyőri vár bástyái, háttérben az 1970-es években épült diósgyőri lakótelep

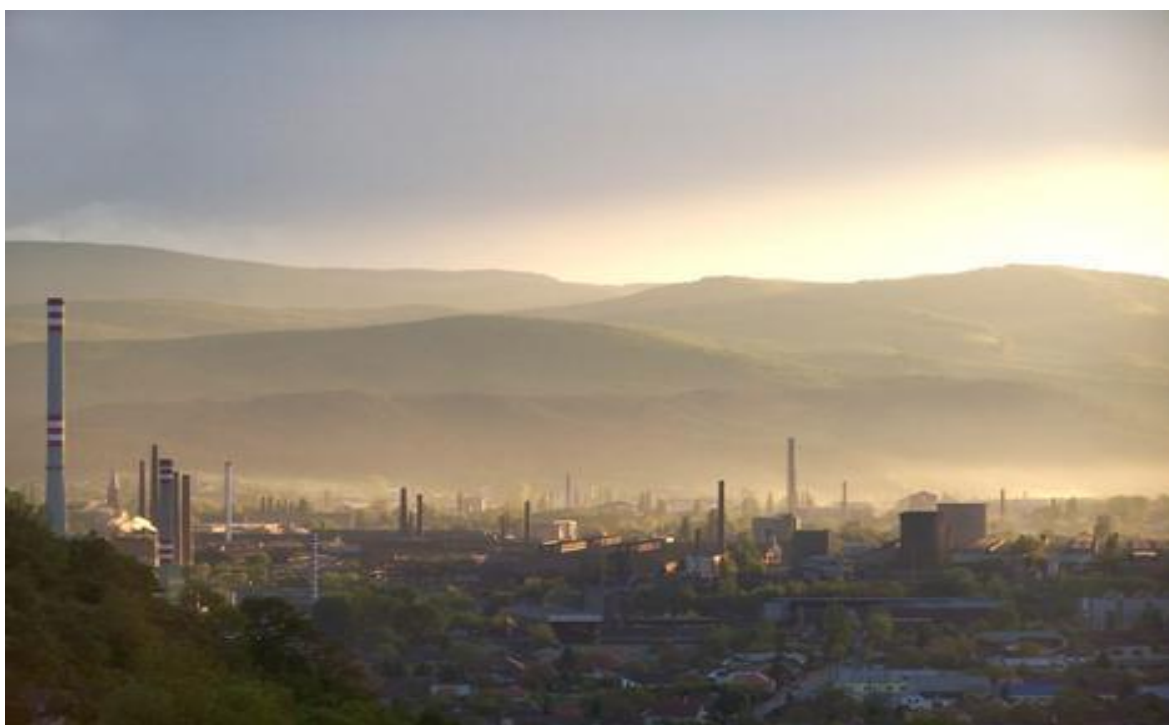
Forrás: <https://www.tripadvisor.com> letöltés: 2023. 07. 31.

10. számú fotó
Diósgyőri látkép

Forrás: Tóth György fotója

11. számú fotó
Diósgyőr, Vasgyár

Forrás: <https://miskolcadhatott.blog.hu> letöltés: 2023. 07. 31.

12. számú fotó

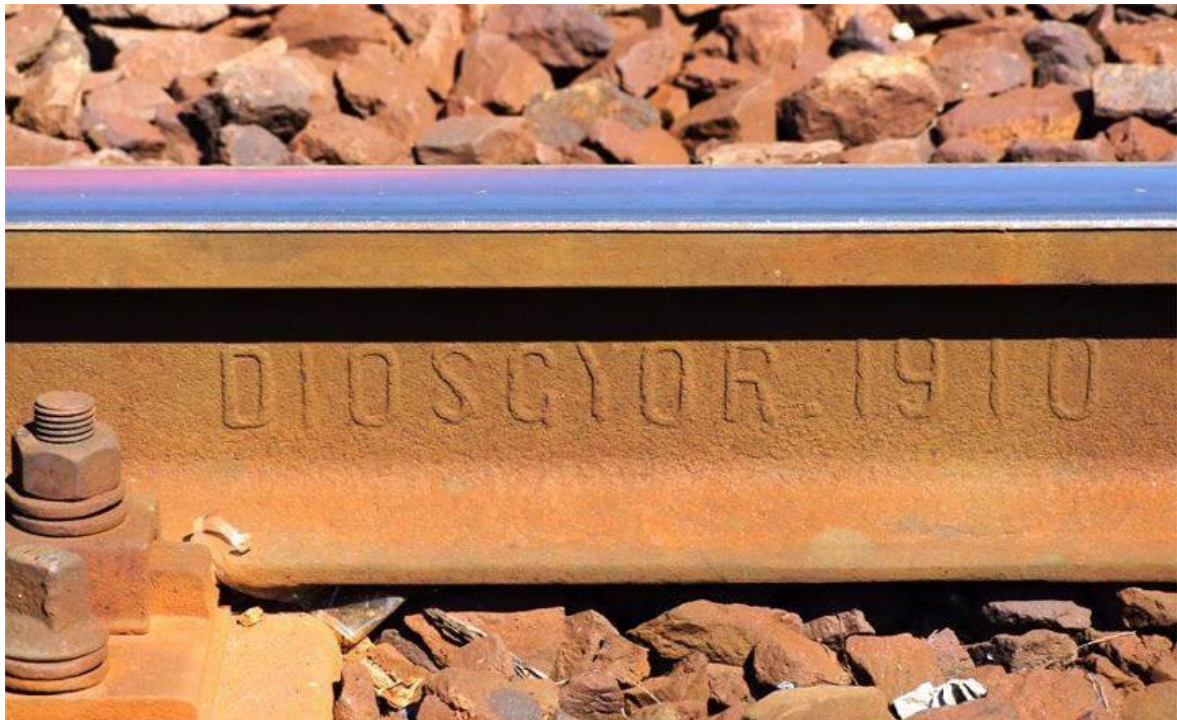
Vörös téglából épült munkásházak a Vasgyárban

Forrás: Papdi Balázs fotója letöltés: 2023. 07. 31.

13. számú fotó

Diósgyőrben készült sín 1910-ből

Forrás: <https://miskolcadhatott.blog.hu> letöltés: 2023. 07. 31.

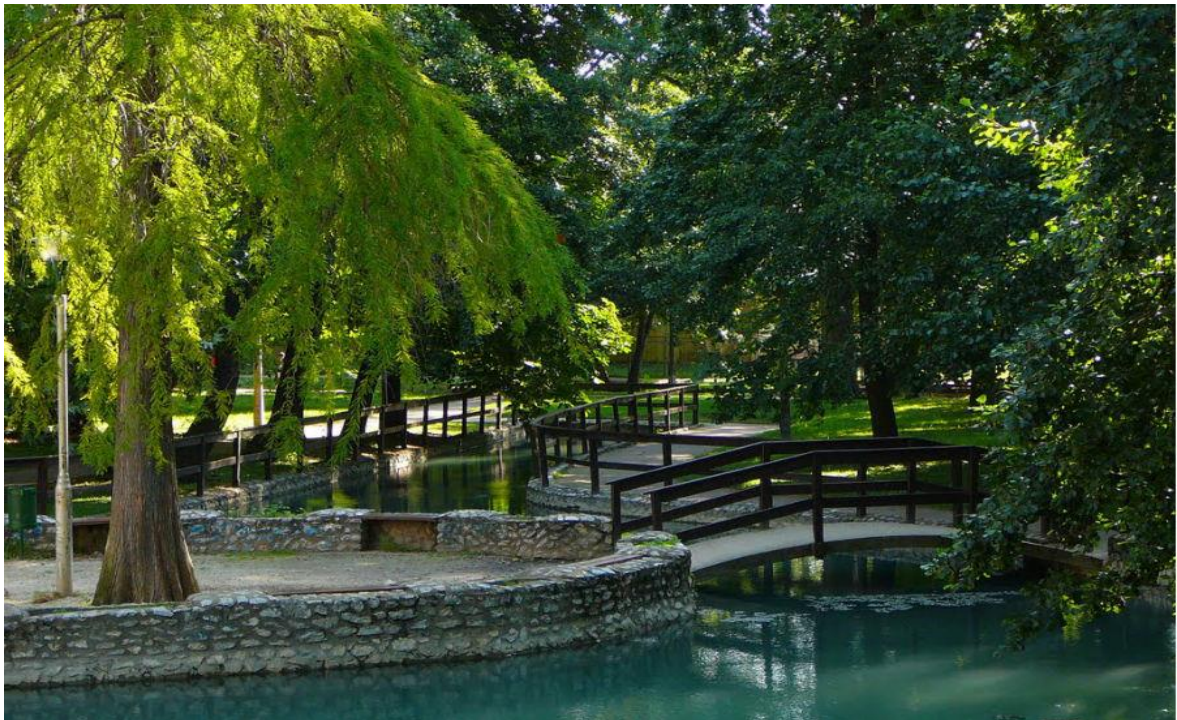

14. számú fotó
Miskolctapolca, Barlangfürdő

Forrás: <https://borsod24.hu> letöltés: 2023. 07. 31.

15. számú fotó
Miskolctapolca, park

Forrás: <https://www.termalfurdo.hu> letöltés: 2023. 07. 31.

16. számú fotó

Hejőcsaba, háttérben az avasi lakótelep

MTI

Forrás: index.hu letöltés: 2023. 07. 31.

17. számú fotó

Hejőcsabai cementgyár ködös időben

Forrás: borsod24.hu letöltés: 2023. 07. 31.

18. számú fotó

Görömböly, háttérben „Miskolc szívével, az Avassal”

Forrás: <https://www.miskolc-goromboly.hu> letöltés: 2023. 07. 31.

19. számú fotó

Görömbölyi utca részlet

Forrás: <https://www.miskolc-goromboly.hu> letöltés: 2023. 07. 31.

20. számú fotó
Szirma látképe

Forrás: Révai Márton fotója

21. számú fotó
Szirma és Martinkertváros közötti pipacsmező

Forrás: minap.hu letöltés: 2023. 07. 31.

22. számú fotó

Martinkertváros, háttérben a miskolci panelházakkal

Forrás: otthoncentrum.hu letöltés: 2023. 07. 31.

23. számú fotó

Martinkertváros fentről

Forrás: Révai Márton fotója

24. számú fotó

Bükkszentlászló, a völgyi település

Forrás: Fehersaspanzio.hu letöltés: 2023. 07. 31.

25. számú fotó

Bükkszentlászló, az egytcás település

Forrás: Index.hu letöltés: 2023. 07. 31.

26. számú fotó

Lillafüred, Palota Szálló a Hámori-tóval

Forrás: hotelpalota.hu letöltés: 2023. 07. 31.

27. számú fotó

Lillafüred, Hámori-tó a másik oldalról

Forrás: Tóth György fotója

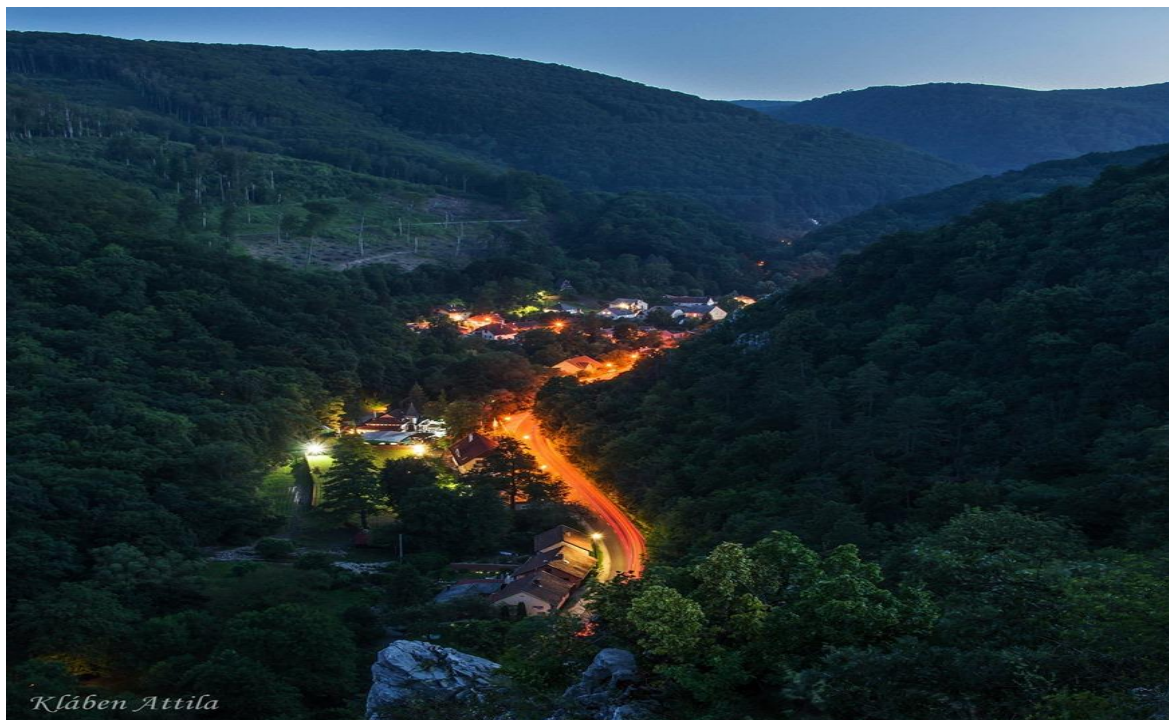

28. számú fotó
Felsőhámor fényei

Forrás: Kláben Attila fotója

29. számú fotó
Alsóhámor fényei

Forrás: Kláben Attila fotója

30. számú fotó
Ómassa utca részlet

Forrás: Facebook, Kaposvári László fotója letöltés: 2023. 07. 31.

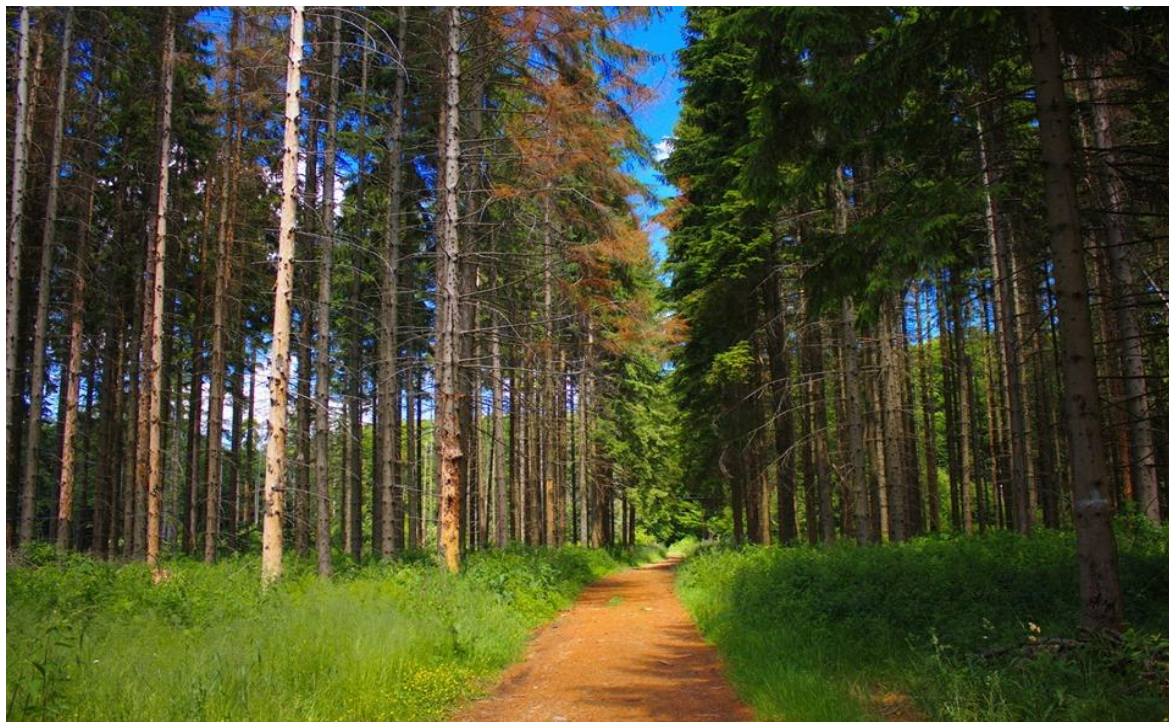
31. számú fotó
Az Újmassai Fazola őskohó

Forrás: csodahelyek.hu letöltés: 2023. 07. 31.

32. számú fotó
A Bükk-hegység erdeje

Forrás: Kláben Attila fotója

33. számú fotó
A Bükk-hegység sziklái

Forrás: Kláben Attila fotója